

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Petr Herbrych

Dějiny Rokytnice nad Rokytnou v 1. polovině 20. století

The History of Rokytnice nad Rokytnou in the First Half of the 20th Century

Praha 2024

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl především poděkovat vedoucí své práce doc. PhDr. Janě Čechurové, PhD. za její čas, rady a náměty, které mi při psaní této práce věnovala. Poděkování patří i mé rodině za jejich podporu. Rád bych zde ale nesmírně poděkoval mému otci, díky jehož dřívějšímu starostování v Rokytnici nad Rokytnou se podařilo uchovat mnoho významných materiálů, které posloužily i účelům této práce. V neposlední řadě děkuji také zaměstnancům navštívených archivů.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Abstrakt:

Tato diplomová práce se věnuje dějinám Rokytnice nad Rokytnou, městyse ležícího v Českomoravské vrchovině deset kilometrů od města Třebíč. Pozornost je zde zaměřena na první polovinu 20. století, která právě i v této obci přinesla významné události. Samotná práce se věnuje dějinám Rokytnice nad Rokytnou z mnoha úhlů pohledu. Zkoumán je demografický vývoj a rozvoj obce, fungování místní samosprávy, činnost rodičích se spolků i chod dvou letitých institucí, a to školy a farnosti. Nechybí též nahlédnutí do každodenního života ve zdejší obci. Osudy mnoha rokytnických rodin ovlivnily také válečné konflikty a dva totalitní režimy. Velkou měrou se Rokytnice dotýkají zejména události z počátku 50. let na Třebíčsku. V souvislosti s tzv. případem Babice byli popraven kněz Jan Bula a dvacetiletý Drahoslav Němec, do vězení dále bylo posláno devět rokytnických občanů a jeden rodák. Zpracován je tak v diplomové práci i vliv zmíněných událostí na zdejší občany. Dění v Rokytnici nad Rokytnou se vzájemně ovlivňovalo i s okolními obcemi, zejména Chlístovem, Markvarticemi a Římovem. Z toho důvodu jsou i tyto vesnice v práci zmiňovány. K doplnění kontextu se krátce také věnuji stěžejním událostem v okresním městě Třebíči. Cílem této diplomové práce je tak podat příspěvek k regionálním dějinám Třebíčska a zároveň přinést náhled do života středně velké moravské obce v první polovině 20. století.

Klíčová slova: Vysočina, Rokytnice nad Rokytnou, Třebíčsko, regionální dějiny, 20. století, případ Babice, první republika, protektorát, komunismus

Abstract:

This diploma thesis deals with the history of Rokytnice nad Rokytnou, a small town situated in the Bohemian-Moravian Highlands ten kilometres from the town of Třebíč. The focus is on the first half of the 20th century, which brought significant events in this village. The thesis itself deals with the history of Rokytnice nad Rokytnou from many points of view. The demographic development and development of the municipality, the functioning of local self-government, the activities of emerging associations and the operation of two age-old institutions, namely the school and the parish, are examined. There is also an insight into everyday life in the local village. The destinies of many Rokytnice families were also influenced by war conflicts and two totalitarian regimes. Rokytnice is largely affected by events from the early 50's in the Třebíč region. In connection with the so-called Babice case, the priest Jan Bula and the twenty years old Drahoslav Němec were executed, and nine of Rokytnice citizens and one native were also sent to prison. The diploma thesis also deals with the impact of the mentioned events on local citizens. The events in Rokytnice nad Rokytnou also influenced each other with the surrounding villages, especially Chlístov, Markvartice and Římov. For this reason, these villages are also mentioned in the work. To complete the context, I also shortly discuss key events in the district town of Třebíč. The aim of this diploma thesis is to provide a contribution to the regional history of the Třebíč region and at the same time to bring insight into the life of a medium-sized Moravian village in the first half of the 20th century.

Key words: Vysocina, Trebic region, Rokytnice nad Rokytnou, 20th century, self-government, Babice case, first republic, protectorate, communism

Obsah

1. Úvod.....	- 8 -
2. Místopis obce	- 15 -
3. Stručné představení historie obce před rokem 1900	- 17 -
4. Údaje o obci z 20. století.....	- 21 -
4.1. Rokytnice nebo Rokytnice?.....	- 21 -
4.2. Profesní a sociální složení obce	- 21 -
4.3. Podoba Rokytnice a její stavební vývoj	- 33 -
5. Obecní samospráva	- 45 -
5.1. Zastupitelstvo obce.....	- 47 -
5.2. Starosta a obecní rada.....	- 50 -
5.3. Komise a další obecní funkce.....	- 54 -
6. Politická situace v Rokytnici.....	- 58 -
7. Hospodaření a správa obecního majetku.....	- 70 -
8. Služby v obci.....	- 77 -
9. Obecná škola	- 80 -
10. Rokytnická farnost	- 92 -
11. Sportem ku zdraví aneb Rokytnice a tělovýchova	- 96 -
11.1. Sokol.....	- 96 -
11.2. Orel.....	- 105 -
11.3. Dělnická tělocvičná jednota	- 110 -
11.4. Sportovní klub Rokytnice nad Rokytnou	- 111 -
12. Dění v poválečné Rokytnici	- 115 -
13. Případ Babice	- 124 -
13.1. Stručné představení události.....	- 124 -
13.2. Proces v Jihlavě ve dnech 12. - 14. 7. 1951	- 128 -

13.3. Proces v Třebíči ve dnech 13. - 15. 11. 1951	- 131 -
13.4. Proces v Jihlavě dne 11. 12. 1951	- 138 -
14. Závěr.....	- 144 -

Seznam zkratek

Seznam pramenů a literatury

Přílohy

1. Úvod

„Roketnice, osada nazvaná dle povahy půdy rašelinové, neb dle potůčka Rokytné .... Osada podobá se trojúhelníku rovnoramennému, jehož základna jest jihovýchodní; náves jest podlouhlá, nepravidelná, poněkud močálovitá; zde po obou stranách potůčka a podél silnice vedoucí do Čáslavic jsou dosti pravidelně postaveny domy selské; v ostatních částech bydlí chalupníci. Domy obráceny jsou štíty k silnici, neb nanáves, majíce v předu krátké zahrádky pro pěstování zeleniny,“ tak vylíčil tehdejší Rokytnici nad Rokytnou František Dvorský ve Vlastivědě moravské z roku 1906.¹ Za více než sto let se tvář této obce zásadně změnila. Ves se rozrostla, koruny stromů, zdá se, sahají až k nebesům, stavení selská příliš k vidění nejsou a o močálovité návsi nemůže být ani řeč. Změn a událostí se ale v průběhu 20. století událo v této obci nadevše Třebíče více.

Krajina rokytnická toho zažila opravdu mnoho. Vždyť také první písemná zmínka o Rokytnici nad Rokytnou pochází z roku 1190. V zakládající listině kláštera Louka u Znojma vydané moravským markrabětem Konrádem II. Otou je osada s kostelem zasvěceným svatému Janu uvedena jako majetek, jenž klášteru s dalšími vsi a kostely náleží. Po celá staletí si víska na počátku toku Rokytné žila poměrně klidným životem. Ano, občas se vyskytly problémy sužující místní obyvatele. Od těch každodenních přes požáry a epidemie cholery až například po vykradení kostela Švédy v době třicetileté války, či starosti spojené s vývojem na nedalekém hradě Sádka a Třebíči. Městys Rokytnice nad Rokytnou se nezapsal do dějin takovým písmem jako některé jiné obce Třebíčska, ať již díky konkrétním činům, či slavným rodákům. Jen namátkou vzpomeňme Kralice nad Oslavou s výtiskem Bible kralické, Babice a zdejší tragickou událost z července 1951, Mastník Jana Zahradníčka nebo rodiště generála Ludvíka Svobody Hroznačin. Nicméně po bližším nahlédnutí lze zjistit, že i dějiny Rokytnice nad Rokytnou jsou nesmírně zajímavé. Pro mě osobně zejména ty z předchozího století. Právě dějinám 20. století v této obci se věnuji na následujících stranách této diplomové práci.

Minulé století je v Rokytnici, mé domovině, všude kolem nás. Ačkoliv se nemusí zdát, události 20. století jsou v městyse připomínány na dosti místech. Podobně jako v dalších obcích, i zde jsou uprostřed návsi zvěčněna jména jednadvaceti padlých spoluobčanů v první světové válce, připomenut je i František Nováček, legionář popravený v období heydrichiády. Když se přesunete o sto metrů dál, ke kostelu Narození sv. Jana Křtitele, všimnete si dvou vzpomínek

---

¹ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebíčský okres*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1906, s. 361-362.

na Božího služebníka Jana Bulu, popraveného v roce 1952. Odkazů ke století dvacátému je mnoho napříč vsí. Ať je to sokolovna uprostřed obce postavená čtyři roky po založení místního Sokola v roce 1919, sousední budova již zaniklého Orla nebo dvě fotbalová hřiště vybudovaná pro tehdy mladý fotbalový oddíl. Pokračovat by bylo možno dále.

Ovšem kromě významných osobností a zásadních milníků, jako jsou například roky založení spolků, výstavby budov a podobně, se toho o „rokytnickém 20. století“ příliš neví. O dějinách obce pojednává útlá publikace místního rodáka, badatele Zdeňka Špačka nazvaná *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie* z roku 1990.² Toto dílo bylo znovu vydáno roku 2006 a údaje z něj posloužily i v roce 2011 při tvorbě knihy *Rokytnice nad Rokytnou: historie a současnost*. Minulé století je ale ve Špačkově pojetí pouze stručným výčtem těch nejzásadnějších událostí. Tímto však nechci shazovat dílo badatele JUDr. Špačka, to nikoliv. Těžiště jeho práce však spatřuji ve starších dějinách.

Ztrátě povědomí o místních dějinách ve 20. století jistě napomohla i ztráta původní obecní kroniky. S jejími zápisy se započalo již roku 1920, ovšem v 60. letech došlo k jejímu ztracení a pokračující kronika je vedena až od roku 1976. Do dnešního dne se neví, kde se kronika nachází, a vedou se mnohé spekulace, proč se ztratila. Nejčastějším argumentem bývá, že se v kronice nacházely kontroverzní poznatky o dění po roce 1945.

I vinou tohoto nedostatku se tak moderní dějiny mé obce omezily pouze na základní údaje a výčet hlavních dat. Jako rodáka mě osobně tento nedostatek dlouho trápil, a tak jsem se v rámci své diplomové práce rozhodl věnovat právě 20. století v Rokytnici nad Rokytnou, a vyplnit tak tato „bílá místa“. Za cíl své práce jsem si tedy stanovil podat ucelený obraz o dějinách Rokytnice v první polovině 20. století. Zajímá mě, jaké bylo složení místního obyvatelstva z pohledu profesního, národnostního, náboženského i sociálního, a zda se tyto skutečnosti odrazily na dalším chodu obce. Dále mě zajímá samotné fungování obecní samosprávy, od politické situace a průběhu voleb přes působnost obecních orgánů až po hospodaření. Pozornost chci věnovat i letitým institucím (škola a farnost) a ve 20. století nově vzniklým spolkům (Sokol, Orel, DTJ, Sportovní klub). Na závěr práce chci vylíčit situaci v obci po roce 1945 až do událostí spjatých s tzv. případem Babice.

Chce-li autor vylíčit dějiny 20. století, v mém případě pouze jejích první polovinu, nabízí se mu hned několik možností periodizace práce. Tou první je století dějepisné, tedy že by se práce zabývala roky 1901 až 1950. Druhou možností je začít a skončit u konkrétního historického

---

² ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*. Brno, 1990.

mezníku. Zde se například coby počátek 20. století mohou brát první volby s všeobecným hlasovacím právem pro všechny muže (1907), častěji se ale za onen první bod v historickém pojetí bere první světová válka a vznik Československé republiky. Naopak na druhé straně lze skončit druhou světovou válkou, únorem 1948 a podobně. Ve své práci jsem se snažil tyto dva přístupy propojit. Dobu, o které diplomová práce pojednává, vymezuji od samého počátku 20. století až do roku 1952. V některých kapitolách se lehce dotýkám i dění na sklonku 19. století. Je to tak v případech, kdy je tento návrat nutný k pochopení kontextu. Symbolicky práci končím rokem 1952, tedy popravou rokytnického kněze Jana Buly.

Samotná diplomová práce není strukturovaná chronologicky. Jednotlivé kapitoly nedělím dle dekád, případně dle typické periodizace 20. století (první republika, druhá republika, protektorát, ...), nýbrž tematicky. V první kapitole se tak nejprve věnuji základním údajům o obci z 20. století. Sledována je zde problematika názvu obce, profesní a sociální složení a stavební rozvoj. V dalších kapitolách představuji chod obecní samosprávy, politickou situaci, hospodaření, služby v obci, faru, školu a jednotlivé spolky. Práci posléze uzavírají kapitoly o poválečném dění. Uvedené segmenty tak jsou zde sledovány v průběhu času. Takovéto členění mně osobně přijde pro čtenáře přehlednější.

Regionální literatura se stává čím dál více vyhledávaným žánrem. Soudím, že to je především díky prostorové blízkosti čtenáře k tématu. Spoustu lidí zajímá, co se v minulosti zajímavého událo v jejich okolí, jak žili jejich předci. Psaní práce s regionálním tématem ale není žádná snadná činnost. Autor musí předně detailně znát místo a okolí, jemuž se věnuje, útrapa mnohdy přichází v podobě práce s prameny. Nezbytnou samozřejmostí a zásadní podmínkou úspěšného díla je autorova znalost látky. O psaní regionální literatury přinesly své poznatky již v roce 2004 autoři Bartoš, Schulz a Trapl. Ti v regionální historii vidí dva hlavní a souběžné úkoly, a to „*sebezpoznání dané územní společenské struktury či lidské pospolitosti a zároveň obohatit historické poznání o společnosti jako celku.*“³

Téma diplomové práce se věnuje regionálním dějinám, což se odráží na pramenné základně. Zásadním zdrojem pro mě tak byly zejména archiválie uložené ve Státním okresním archivu Třebíči (SOkA Třebíč) a v samotné Rokytnici. Ovšem neobešel jsem se ani bez dalších institucí jako jsou například Národní archiv České republiky (NAČR), Moravský zemský archiv v Brně

---

³ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 5. ISBN 80-244-0865-1.

(MZA), Archiv bezpečnostních složek (ABS) nebo také Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky (MÚA AV ČR).

Jak již bylo zmíněno, primárním zdrojem této práce byly především archivní materiály uložené ve Státní okresním archivu v Třebíči (SOkA Třebíč). Zde má Rokytnice nad Rokytnou svůj vlastní fond číslo 586 pojmenovaný *Archiv městečka Rokytnice nad Rokytnou*. V tomto fondu jsou obsaženy knihy s protokoly z jednání obecního zastupitelstva, rady a finanční komise, dále pak účetnictví, trestní spisy a seznamy obyvatel a vydaných domovských listů.⁴ Při tomto výčtu se může zdát, že dějiny obce lze pomocí tohoto fondu pouze stěží pokrýt. Je tomu skutečně tak. Většina zásadních materiálů se totiž nachází v dalších fondech, zejména v čísle 795 *Okresní úřad Třebíč I*. Zde jsou především záležitosti volební, finanční, ale i spolkové a stavební.⁵ K představení profesního a sociálního složení obce jsem především čerpal ze sčítacích operátů. Ty do roku 1921 jsou umístěny v trebičském archivu, sčítací archy z roku 1930 pak v Národním archivu České republiky.⁶ Pramennou základnu pro popis chodu obecné školy tvoří fond 798 *Okresní školní výbor Třebíč*. Zde se ovšem kromě úrovně rokytnické školy lze díky dotazníkovým šetřením a poznámkám školního inspektora dozvědět také informace o tehdejších obecním společenství.⁷

Dalším rozsáhlým pramenem pro mě byly materiály ABS, které mi posloužily při psaní kapitoly pojednávající o Babicích a politických procesech v roce 1951. Konkrétně se jedná o fond Krajské správy StB.⁸ Z nabídky MZA v Brně jsem využil fond C 142 související s činností Mimořádného lidového soudu v Jihlavě, před nímž v roce 1945 stanuli dva starostové obce z období protektorátu.⁹

Výčet archivů uzavírá MÚA AV ČR, kde se nachází fond NAD 303 profesora práv JUDr. Antonína Hobzy. Profesor Hobza patří mezi významné rodáky Rokytnice nad Rokytnou, a tak mě zde především zajímaly archiválie spjaté s jeho rodištěm, jako jsou životopisy, vzpomínky, korespondence.¹⁰

Při psaní této diplomové práce jsem se musel vypořádat s jedním zásadním nedostatkem v podobě chybějící původní pamětní knihy, kroniky. I tak se ale podařilo tento podstatný

---

⁴ SOkA Třebíč, f. Archiv městečka Rokytnice nad Rokytnou (dále jen AM Rok.).

⁵ Tamtéž, f. Okresní úřad Třebíč I. (dále jen OÚ Třebíč I.).

⁶ NÁČR, f. Státní úřad statistický I, inv. č. N, k. 7535.

⁷ SOkA Třebíč, f. Okresní úřad Třebíč I. (dále jen OŠV Třebíč I.).

⁸ ABS, f. Krajská správa StB (dále jen KS StB), archivní čísla V-1645 a V-1566.

⁹ MZA, f. Mimořádný lidový soud Jihlava (dále jen MLS Jihlava).

¹⁰ MÚA AV, f. Hobza Antonín.

pramen nahradit. Především díky výše zmíněným archiváliím uloženým v SOkA Třebíč, dále pak napomohly prameny, které nejsou uloženy v žádném z archivů. Jedná se o materiály, které jsou uchovány na úřadě městyse, rokytnické faře a v naší rodinné domácnosti. Na faře se nachází původní pamětní knihy farnosti od 18. století do současnosti. Dále pramennou základu práce tvoří především zápisy z valných hromad a výborových schůzí Sokola mezi lety 1924-1946, protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva z let 1938-1945, školní kronika, kronika SK Rokytnice a soukromé zápisky amatérského badatele Františka Andrýska.

V diplomové práci jsou použity i vzpomínky rokytnického občana a dlouholetého činovníka Sokola a SK Rokytnice pana Jana Prokopa. Ten se o své zážitky z minulosti podělil s občany prostřednictvím rokytnického zpravodaje. Nejsou to však jediné vzpomínky, které jsou v práci využity. Na meziválečné období, život v obci a činnost komunistické strany zavzpomínal roku 1970 na stránkách Jiskry místní komunistický předák Antonín Přemysl. I tyto postřehy tak jsou v práci zakomponovány.

Vzhledem k tomu, že o historii Rokytnice byla dosud vydána pouze útlá brožura *800 let Rokytnice nad Rokytnou – Nahlédnutí do historie* z pera badatele Zdeňka Špačka, jsou především z této publikace čerpány informace o dějinách obce před rokem 1900. Špačkovu práci zde doplňuje dále *Vlastivěda moravská* Františka Dvorského z roku 1906 pojednávající o Třebíčsku.¹¹ Z regionální literatury nelze opomenout *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960* trojice autorů Josefa Bartoše, Jindřicha Schulze a Miloše Trapla.¹² Regionálními tématy se především zabývají kvalifikační práce.¹³

Důležitým opěrným bodem pro mě byla také odborná literatura. K pochopení obecní samosprávy, ať již její struktury, legislativním úpravám či spleťtému systému hospodaření mi posloužila především díla Zdeňky Hledíkové, Jana Janáka a Jana Dobeše,¹⁴ Jiřího Šouši¹⁵ a Karla Schelleho.¹⁶ V případě problému hospodářské krize na přelomu 20. a 30. let pak

---

¹¹ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1906.

¹² BARTOŠ, Josef, JINDŘICH SCHULZ a MILOŠ TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*. Ostrava: Profil, 1990. ISBN 80-7034-038-X.

¹³ V práci je například čerpáno z těchto prací: SVOBODOVÁ, Jitka. *Působení firmy Baťa a. s. v Třebíči v letech 1931-1945*. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Mgr. Lukáš Fasora, Ph.D.; PALÁNOVÁ, Hana. *Poslanci Moravského zemského sněmu za okresy Jihlava a Třebíč v letech 1861 – 1914*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Doc. Mgr. Lukáš Fasora, Ph.D.; a další.

¹⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JAN JANÁK a JAN DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha. ISBN 80-710-6709-1.

¹⁵ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938: základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1497-7.

¹⁶ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-864-3225-4.

zejména publikace Václava Průchy,¹⁷ Jakuba Rákosníka¹⁸ a Jan Janáka.¹⁹ Primární literaturu u spolků tvoří obsáhlé práce Jana B. Uhlíře²⁰ a Stanislava Vejvara²¹ a souhrnné dějiny tělesné výchovy.²² Práci uzavírá kapitola o Babicích, kde jsem čerpal hlavně z knih Michala Stehlíka²³ a Adolfa Rázka.²⁴

---

¹⁷ PRŮCHA, Václav a kolektiv. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009, 2004-2009. ISBN 80-7239-147-x.

¹⁸ RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvracená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1429-8.

¹⁹ JANÁK, Jan. *Sociálně ekonomická struktura západní Moravy a velká hospodářská krize*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1970.

²⁰ UHLÍŘ, Jan B. *Sokol za protektorátu: Organizovaná rezistence ČOS*. Praha, 2005. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.

²¹ VEJVAR, Stanislav. *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách 1909-1948*. Kladno, 2014. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jana Čechurová, PhD.

²² KÖSSL, Jiří, František KRÁTKÝ a Jaroslav MAREK. *Dějiny tělesné výchovy II.: Od roku 1848 do současnosti*. Olympia, 1986.

²³ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7.

²⁴ RÁZEK, Adolf. *StB justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-866-2102-2.

2. Místopis obce

Městys Rokytnice nad Rokytnou se nachází dvanáct kilometrů od města Třebíč ve výšce 535 metrů nad mořem. Společně s dalšími obcemi spadá Rokytnice do Českomoravské vrchoviny a v její blízkosti se nachází nejvyšší vrchol Třebíčska – hora Mařenka (711 m n. m.). Obec tvoří dvě části, samotná Rokytnice nad Rokytnou a osada Veverka. Městysem protéká řeka Rokytná, jež právě kilometr od osady pramení.

Nedaleko Rokytnice se dále například nachází obce Chlístov, Markvartice, Římov, Kojetice, Čechočovice a Stařeč. Pro okolní obce slouží Rokytnice jako obec středisková. Místním i přespolním je zde k dispozici pošta, lékařské středisko, potravinové krámy, mateřská a základní škola a koupaliště s pohostinstvím, v Rokytnici se navíc nachází podnik Horáckého kovodružstva Třebíč. Kromě toho zde v současné době funguje pět spolků – fotbalový 1.SK Rokytnice nad Rokytnou, dobrovolní hasiči, myslivecký spolek a Tělocvičná jednota Sokol a Tělovýchovná jednota Sokol.²⁵

Historie městyse sahá až do samého závěru 12. století. Právě na dlouholetou a bohatou historii odkazuje i prapor se znakem, kterým Rokytnice nad Rokytnou disponuje od roku 2002. Znak městyse půlí vlnitý hřeben představující řeku Rokytnou. V modrém poli na pravé straně se dále nachází zlaté síto připomínající věhlasnou slávu sítařského řemesla, zlatá berla v červeném poli na levé straně odkazuje na loucký klášter, do jehož vlastnictví Rokytnice patřila. Barevně je znak zakomponován do moravských barev.²⁶

Dílo *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960* pánů Josefa Bartoše, Jindřicha Schulze a Miloše Trapla²⁷ přináší též stručný výčet zdejších památek. Za zmínku stojí kostel Narození sv. Jana Křtitele, jehož základy sahají do 12. století a do současné podoby byl přestavěn roku 1794, dále barokní fara a sochy²⁸. Mezi památky jsou díky lidové architektuře

---

²⁵ Tělocvičná jednota Sokol se hlásí k původní sokolské myšlence, Tělovýchovná jednota navazuje na poválečnou organizaci sdružující více spolků v obci. In: *Rokytnice nad Rokytnou: historie a současnost*. Brno: Pro městys Rokytnice nad Rokytnou vydalo F.R.Z. agency, 2011, s. 35, 42. ISBN 978-80-87332-20-7.

²⁶ MEZLÍKOVÁ, Pavla. *Komunální heraldika měst a obcí okresu Třebíč od roku 2000 do 2005*. Brno, 2014. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, Pomocné vědy historické. Vedoucí práce PhDr. Karel Maráz, Ph.D., s. 71.

²⁷ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

²⁷ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 365.

²⁸ Na myslí mají tvůrci nejspíš sochy osmi světců na kostelním schodišti, sochu svatého Jana Nepomuckého na návsi a sochy svatých Janů Zlatoústého a Nepomuckého mezi Rokytnicí a Kojeticemi.

ve výčtu zařazeny i domy číslo 36 a 83, ty však byly přestavěny a památková ochrana již na ně neplatí.

3. Stručné představení historie obce před rokem 1900

První písemná zmínka o Rokytnici nad Rokytnou se nachází v zakládající listině louckého kláštera z roku 1190. Dle dokumentu kníže Konrád Ota se svojí matkou Marií daroval klášteru rozsáhlý majetek na jižní a jihozápadní Moravě. Jednalo se o kapli sv. Mikuláše ve Znojmě, kapli sv. Ondřeje v Hobzí se vsí, kapli sv. Jiří ve Strachotíně s osadami Čejkovice, Popovice, Chřepice a právě kapli sv. Jana v Rokytnici se vsí Popovice.²⁹ Louckému klášteru k těmto církevním stavením připadlo navíc ještě několik vesnic, mezi kterými byla například Domamil, Litohoř či Rokytnice.³⁰

Mezi historiky se vedla polemika, zda ona kaple sv. Jana „in Rokiten“³¹, jak je uvedeno v zakládající listině, se nachází v Rokytnici nad Rokytnou u Třebíče, či v obci Rokytná u Moravského Krumlova.³² Klíčem k ujasnění tohoto problému se stala obec Popovice, která příslušela kapli sv. Jana. Do dnešních dní totiž obec Popovice skutečně existuje, u Jaroměřic nad Rokytnou, je ale příliš vzdálena jak Rokytnici, tak Rokytné. Údajně se zmiňovaná a již zaniklá osada Popovice měla nacházet nedaleko Starče, v sousedství Rokytnice. Též se hodí zmínit, že zdejší kostel je skutečně zasvěcen sv. Janovi, zatímco v Rokytné sv. Leopoldovi, a že louckému klášteru náležely osady Pokojovice a Březová nedaleko Rokytnice u Třebíče.³³

Okolo roku 1200 se v listině olomouckého biskupa Roberta hovoří o podřízenosti osmi kostelů louckému klášteru, mezi nimiž je i kaple rokytnická.³⁴ Kaple v Rokytnici byla údajně vystavěna jako tzv. zeměpanská svatyně, které byly situovány na zemské stezky. Přes dvůr pravděpodobně vedla stezka z Brněnska do jižních Čech na trase Třebíč-Stařeč-Rokytnice-Stará Říše-Telč-Jindřichův Hradec.³⁵ Původní zeměpanský dvůr stál v okolí dnešního kostela Narození sv. Jana

---

²⁹ RICHTER, Václav. Rokytnice nad Rokytnou a Rokytná. Online. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná*. 1957, roč. 6, č. F1, s. 17. ISSN 1211-7390. Dostupné z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110557>. [cit. 2024-04-15].

³⁰ KOHOUTEK, Michael. *Premonstrátský klášter Louka u Znojma v době předbřlohorské (1526-1620)*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Tomáš Černušák, Ph.D., s. 16.

³¹ V listinách louckého kláštera lze nalézt pojmenování dvojí, Rokiten a Rokitnicea. Právě dvojí podoba označení jednoho místa vedla ke sporům, kde se kaple sv. Jana nacházela. In: RICHTER, Václav. Rokytnice nad Rokytnou a Rokytná, s. 18.

³² Historik Václav Richter se v úvodu své studie Rokytnice nad Rokytnou a Rokytná právě debatám o lokalizaci kaple sv. Jana věnuje. Uvádí, že například František Josef Schwoy místo nelokalizoval, Gregor Wolny situoval kapli do Rokytnice nad Rokytnou a naopak František Václav Peřinka, Gustav Friedrich a následně i František Dvorský předpokládali, že se v zakládající listině hovoří o Rokytné u Moravského Krumlova. In: RICHTER, Václav. Rokytnice nad Rokytnou a Rokytná, s. 17.

³³ RICHTER, Václav. Rokytnice nad Rokytnou a Rokytná, s. 17-18.

³⁴ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 5.

³⁵ RICHTER, Václav. Rokytnice nad Rokytnou a Rokytná, s. 19-20.

Křtitele, poněvadž jak uvádí Richter: „...nemáme důvodu k předpokladu, že svatyně byla přenášena.“³⁶ V období středověku bylo dle badatele Zdenka Špačka na území dnešní Rokytnice rozprostřeno několik dvorů. Tomuto tvrzení mají nasvědčovat i původní názvy „Malá Roketnice“ a „Druhá malá Roketnice“, jež jsou vedeny ve smlouvě Štěpána z Ungersperka z roku 1349.³⁷ Ke dvoru dále patřila dvojí ves Horní a Dolní Rokytánka neboli Rokytánky.³⁸

Roku 1327 změnila Rokytnice společně s Pokojovicemi majitele. Klášter Louka obě vsi směnil s Hartlebem a Gerardem z Heraltic za Načeratice u Znojma. Právě tato výměna se o několik desítek let později stala předmětem sváru mezi klášterem a pány z Heraltic. „Podle zakládací listiny kláštera byl klášterní majetek nezcizitelný. Z toho se dalo odvodit, že kdyby rod Heraltických vymřel, případnou obě vsi zpět klášteru. Příslušná větev Heraltického rodu po smrti Radslava a Smila z Heraltic skutečně vymřela a jejich majetek se stal odúmrtí,“ píše Špaček.³⁹ Opat Zachariáš požadoval návrat obou vsí a lesa u Heraltic, spor se dokonce dostal až k samotnému papeži Urbanu VII. Výnos Svatého stolce, dle kterého Rokytnice, Pokojovice i Opatský les náleží zpět klášteru Louka, se přednesl v Třebíči roku 1386. Spor se ale táhl dalších šest let, kdy papežské nařízení odmítli respektovat jak potomci druhé větve rodu Heraltických i místní lid. V roce 1392 Louka majetky získala definitivně zpět, ovšem za finanční poplatek.⁴⁰

Podobně jako jiné obce na Třebíčsku, i Rokytnice a jejího okolí se velkou měrou dotklo tažení Matyáše Korvína proti Jiřímu z Poděbrad. Poté, co roku 1468 obléhal Korvín Třebíč, v jejímž klášteře se ukryval Jiřího syn Viktorín, se prohnala uherská vojska i mnoha obcemi v regionu. Při této příležitosti došlo k vypálení osady Březová, tehdy patřící Rokytnici.⁴¹

Jak již bylo zmíněno v souvislosti s tažením Jana Lucemburského či s postupem uherských vojsk napříč západní Moravou, Rokytnice byla především jakýmsi průchodištěm vojsk směrem k nedalekému hradu Sádku nebo Třebíči. Podobně tomu byl i v posledních letech třicetileté války, kdy Moravou táhla švédská vojska. Roku 1645 se Švédové po dvojím průchodu Třebíčí dostali také do Rokytnice, kde z místního kostela odcizili stříbrný kříž, kalich a cenné ornáty.⁴²

---

³⁶ RICHTER, Václav. Rokytnice nad Rokytnou a Rokytná, s. 18.

³⁷ ŠPAČEK, Zdeněk. 800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie, s. 8-9.

³⁸ RICHTER, Václav. Rokytnice nad Rokytnou a Rokytná, s. 18.

³⁹ Tamtéž, s. 11-12.

⁴⁰ Tamtéž, s. 12.

⁴¹ Tamtéž, s. 17.

⁴² ŠPAČEK, Zdeněk. 800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie, s. 20.

Výrazný moment v dějinách Rokytnice nad Rokytnou přichází po konci třicetileté války. V roce 1650 byla založena farní matrika oddaných, v jejímž úvodu je podepsán Ondřej Václav Mirovický, ředitel školy rokytnické, léta páně 1649 (*Andreas Wenczeslaus Mirowicenus, Rector scholae Roketn, Anno Domini 1649*). Ve farních matrikách se na dalším místě zpětně hovoří o škole v souvislosti se svatbou rokytnického učitele z roku 1638, dále je také jistý Joanes Seellinger, Rector Roketensis podepsán pod jedním z křestních protokolů z roku 1659.⁴³ Škola v Rokytnici nad Rokytnou tak patří mezi jedny z nejstarších na Třebíčsku, což dokládá i historik František Dvorský. Ve Vlastivědě moravské je uvedeno, že roku 1691 existovalo na Třebíčsku sedm škol, a to v Třebíči, Čáslavicích, Opatově, Heralticích, Vladislavi, Starči a Rokytnici.⁴⁴

Druhá polovina 17. století ovšem nepřinesla pouze první zmínky o škole, došlo také k posledním změnám ve vlastnictví Rokytnice. Roku 1663 zakoupil Rokytnici, Pokojovice a Vísky Daniel Pacht z Rájova na Ronšperku, který vesnice o tři roky později prodal Rudolfovi Václavu Záviši z Osenic, znojemskému krajskému hejtmanovi.⁴⁵ V době jeho vlastnictví byla Rokytnice v rozkvětu a tehdy se zde nacházel například pivovar s hospodou, palírna, kovárna a několik řemeslníků.⁴⁶ Po smrti Rudolfa Václava prodala roku 1695 jeho žena Kateřina Rokytnici rodu Walldorfům, tehdejšími majitelům hradu Sádek.⁴⁷

Hovořili jsme-li v souvislosti s farními matrikami o první zmínce o škole, ve stejném prameni lze nalézt také první informace o s obcí pevně spjatém sítařském řemeslu. V matrice oddaných se roku 1709 nachází informace o svatbě Kateřiny, dcery Kryštofa Elgamanna, sítaře z Wynschelburgu v Kladsku. Dle badatele Špačka možná právě on přinesl do obce toto řemeslo, jež se v následujícím století začíná objevovat čím dál častěji.⁴⁸

Z roku 1749 je doložena vlastní pečeť městyse, která zobrazuje krojidlo, květinu ve váze a tři hvězdy. Zásadní dění této doby se ale týkalo místního kostela. Během působení kněze Jana Palečka (1747-1763) byl chrám sv. Jana Křtitele rozšířen o presbytář, severní a jižní kapli, dále se před kostelem vystavělo schodiště s osmi kamennými sochami světců.⁴⁹

Poměrně klidný průběh 19. století narušily například ničivé požáry a opakující se epidemie cholery. Ovšem i v této době se vyskytly události významného rázu. Roku 1861 byla stržena

---

⁴³ Tamtéž, s. 21-22.

⁴⁴ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 41.

⁴⁵ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 22-23.

⁴⁶ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 362.

⁴⁷ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 23.

⁴⁸ Tamtéž, s. 24.

⁴⁹ Tamtéž, s. 26.

stará školní budova a na jejím místě postavena nová, roku 1886 založila pětice rokytnických mužů místní hasičský sbor.⁵⁰

---

⁵⁰ Tamtéž, s. 31-33.

4. Údaje o obci z 20. století

4.1. Roketnice nebo Rokytnice?

Na samý úvod práce je potřebné představit základní informace o Rokytnici nad Rokytnou. Tou první je problematika samotného názvu. V pramenech či v literatuře z počátku 20. století se totiž ve spojitosti s probíranou obcí vyskytují hned tři varianty názvu – *Roketnice (Roketnitz)*, *Roketnice nad Rokytnou* a konečně podoba dnešní, a to *Rokytnice nad Rokytnou*.

V matričních knihách a sčítacích operátech bývá obec na samém počátku 20. století a dříve nazývána jako *Roketnice*, německy *Roketnitz*. K názvu, jež přetrvává až do dnešních dní, dospěla Rokytnice ve 20. letech 20. století. Poprvé se museli místní sžít s novým pojmenováním své obce v roce 1920. Ministerstva vnitra, spravedlnosti, financí a Stála komise pro stanovení úředních názvů v ČSR povolily žádost tehdejší obecní samosprávy na změnu názvu a na základě nařízení č. 49.341 ze dne 2. března 1920 se Roketnice oficiálně přejmenovala na *Roketnici nad Rokytnou*.⁵¹ Důvodem přejmenování obce nejspíše byla potřeba rozlišit se oproti jiným Roketnicím v tehdejší Československé republice. V rozpočtové knize z roku 1920 navíc stojí, že tato změna na vlastní žádost obce stála 20 korun z rozpočtu.

Nejednalo se ovšem o poslední změnu. V roce 1924 se výnosem ministerstva vnitra změnil název Roketnice na Rokytnici. Tato změna se netýkala pouze visky nedaleko Třebíče, ale dalších pěti obcí v tehdejší Československé republice. Doznané změny lze již například nalézt ve Statistickém lexikonu obcí na Moravě a ve Slezsku z roku 1924.⁵² Od tohoto roku tak lze hovořit o Rokytnici nad Rokytnou.

4.2. Profesní a sociální složení obce

V prvních kapitolách diplomové práce považuji za vhodné představit profesní a sociální složení obyvatelstva Rokytnice nad Rokytnou během první poloviny 20. století. Právě tato fakta

---

⁵¹ Změna jména obcí: K č. 49.341/1919. *Úřední list Republiky Československé* [online]. Praha: Státní tiskárna, 1920, 09.03.1920, 1(56), 1042 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://digitalnistanudovna.army.cz/view/uuid:dc4c661d-9ad3-41c7-8156-03829cd067aa?page=uuid:6a9a0f6f-dfc3-11eb-8657-001b63bd97ba&fulltext=roketnice%20nad%20rokytnou>

⁵² Abecední seznam míst na Moravě a ve Slezsku. In: *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dub. 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. : vydán min. vnitra a stát. úř. statist. na zákl. výsledků sčítání lidu z 15. února 1921* [online]. Praha: Státní úřad statistický, 1924, s. 202 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:70ad4530-1e65-11e2-bec6-005056827e51?page=uuid:179a2674deb67ce33d1c0c8caf259a35&fulltext=rokytnice%20nad%20rokytnou>

mohou čtenáři posloužit k představení tehdejší společnosti a následně k bližšímu pochopení dění v obci. Značnou měrou se pak sociální, profesní a náboženské složení odráží na volebních výsledcích a na obecní samosprávě.

Představu o profesním rozvrstvení občanů Rokytnice přináší ve svém úvodu školní kronika z roku 1930. Zdejší obyvatelstvo je definováno jako „velmi zbožné“, živící se převážně zemědělstvím a část sítářským řemeslem. Ve 20. letech stoupl v obci i počet dělnictva, které našlo zaměstnání v rokytnické cihelně a zejména tedy v továrně Busi v Borovině.⁵³ Úvod kroniky uzavírá následující shrnutí: „*Jest patrnó, že toto rozvrstvení a roztrídění obyvatelstva rokytnického neprospívá jeho snášenlivosti, takže hladina společenského soužití zdejšího obyvatelstva jest téměř rozbouřena ... Pro nepatrný smysl pro vzájemnou snášenlivost má Rokytnice nad Rokytinou v širokém okolí jak mezi občanstvem, tak i u úředníků dosti špatnou pověst.*“⁵⁴ Rozdělenou místní společnost nezmiňuje však pouze pamětní kniha místní školy, ale také zpráva Okresního školního výboru. Podle ní je obec nejednotná především z důvodu politické roztříštěnosti.⁵⁵

Výše uvedená tvrzení o profesním a sociálním složení dokládají a dále rozvádějí informace ze sčítacích operátů z let 1900, 1910, 1921 a 1930. O Rokytnici nad Rokytinou by se ve zkratce dalo hovořit jako o nábožensky založené a zemědělské vísce. Právě zemědělství zde bylo po celou první polovinu 20. století tou nejhlavnější obživou místního lidu. Ovšem i přes tento trvající agrární ráz rokytnické společnosti lze nalézt rozdíly mezi profesním složením obce před rokem 1918 a po něm. Proměna se týká zejména poklesu zemědělců mezi místními obyvateli, stoupá naopak růst řemeslníků, živnostníků a dělníků. Pouze lehce se pak proměnilo náboženské složení. Ostatně o všem bude pojednáno níže.

---

⁵³ Historie tohoto podniku sahá až do 16. století, kdy v Třebíči začaly vznikat koželužské cechy, v nichž působil i jistý mistr Jan Budišovský. Rodinná tradice koželužství přetrvávala ve městě po následující stáletí. Po smrti majitele koželužské manufaktury v Třebíči na Stařečce Jana Antonína Budischowského roku 1833 se otcových závazků chopili jeho synové Karel a František. První zmíněný syn zakoupil tzv. Padrtův mlýn ve čtvrti Borovina, kde začal budovat nový podnik, zatímco jeho bratr František vedl manufakturu na Stařečce. Závod Karla Budischowského v Borovině se od poloviny 19. století neustále rozšiřoval a nabýval na významnosti. Kromě zpracování kůže se podnik dále zaměřil například na výrobu bot a vojenské výbavy. Závod v 19. století nesl název *C. k. privilegovaná továrna na kůže a obuv Karel Budischowský a synové*. V březnu roku 1917 Budischowského závod zřídil společně s Bank-Wechselstuben A. G. Merkur novou obuvnickou společností pod názvem Busi (*zkratka jmen dvou společníků Budischowský a Single*), jejíž sídlo bylo ve Vídni a továrny v Třebíči-Borovině. Ovšem již v době první světové války započal postupný ústup věhlasného podniku. Závod se primárně zaměřil na vojenskou výrobu pro rakouskou armádu, v poválečných letech se pak na chodu odrazily nevydařené obchodní transakce i požár. Firma Busi se již v průběhu 20. let zadlužovala, konečnou ránu jí však zasadila velká hospodářská krize. Dne 1. ledna 1931 byla správní radou Moravské banky pozastavena činnost podniku a v březnu téhož roku byl prodán Tomáši Baťovi. In: SVOBODOVÁ, Jitka. *Působení firmy Baťa a. s. v Třebíči v letech 1931–1945*, s. 4-7.

⁵⁴ Školní kronika Rokytnice nad Rokytinou, Slovo úvodní, nečíslováno.

⁵⁵ SOKA Třebíč, fond Okresní školní výbor Třebíč 1857-1949, kn. č. 1 (Kniha o stavu škol 1924), Rokytnice, nečíslováno.

Počet obyvatel se již od druhé poloviny 19. století pohyboval okolo sedmi set. Přesný demografický vývoj je uveden v přiložené tabulce.⁵⁶

Tabulka č. 1: Demografický vývoj v Rokytnici nad Rokytnou

Rok	1900	1910	1921	1930	1950
Počet obyvatel	713	696	705	767	822

Naprosto dominantní postavení mezi místními měla práce v **zemědělství**. Tato profese si v obci nesla dlouholetou tradici od středověku až po 20. století. Tvrzení například dokládá, že se zde do roku 1774, následně mezi lety 1864-1870, konaly dvakrát ročně dobytčí trhy.⁵⁷ Druhým dokladem mohou být mnohé charakteristiky obce. Ve Vlastivědě moravské (1906) Dvorský stručně konstatuje, že se mezi více než sedmi sty obyvateli nachází nejvíce zemědělců,⁵⁸ o převažující zemědělské profesi hovoří dále například dotazníkové šetření Okresního školního výboru v Třebíči o jednotlivých obcích a jejich školách z roku 1924.⁵⁹ Zásadní jsou však v tomto ohledu sčítací operáty, které přesně dokládají silné zastoupení zemědělství. Na začátek je ale potřeba uvést, že pod zastřešujícím pojmem „polní hospodářství“, „rolnictví“ nebo „práce se v zemědělství“ se skrývalo více profesních úrovní. Lidé zaměstnaní v této oblasti nebyli pouze majitelé polí, majetní sedláci a selky, ale také jejich zaměstnanci v podobě čeledínů, nádeníků a děveček.

Před rokem 1918 patřilo na Moravě zemědělské odvětví k hlavnímu zdroji obživy. K zemědělství a lesnictví se roku 1910 přihlásilo necelých 39 % obyvatelstva, pouze o procento méně čítala průmyslová výroba. Profesní rozložení se však mění se vznikem republiky. Ze zemí ČSR si své primární postavení udrželo zemědělství na Slovensku a Podkarpatské Rusi, v Čechách a na Moravě se do čela dostal průmysl. V moravských oblastech byl poměr mezi zemědělským a průmyslovým odvětvím zprvu téměř vyrovnaný, následně ale více obyvatel zaměstnávala průmyslová výroba. Roku 1921 byl poměr mezi těmito dvěma sektory 35 % - 38 %, v roce 1930 29 % - 40 % v prospěch průmyslu.⁶⁰ Za typický region, kde bylo rovnoměrně zastoupeno zemědělství a průmysl, lze brát oblast západní Moravy od Dačic až po Bystřici nad Pernštejnem. Zatímco například na Žďársku se více než polovina pracujících živila

⁵⁶ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

⁵⁷ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 365.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ SOKA Třebíč, fond Okresní školní výbor Třebíč 1857-1949, kn. č. 1 (Kniha o stavu škol 1924), Rokytnice.

⁶⁰ PRŮCHA, Václav a kolektiv. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, s. 36-37.

zemědělstvím, na Jihlavsku a Třebíčsku naopak v průmyslovém sektoru.⁶¹ Ovšem v této souvislosti je třeba se blíže podívat právě na Třebíčsko, kam Rokytnice spadá. Na přelomu 19. a 20. století se k zemědělství hlásilo okolo 50 % obyvatel. Nicméně v průběhu let se počet rolníků propadal, až v roce 1930 byl tento sektor zastoupen necelými 34 % pracujícího lidu. Naopak na Moravskobudějovicku se na počátku 30. let 20. století drželo zemědělství na necelých 48 %.⁶²

Rokytnice nad Rokytnou se svým profesním složením poněkud vymyká průměru Třebíčska, a obec spíše kopíruje vsi v jihozápadní části, kde zcela dominovalo zemědělské odvětví. Na počátku 20. století se zde z 240 pracujících živilo zemědělstvím hned 163 obyvatel, tedy 68 % výdělečně činných.⁶³ Značný nárůst zemědělské profese přichází o deset let později. Roku 1911 se k polnímu hospodářství přihlásilo dokonce 281 lidí, připočteme-li k nim 10 lesníků, pracovalo v segmentu zemědělství až 76 % práci vykonávajících obyvatel Rokytnice.⁶⁴ Propad polního hospodářství lze ale vysledovat po roce 1918. Dva roky po vzniku republiky bylo v zemědělství zaměstnáno 63 % pracujících,⁶⁵ roku 1931 47 %.⁶⁶ Tento trend je především dán tím, že na úkor zemědělského sektoru vzrostl počet dělníků a soukromých řemeslníků. I tak ale nejpočetnější společenskou vrstvou v obci zůstali nadále místní rolníci.

Jak bude i řečeno níže v souvislosti se stavebním vývojem, zemědělci se v Rokytnici koncentrovali především v centru obce, v blízkosti kostela a školy. Jednalo se o více než sto let v Rokytnici usazené rodiny jako byli například Vejmelkovi, Špačkovi, Příhodovi, Svobodovi.⁶⁷ O prvních třech rodech se zmiňuje ve své Vlastivědě moravské i badatel Dvorský.⁶⁸ Menší rolníci byli dále usazeni ve čtvrti, kde kdysi stával panský dvůr.⁶⁹ Obživou místních zemědělců byly zejména plochy přímo na rokytnickém katastru. Z celkových 810 hektarů se zemědělská půda (*pole, louky, pastviny, zahrady a rybníky*) rozprostírala na začátku století na 686

---

⁶¹ Dle sčítání lidu z prosince 1930 mělo zemědělství největší zastoupení v soudním okres Bystřice nad Pernštejnem (60 %), dále v Novém Městě na Moravě, Žďáru nad Sázavou a Jemnici (57 %). Také v okresech Moravské Budějovice, Dačice, Slavonice, Telč nebo Velká Bíteš si zemědělský sektor držel prvenství před průmyslovou výrobou (48–52 %). Naopak za průmyslové okresy můžeme označit Třebíč, Jihlavu a Třešť (39–44 %). In: JANÁK, Jan. *Sociálně ekonomická struktura západní Moravy a velká hospodářská krize*, s. 11.

⁶² Tamtéž, s. 9–11.

⁶³ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3003, k. 1264 (sčítací operáty z roku 1900, obec Rokytnice nad Rokytnou).

⁶⁴ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3069, k. 1284 (sčítací operáty z roku 1910, obec Rokytnice nad Rokytnou).

⁶⁵ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. N, k. 210 (sčítací operáty z roku 1921, obec Rokytnice nad Rokytnou).

⁶⁶ NAČR, f. Státní úřad statistický I., Praha,

⁶⁷ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3003, k. 1264; inv. č. 3069, k. 1284; inv. č. N, k. 210.

⁶⁸ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 365.

⁶⁹ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3003, k. 1264; inv. č. 3069, k. 1284; inv. č. N, k. 210.

hektarech,⁷⁰ později na 670.⁷¹ Rozsáhlé polnosti se nacházely například v lokalitách *Záhumenice, Hemepekárky, Pod myším dvorem, Na Bidýlkách, Na Žlabince* nebo *Na Pertlíku*.⁷² Lesy na katastru Rokytnice zaujímaly okolo 110 hektarů,⁷³ zdejší lesníci však nepracovali ve vlastních, nýbrž v lesích Velkostatku Sádek a rodu Chorinských.⁷⁴ Revír patřící šlechtickému rodu ze Sádku se mimo jiné nacházel na jižním konci Rokytnice, v sousedství obce Kojetice u toku řeky Rokytné.⁷⁵

Naprostá převaha zemědělského povolání se odrážela na samém chodu obce. Vzhledem k výše uvedeným faktům není tedy divu, že se zde ve volbách těšili velké podpoře kromě křesťanských subjektů a kandidátů i agrárníci. Ve volbách do Říšské rady roku 1911 zde sice v prvním kole uspěl kněz Arnošt Tvarůžek, druhé kolo však v obci odráželo celkovou náladu na Třebíčsku a zvítězil agrárník František Němec.⁷⁶ Silnou voličskou podporu pak měla agrární strana i ve volbách do Národní shromáždění. V těch prvních třech (1920, 1925, 1929) sice jasně zvítězili lidovci a Švehlově straně zde zpravidla patřila druhá nebo třetí příčka, roku 1935 se již v Rokytnici RSZML stala vítězkou volebního klání.⁷⁷ Ve volbách komunálních se ale místní organizaci na tyto úspěchy navázat nepodařilo a strana se zde musela v patnáctičlenném zastupitelstvu spokojit se ziskem jednoho až tří mandátů. I z této pozice se však podařilo agrárikům dostat svého zástupce do nejvyšší funkce obecní samosprávy. Po obecních volbách 1919 se starostou stal sedlák František Krátký, mezi lety 1927-1935 Rokytnici starostoval Cyril Nováček, také sedlák.⁷⁸

Taktéž samotný chod obecní samosprávy byl silně ovlivněn dominancí zemědělství mezi místními obyvateli. Za zmínku stojí, že vedle zákonem stanovené finanční a letopisecké komise

---

⁷⁰ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 362.

⁷¹ Výkazy ploch stabilního katastru - 2595-1 Rokytnice n. Rokyt. - dříve Roketnitz 1845–1948. *Archiv Zeměměřického úřadu* [online]. [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=vykazyPloch&idrastru=B2_d_1M_Trebic_2595-1

⁷² SOKA Třebíč, AM Rok., inv. č. 7 (Nájemné protokoly o pronájmu obecních polí, cest a pastvin).

⁷³ Výkazy ploch stabilního katastru - 2595-1 Rokytnice n. Rokyt. - dříve Roketnitz 1845–1948. *Archiv Zeměměřického úřadu* [online]. [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=vykazyPloch&idrastru=B2_d_1M_Trebic_2595-1

⁷⁴ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3003, k. 1264; inv. č. 3069, k. 1284; inv. č. N, k. 210.

⁷⁵ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 931, k. 135 (Pozemkové archy a mapy panství sádeckého 1902-1907), Rokytnice.

⁷⁶ SOKA TŘEBÍČ, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1616, k. 411 (Volby do říšské rady v obcích okresu Třebíč 1911), fol. 225-226, 231.

⁷⁷ SOKA TŘEBÍČ, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1617, k. 411 (Volby do národ. shromáždění 1920, 1925).; BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

⁷⁸ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1622, k. 414 (Přehled z voleb do obecního zastupitelstva okresu Třebíč 1919-1931); SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928).

nechalo rokytnické zastupitelstvo zřídit komise pro rozdělní obilí a chov dobytka a speciální funkce držitele býků a prohlížeatele dobytka.⁷⁹ Blíže je o tomto tématu pojednáno v kapitole *Obecní samospráva*.

Četné zastoupení si v průběhu let drželo také **sítařské řemeslo**.⁸⁰ Podobně jako zemědělství i výroba sít měla v Rokytnici mnohaletou tradici. Roku 1709 se ve farní matrice objevuje zmínka o jistém sítaři Kryštofu Elgmannu z Wynschelburu, jehož dcera se v Rokytnici provdala.⁸¹ K rozmachu sítařství ale došlo zejména až v 19. století a postupem let se stalo jedním nejzastoupenějších řemesel v obci. Síta našla své využití především v zemědělské oblasti. Výrobek býval používán do mlátiček, mlýnků, fukarů, na přesívání obilí a na další ruční práce.⁸² Původní plán na výrobu sít se na konci 19. století zrodil u dvou řemeslníků a do meziválečné doby se sítařství rozšířilo takovou měrou, že se v obci nacházelo mezi dvaceti a třiceti sítaři. Tato domácí výroba nabyla počátkem 20. století významu ve svém okolí,⁸³ mnohdy bývá uváděna i známost rokytnického sítařství po celé Moravě.⁸⁴ Sítaři nebyli organizováni ve společném závodě, ale pracovali každý ve svých domácích podnicích. Pouze například učni docházeli do jiné než vlastní domácnosti. V dobách na začátku 20. století, kdy se sítařstvím živily pouze jednotky osob, našli řemeslníci odbyť svých výrobků v domovské obci. Nicméně poté, co se sítařství v Rokytnici rozšířilo a stalo se zde nejzastoupenějším řemeslem, vydávali se sítaři na pracovní cesty, aby produkty prodali. Poptávka po sítech nebyla jen ve zdejší regionu, ale také na jižní Moravě, Hané a Valašsku.⁸⁵ Sami na sebe podnikali rokytničtí sítaři až do roku 1950, kdy pětice řemeslníků společně založila sítařské družstvo nazvané *Sitona*.⁸⁶

Řemesla v obci ovšem nezastupovala pouze výroba sít. Ve výčtu **živnostenských profesí** nalezneme dále například kováře, krejčí, obuvníky, truhláře a zaměstnance ve stavebnictví jako zedníky, tesaře nebo klempíře. Hojně zastoupení jsou již od samého počátku 20. století

---

⁷⁹ SOKA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938).

⁸⁰ Výroba sít je až do dnešních dní jedním ze symbolů Rokytnice nad Rokytnou. Samotné síto, jakožto odkaz na kdysi vyhlášené místní sítařské řemeslo, je také zvěčněno na znaku obce z roku 2002, jehož autorem je současný ředitel SOKA Třebíč PhDr. František Gregor – pozn. autora.

⁸¹ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 24.

⁸² HORÁKOVÁ, Milada. Rokytničtí sítaři. In: *Naším krajem*. 5. Třebíč: Západomoravské muzeum, 1993, s. 6. ISSN 2336-6931.

⁸³ JANÁK, Jan. *Sociálně ekonomická struktura západní Moravy a velká hospodářská krize*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1970, s. 21.

⁸⁴ HORÁKOVÁ, Milada. Rokytničtí sítaři, s. 6.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Zápisy nových firem: Firm. N 20/50, Do 1/2. *Úřední list Republiky Československé* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra, 1951, 06.01.1951, 32(4), 34 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://digitalnistanovna.army.cz/view/uuid:ae89ed4b-616b-404e-8e94-79789ddb3a78?page=uuid:844a67d3-8157-11ed-8496-001b63bd97ba&fulltext=rokytnice%20nad%20rokytnou>

podnikatelé v oblasti pohostinství a zejména v době meziválečné vstoupil počet místních obchodníků. Po roce 1918 také dochází k rozvoji potravinářského odvětví (*řezníci, pekaři, cukráři atd.*). Pouze v řádů jednotek nalezneme v první polovině 20. století profese jako porodní babička, holič, chůva nebo kuchařka.⁸⁷ Podobně jako mnozí zemědělci našli uplatnění v obecní samosprávě pod hlavičkou místní organizace agrární strany, tak i živnostníci se účastnili voleb s vlastní kandidátní listinou. V komunálních volbách se podpora Živnostenské strany stabilně držela v rozmezí od 40 do 60 hlasů, a počet voličů tak zhruba odpovídá počtu živnostníků. Svého zástupce, stolaře Františka Hobzu, měl tento stav v letech 1927 až 1936 také v obecní radě.⁸⁸

Pokud jsme zmínili, že po roce 1918 nastává pozvolný ústup zemědělské profese, je třeba se naopak zastavit u rostoucího počtu **dělnictva**. Dělníci za prací dojížděli především do Budischowského fabriky na zpracování kůže a výrobu bot v Třebíči-Borovině, od roku 1917 nazvané Busi. Zkraje století se jednalo pouze o jednotky osob,⁸⁹ v době meziválečné však bylo v borovinské Busi zaměstnáno nad dvacet dělníků. V stejné době našly taktéž dvě desítky občanů, zejména tedy mužů, práci u stavitelů Králíka ze Starče a Neradila z Želetavy.⁹⁰ Těchto osob se pak silně dotkla hospodářská krize na přelomu 20. a 30. let, o čemž bude pojednáno níže. Čím dál více přibývajících dělníků v Rokytnici po první světové válce také zamíchalo s politickým uspořádáním v obci. Roku 1920 se zde ve volbách do Národního shromáždění umístila na druhém místě za lidovci sociální demokracie, které důvěřovalo 32 % voličů.⁹¹ Bylo to ovšem v meziválečném době naposledy, kdy levicový subjekt slavil takovýto úspěch. V následujících volbách, ať se již jednalo o parlamentní či komunální, levice podobných výsledků nedosáhla. Důvodem byla její roztržičnost. Roku 1921 totiž v Rokytnici právě místní dělníci založili buňku komunistické strany, což vedlo k tomu, že se hlasy dělnictva a levicově smýšlejících voličů rozdělily mezi ČSDSD a KSČ.⁹² Nebyla to ale pouze politika, stoupající počet dělníků též kupříkladu ovlivnil debaty ohledně přidělení Rokytnice k novému lékařskému

---

⁸⁷ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3003, k. 1264; inv. č. 3069, k. 1284; inv. č. N, k. 210.

⁸⁸ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928).

⁸⁹ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3003, k. 1264; inv. č. 3069, k. 1284; inv. č. N, k. 210.

⁹⁰ Národní archiv České republiky (NAČR), f. Státní úřad statistický I, inv. č. N, k. 7535 (sčítací operáty z roku 1930, obec Rokytnice nad Rokytnou).

⁹¹ Sociální demokracii volilo 106 občanů, první lidovci získali hlasy 128 voličů (39 %) z celkových 327. In: SOkA TŘEBÍČ, f. OÚ Třebíč I., k. 411, inv. č. 1617 (Volby do národ. shromáždění 1920, 1925)

⁹² SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928); BARTOŠ, Josef, JINDŘICH SCHULZ a MILOŠ TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

okrsku. Po přihlédnutí k potřebám dělníků, kteří převážně pracovali v Třebíči a nedaleké Starči, bylo zastupitelstvem usneseno přiřadit tyto občany ke stařečskému lékaři.⁹³

Za **obecní elity** lze samozřejmě označit starostu obce a movité sedláky. Tyto dvě profese se také často prolínaly. Podíváme-li se na obsazení tohoto úřadu do roku 1935, byl starosta obce současně sedlákem. Práce starosty v obci o velikosti Rokytnice nebyla na plný úvazek, a tak se nejvyšší obecní představitel nestaral pouze o blaho občanů, ale také o své hospodářství. Jako příklad lze na tomto místě zmínit sedláka Cyrila Nováčka. Tento zemědělec, příslušník strany agrární a také jeden z představitelů Sokola, se starostou obce stal po volbách 1927 ve svých dvaceti sedmi letech. Významné funkce ve vedení Rokytnice se dobrovolně vzdal roku 1935, a to z důvodu časového zaneprázdnění rodinným hospodářstvím.⁹⁴ Spojení starosta-sedlák ve zdejší obci končí právě tímto rokem, kdy Nováčkovu místo zaujal řídící učitel Bohumil Jonáš. Právě i kantory místní školy můžeme označit za osoby, které se v obci těšily velké úctě. Kromě Jonáše, jenž dokonce na jeden rok (1935-1936) stanul v čele obce, školy i Sokola, je vhodné zmínit osobu učitele Josefa Foita. Z pozice řídícího učitele vedl Foit školu ve 20. letech, mimo to dlouhá léta působil ve funkcích obecního tajemníka či kronikáře.⁹⁵ O jeho postavení svědčí nejen menší vila, kterou si u hlavní silnice na Třebíč závěrem 20. let postavil, ale i úcta, které se těšil ze strany občanů.⁹⁶ Celkově učitelů zde však nebydlelo mnoho, jejich počet se zpravidla pohyboval od tří do pěti. Autoritou nepochybně byli i duchovní Emanuel Sedlák (1885-1901), František Diviš (1901-1902), Josef Buchta (1902-1914), František Bajer (1915-1927), Stanislav Lakomý (1927-1949) a Jan Bula (1949-1951).⁹⁷

Nelze opomenout ani **mládež**. Ačkoliv se v průběhu první poloviny 20. století vedly mnohdy až bouřlivé diskuse ohledně zřízení měšťanské školy, tento typ vzdělávacího zařízení nakonec v Rokytnici založen nebyl. Po vychození pěti tříd v místní obecné škole tak musely děti z Rokytnice zamířit do některé z blízkých měšťanek, například do Okříšek a Třebíče nebo později do Čáslavic. Po absolvování povinné školní docházky sice mnohdy zůstávala rokytnická omladina v rodné obci na rodinných statcích či v podnicích, často ale mířila i daleko

---

⁹³ SOKA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápis z schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 28. března 1925.

⁹⁴ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), fol. 122.

⁹⁵ SOKA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápis z schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938).

⁹⁶ O úctě, kterou místní lidé k Foitovi měli, svědčí zápis MNV v Rokytnici nad Rokytnou z 2. července 1945 po Foitově úmrtí: „Usneseno by našemu dlouholetému pracovníku na poli naší obce panu řídícímu Foitovi byl zakoupen věnec s věnováním „za věrné služby místní národní výbor““. In: SOKA Třebíč, f. AM Rok., kn. č. 2 (Zápis z schůzí obecní rady 1940-1949). Protokol ze dne 2. července 1945.

⁹⁷ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 49.

od svých domovů. V této souvislosti se setkáváme s relativně blízkými místy jako jsou Třebíč, Jihlava a Brno, nicméně nemálo cest mladých lidí vedlo před rokem 1918 do samotného centra monarchie. Do Vídně mládež z Rokytnice zamířila s cílem nabrat nové zkušenosti a vyučit se v řemeslných činnostech. Metropole v Dolních Rakousech byla vhodná především pro obuvnické a krejčovské tovaryše, kováře a sluzky.⁹⁸ Vyučení ve Vídni absolvoval i kovářský učeň Herman Machovec, později radní za sociální demokracii a mezi lety 1940 a 1942 starosta obce. Tehdejší protektorátní úřady jeho volbu kvitovaly i s ohledem na jeho znalost německého jazyka, jíž disponoval právě díky svému vídeňskému pobytu.⁹⁹

Problémem, který spojuje společnost před rokem 1918 i po něm, je **chudinství**. Vedle majitelů polností, příslušníků vyšší společenské třídy, se v obci totiž nacházely i osoby s obtížnou životní situací a kolikrát bez střechy nad hlavou. Nejmarkantnější byla tato potíž zejména v prvních letech republiky. Obec byla dle platné legislativy povinna obstarat potřebným obydlí, stravu, oděv, léky či finance.¹⁰⁰ Prostředky k tomuto určené vycházely z chudinských ústavů, které se skládaly ze třetiny pozůstalosti po zemřelých kněžích, 1 % z prodeje movitého jmění obce prodaného veřejnou dražbou, pokuty a zvláštní obecní poplatky. Pokud ani tyto zdroje nestačily, mohla obec uspořádat například sbírku.¹⁰¹ V Rokytnici nad Rokytinou byl chudinský fond zřízen při farním úřadu už v polovině 19. století a tímto způsobem byli podporováni nemajetní občané v letech následujících. V této době pokladnu fondu plnily především dávky z tanečních zábav a pokuty. První uvedený zdroj příjmů byl dán délkou zábavy, kdy se například za osmihodinovou zábavu zaplatila do fondu jedna zlatka. Pro představu, roku 1856 se do chudinského fondu vybralo 26 zlatých a podporu v rozmezí od 10 do 18 zlatých pobíraly v témže roce čtyři osoby.¹⁰²

V prvních poválečných letech pomohl obcím problém podpory chudých řešit stát. Z legislativních pomoci lze například uvést zákon č. 63 Sb. z. a n., vydaný dne 10. prosince 1918, dle kterého byla podpora nezaměstnaným financována ze státních prostředků. Významnou sociální, leč pro obce nevýhodnou, reformou pak je zákon č. 221/1924 Sb. o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Tento zákon stanovoval, že

---

⁹⁸ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3003, k. 1264; inv. č. 3069, k. 1284; inv. č. N, k. 210.

⁹⁹ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), fol. 255.

¹⁰⁰ RYVOLOVÁ, Jitka. *Právní úprava chudinství v českých zemích*. Brno, 2016. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Právo a právní věda, Katedra dějin státu a práva, s. 47.

¹⁰¹ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938: základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938*, s. 77-78.

¹⁰² ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytinou: Nahlédnutí do historie*, s. 32.

nebude-li chudým stačit na pokrytí jejich potřeb sociální pojištění, dorovná vše domovská obec.¹⁰³

Samotná obec mnohdy nabídla chudým pomocnou ruku, což můžeme doložit na příkladu Rokytnice. Až do přestavby v roce 1926 sloužil dům č. 67 v centru obce jako útočiště pro osoby, které aktuálně neměly střechu nad hlavou. Obecní chudobinec neobývali pouze v obci přítomní žebráci, ale také například pracovníci v zemědělství, sítaři, osoby živené obcí, zkrátka nemajetní lidé. Tento „sociální charakter“ domu č. 67 skončil jeho přeměnou v obecní dům. Zde sice také byly k dispozici světnice k obývání, jejich pronájem však již byl zpoplatněn částkou v rozmezí od 30 do 50 korun měsíčně, což pro některé občany bylo nemožné. Bezplatně místnost v domě k obývání obdržel pouze obecní sluha. Taktéž se jednalo o člověka vycházejícího z chudších poměrů, jemuž obec placenou prací a bydlištěm pomohla z tíživé situace.¹⁰⁴ Přeměnou budovy v centru obce ale nebyl chudobinec zrušen, pouze se přemístil o 200 metrů na severozápad, do ulice „Dolní Dražka“.¹⁰⁵

V prvních třech dekádách 20. století se ale jednalo pouze o jednotky osob, kterých se zmíněné i další pomoci týkaly. Léta nejistoty nastala až později, na přelomu 20. a 30. let vinou **hospodářské krize**. Počet nezaměstnaných v Československu každým rokem rapidně rostl. Zatímco roku 1929 žilo v republice 41 671 nezaměstnaných, v roce následujícím to již byl více jak dvojnásobek, a to 105 439. Hrozivá čísla nabývala větších hodnot i v letech dalších, svého vrcholu dosáhla nezaměstnanost v roce 1933. Tehdy v ČSR bylo bez práce 738 310 obyvatel.¹⁰⁶ Ke zmírnění tvrdých dopadů hospodářské krize sáhla československá vláda k mnoha protikrizovým opatřením. Pro obory s velkou nezaměstnaností byla zavedena mimořádná

---

¹⁰³ PÁTRA, Milan. *Chudinská péče v Čechách v letech 1918–1938: (Na příkladě bývalého brandýského okresu)*. Praha, 2008. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin. Vedoucí práce PhDr. et JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D., s. 18.

¹⁰⁴ SOkA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938).

¹⁰⁵ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 33 (Seznam obyvatel v obci bydlicích).

¹⁰⁶ **Počet nezaměstnaných v ČSR mezi lety 1929-1934:**

Rok	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Nezaměstnaných	41 671	105 439	291 327	554 249	738 310	676 994

In: LACINA, Vlastislav. *Velká hospodářská krize v Československu 1929-1934*. Academia, 1984, s. 93.

podpora, došlo k novelizaci tzv. gentského systému¹⁰⁷, odstartovaly státní stravovací akce¹⁰⁸ a ministerstvo sociální péče začalo poskytovat zvláštní subvence na nouzové práce.

Na jaře roku 1930 krize plně propukla i v obuvnické továrně Busi v Třebíči-Borovině. Ze závodu bylo na konci července propuštěno 436 dělníků, Moravská banka nejprve podnik převzala a k 1. lednu 1931 jeho činnost zastavila. Továrnu následně získala Baťova firma. „*Ani po tomto datu (po březnu 1931, kdy Busi koupil Baťa – pozn. autora) však nebylo jasno, zda Baťa bude ve výrobě pokračovat v nezmenšeném rozsahu, nebo zda trebičské podniky zlikviduje a podniky přesune do Zlína,*“ uvádí Janák.¹⁰⁹ Provoz v témže roce zastavila i další významné trebičské firma jako koželužna Subak nebo Heydukova továrna na nábytek. V březnu roku 1931 pak nezaměstnanost na Třebíčsku přesáhla číslo 2 500 osob.¹¹⁰

Krize se velkou měrou dotkla také mnoha občanů Rokytnice. Spousta z nich náhle přišla o svá zaměstnání, a museli tedy hledat nové způsoby, jak zabezpečit svoji rodinu a zajistit jí alespoň základní životní potřeby. Ovšem nejednalo se zaměstnance firmy Busi, jak by se dalo očekávat. Dle sčítání lidu z roku 1931 se v obci nacházelo 23 obyvatel bez práce. Ve 13 případech o své zaměstnání přišli dělníci stavebníci firem, dále 4 dělníci¹¹¹ a 6 řemeslníků (3 obuvníci, 2 krejčí a 1 řeznický učeň).¹¹² Obecní rada našla pro nezaměstnané novou práci v lokalitě „Na Dražkách“ a v budově školy, za což byli odměňováni denní mzdou a potravinovými poukázkami. Nejprve se rada v srpnu 1931 usnesla zapůjčit obnos ve výši 20 tisíc korun, který měl posloužit jako denní mzda pro pracovníky ve škole. Školní budova se totiž z důvodu rekonstrukce proměnila v rozsáhlé staveniště, kde v rámci nouzových prací vypomáhali právě nezaměstnaní občané. V dubnu 1932 pak rada požádala o další prostředky určené k opravě školy, dále se obecně prospěšné práce rozšířili o úpravu rybníka „Na Dražkách“ a těžbu kamene na tom samém místě.¹¹³ Na tíživou situaci později zavzpomínal i někdejší dělník a důvěrník

---

¹⁰⁷ **Gentský systém**, dle zákona č. 267/1921 Sb., přiznával státní podporu nezaměstnaným, kteří byli organizováni v odborech a platili nemocenské pojištění. Výše podpory se určovala podle příspěvku od odborové organizace, avšak státní příspěvek nesměl přesáhnout částku 12 korun denně. Aby nezaměstnaný splnil podmínky pro získání podpory, musel být před ztrátou zaměstnání alespoň tři měsíce v odborech organizován. Zákonem č. 74/1930 došlo k novelizaci systému, což se projevilo na trojnásobném zvýšení příspěvků, zároveň se prodloužila doba na vyplácení podpory. In: RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*, s. 179-183, 217-220.

¹⁰⁸ Státní stravovací akce zaváděly tzv. **žebračky**, potravinové poukázky v hodnotě 10 korun, které nezaměstnaným financoval stát a obec. In: Tamtéž, s. 233-235.

¹⁰⁹ JANÁK, Jan. *Sociálně ekonomická struktura západní Moravy a velká hospodářská krize*, s. 33.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 27-33.

¹¹¹ U dvou není odvětví specifikováno, v jednom případě se jedná o zaměstnankyni Busi, v dalším o lamače kamene na Vranovské přehradě.

¹¹² NAČR, f. Státní úřad statistický I, inv. č. N, k. 7535.

¹¹³ SOkA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 5. srpna 1931 a Protokol ze dne 15. dubna 1932.

rokytnické KSČ Antonín Přemyl. Z jeho vzpomínek máme alespoň částečnou představu o sociálních podmínkách v obci na počátku 30. let, ovšem jeho výpovědi je třeba vymanit z účelové rétoriky komunistického režimu.¹¹⁴ Pokud nezaměstnaný dostal práci v kamenném lomu nebo na staveništi školy, býval denně odměněn pěti korunami a žebračenkou v hodnotě deseti korun. „*Nezaměstnaný dělník – komunista nedostal nikde práci a když tak jen na tak dlouho, dokud se zaměstnavatel nedozvěděl o jeho smýšlení. A tak zbývala jen práce v lese a tam byl výdělek takový, že mnohdy nestačil ani na úhradu nemocenského pojištění,*“ napsal Přemyl.¹¹⁵

Nouzové práce a žebračenky však nebyly jediným způsobem, kterým obec cílila na chudší vrstvy. Dále například byl ku příležitosti osmdesátých narozenin prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka pro potřeby chudých a dětí 2. března 1930 zřízen obecním zastupitelstvem tzv. *Masarykův fond*. Počáteční vklad ze strany obce činil 100 korun a na slavnostním jednání ku příležitosti 80. narozenin prezidenta Masaryka rozhodlo zastupitelstvo, že k doplnění fondu uskuteční sbírku po Rokytnici. Zde se výtěžek vyšplhal na 283 korun. Veškeré peníze se posléze uložily do místní Cyrilo-metodějské záložny.¹¹⁶ Podpora ne příliš majetným dále vedla i od spoluobčanů. Mezi lety 1924 a 1928 v Rokytnici fungovalo *Obecně prospěšné, stavební a bytové družstvo*, jehož primárním úkolem bylo opatřování levného ubytování právě méně zámožným spoluobčanům. Tato veřejně prospěšná aktivita dokázala spojovat lidi mnoha profesí, což se odrazilo i na pestrém představenstvu družstva. V čele coby ředitel stanul obuvník Václav Zeman, náměstkem se stal sítař Antonín Špaček. Vedení dále doplňovali učitel Josef Foit (účetní), obchodnice Kristina Bačáková (pokladní) a jako členové domkař Matěj Hobza a sítař Karel Matyáš.¹¹⁷

Nejen problematika chudinství je provázána s obecním společenstvím po celou první polovinu 20. století. Zcela neměnné zůstalo **složení národnostní a náboženské**. Co se otázky víry týče, Rokytnice byla čistě katolickou obcí. Před rokem 1918 se celá ves hlásila k římsko-katolické

---

¹¹⁴ Ve svých vzpomínkách komunistický předák v souvislosti s hospodářskou krizí zmiňuje také někdejší vedení obce. Radní Machovec (sociální demokrat) údajně odmítal propouštět dělníky po osmihodinové pracovní době domů. Starosta Nováček (agrárník) si měl za žebračenky nechat z nově postavené stodoly vyvážet hlínu, podobně i řídící učitel Foit (národní socialista) si takto upravoval zahradu. Dokonce situace dolehla i na samotné dělníky, kdy „*za žebračenkou a přiděl bochničku zrazovali kamarády bez ohledu na to, co bude dál, jak se bude situace vyvíjet.*“ In: PŘEMYL, Antonín. Vzpomínky Antonína Přemyla z Rokytnice nad Rokytnou VIII. *Jiskra*. 1970, 16.9.1970, 10 (37), s. 2.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ SOkA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 2. a 7. března 1930.

¹¹⁷ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1092, k. 276 (Obecně prospěšné stavební a bytové družstvo v Rokytnici), fol. 5.

církvi, pouze v roce 1911 se nachází jeden případ, kdy není víra uvedena. Drobné změny opět přicházejí při prvním sčítání po vzniku ČSR. Zde již v náboženské otázce není Rokytnice pospolitá jak doposud. K nově vzniklé Československé církvi se přihlásilo 14 obyvatel, jako ateisté se uvedli 3 lidé.¹¹⁸ Na počátku 30. let se také pouze 3 občané nehlásili k žádnému náboženství a 12 se uvedlo jako příslušníci církve československé. Podobně tomu bylo i z hlediska národnostního. Obec byla čistě českou, menší změna přichází na přelomu 20. a 30. let, kdy se do obce roku 1927 přistěhovala rodina z Rakouska, přesněji z poutního městečka Mariazell.¹¹⁹ Další výjimku v národnostním složení Rokytnice tvoří například později dělník místní cihelny a jeho rodina původem ze sudetského Ober Heinzendorfu.¹²⁰

4.3. Podoba Rokytnice a její stavební vývoj

O podobě Rokytnice nad Rokytnou na samém počátku 20. století přináší svědectví ve Vlastivědě moravské badatel František Dvorský. Tento mineralog a středoškolský učitel charakterizuje obec coby trojúhelníkovou osadu s podlouhlou návší nepravidelného tvaru. Zde, v močalovitém centru obce, dle jeho popisu stojí selská stavení, v ostatních částech chalupy. Veškeré tyto domy mají v popředí malé zahrádky a jsou otočeny směrem k silnicím. „*Bez ladu a skladu jsou vystavěny domky tam, kde dříve stával panský dvůr; kterážto část posud „Dvorem“ se zove,*“ uzavírá Dvorský popis obce na samém počátku řeky Rokytné.¹²¹ K obci navíc patřil Březovský mlýn a „kolonie“¹²² Veverka.

Nejen z tohoto stručného popisu, ale i po nahlédnutí do sčítacích operátů a katastrální mapy, lze získat obraz o podobě Rokytnice nad Rokytnou z počátku 20. století. V centru obce se na mírné vyvýšenině nacházel kostel zasvěcený svatému Janu Křtiteli s farou a barokním schodištěm, nedaleko svatostánku stála od roku 1861 škola, katastr obce byl dále vyplněn desítkami stavení. Nutno podotknout, že v prvních dvou dekádách 20. století byl nárůst nových domů malý. Roku 1900 stálo v obci 110 domů, v roce 1911 114 a o deset let později 123.¹²³ V prvních dvaceti letech byl tedy stavební rozvoj pozvolný a nové stavby vyrůstaly spíše v řádu desítek.

---

¹¹⁸ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. N, k. 210 (sčítací operáty z roku 1921, obec Rokytnice nad Rokytnou).

¹¹⁹ NAČR, f. Státní úřad statistický I, inv. č. N, k. 7535.

¹²⁰ SOkA Třebíč, f. AM Rok., kn. č. 6 (Index vydaných domovských listů).

¹²¹ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebíčský okres*, s. 361-362.

¹²² Pojem „kolonie Veverka“ uvádí sám Dvorský, v dnešních dnech se v souvislosti s touto částí Rokytnice spíše uvádí pojem „osada“. Ve Vlastivědě moravské je za osadu označena samotná „Roketnice“.

¹²³ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

Rokytnice ovšem prošla výraznou stavebním proměnou po vzniku ČSR, zejména ve 20. letech. V této době totiž v samém centru obce byly vybudovány obecní dům, sokolovna, orlovna, výraznou rekonstrukcí prošla budova školy a v dosud neobydlených částech Rokytnice si lidé postavili nové domy. Nelze opomenout ani proces elektrifikace obce a budování infrastruktury.

Spolkové budovy a sportovní zázemí

Přelom druhé a třetí dekády 20. století přinesl vznik nových tělovýchovných spolků v obci. Organizace Sokol a Orel se pak na celé období první republiky staly jedním z hlavních iniciátorů společenského života v Rokytnici. Ovšem s jejich narůstající aktivitou vyvstala i potřeba vlastního zázemí. Zmíněné spolky tedy začaly s budováním svých prostor, kde by se jejich členové mohli scházet ke cvičením a kde by zároveň byly pořádány besedy a sehrávány divadelní hry pro veřejnost.

Jako první se svého sídla dočkali Sokolové. Se stavbou sokolovny v samotném centru obce se započalo roku 1922 a roku následujícího již budova byla plně využívána.¹²⁴ Sokolovna se skládala z prostorného sálu a pěti vedlejších místností. Jen pro představu, velký cvičný sál měl rozměry 14x8 metrů a při biografickém promítání se do něj vešlo až 176 sedadel. Vedlejší místnosti sloužily coby pokladna, šatna, nářadovna, byt dozorce a poštovní úřad.¹²⁵

Místní Orlové se svého zázemí dočkali až sedm let po svém vzniku, v roce 1927.¹²⁶ Stavba Orlovny se dokonce stala jedním z hlavních témat, která na svých zasedáních v prvních měsících roku 1926 probíral nejen výbor Sokola, ale i obecní zastupitelstvo. Jako vhodné místo pro orlovnu byl vybrán plácek u toku Rokytné, v blízkosti čtvrti Dvůr a zejména tedy v bezprostředním sousedství sokolovny a její zahrady. Problém zde ale nastal v tom, že se plánovaná stavba neřešila se samotnými „sousedy“ ze Sokola. Na výborové schůzi 14. ledna 1926 se sokolské vedení usneslo dotázat se obecní rady, z jakého důvodu se za sokolovnu naváží stavební materiál, když oni sami o ničem neví.¹²⁷ Ke svému překvapení pak Sokolové zjistili, že se vedle nich usídílí konkurenční spolek. Na počátku roku 1926 se tak rozhořel spor mezi dvěma tělovýchovnými organizacemi. Pomyslným jablkem sváru se totiž stal dřevník na sokolské zahradě, který již zasahoval do orelského pozemku. Sokolové však odmítali ustoupit a zahájili proti stavbě orlovny urputný boj. Se svým problémem se obrátili i na svého člena,

---

¹²⁴ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 36.

¹²⁵ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 809, k. 105 (Kinolicence Sokol v Rokytnici 1925-1941), fol. 10.

¹²⁶ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 36.

¹²⁷ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytnou I. (1924-1934). Zápis ze dne 14. ledna 1926.

rokytnického rodáka, profesora Antonína Hobzu. Tento člověk znalý práva si ale byl vědom všech skutečností, a doporučil tak svým bratrům sokolům z konfliktu ustoupit. Orel měl totiž vše povolené, soudně zapsané a sokolský dřevník tak stál mimo sokolský pozemek. Na Hobzovo doporučení tak Sokolové dřevník rozebrali a přestavěli na jiné místo.¹²⁸ Za značného přispění členů Orla, kteří spolku zapůjčili dohromady přes 130 tisíc,¹²⁹ byla stavba rok po jejím zahájení dokončena.

Obecní dům

Další významné počiny pro stavební rozvoj Rokytnice přišly v polovině 20. let. Jako první z nich lze uvést výstavbu obecního domu. Již v polovině 19. století v pramenech nacházíme dům č. 67 na návsi, kde je za vlastníka uvedena obec (*Gemeinde*), objekt ovšem sloužil coby obecní chudobinec.¹³⁰ Schůze obecního zastupitelstva v prvních dvou dekadách 20. století probíhaly pravděpodobně v budově školy, nebo v hostinci. Ani v zápisech ze schůzí, ani v jiných pramenech, se přímo neuvádí, kde zastupitelé jednali. Že k zasedání zastupitelstva pravděpodobně sloužila místnost ve škole, nasvědčují fakta, že školní budova byla společně s obecním chudobincem v majetku obce¹³¹ a též že zdejší prostory byly využívány během voleb.¹³² Nicméně v polovině 20. let i rokytnické vedení ucítilo potřebu vlastního sídla, kde by zasedal starosta a probíhaly schůze zastupitelstva a rady.

První měsíce roku 1925 se proto jednání zastupitelstva týkala zřízení „obecní kanceláře“. Na schůzi dne 1. února 1925 byl vznesen návrh, že by pro obecní kancelář mohla být využita jedna z pěti místností v sokolovně. Tento návrh byl po živé diskusi přijat těsným poměrem 7:6. Starosta místní organizace Sokola a zastupitel v jedné osobě Matěj Hobza se sice hlasování zdržel, ovšem jak upozornil odpůrce návrhu, lidovec a Orel Augustin Zerzánek, záměr o zřízení kanceláře byl schválen především hlasy členů Sokola. Zerzánek tímto poukazyval na střet zájmů u sokolských činovníků. Lze totiž předpokládat, že by obývání místnosti nebylo zdarma, a přineslo by tak finance do spolkové kasy. Plán na propojení sokolovny s výkonem místní

---

¹²⁸ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytinou I. (1924-1934). Zápis ze dne 24. února 1926.

¹²⁹ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 545, inv. č. 2007 (Jednota čl. Orla Rokytnice n/Rokyt. 1920-1949), fol. 92-93.

¹³⁰ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2750, k. 1200 (sčítací operáty z roku 1857, obec Rokytnice nad Rokytinou).

¹³¹ SOkA, AM Rok., kn. č. 9 (Účetní kniha Obce rokytnické 1918-1923).

¹³² SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 411, inv. č. 1617 (Volby do národ. shromáždění 1920, 1925).

samosprávy ovšem neměl dlouhého trvání. Již 25. února dva pověření členové zastupitelstva upozornili, že místnost nevyhovuje a musí se tak hledat dále.¹³³

Souběžně s řešením obecní kanceláře se muselo vedení Rokytnice vypořádat i s nepříliš přívětivým stavem domu č. 67, kde sídlily obecní chudobinec a hasičská zbrojnice. Stavba byla v naprosto dezolátním stavu a svojí chatrností ohrožovala zdraví občanů. Obci se po mnoha úvahách podařilo dva vzniklé problémy propojit. Stavení v centru obce bylo strženo a na jeho místě postavena ještě roku 1925 budova nová. Původní plánovaná částka 19 tisíc korun na opravu skladiště a chudobince se pak s rozšířením stavebního plánu zvětšila na 30 tisíc korun. Obec však na projekt této stavby a současné elektrifikace obdržela subvenci od ministerstva zemědělství, část prostředků si musela zapůjčit v místní záložně. Občané ale díky této investici získali novou budovu, jež v sobě nesla hasičské skladiště, pět místností a dva podkrovní byty. Volné prostory v domě byly jednak využívány k výkonu obecní správy, jednak byly nově pronajímány zájemcům.¹³⁴

S nájemníky se do nové budovy počítalo již při promýšlení financování projektu. S dotazem financování stavby se na obec obrátil závěrem března 1926 zemský výbor. Zajímaly ho především nesrovnalosti v rozpočtu týkající se stavby obecního domu a elektrifikace. Finanční komise ve své odpovědi představila nutnost výstavby budovy a též představila zdroje financování. Členové komise už na tomto místě počítají s pronajímáním nevyužitých místností, přičemž vybraný nájem bude použit k umořování vzniklých dluhů.¹³⁵

Například jeden z prvních nájemníků obecního domu, učitel Stanislav Černý, si po otevření pronajal hned dvě světnice, a to za cenu 600 a 400 korun ročně.¹³⁶ I u dalších nájemníků z řad soukromých osob se částka pohybovala v podobném rozmezí, od 30 do 50 korun měsíčně za jednu obývanou místnost. Podmínkou k přidělení světnice mimo jiné bylo, že nájemce „v případě nutné potřeby byt ihned uprázdni a obci odevzdá.“¹³⁷ Pronájem místností jednotlivým osobám sice nevynášelo nějak převratné příjmy, avšak alespoň zčásti si obecní dům na svoji výstavbu vydělával sám. Vyšší finanční prostředky z užívání budovy přišly až ve

---

¹³³ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 1. února 1925.

¹³⁴ Tamtéž. Protokoly z let 1925 a 1926.

¹³⁵ Tamtéž. Protokol ze dne 28. března 1926.

¹³⁶ Tamtéž. Protokol ze dne 11. února 1927.

¹³⁷ Tamtéž. Protokol z 19. října 1934.

30. letech. V září roku 1930 byla pravá půle domu čítající čtyři místnosti pronajata zlínské firmě Baťa, za roční nájemné 2 000 korun.¹³⁸

Spojení s okolím – elektrifikace i pozemní komunikace

Souběžně se stavbou obecního domu započal v Rokytnici proces elektrifikace. Bod ohledně zavedení elektrické sítě se poprvé do programu zastupitelstva dostal v říjnu 1925. Tehdy společnost Západomoravské elektrárny nabídla nejen Rokytnici, ale i okolním obcím možnost elektrifikace. Zastupitelstvo tuto nabídku jednohlasně přijalo s podmínkou, že se projektu zúčastní všechny oslovené okolní obce. Jelikož tato investice nebyla příliš malá, druhou podmínkou zastupitelstva bylo obdržení subvence, která by projekt spolufinancovala. Pro představu, výdaje na elektrizaci činily na počátku procesu téměř 160 tisíc korun. Obec skutečně dotaci od ministerstva zemědělství ve výši 46 tisíc obdržela, finančně se ale podílela také sama Rokytnice. Jelikož neměla dosti finančních prostředků, musela si další prostředky na zavedení elektriny a stavbu obecního domu zapůjčit u Cyrilo-Methodějské záložny v Rokytnici.¹³⁹

K elektrickému proudu se Rokytnice připojila na jaře roku 1926. Elektřina se nejprve zavedla do dvou významných budov, a to do nového obecního domu¹⁴⁰ a do školy.¹⁴¹ V obou případech se jednalo o zavedení tří světel do budov. V týdnech a měsících následujících se pak elektrický proud rozšířil k jednotlivým domácnostem. Elektřinu ve 20. letech doplnilo také zavedení telefonu a radioptonie. Proces elektrifikace ovšem nebyl jednorázovou záležitostí. Postupně jak rostla obec, prodlužovalo se také elektrické vedení. Náklady s tím spojené tak pokračovaly i v dalších letech, zde se již ovšem nejednalo o tak vysoká čísla jak při zavedení.¹⁴²

Zájemci o rozšíření sítě do nových částí obce se nejprve museli obrátit na obecní zastupitelstvo, které jejich žádost prodiskutovalo a rozhodlo. Většinou si zastupitelé vyžádali od elektráren předběžný rozpočet, na jehož základě pak činili další kroky. V těchto situacích si ovšem na prodloužení sítě již přispívali i sami občané. Pokud žádost o připojení k elektřině vzešla od jedné domácnosti, bylo návrh skutečně pouze tehdy, pokud se výdaje s tím spojené rozdělily napůl mezi žadatele a obec. Pokud ovšem bylo potřeba zavést elektřinu do nových čtvrtí, byl

---

¹³⁸ Tamtéž. Protokol ze dne 6. září 1930.

¹³⁹ Tamtéž. Protokoly z let 1925 a 1926.

¹⁴⁰ Tamtéž. Protokol ze dne 16. května 1926.

¹⁴¹ Tamtéž. Protokol ze dne 13. června 1926.

¹⁴² Tamtéž. Protokoly z let 1926 a dále.

podíl financování ze strany obce větší. Kupříkladu zájemci o připojení k elektřině v nově vystavěné „Nové ulici“ se na nákladu 3 500 korun podíleli částkou 40 korun za domácnost.¹⁴³

Elektrifikace a stavba obecního domu provázely obec po celou první polovinu 20. století. Především tyto dvě investice zapříčinily zlom ve vývoji obecního rozpočtu. Od poloviny 20. let totiž obec hospodařila s deficitem, který byl zapříčiněn zejména splácením půjček na dvě zmíněné investice, později i opravu školní budovy.¹⁴⁴

Propojení s okolím však nepřinášely pouze technické vymoženosti doby, ale i pozemní komunikace a jejich obsluha. Už roku 1906 započala stavba silnice spojující stařečské nádraží s obcí Želetava, díky čemuž rokytničtí obyvatelé získali nové spojení na Třebíč.¹⁴⁵ Významnou se tato cesta pro Rokytnici později stala díky vzrůstající autodopravě. Ve druhé polovině roku 1926 se vedení obce usneslo nečinit žádné překážky a povolit dopravu na trati Třebíč-Krasnice a Třebíč-Želetava s ohledem na skutečnost, že „*jízdní řád a tarif jízdného odpovídá místním poměrům*“.¹⁴⁶

Stavba rodinných domů a územní růst Rokytnice

Společně se stavbou obecního domu a spolkových zázemí se ve 20. letech obec výrazně rozrostla i co se nových obydlí týče. Zatímco v prvních dekádách 20. století přibývala stavení v řádu jednotek, mezi lety 1921-1930 pak bylo v Rokytnici postaveno 48 nových domů a stavební rozvoj pokračoval dále po následující dvě dekády. Plochami k zastavění se staly již v té době rozestavěné ulice a čtvrti (*například ulice ke kapličky se sv. Floriánem, dnes nazývaná Na Chalupech, dále Horní Dražka a kolem silnice vedoucí na Stařeč*), nicméně domy vyrostly na dosud holých obecních pozemcích (*Na Žlábku, Dolní Dražka kolem řeky Rokytné*).

Proces koupě pozemků a výstavby domů probíhal následovně. Obec nejprve zveřejnila nabídku, v jakých lokalitách stavební místa nabízí, a za jaké peníze si je mohou zájemci zakoupit. Žádosti jednotlivých uchazečů se posléze schvalovaly na nejbližším jednání obecního zastupitelstva a finanční komise. V představovaném období se málokdy stalo, že by nebylo žádosti vyhověno. Obec disponovala mnoha pozemky a mohla tak uspokojit téměř všechny uchazeče. Zamítavá stanoviska nastala pouze v případě, že si obec chtěla místo ponechat pro své účely, nebo například když o pozemek žádala osoba nebydlící v Rokytnici. Na konci března 1928

---

¹⁴³ Tamtéž. Protokol ze dne 11. listopadu 1936.

¹⁴⁴ Viz *Hospodaření a správa obecního majetku*.

¹⁴⁵ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytinou: Nahlédnutí do historie*, s. 35.

¹⁴⁶ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 8. prosince 1926.

zastupitelstvo jednohlasně schválilo usnesení, kterým se odprodej obecních pozemků povoloval pouze domácím. Na ně pak v následujících letech při projednávání žádostí odkazovali, že členům cizích obcí se žádost o místo nepovoluje.¹⁴⁷ Bydliště však nebylo jedinou překážkou. Pokud se schvalování o prodeji pozemků týkalo staveb větších, či měly být postaveny na lukrativních místech, kladlo zastupitelstvo stavitelům specifické podmínky. Jednak měl být vedení obce předložen ke schválení stavební plán, dále mělo být se stavbou započato, v některých případech měla být dokonce hotova, do dvou let. Pokud by tato podmínka nebyla splněna, mohla obec s místem po následujících dvacet let volně disponovat. Další omezení se týkalo zámožnějších vrstev. Z rozhodnutí zastupitelstva obce nebyla možná kumulace stavebních míst. „*Jelikož žadatel své stavební místo má, zatím se nepovoluje, v případě, že by domek svůj prodal zdejšímu příslušníku, obdrží, stavební místo,*“ vyjádřilo se zastupitelstvo například k jedné z žádostí z července 1929.¹⁴⁸ Příležitostně byla také vedení obce doručena žádost na koupi pozemku, který však nebyl nabídnut. Zde již bylo zamítavých rozhodnutí více. Důvodem nejčastěji bylo, že parcela nebyla v majetku obce, nebyla vedena jako stavební, nebo s ní byly jiné plány.¹⁴⁹

Jednání o prodeji pozemků probíhala většinou bezproblémově a z dochovaných pramenů vyplývá, že málokdy se zastupitelé i členové finanční komise přeli o výši prodejní ceny. Spory ohledně ceny či samotného prodeje se uskutečnily málokdy. Jeden z takových se odehrál v prosinci 1924 na schůzi finanční komise. Zde ovšem ke sporu o ceně a následnému zamítnutí koupě nevedly důvody spjaté s finanční situací obce nebo s místem samotným, ale osobní zkušenosti a křivdy členů. Žádost na prodej pozemku na návsi za 3 koruny byla napadena Josefem Vejmelkou, který za 1 m² navrhoval minimálně 80 korun. Důvodem bylo, že sám před více jak dvaceti lety o místo žádal a nebylo mu vyhověno, následně ani dalším uchazečům. Další členové taktéž uváděli, že cena je za tak lukrativní místo nízká.¹⁵⁰

V procesu schvalování prodeje pozemků se plně využil systém volených náhradníků obecního zastupitelstva. Žádal-li o koupi pozemku příbuzný některého ze členů zastupitelstva, musel se pak onen zastupitel z jednání vzdálit, aby nedošlo ke střetu zájmů. Jeho místo pak na konkrétní hlasování zaujal přítomný náhradník.

---

¹⁴⁷ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 2. března 1928.

¹⁴⁸ Tamtéž. Protokol ze dne 25. července 1929.

¹⁴⁹ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938).

¹⁵⁰ Tamtéž. Protokol ze dne 7. prosince 1924.

Rokytnice nad Rokytnou se nejprve rozšířila směrem ke stařečskému nádraží. Zde v první fázi, v polovině 20. let, byla ulice *Na Chalupěch* protažena od domu č. p. 121 až ke kapličky se sv. Floriánem a stavitelé za tato místa zaplatili 1 korunu za m². Tato ulice byla nově osídlena především sítaři. Ve stejný čas probíhala i jednání o prodeji stavebních míst u hlavní silnice směrem do Starče. Postavit si obydlí poblíž frekventované komunikace již bylo dražší, než v prvním zmíněném příkladu, a to o padesát haléřů. Lukrativnost těchto míst dosvědčuje i to, kdo si zde své obydlí postavil. Byli to například učitelé, obchodníci a kromě rodinných domů zde nově také vyrostla barvírna Josefa Vejmelky. Nejvýraznější stavební proměnou ovšem prošla východní část Rokytnice. Na přelomu 20. a 30. let došlo k zastavění dosud holého kopečka nazývaného *Na Žlíbku*. Nově zde vyrostla 300 metrů dlouhá ulice, ve které byla nabídnuta stavební místa v ceně 1 koruna za m². Obyvatelé této části obce byli zejména dělníci, a to v odvětví oděvnictví a stavebnictví, a sítaři. Pro kdysi holý kopec se vžil název *Nová ulice*, který byl poprvé použit roku 1936. Nejdražší částí obce pro výstavbu rodinných domů byla lokalita *Na Dražkách* podél říčky Rokytné. Zatímco v jiných místech se cena za pozemek pohybovala v rozmezí od 1 do 2 korun za m², výjimečně za 3 koruny, zde zájemci museli zaplatit 5 korun za m². Tato cenovka je ovšem dána tím, že k prodeji míst v této oblasti došlo za protektorátu, kdy klesla hodnota koruny.¹⁵¹

Nutno uvést, že výše uvedené ceny jsou čistě za místo na stavbu obydlí. Pokud chtěli majitelé nemovitostí odkoupit od obce dále část pozemku, například za účelem rozšíření zahrádky, byla cena výrazně dražší než za stavební místo.¹⁵²

Těžba tuhy a cihelna

V souvislosti s územní proměnou je třeba také nahlédnout do dvou protějších konců katastru obce. Zde se na počátku 20. století nacházela místa, jež lze označit za malé průmyslové areály. Zatímco směrem k hradu Sádku se na přelomu 19. a 20. století započalo s těžbou tuhy, na severním konci obce prosperovala továrna na pálení cihel.

O opuštěné štole na jihovýchodním konci obce, v níž se dříve těžival grafit, se hovořilo už v 18. století. Nicméně až do konce 19. století se na pomezí Rokytnice a hradu Sádku tuha netěžila, o znovuotevření štol se roku 1897 zasloužil výše zmíněný badatel František Dvorský. Jeho tzv. Černý důl měl být otevřen šachtou na levé straně cesty ze směru od Sádku do Rokytnice, v blízkosti osady Vísky. Třicet metrů pod zemí vedla severovýchodně stometrová štola, v níž

---

¹⁵¹ SOkA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938).

¹⁵² Tamtéž.

probíhala těžba.¹⁵³ Periodikum Moravská Orlice uveřejnilo ve svém vydání 25. září 1916 blahopřání ku příležitosti Dvorského 70. narozenin, kde se krátce zmiňují i o jím otevřeném dole u Rokytnice nad Rokytnou. Dle úředního dobrozdání se právě na těchto místech měla nacházet nejlepší tuha na Moravě.¹⁵⁴ Pracovníci zde grafit těžili tím nejjednodušším způsobem. K těžbě postačily pouze lopaty, krumpáče a vydolovaná tuha byla ručně v koších přenášena na povrch do připravených vozů. Zde těžaři tuhu následně dovezli na vyprání k malému rybníku při řece Rokytné. V dochovaných pramenech se nenachází zmínka, že by v dole byli zaměstnání někteří občané Rokytnice. Sama těžba tuhy zde neprobíhala příliš dlouho. Práce v dole byly zastaveny před první světovou válkou. Ačkoliv roku 1918 převzala vlastnictví Moravská společnost a v roce 1933 Báňské hejtmánství v Brně, těžba v takové míře jako v prvních letech 20. století již nebyla obnovena.¹⁵⁵

O něco déle než těžba tuhy probíhala výroba cihel v lokalitě *Na Dražkách*. Roku 1912 zde byla vybudována dřevěná budova s pecí na pálení cihel a pětadvacetimetrový dymník.¹⁵⁶ V březnu téhož roku 1912 pronajala obec cihelnu panu Františku Langovi za nájem 2 koruny z jednoho tisíce vypálených cihel a s podmínkou, že po dvaceti letech nájemní doby odkoupí cihelnu obec za čtvrtinu hodnoty.¹⁵⁷ Po čas užívání podniku továrníkem Langem pramenily z cihelny výhody pro obec i pro její obyvatele. Do obecního rozpočtu přinášela Langova cihelna od 500 do 1000 korun, občané Rokytnice zase mohli využít 10% slevu na cihly.¹⁵⁸

Ovšem nepříznivé hospodářské poměry přelomu 20. a 30. let se dotkly i provozu cihelny. Roku 1931 přestal podnik fungovat a proti majiteli Langovi započalo exekuční řízení. Veškeré cihlářské stroje získala díky dražbě nově do svého vlastnictví Občanská záložna v Třebíči. Vedení Rokytnice se ale ve vlastním zájmu snažilo zabránit co největším ztrátám, zastupitelstvo totiž chtělo podnik převzít celý a následně jej nabídnout případným zájemcům. Od záložny

---

¹⁵³ PEŠŤÁL, František. Tuha na Třebíčsku u Římova a Rokytnice nad Rokytnou. In: *Naším krajem*. 4. Třebíč: Západomoravské muzeum, 1991, s. 64-65. ISSN 2336-6931.

¹⁵⁴ Denní zprávy. *Moravská orlice* [online]. 1916, 25.9.1916, 54(218), 3 [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:d692ffc0-0d10-11df-8e4e-000d606f5dc6?page=uuid:c7573f50-0a66-11df-b70c-000d606f5dc6>

¹⁵⁵ PEŠŤÁL, František. Tuha na Třebíčsku u Římova a Rokytnice nad Rokytnou. In: *Naším krajem*. 4. Třebíč: Západomoravské muzeum, 1991, s. 64-65. ISSN 2336-6931.

¹⁵⁶ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 359, inv. č. 1409 (Roketnice: Stavba cihelny 1912-1914).

¹⁵⁷ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2240, k. 864 (Rokytnice: Rozpočty, účty, výpůjčky, odprodeje, dávky a různé 1929-1944), Protokol o revidování hospodaření obce Rokytnice n. R. za léta 1919-1933, s. 13.

¹⁵⁸ SOkA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 18. listopadu 1928.

v Třebíči tak obec nejprve na počátku roku 1932 zakoupila veškeré stroje a v následujících měsících probíhalo převzetí cihelny.¹⁵⁹

Na základě předešlé smlouvy skončil továrníku Langovi pronájem cihelny dne 31. prosince 1932. Úplné převzetí podniku a jeho následné předání dalším zájemcům byl ale proces nesmírně zdlouhavý. Cihelna byla stavitelem Robertem Skálou z Okříšek vyčíslena na necelých 63 tisíc korun a obec pomocí půjčky objekt odkoupila i s veškerými stroji. O nabídnutou cihelnu se následně přihlásili dva zájemci – Josef Kratochvíl z Jaroměřic a Antonín Králík ze Starče. Druhý jmenovaný, v obci již z předchozích let známý stavitel, se nakonec stal novým nájemcem cihelny v Rokytnici nad Rokytinou.¹⁶⁰

Obecní samosprávu ale trable spjaté s místní cihelnou pronásledovaly i po jejím převzetí. Krátké pojednání o rokytnické cihelně lze zakončit sporem mezi obecním zastupitelstvem a Janem Řehůrkem. Městys Rokytnici nad Rokytinou ve sporu s někdejší nájemníkem cihelny Langem zastupoval od roku 1931 advokát František Řehůrek. Byl to on, kdo za obec vedl jednání ve věci likvidace podniku a radil zastupitelům, jak postupovat v dalších krocích. Po smrti doktora Řehůrka se ale na obec soudní cestou obrátil jeho syn Jan s tím, že Rokytnice nevyplatila otcí odměny a výlohy ve výši 7 tisíc korun. Zastupitelstvo v čele se starostou Cyrilem Nováčkem, právně zastoupené doktorem Františkem Žákem, však veškerá tato obvinění odmítla. Na svoji obranu obec uváděla, že takovéto učinění nebylo provedeno právoplatným usnesením zastupitelstva ani finanční komise, a k výplatě jakýchkoliv výloh tak nebyl nikdo zplnomocněn. Tímto v únoru roku 1936 končí krátký spor mezi obcí a Řehůrkovými, čímž i několik let se táhnoucí starosti s cihelnou *Na Dražkách*.¹⁶¹

Přínos Antonína Hobzy do stavebního rozvoje obce

Na závěr této kapitoly o stavebním vývoje Rokytnice nad Rokytinou se hodí zmínit přínos rokytnického rodáka Antonína Hobzy.¹⁶² Při stavbách významných budov, o nichž byla výše

---

¹⁵⁹ Tamtéž. Protokoly z let 1931-1934.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž. Protokoly z let 1935-1936.

¹⁶² **Antonín Hobza** se narodil v Rokytnici nad Rokytinou 6. ledna 1876. Roku 1896 úspěšně dokončil třebíčské gymnázium a následně zamířil studovat právo na českou Karlo-Ferdinandovu univerzitu v Praze. Titul doktora práv získal Hobza roku 1902 a o pět let později se stal docentem církevního práva na Právnické fakultě KFU. Zde také poté vyučoval jako profesor, od roku 1911 mimořádný, po roce 1917 řádný. Profesor Hobza se především zaměřoval na církevní právo, vztah státu a církve a posléze i na právo mezinárodní. Po roce 1918 se podílel na vzniku a chodu ministerstva zahraničních věcí. V meziválečné době se například angažoval v uznání Sovětského svazu a zabýval se problematikou církve v nově vzniklé ČSR. Roku 1952 byl Hobza mezi prvními akademiky v Československé akademii věd. Tento uznávaný odborník na mezinárodní a církevní právo zemřel 6. října 1954 v Praze. In: Hobza Antonín. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2024-04-18]. Dostupné z:

zmínka, či při zavádění telegrafického a telefonického spojení se obecní zastupitelstvo nespolehalo pouze na mimořádné subvence od jednotlivých vládních resortů. Velkou podporou byl v tomto ohledu také profesor práva na Univerzitě Karlově. Svoji řeči například roku 1923 slavnostně otevíral rokytnickou sokolovnu, na jejímž vybudování nesl také nemalý podíl, místním Sokolům radil v mnoha záležitostech i v letech následujících. Též významně podporoval školu a obec jako takovou. Jeho význam pro rozvoj obce však nevycházel pouze z finanční pomoci, ale i z jeho cenných rad a přimluv. „*O rodnou obec Rokytnici nad Rokytnou, o. Třebíč a celý rodný kraj Západní Moravy měl jsem neochabující zájem a neodepřel jsem nikdy pomoci, byla-li v rámci mých možností. Založil jsem v Rokytnici r. 1920 sokolskou jednotu, sehnal většinu kapitálu na stavbu sokolovny a zřízení kina. Vymohl jsem zřízení poštovního úřadu, telegrafu a telefonu. Podporoval jsem úsilí o zřízení měšťanky, jakož i o úpravu obce,*“ dodal Hobza ke svému úřednímu životopisu v roce 1946.¹⁶³

Profesor Hobza se finančně nepodílel pouze na rozvoji své rodné obce. Jeho silný vztah k domovskému regionu jej vedl k podpoře i dalších vesnic a měst. U svého životopisu někdejší děkan Právnické fakulty Univerzity Karlovy uvedl, že sám byl prvním předsedou Národohospodářského svazu západomoravského a jeho snaha se upínala především na vytvoření železnice Jindřichův Hradec – Telč – Třebíč.¹⁶⁴ Své poděkování univerzitnímu profesorovi vyjádřil ku příležitosti jeho 70. narozenin také Místní národní výbor v Třebíči: „*Mnoho našich dobrých lidí chová Vás v živé paměti a vzpomíná Vašeho zasloužilého působení ve prospěch našeho kraje, Vašeho úsilí o národohospodářské povznesení Vysočiny, speciálně Třebíčska, Vašich důrazných prací, kterými jste pomáhal uskutečňovat železniční projekty na západní Moravě a spojovati tento přezíraný a zanedbávaný kraj se širým světem.*“¹⁶⁵

Proměna obce

Stavebním rozvojem, jehož počátek lze datovat do poloviny 20. let, a který pokračoval i v dekadě následující, přinesl nejen změnu vizuální podoby obce. Ovšem i tento fakt je důležitý. Malá víska se selskými domy a chalupami se rozrostla o nová obydlí, reprezentační prostory obce a spolků, současně proběhla rekonstrukce kostela a školy. Nelze opomenout ani důležitý proces elektrifikace. Nicméně stavební vývoj v meziválečném období pozměnil také rokytnickou společnost. Ačkoliv kupovat stavební pozemky a budovat na nich nové domy bylo

---

https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/hobza_anton_in.html

¹⁶³ MÚA AV ČR, f. Hobza Antonín, inv. č. 7, k. 1 (Životopisy), Poznámky, fol. 3.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ MÚA AV ČR, f. Hobza Antonín, inv. č. 256, k. 3 (Místní národní výbor v Třebíči 2-2 + (1-1)), fol. 6.

povoleno pouze místním, do obce se, především díky sňatkům a příbuzenským vztahům, dostali noví občané mnoha profesí. Především stavební rozvoj zapříčinil, že v obci ubylo pracovníků v zemědělském odvětví a objevila se zde povolání nová. Zejména tedy vzrostl počet řemeslníků a dělníků. Tvrzení dokládá i osídlení nově vystavěných čtvrtí v období první republiky. Zatímco centrum obce, náves, okolí kostel, čtvrť „Ve Dvoře“, byla obydlena především zemědělci, v nových částech obce se usadili především výrobci sít, řemeslníci v oděvnictví a dělníci. Oproti stavením ve centru vsi lze vysledovat, že se jedná především o menší domy.

5. Obecní samospráva

„Základem svobodného státu je svobodná obec,“ stojí v úvodu Stadionova prozatímního obecního zřízení z 20. března 1849.¹⁶⁶ Právě tento dokument se stal prvotním základem pro chod samosprávných celků a bývá hodnocen coby jeden z nejcennějších výdobytků revoluce roku 1848.¹⁶⁷ Prozatímní obecní zřízení stanovilo, že každé sídliště se muselo stát obcí, či její osadou. Obcím bylo ponecháno rozdílné názvosloví (*vesnice, městys, město*) a jejich vyhraničení vycházelo z josefinského katastru. Každá obec byla řízena dvěma orgány. Výkonnou moc představovalo obecní představenstvo složené z purkmistra a nejméně dvou radních, mocí usnášecí a dozorčí disponoval obecní výbor.¹⁶⁸

S novelizací obecního zřízení se započalo po pádu bachovského neoabsolutismu a vydání Říjnového diplomu v roce 1861. Obecní říšský zákoník, vydaný v březnu 1862, doplnily v následujících dvou letech zemské prováděcí zákony. Nejprve došlo roku 1863 k vydání obecního zřízení a volebního řádu pro Slezsko, o rok později pro Moravu a Čechy.¹⁶⁹ Tato legislativní úprava sice v mnohém navazovala na Stadionovo prozatímní obecní zřízení, ovšem přinášela též spoustu novot. Zmíněná obecní zřízení z let 1861-1864 jsou významná tím, že dle jejich ustanovení, doplněné novelami, se obce řídily až do roku 1945.¹⁷⁰

Vymezené obce nově obývaly tři typy osob – občané disponující domovským právem, přesporní a obecní společníci¹⁷¹. Volebním právem ovšem disponovali pouze zletilí a svéprávní muži, kteří v obci odváděli předepsanou daň, a dále pak právnické osoby (*družstva, obchodní a akciové společnosti*) a honorace (*státní úředníci, kněží, řídicí učitelé aj.*). Poslední zmíněná kategorie se oproti běžným voličům lišila tím, že její příslušníci volili bez ohledu na to, zda byli plátcí daně či nikoliv. Voliči byli následně dle výše odváděné daně rozděleni do dvou nebo tří sborů, kdy každý volil polovinu, respektive třetinu obecního výboru.¹⁷²

---

¹⁶⁶ Zákon č. 170/1849 ř. z., z 17. března 1849 prozatímní obecní zřízení (Stadionovo).

¹⁶⁷ Autoři díla *Dějiny správy v českých zemích* tento názor podávají tím, že pozdější legislativní úpravy ve věci obecní samosprávy mohly navázat právě na Stadionovo prozatímní obecní zřízení. In: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, s. 299.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 298-299.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 299-300.

¹⁷⁰ ŠÍBALOVÁ, Markéta. *Historie obce Solopysky u Kutné Hory v letech 1918–1938*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra Historie. Vedoucí práce prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc., s. 16.

¹⁷¹ Obecní společníky se rozuměly osoby, které sice v dané obci nemusely mít domovské právo, ovšem byly s ní v jistém vztahu. Například zde vlastnily nemovitost, nebo zde platily daň z živnosti. In: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, s. 300.

¹⁷² Tamtéž, s. 300-301.

Řídící orgány obce zůstaly tedy zachovány ze Stadionova zřízení. Opět na tříleté funkční období byl volen obecní výbor, jenž dle velikosti obce čítal na Moravě od sedmi do třiceti členů. Z řad obecního výboru poté volbou vzešlo obecní představenstvo složené ze starosty a radních. Společně se členy výboru se volili též jejich náhradníci.¹⁷³

Po vzniku Československé republiky nastala potřeba upravit legislativu týkající se obecní samosprávy. Již v lednu a únoru 1919 přijala vláda Karla Kramáře zákon č. 75/1919 Sb. o obecních volbách a novelu k obecním zřízením, zákon č. 76/1919 Sb. Nový volební řád přinesl rovné a přímé hlasovací právo všem mužům a ženám starším jednadvaceti let a s trvalým bydlištěm v obci alespoň tři měsíce. Pokud chtěl být občan do obecního zastupitelstva zvolen, musel být starší dvaceti šesti let a žít v dané obci minimálně rok. Uvedené zákony z kraje roku 1919 například také odebraly volební právo právnickým subjektům a stanovovaly, že se do obecních voleb volí dle poměrného zastoupení a pomocí vázaných kandidátních listin.¹⁷⁴

Novela obecních zřízení měnila pojmy obecních orgánů a stanovovala jejich pravomoci. Obecní výbor se měnil na obecní zastupitelstvo, skládalo se z devíti až šedesáti členů a jeho funkční období bylo čtyřleté.¹⁷⁵ Obecní rada zaujala místo někdejšího obecního představenstva. Na své ustavující schůzi vždy zastupitelé volili ze svých řad starostu obce, jeho náměstka či náměstkyni a radní. Tito činitelé pak tvořili onu obecní radu, nejvyšší orgán obce s rozhodujícími pravomocemi. Sám starosta například zastupoval obec navenek a svolával jednotlivá jednání.¹⁷⁶ Úlohou zastupitelstva kromě volby starosty a rady bylo dále například projednání a schválení obecního rozpočtu, udělování domovských práv, řešení záležitostí ohledně správy obecního jmění a další.¹⁷⁷ Vedle starosty, obecní rady a zastupitelstva se mezi orgány obce řadily i komise. Povinnými byly finanční a později letopisecká pro vedení pamětní knihy,¹⁷⁸ jak si představíme i níže, dalšími mohly být například stavební, chudinská aj.

---

¹⁷³ Tamtéž, s. 301.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 376.

¹⁷⁵ Zákon č. 122/1933 měnil funkční období zastupitelů na šest let. In: FOJTÍK, Petr. *Obec a její samospráva v období první Československé republiky na příkladu obce Jestřabí*. Olomouc, 2010. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce PhDr. Karel Podolský, s. 20.

¹⁷⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, s. 377-378.

¹⁷⁷ FOJTÍK, Petr. *Obec a její samospráva v období první Československé republiky na příkladu obce Jestřabí*, s. 21.

¹⁷⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, s. 378.

5.1.Zastupitelstvo obce

Bohužel dostupné prameny nám nezodpovídají otázku, jak fungovalo obecní zastupitelstvo před rokem 1918. Stručná zmínka o obecních volbách roku 1913 se sice nachází ve farní pamětní knize, zde se však pouze uvádí, že většinu v zastupitelstvu obsadili klerikálové, kteří obsadili posty starosty a tří radních.¹⁷⁹ Zastupitelstvo v Rokytnici nad Rokytinou čítalo mezi lety 1919-1945 vždy patnáct členů. Obecní volby zde za první republiky měly stejný průběh. Chtěl-li se politický subjekt ucházet o hlasy voličů v obecních volbách, bylo zapotřebí kromě kandidátní listiny podat na obecní úřad také podepsaný arch minimálně deseti voliči, kteří souhlasili s navrženou kandidátkou.¹⁸⁰

V probírané obci se o voličskou přízeň ucházelo pět až osm subjektů. Stabilně se jednalo o lidovce, sociální demokraty, agrárníky, živnostníky a komunisty. K nim se roku 1931 přidala i Československá národně socialistická strana a po jedné volbě se zúčastnily i strany jako Občanská strana (1931) a Republikánská domkařská strana (1938). Roku 1931 se mohli voliči rozhodovat hned mezi dvěma subjekty ČSL. Ke zvýšení svých již tak skvělých výsledků se lidovci rozdělili do dvou kandidátních listin na lidovce-zemědělce a lidovce-domkaře.¹⁸¹ Je samozřejmé, že takováto politická pluralita, kdy se o hlasy více než čtyř set voličů ucházelo tolik subjektů, přinášelo mnohdy i zde vyostřené politické zápolení. O tom však pojednává až kapitola *Politická situace v Rokytnici nad Rokytinou*.

Samotné volby byly jednodenní a odehrávaly se v prostorách školy. Počet členů volební komise se odvíjel od počtu podaných kandidátních listin, jelikož každá strana měl v komisi své zastoupení. Z volební komise volbou vzešel její předseda a místopředseda. U voleb byl pokaždé také přítomný zástupce dohlédacího úřadu z řad místních občanů a důvěrníci jednotlivých politických stran. Tajné hlasování započalo ve stanovený termín o osmé hodině ranní a povětšinou po třinácté hodině měli občané odvoleno. Následovalo sečtení hlasů a výpočet určených mandátů. Volební komise vydělila počet platných hlasů počtem míst v zastupitelstvu a číslo odsud vzešlé pak bylo použito k dělení zisku hlasů jednotlivých subjektů. Následný výsledek určoval počet získaných mandátů. Pro pochopení je dobré si situaci představit na konkrétním případě. Roku 1927 odevzdalo v obecních volbách svůj hlas 405 voličů a bylo potřeba rozdělit 15 míst v zastupitelstvu. Po dělení počtu platných hlasů (405) počtem míst

---

¹⁷⁹ Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytinou I., s. 172.

¹⁸⁰ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), Rokytnice.

¹⁸¹ Tamtéž, fol. 40-41.

v zastupitelstvu (15) vzešlo číslo 27, kterým se dělily hlasy stran. Například vítězná ČSL 159 hlasů. Po vydělení jejich zisku číslem 27 dospěla volební komise k tomu, že lidovcům náleží 6 mandátů. Stejným způsobem se v prvním kole určila místa v zastupitelstvu pro všechny kandidující subjekty. Zbylé mandáty byly posléze v druhém kole přiřazeny těm stranám, které při dělení měl největší zbytek.¹⁸²

Ustavující schůze nově zvoleného zastupitelstva se konala měsíc až dva po obecních volbách. Volbu starosty, náměstků a radních předcházelo složení slibu věrnosti ČSR ze strany členů zastupitelstva. Vedení schůze se následně vždy ujal nejstarší zvolený zastupitel. Než došlo k volbě samotného starosty, otázal se vedoucí schůze, zda si menšina mající alespoň čtvrtinu členů činí nárok na II. náměstka a zda skupina, jež má v zastupitelstvu alespoň třetinové zastoupení vyžaduje post I. náměstka. Pokud si první zmíněná skupina nárok činila, volila si II. náměstka sama nadpoloviční většinou, zatímco ostatní členové volili starostu a jeho I. náměstka. Obdobný postup nastal i ve druhém případě, kdy se skupina čítající třetinu zastupitelů přihlásila o I. náměstka. Sama za sebe si zvolila požadovaný post s ostatní se ve volbě starosty mohli obejít bez jejich hlasů.¹⁸³ Tento systém je opět vhodné přiblížit pomocí volby v Rokytnici. Na ustavující schůzi dne 13. ledna 1928 si lidovci hned na začátku učinili nárok na prvního náměstka. V následující volbě starosty, kde byl jediným kandidátem agrárník Cyril Nováček, tak nehlasovalo všech 15 členů zastupitelstva, nýbrž pouze skupina 9 členů (*agrárníci, sociální demokraté, chalupníci a živnostníci, komunisté*). Ve volbě I. náměstka pak také pro zvolení Augustina Zerzánka stačilo pouze 6 lidoveckých hlasů. Obsazení dalších tří míst v obecní radě se buď po předběžné dohodě odráželo od volebních výsledků, případně probíhala volba mezi vícero kandidáty.¹⁸⁴

Dle zákona č. 76/1919 Sb. měla jednání zastupitelstva probíhat minimálně jednou za dva měsíce. Schůze zastupitelstva vyhlašoval starosta či jeho náměstek, ti také předkládali program jednání, a členové zastupitelstva museli být informováni minimálně tři dny dopředu. V Rokytnici se zastupitelé k debatám scházeli každý měsíc. Za zkoumané období se stalo pouze v jednotkách případů, že se nedostavil potřebný počet členů a plánovaná schůze musela být o pár dní odročena. Častěji než obecní zastupitelstvo se scházela pětičlenná obecní rada. Její jednání bývala zpravidla každý týden, případně alespoň třikrát do měsíce. Zato jednání finanční

---

¹⁸² SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), Rokytnice, fol. 16-18.

¹⁸³ Zákon č. 75/1919 Sb., Řád volení v obcích republiky Československé, Národního shromáždění.

¹⁸⁴ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), Rokytnice, fol. 19-21.

komise pravidelná nebývala a odvíjela se od aktuální situace. Jisté narušení pravidelnosti schůzí všech obecních orgánů lze zaznamenat mezi lety 1943 a 1945, kdy se dle dochovaných protokolů představitelé obce příliš nescházeli.¹⁸⁵

Jednání zastupitelstva byla veřejná a kromě zvolených zastupitelů se jej účastnili i jejich náhradníci, kteří se mnohdy také zapojili do hlasování. Pokud byla projednávána záležitost, která se osobně týkala některého ze zastupitelů, musel onen člen schůzi opustit a jeho místo zaujal přítomný náhradník. Tyto situace nejčastěji nastávaly v již uvedeném případě, kdy se řešil prodej nebo směna pozemku osobě, která byla se zastupitelem v příbuzenském vztahu. Například na jaře roku 1925 navrhl okresní silniční výbor obci, aby svůj vlastní lom na těžbu kamene vyměnila se čtveřicí občanů za ten jejich v lokalitě *Na Širokých*. Před tímto bodem jednání hned šestice zastupitelů se vzdálila jednání, jelikož mezi majitelé lomu byli s nimi v rodinném vztahu. Podobně tomu bylo i při schvalování prodeje stavebních míst.¹⁸⁶

Hlavním předmětem jednání obecního zastupitelstva byly především odprodeje pozemků, schválení smluv projednaných obecní radou, sociální záležitosti atd. Kromě běžných schůzí, kdy se projednávala uvedená a jiná témata, se ale konala také jednání mimořádná. Jako například dne 7. března 1930 při výročí 80. narozenin prezidenta Masaryka. Na této slavnostní schůzi byl Masaryk jmenován čestným členem Rokytnice nad Rokytnou a zastupitelé se zde též usnesli uspořádat mezi občany sbírku do nově vzniklého Masarykova fondu.¹⁸⁷ Druhá mimořádná schůze, byla opět spjata s prvním prezidentem ČSR, již v tak veselém duchu se ale nenesla. Dne 18. září 1937 sešli se v sokolovně zastupitelé společně s občany městyse zavzpomínat při pietní akci na zemřelého Masaryka. Schůzi svým proslovem zahájil starosta Jonáš, jenž mimo jiné občanům sdělil: „*V prezidentu Osvoboditeli odchází muž pro československý národ a stát nenahraditelný. Byl světovým gentlemanem, reprezentativní postavy, jakých je ve světě málo...Není druhého Masaryka, nenahraditelná je ztráta, která zasáhla celý národ.*“¹⁸⁸ Po starostově řeči následovala recitace básně T.G.M., schválení telegramů určených pro Jana Masaryka a Edvarda Beneše a schůzi „*nejsmutečnější ze všech, které kdy na půdě obce byly*“, jak toto setkání nazval starosta Jonáš, zakončil zpěv státní hymny.¹⁸⁹

---

¹⁸⁵ Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945.

¹⁸⁶ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 29. března 1925.

¹⁸⁷ Tamtéž. Protokol ze dne 7. března 1930.

¹⁸⁸ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 18. září 1937.

¹⁸⁹ Tamtéž.

5.2. Starosta a obecní rada

Podobně jako dnes, první schůze nově zvoleného zastupitelstva se nesla v duchu volby nejvyšších obecních činitelů – starosty, náměstků a radních. Před rokem 1918 bylo volební období orgánů obce tříleté, zákonná úprava z roku 1919 jej prodloužila o jeden rok. V nově vzniklé republice se změnila také působnost orgánů obecní samosprávy. Zatímco dříve byla obecní rada pouhým poradním orgánem starosty, nyní se jednalo o usnášející sbor.¹⁹⁰ V Rokytnici nad Rokytinou, která disponovala patnáctičlenným zastupitelstvem, tvořili radu starosta obce, náměstek a tři řadoví radní.¹⁹¹

Za příklad agendy obecní rady v probírané vsi lze uvést zejména představení úředních spisů, rozhodování o pronájmech a odprodeji obecních majetků a schvalování investičních akcí. Ve dvou posledních případech se však jednalo o „rozhodnutí prvního stupně“. Radní se sice na výsledku usnesli, následně však byl jejich návrh podstoupen obecnímu zastupitelstvu, které mělo jejich rozhodnutí potvrdit. Rokytničtí radní se k projednávání zmíněných a dalších témat scházeli každý týden, často byla jejich jednání spojena s jednáním komisí zemědělského rázu.¹⁹²

Jak již bylo zmíněno u zastupitelstva, dochované prameny nám neumožňují podrobně nahlédnout do chodu obecní samosprávy před rokem 1918, respektive před rokem 1924, od kterého jsou vedeny zápisy z jednotlivých schůzí. Podobně tomu je i v případě starosty obce. Útržkovité zmínky o tomto postu z počátku 20. století přinášejí zápisy kněze Josefa Buchty ve farní pamětní knize. V souvislosti s rokem 1907 a volbami do Říšské rady je zde zmíněn starosta **František Nováček**, jako silný podporovatel agrárního kandidáta Františka Němce a „narušitele“ katolických předvolebních akcí.¹⁹³ Zda rolník Nováček se stranou pouze sympatizoval, či zda byl jejím členem, jasné není. Jistý z dochovaných pramenů není ani rok jeho nástupu do starostenské funkce.

Pozici starosty Nováček opustil roku 1913, kdy se z velkého volebního úspěchu těšilo zdejší katolické uskupení. Farář Buchta popsal tyto obecní volby následovně: „*Dne 15. června konány obecní volby v Roketnici, při kterých jsme my klerikálové vyhráli dva sbory II. a III. Máme osm*

---

¹⁹⁰ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*, s. 176.

¹⁹¹ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938); SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928)

¹⁹² SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938); SOkA Třebíč, f. AM Rok., inv. č. 1; SOkA Třebíč, f. AM Rok., inv. č. 2 (Zápisy ze schůzí obecní rady 1940-1949)

¹⁹³ Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytinou I., s. 171.

hlasů a pokrokáři čtyři hlasy v obecním zastupitelstvu. Starostou obce zvolen klerikál Alois Fučík, rovněž všichni tři radní jsou klerikálové. Farář také zvolen do obecního výboru.“¹⁹⁴ Rok 1913 byl pouhým počátkem kariéry **Aloise Fučíka** v obecní samosprávě. V jejím čele, ať již coby starosta, náměstek nebo řadový radní, se udržel až do roku 1938.¹⁹⁵

První obecní volby po vzniku ČSR roku 1919 skončily ve zdejší obci vítězstvím agrárníků a starostou se stal rolník **František Krátký**.¹⁹⁶ Jeho působení v obecní samosprávě se omezilo pouze na jedno volební období. Po podzimních volbách roku 1923 převzal krátce vedení obce předseda správní komise a řídicí učitel **Josef Foit**¹⁹⁷ a počátkem roku 1924 byl starostou zvolen opět katolík Fučík, tentokrát již pod hlavičkou lidovců.¹⁹⁸

Ten v čele obecní samosprávy vydržel až do voleb roku 1927, kdy ani on sám neměl ambici se o post opět ucházet. Na kandidátní listině ČSL mu totiž náleželo až místo páté.¹⁹⁹ Lidovci se stali jasným vítězem voleb, avšak coby nejsilnější uskupení využili svého práva na obsazení funkce I. náměstka, kterým se stal jejich lídr Augustin Zerzánek. Zbylá uskupení (*agrárníci, chalupníci a živnostníci, sociální demokraté a komunisté*) svými hlasy starostou Rokytnice zvolili jedničku agrárníků, sedláka **Cyrila Nováčka**. Odcházející starosta Fučík (ČSL) z veřejného života po těchto volbách zcela nezmizel a stal se společně s pány Bohumírem Syrovým (ČSDSD) a František Hobzou (SCHŽ) členem obecní rady.²⁰⁰ Agrárník Nováček pokračoval ve funkci i po obecních volbách roku 1931, kdy v Rokytnici opět jasně zvítězili lidovci. Starosta ale podobně jako ve volbách předcházejících vzešel z hlasování pětice stran, zatímco členové ČSL obsadili post náměstka. S dobou Nováčkova starostování (1927-1935) se pojí například pokračující územní rozvoj obce, spor o školní budovu, ale také řešení nastupující hospodářské krize.²⁰¹

Práce starosty s sebou však nenesla pouze prestiž, ale také velkou časovou náročnost. Kolikrát bylo stěží skloubit činnost pro obec s osobním životem a dalšími povinnostmi, což právě poznal starosta Nováček. V listopadu 1935 z důvodu nedostatku času ve své rolnické profesi proto

---

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 172.

¹⁹⁵ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928)

¹⁹⁶ Tamtéž, inv. č. 1622, k. 414 (Přehled z voleb do obecního zastupitelstva okresu Třebíč 1919-1931). fol. 45.

¹⁹⁷ Tamtéž, inv. č. 2240, k. 864 (Rokytnice: Rozpočty, účty, výpůjčky, odprodeje, dávky a různé 1929-1944), Protokol o revisi hospodaření obce Rokytnice n. R. za léta 1919-1933, s. 8.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tamtéž, inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), fol. 6.

²⁰⁰ Tamtéž, fol. 19-22.

²⁰¹ SOKA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938).

rezignoval na starostenskou funkci. Nováčkův záměr jednohlasně odsouhlasilo zastupitelstvo v podvečer Štědrého dne a na 16. ledna 1936 byla vypsána nové volby obecního vedení.²⁰²

Tentokrát však volba starosty a jeho náměstků byla napínavější než v předchozích letech. O funkci se totiž střetli hned dva kandidáti, národní socialista a řídící učitel školy Bohumil Jonáš proti Františku Hobzovi, zastupiteli za stranu maloročníků, živnostníků a dělníků. Oproti volbám předchozím zde nebylo v úvodu jednou ze skupin uplatněno právo na náměstka, a tak starostu obce volilo všech 15 zastupitelů. Se ziskem 8 hlasů vzešel z této volby vítězně lídr ČSNS a učitel **Bohumil Jonáš**, který se tak stal novým starostou Rokytnice. Podobně napínavá byla i volba I. náměstka, kdy se střetli Augustin Zerzánek (ČSL) a Herman Machovec (ČSDSD). Zde také těsným výsledkem 8:7 zvítězil lidovecký kandidát. Zbylá tři místa v obecní radě již byla rozdělena dle poměrného zastoupení, a tak zde usedli zmíněný Machovec a dva bývalí starostové Nováček a Fučík.²⁰³

Starosta Jonáš si ve své funkci vedl úspěšně, což potvrdily i volby roku 1938. Jím vedená ČSNS se umístila na druhém místě za tradiční vítězkou ČSL a na ustavující schůzi 5. července byl Jonáš znovuzvolen starostou Rokytnice.²⁰⁴ Pro národní socialisty se jednalo o znamenitý úspěch. Byly to pro ně teprve druhé obecní volby, přičemž v těch v roce 1931 na šestém místě s devětatřiceti hlasy a pouhým jedním mandátem. Volební úspěch roku 1938 jim přinesl čtyři zastupitelská křesla. Velkou měrou se na tom svými kroky podílel sám starosta a řídící učitel v jedné osobě. Četnická stanice v Kojeticích charakterizovala okresnímu úřadu rokytnického starostu Jonáše po jeho znovuzvolení v červenci 1938 jako mravně zachovalého, intelektuálně způsobilého a státoobčansky spolehlivého stoupence národního socialismu.²⁰⁵

Pevné propojení Rokytnice a Jonáše skončilo roku 1940, kdy byl okresním školním výborem přesunut do Třebíče. Obec tímto přesunem ztratila nejen úřadujícího starostu, ale také výraznou postavu poslední dekády. Učitel Jonáš stanul v čele místní školy, Sokola a posléze i samotné obce. Bezesporu byl díky svému postavení a činům uznávanou osobou mezi rokytnickými občany. „*Dnes snad již všichni chápeme, jaké zásluhy si získal o naši obec odcházející starosta Jonáš. Především byla obec zbavena velké části dluhů a to co zbylo bylo uvedeno do naprostého*

---

²⁰² Tamtéž, inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), fol. 125-127.

²⁰³ Tamtéž, fol. 128-131.

²⁰⁴ Bohumil Jonáš byl v této volbě zvolen koalici lidovců, národních socialistů a komunistů, která v zastupitelstvu disponovala deseti hlasy. Za I. náměstka byl zvolen Herman Machovec (ČSDSD), kterého navrhly zbývající subjekty sociální demokracie, agrárníci, živnostníci a domkaři. Radu následně doplnili lidovci Augustin Zerzánek a Václav Vejmelka a domovínář František Hobza. In: Tamtéž, fol. 186-190.

²⁰⁵ Tamtéž, fol. 183.

pořádku. *Nechci chvalořečit, ale co bylo vykonáno pro naši obec starostou Jonášem vidíme z toho, že dnes má naše obec jméno jedné z nejlepších obcí na okrese,*“ poznamenal na adresu končícího starosty jeho náměstek Machovec.²⁰⁶ Pro historikovu práci tkví Jonášův význam mimo jiné v tom, že z pozice řídicího učitele školy založil na přelomu 20. a 30. let školní kroniku, a také zavedl psaní podrobných zápisů z jednání školní rady i obecního zastupitelstva.

Odcházející starosta Jonáš předal úřad již posledního července 1940, doplňovací volba se uskutečnila 17. října 1940 a navržený a úřady doporučený kandidát, tehdejší I. náměstek **Herman Machovec** v ní neměl soupeře a byl jednohlasně zvolen všemi třinácti přítomnými zastupiteli.²⁰⁷ Úřady volbu nového starosty přijaly s tím, že pro funkci má „rozumový rozhled“ a dle slov faráře Stanislava Lakomého se v obci nenachází nikdo vhodnější. Za výhodu také byla brána Machovcova znalost německého jazyka, jako jistá vada se ovšem uváděla nadměrná konzumace alkoholu.²⁰⁸

Na rozdíl od svých předchůdců se ale Machovec netěšil ze své funkce příliš dlouho. Týdny nejistoty v obecní samosprávě nastaly na počátku roku 1942. V listopadu 1941 byl po Machovcově udání zajištěn jeho I. náměstek Zerzánek kvůli urážce říšské branné moci. Po dvou měsících vyšetřování se však prokázalo, že trestný čin z náměstkovy strany být spáchán nemohl a Zerzánek se z jihlavského gestapa vrátil zpět do domovské obce. Opačným směrem ale zamířil starosta Machovec, obviněný z urážky na cti. Z toho důvodu byl starosta Rokytnice od 16. ledna do 5. února držen ve vyšetřovací vazbě gestapa v Jihlavě.²⁰⁹ Po svém návratu do obce si sice opět chopil vedení obecní správy, nicméně pouze na pár týdnů. Ačkoliv na své březnové schůzi vyjádřilo zastupitelstvo starostovi plnou důvěru, z nařízení úřadů byl v dubnu 1942 odvolán ze starostenské funkce a zároveň zbaven mandátu zastupitele. Úřad dočasně převzal dosavadní I. náměstek **Augustin Zerzánek**.

Právě tento dlouholetý zastupitel a lidovec byl posléze vybrán za vhodného nástupce starosty, jak ve svých oznámeních požadoval jihlavský oberlandrát. Dne 4. června 1942 se sešli zastupitelé na výjimečném jednání, kde aklamací jednak zvolili dva nové členy obecního

---

²⁰⁶ Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945. Zápis ze dne 31. července 1940.

²⁰⁷ Složení obecní rady zůstalo neměnné. Pouze Zerzánek se posunul na post I. náměstka, jedno volné místo v radě zaujal Josef Hobza (ČSNS). In: SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), fol. 268.

²⁰⁸ Tamtéž, fol. 255.

²⁰⁹ Spor Machovec kontra Zerzánek a věznění obou mužů mělo přesah až do třetí republiky, kdy v prosinci 1945 oba někdejší starostové stanuli před Mimořádným lidovým soudem v Jihlavě. Z toho důvodu je událost samotná a její příčiny popsána v kapitole *Děni v poválečné Rokytnici*.

zastupitelstva,²¹⁰ jednak Zerzánka novým starostou. Ten v úřadu vydržel až do května 1945, kdy se vedení obce ujal místní národní výbor v čele s komunistou Václavem Janíkem. Osoba lidovce Zerzánka doprovází rokytnickou samosprávu od prvních let ČSR po protektorát a jeho zánik. Lze na něm sledovat postupný kariéerní růst ve vedení obce. Mezi lety 1923-1942 působil coby řadový zastupitel, později náměstek a člen rady, až se ve svých osmapadesáti letech, roku stal starostou.

5.3. Komise a další obecní funkce

Důležitou úlohou zastupitelstva nebyla pouze volba vedení, ale také utváření obecních komisí, poradního a přípravného orgánu obce.²¹¹ Díky nim nemusela být mnohá agenda řešena mezi všemi zastupiteli na běžné schůzi, ale pouze v úzkém kruhu pověřených osob. Komise pak pouze zastupitelstvu předkládaly svá usnesení, což vedlo k jednoduššímu průběhu jednání.

Zákonné úpravy obcím nařizovaly vznik dvou povinných komisí. Podle §14 zákona č. 76/1919 Sb. měla každá obec pro správu svého hospodářství zřídit **finanční komisi**. Jejím posláním byla kontrola obecního hospodaření, zkoumání rozpočtů a účtů obce. O složení finanční komise rozhodovalo zastupitelstvo obce společně s okresním úřadem. Polovinu členů totiž volilo samo zastupitelstvo, druhou polovinu pouze navrholo a předalo k volbě okresnímu úřadu. Legislativa mimo jiné uváděla, aby alespoň polovina členů nebyla z řad zastupitelů. Dvojí způsob volby členů byl jakousi reakcí proti obcím, kde většina v zastupitelstvu držela socialistická uskupení.²¹² V Rokytnici nad Rokytnou se finanční komise utvářela po obecních volbách a tvořilo jí pět nebo sedm osob. Tři až čtyři z nich zvolili zastupitelé s ohledem na výsledky voleb a počet mandátů, o obsazení dvou, respektive tří, zbylých míst rozhodoval úřad v Třebíči na základě seznamu navržených kandidátů.²¹³

Stěžejním posláním finanční komise bylo především projednání obecního rozpočtu, jak jej navrhl starosta s obecní radou. Komisaři se k prvotnímu návrhu mohli vyjádřit, doplnit jej o vlastní podněty, a po jejich odsouhlasení byl předán ke schválení obecnímu zastupitelstvu. Dále se

---

²¹⁰ Uvolněné místo v zastupitelstvu po Machovcovi zaujal Jan Pecka, předválečný činovník Národní obce fašistické v Římově. In: Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945. Zápis ze dne 4. června 1942. Na schůzi 4. června rezignoval na mandát zastupitele také kněz Lakomý. Novým zastupitelem se místo něj stal Josef Václavek. In: SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obecního zastupitelstva v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), fol. 336.

²¹¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, s. 378.

²¹² ŠÍBALOVÁ, Markéta. *Historie obce Solopysky u Kutné Hory v letech 1918 – 1938*, s. 24.

²¹³ SOKA Třebíč, f. AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938); SOKA Třebíč, f. AM Rok., kn. č. 3 (Zápisy ze schůzí obecní finanční komise 1936-1949).

finanční komise scházela například za účelem posvěcení odprodeje či směny stavebních míst a obecních pozemků, bylo-li třeba odsouhlasit výši odměn pro pracovníky obce nebo schválit uvolnění financí na investiční akce, sociální podpory aj. Orgán se ovšem musel zabývat například i pokutami, které obec obdržela od vyšších správních orgánů a také dluhy, které občané Rokytнице vůči úřadu měli.²¹⁴

Na rozdíl od rady a zastupitelstva neměli členové finanční komise pravidelný cyklus svého setkávání. K jednacímu stolu usedali dohlížitelé nad obecními financemi nepravidelně. V dochovaných pramenech se setkáváme, že se komise kolikrát scházela každý měsíc, někdy co čtvrt roku, v některých případech dokonce stačily pouze dvě komisionální schůze za kalendářní rok.²¹⁵

Zákon č. 80/1920 Sb. o pamětních knihách obecních ukládal obcím vznik potřebné komise k vedení pamětní knihy. Orgán bývá označován jako komise letopisecká, nicméně v Rokytnici tuto úlohu zaujímala **osvětová komise**. Ta neměla však ve své gesci pouze pamětní knihu, ale vůbec kulturní vyžití. Mimořádná **správní komise**, jejímž úkolem bylo vedení samosprávy v mezidobí od rozpuštění zastupitelstva do zvolení nového, fungovala ve zdejší obci ve druhé polovině roku 1923.²¹⁶ Správním komisařem se stal řídicí učitel Foit, též dlouholetý tajemník obce a předseda zmíněné osvětové komise.

Ačkoliv se nejednalo o orgán přímo samosprávních, své zástupce vysílala obec i do **místní školní rady**. Mezi úkoly rady patřila například správa školního fondu, péče o školní budovu a další majetky, dohled na žáky či tvorba rozpočtu.²¹⁷ Zprvu místní školní rady tvořili zástupci obcí, škol a církve,²¹⁸ zákonná úprava z roku 1920 stanovovala, že radu tvoří předseda, zástupci školy a zástupci obce. Co se zastoupení týče, u učitelů rozhodoval jejich počet v obci, obecních zástupců pak měl být vždy dvakrát více než těch školních.²¹⁹ V rokytnické školní radě byly pro reprezentanty obce k dispozici čtyři místa. Složení místní školní rady velkou měrou odráželo rozložení politických sil v zastupitelstvu. O tom, jaké strany získají post v radě, rozhodoval podobný výpočet jako při určování mandátů po obecních volbách. Počet členů zastupitelstva (15) se vydělil počtem míst, které bylo třeba obsadit (4). Výsledným číslem se pak dělila křesla

---

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2240, k. 864 (Rokytnice: Rozpočty, účty, výpůjčky, odprodeje, dávky a různé 1929-1944), Protokol o revisi hospodaření obce Rokytnice n. R. za léta 1919-1933, s. 8.

²¹⁷ JANDOVÁ, Soňa. *Vývoj školské správy v meziválečném Československu*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Veřejná správa, Katedra dějin státu a práva, s. 18-19.

²¹⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, s. 285.

²¹⁹ JANDOVÁ, Soňa. *Vývoj školské správy v meziválečném Československu*, s. 17-18.

v zastupitelstvu jednotlivých subjektů, což vedlo k určení mandátů ve školní radě. Pochopitelně se tak nedostalo na všechny, ale pouze na ty nejsilnější strany. Ty se tak mohly v této volbě sdružovat ve větší uskupení, aby měly šanci na zisk. O obsazení přiděleného místa si následně rozhodovala sama místní politická organizace, potvrzující volba již neprobíhala.²²⁰

Na zakládání dalších komisí se projevil také zemědělský ráz obce. Vedle zákonem stanovených komisí finanční a osvětové, dále **chudinské** a **stavební**, zde působily také **komise obilní** neboli **komise pro rozdělování žita** a **komise pro chov dobytka**.²²¹ Poslední zmíněný orgán byl silně propojen s funkcí obecního držitele býků. Obec o velikosti Rokytnice, kde se nacházelo nad sto krav, měla mít ve svém vlastnictví dva býky. O ně a jejich zapuštění se staral právě obecní držitel. Zastupitelstvo nejprve zveřejnilo vyhlášku se stanovenými podmínkami, na základě které se mohli zájemci o tento post hlásit. Zájem ovšem byl mezi místními lidmi nízký. Původní plán obce z roku 1933 předpokládal, že se na základě vybraných držitelů býků rozdělí obec na dva okrsky, do nichž budou dle soupisu přiřazeni majitelé krav.²²² Nakonec se ovšem přihlásil pouze starosta Nováček, a oba býky tak držel on. Roční příspěvek zprvu činil 5 tisíc korun, přičemž většina byla hrazena od majitelů krav jako tzv. „skočné“. Kromě finančního příspěvku byla pro držitele benefitem i obecní louka k volnému užívání a pojištění na býky.²²³

Zatímco na funkci obecního držitele dobytka se mohli přihlásit i občané nezastoupení v samosprávě, pozice jako **tajemník**, **pokladník** a **prohlížeč dobytka** se už převážně vybírala z řad volených zastupitelů. Zvláště poslední zmíněná funkce se může jevit zajímavě. Osoba jí vykonávající musela před každou zabíjačkou hospodářská zvířata prohlédnout, za což jí, coby zástupci obce, musel řezník uhradit poplatek v rozmezí od 50 haléřů do 1 koruny. Dalo by se očekávat, že tento post zastávali lidé zemědělství znalí, ovšem ne vždy tomu tak bylo. V roce 1928 byl kupříkladu obecním prohlížečem dobytka ustanoven učitel Foit.²²⁴

Pro plnění manuálních prací ve vsi byl zřízen speciální post **obecního sluhu**. Jeho vykonavatelé převážně vycházeli z chudších poměrů, a obec jim tak touto zprostředkovanou prací pomohla v jejich životní situaci. Sluha totiž kromě měsíční odměny ve výši 100 korun obdržel také jednu

---

²²⁰ SOkA Třebíč, f. AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938).

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž. Protokol ze dne 21. ledna 1933.

²²³ Tamtéž. Protokol z 1. dubna 1933.

²²⁴ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 30. března 1928.

světnici v obecním domě.²²⁵ Kromě pomocných prací později obecní sluha plnil i roli **obecního strážníka**.

---

²²⁵ Tamtéž. Protokol ze dne 1. dubna 1933.

6. Politická situace v Rokytnici

Již kapitola pojednávající o profesním a sociálním složení obce předznamenala, jaké politické subjekty se v Rokytnici mohly v průběhu let těšit největší podpoře. Vzhledem k tomu, že většina občanů se živila zemědělskou prací a hlásila se k římsko-katolické církvi, není překvapením, že nejsilnějšími stranami zde byly Česká strana lidová (ČSL) a Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu neboli agrárníci (RSZML).

Ovšem o politickém smýšlení rokytnických občanů nevypovídají pouze volby komunální a ty do Národního shromáždění. Již před rokem 1918 lze vysledovat určitou provázanost mezi místními voliči a kandidáty katolických a agrárních subjektů. V tomto představení je nutno začít volbami po roce 1906, kdy mohli poprvé volit všichni muži starší čtyřiaadvaceti let. Volby předcházející byly spjaty s kuriovým systémem, a nejsou tak o politickém smýšlení obyvatel obce příliš vypovídající jako volby následující. V posledních dvou kuriích, venkovské a všeobecné, do kterých spadali voliči v Rokytnici, probíhala volba nepřímou, skrze volitele. Volit mohli všichni muži od 24 let s bydlištěm v obci nejméně šest měsíců.²²⁶ Kupříkladu v říšských volbách roku 1901 připadali na Rokytnici tři volitelé, dva z kurie venkovské a jeden ze všeobecné. Jmenovitě to byli rolníci Matěj Příhoda, František Nováček (oba kurie venkovských obcí) a František Auer (kurie všeobecná).²²⁷

Silnou voličskou základnu agrárníků a katolíků dosvědčují volby do Říšské rady z let 1907 a 1911. V prvních z nich se ve volebním okrsku číslo 26 (venkovské obce okresů Třebíč, Náměšť nad Oslavou, Moravské Budějovice, Jemnice) střetli kněz z Vladislavi, příslušník katolicko-národní strany Arnošt Tvarůžek²²⁸ a pokrokový kandidát František Němec. Volby s sebou přinesly velmi napjatou atmosféru, kterou dokládá pamětní kniha farnosti tvrzením, že

---

²²⁶ AKRA, Hana. *Rovné volební právo v českých zemích a první ženy v politice*. Opava, 2020. Bakalářská práce. Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav středoevropských studií. Vedoucí práce Mgr. Lubomír Hlavienka, PhD., s. 14.

²²⁷ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč, inv. č. 1616, k. 411 (Volby do říšské rady v obcích okresu Třebíč 1897, 1900, 1911), fol. 158.

²²⁸ **Arnošt Tvarůžek** se narodil 8. ledna 1865 v Třebíči. Po absolvování nižšího gymnázia ve svém rodném městě pokračoval ve studiu na Slovanském gymnáziu v Brně, poté zamířil studovat teologii. Roku 1887 byl Tvarůžek vysvěcen na kněze a v následujících letech působil v brněnském Komárově a posléze na zámku v Třebíči. Největší část svého života ale strávil ve farnosti Vladislav, kde byl ustanoven v roce 1899. Tvarůžek byl činným v moravské katolicko-národní straně. Jako její kandidát byl roku 1906 zvolen do moravského zemského sněmu, roku následujícího se stal dokonce poslancem Říšské rady za volební okrsek 26. Zde zasedal do roku 1911, v moravském sněmu do roku 1913, kdy byl v obou případech poražen seskupení antiklerikálních stran. Závěr života strávil Tvarůžek v rodné Třebíči a zemřel 17. května 1936. In: PALÁNOVÁ, Hana. *Poslanci Moravského zemského sněmu za okresy Jihlava a Třebíč v letech 1861 – 1914*, s. 66-72.

volby byly „konány za nebývalého rozruchu a napětí, jakého dosud v Rakousku nebylo.“²²⁹ Ve zdejší obci v prvním kole zvítězil katolík Tvarůžek 89:31, v užší volbě zde větší voličskou podporu našel Němec, který obdržel 66 hlasů a vladislavský kněz o pět hlasů méně. Druhé kolo se ani v Rokytnici neobešlo bez mohutné politické agitace. „Zde v Rokytnici proti našemu kandidátovi agitoval starosta obce František Nováček, který mně rozbil voličskou schůzi zde pořádanou. Když přišel agitovat do svého rodiště Markvartic, pro Fr. Němce, nesměl mluvit mezi svými rodáky, kteří ho pak s harmonikou za tlučení na křídla a posměšných poznámek vyprovodili do domu bratrova. Náš kandidát byl dle doznání samých odpůrců politických daleko vhodnější a schopnější, ale byl to katolický kněz, kdežto jeho protikandidát byl rolník, ať prý si pomůže. Po volbách tak hlučných bylo pozorovati jakési vysílení a ochabnutí duševní v celém Rakousku,“ zapsal si k volbám roku 1907 kněz Josef Buchta.²³⁰

O čtyři roky později se v okrsku 26 opět utkali Tvarůžek a Němec. V prvním kole volby v Rokytnici ze 128 voličů dalo 64 svůj hlas kandidátu katolické strany, agrárník Němec obdržel 58 hlasů (zbylých 6 hlasů získal jistý Karel Vaverka).²³¹ Na Moravě se ovšem v těchto volbách zformoval tzv. pokrokový blok (agrárníci, sociální demokraté, lidoví pokrokaři, živnostníci), jehož cílem byla porážka katolického hnutí ve volbách.²³² Společné úsilí zmíněných stran dosáhlo na Třebíčsku, respektive ve volebním okrsku 26, kýženého výsledku. Do Říšské rady nově usedl agrárník Němec, který proti Tvarůžkovi zvítězil v poměru hlasů 7051:6587.²³³ Ačkoliv v Rokytnici první kolo vyhrál vladislavský kněz, v kole druhém zvítězil kandidát za agrární stranu. Hlas pro něj odevzdalo 72 voličů, 56 mužů volilo příslušníka katolického hnutí. Z okolních vsí agrárník Němec zvítězil také například ve Starči, Chlístově nebo Heralticích, naopak Tvarůžek měl důvěru voličů v Římově, Čáslavicích, Markvarticích a Čechočovicích.²³⁴ Podpora stran, které zastupovali právě poslanci Tvarůžek a Němec, tedy agrární a křesťanské,²³⁵ pokračovala v Rokytnici i po roce 1918.

---

²²⁹ Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytnou I., s. 171.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč, inv. č. 1616, k. 411 (Volby do říšské rady v obcích okresu Třebíč 1897, 1900, 1911), fol. 231.

²³² PALÁNOVÁ, Hana. *Poslanci Moravského zemského sněmu za okresy Jihlava a Třebíč v letech 1861 – 1914*, s. 71.

²³³ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč, inv. č. 1616, k. 411 (Volby do říšské rady v obcích okresu Třebíč 1897, 1900, 1911), fol. 228.

²³⁴ Tamtéž, fol. 225-226.

²³⁵ Po vzniku ČSR se katolickou stranou v tomto ohledu rozumí Československá strana lidová (ČSL) vedená Mons. Janem Šrámkem. Před rokem 1918 působilo totiž v českých zemích hned několik katolických subjektů, které se dělily jednak zemsky na české a moravské, jednak na národní a křesťansko-sociální. Ke sjednocení těchto uskupení došlo v lednu 1919 vznikem ČSL.

Je nutné na tomto místě podotknout, že vinou ztráty obecní kroniky z doby prvorepublikové, chybí důležité prameny, které by přibližovaly atmosféru komunálních i jiných voleb v Rokytnici nad Rokytinou. Na průběh voleb v meziválečném období ovšem zpětně v roce 1970 zavzpomínal někdejší komunistický předák Antonín Přemysl, o jistém politickém boji v obci přináší svědectví též školní kronika.

Po dobu první republiky v obci fungovalo šest místních organizací politických stran. Mezi ty stabilní, které se velkou měrou podílely na chodu místní samosprávy a těšily se podpoře ve volbách nejen obecních patřili lidovci, agráři, sociální demokraté, národní socialisté a živnostníci. Zmíněnou pětici politických stran doplňovali také komunisté. Ti se ale v prvorepublikových letech nemohli v Rokytnici řadit mezi výše uvedené subjekty. Voličů v obci příliš neměli, jejich zástupce nelze dohledat ani ve vedení obce, ať již z pozice starosty, náměstků či radních.²³⁶

Nejsilnější pozici si v Rokytnici po celá léta držela ČSL. Volby do Národního shromáždění tu lidovci nevyhráli pouze roku 1935, kdy se o patnáct hlasů umístili na druhém místě za vítěznými agráři. V předchozích volbách (1920, 1925, 1929) se ale vždy jasně těšili největší podpoře.²³⁷ Daleko větší ovšem byla obliba lidovců ve volbách obecních. V nich se lidovci vždy umístili se značným náskokem na prvním místě, svého starostu však měli pouze v letech 1924-1927, posléze raději uplatnili právo na I. náměstka.²³⁸

Agráři měli velkou podporu zejména ve volbách do Národního shromáždění. Roku 1920 se na druhém místě za vedoucími lidovci umístila dosud neroztříštěná sociální demokracie, ve volbách následujících probíhal souboj o první dvě příčky pouze mezi ČSL a RSZML. Vítězem voleb do Národního shromáždění se agrární strana stala v posledních volbách roku 1935, kdy jí ze 432 voličů důvěřovalo 140.²³⁹ Volby obecní už ale tak zářné pro agráři nebyly. Strana si nikdy nedokázala přehoupnout přes dva získané mandáty. I přes to ale dokázala mezi lety 1927-1935 svým lídrem, rolníkem Cyrilem Nováčkem, obsadit post starosty.²⁴⁰

---

²³⁶ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928).

²³⁷ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1617, k. 411 (Volby do národního shromáždění 1920, 1925); BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

²³⁸ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928).

²³⁹ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

²⁴⁰ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928).

Voličská podpora sociálních demokratů, národních socialistů a živnostníků v průběhu let rostla i klesala a nedržela se na relativně stejných číslech, jako dvě výše zmíněné strany. Zajímavý je v této souvislosti pouze vývoj národních socialistů. Ti ve volbách do Národního shromáždění zpravidla obdržovali pouhé jednotky hlasů, voleb obecních se poprvé účastnili až roku 1931. V nich ČSNS obdržela jeden zastupitelský mandát, který připadl jedničce kandidátky, učitelé Jonášovi. Řídící učitel místní školy se nejen že v následujících letech chopil vedení místních národních socialistů, ale v roce 1935 i vedení obce. Veškerá jeho práce pak vedla k nárůstu voličů ČSNS. V obecních volbách 1938 se národní socialisté se 109 hlasy umístili na druhé příčce za lidovci.²⁴¹

Tabulka č. 2: Výsledky voleb do Národního shromáždění v Rokytnici nad Rokytnou

Volby	Platných hlasů	ČSL	RSZML	KSČ	ČSDSD	ČSNS	ČSŽOS	ČSDMS	NOF	ČSSAK	ŽS
1920	327	128	76	-	106	7	7		-		
1925	357	141	80	54	12	7	18	43	-	1	1
1929	378	136	100	56	49	4	32	-	-	-	-
1935	432	125	140	26	37	24	60	-	20	-	-

Pozn: **ČSL** (Česká strana lidová), **RSZML** (Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu), **KSČ** (Komunistická strana Československa), **ČSDSD** (Československá sociálně demokratická strana dělnická), **ČSNS** (Československá národně socialistická strana), **ČSŽOS** (Československá živnostensko-obchodnická strana), **ČSDMS** (Československá domkařsko-malozemědělská strana), **NOF** (Národní obec fašistická), **ČSSAK** (Československá strana agrární a konservativní), **ŽS** (Židovská strana).

Ačkoliv se může zdát, že jakékoliv pletichy a zákulisní hry jsou součástí jen vysoké politiky, i na malé obci typu Rokytnice můžeme v éře první republiky sledovat drobné bojůvky mezi politickými stranami. Během jednání obecního zastupitelstva se málokdy stalo, že by přítomní členové nedosáhli dohody. Sporné situace, kdy některým zastupitelům hrozil střet zájmu, byly řešeny tím, že se dotyčný zastupitel vzdalil z jednání a jeho místo zaujal přítomný náhradník. Tímto způsobem se tak předcházelo vyostřeným diskusím u bodů, na kterých mohli mít členové

²⁴¹ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1617, k. 411 (Volby do národního shromáždění 1920, 1925).; SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obecního zastupitelstva v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928).; BARTOŠ, Josef, JINDŘICH SCHULZ a MILOŠ TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

zastupitelstva svůj vlastní zájem. I přes to se ale v průběhu let naskytly případy, kdy jednání neměla zcela plynulý průběh a mezi představiteli obce docházelo k názorovým roztržkám. Nejednalo se však o nic častého.²⁴² Za největší politické střety lze v meziválečném době označit spor o opravu školy, doplňující volbu starosty v lednu 1936 a vnitrostranické konflikty. Dlouhotrvající spor zapříčiněný osobními ambicemi mezi radními Machovcem (ČSDSD) a Zerzánkem (ČSL) se dokonce dostal až do takové fáze, že oba byli po několik týdnů na přelomu let 1941 a 1942 vězněni na jihlavském gestapu, kvůli čemuž byli zmíněni po konci války souzeni Mimořádným lidovým soudem v Jihlavě. Ovšem tato aféra je blíže popsána až v kapitole pojednávající o událostech v obci po roce 1945.

Pravděpodobně největší konflikt mezi politickými subjekty nastal na přelomu 20. a 30. let v souvislosti s řešením havarijního stavu školní budovy. Tehdy škola již několikátým rokem chátrala a jako řešení se nabízely dvě varianty. Tou první byla rozsáhlá oprava, jako druhá možnost připadala v úvahu výstavba nové budovy, v níž by se v budoucnu nově usídlila i měšťanská škola. Zde se ovšem názorově rozcházela politická reprezentace obce. Řešení otázky co se školní budovou započalo v závěru roku 1929. Plán na výstavbu nové školy měl podporu široké skupiny rokytnických občanů, za kterými stály strany sociálně demokratická, komunistická, živnostenská a ne příliš majetní členové strany lidové. Dle školní kroniky se zřízení měšťanské školy nezamlouvalo „zámožnějším vrstvám“, reprezentovaným selským křídlem lidovců a agrárníky. Jejich úsilí mělo dokonce vést k tomu, že se u zemské školní rady v Brně osobně přimlouvali k zamítnutí této myšlenky.²⁴³

Na přání občanů se měla záležitost školy projednat na veřejné schůzi zastupitelstva. Ve volebním období 1927-1931 si ale většinu v obecním zastupitelstvu drželi právě lidovci a agrárníci, jejich představitelé zastávali navíc pozice starosty a jeho I. náměstka.²⁴⁴ Plánované jednání tak vůbec nebylo uskutečněno. Podrobně se sporu věnuje kronika místní školy, v níž se uvádí: „Právě proto, že pro novostavbu byla většina občanstva, rozhodující schůze obecního zastupitelstva svolána vůbec nebyla, aby tak živlové stavbě školy nepřející vyhnuli se přímému boji a otevřenému „přiznání barvy“. Tím podařilo se nepřátelům stavby získati času k agitaci proti škole, což horlivě prováděl zvláště p. František Hobza (truhlář), p. Zerzánek Aug. a Fučík

---

²⁴² Za příklad lze uvést již zmíněné jednání ohledně umístění obecní kanceláře, kdy hlasy zastupitelů Sokolů rozhodli o tom, že se prostory obecní samosprávy zřídí v sokolovně.

²⁴³ Školní kronika, Školní rok 1930-1931, Jednání o přestavbě školní budovy.

²⁴⁴ V patnáctičlenném zastupitelstvu disponovali lidovci šesti mandáty, agrárníci dvěma. Starostou obce byl agrárník Cyril Nováček, I. náměstkem lidovec Augustin Zerzánek.

Al. – Tak tedy se stalo, že ani o novostavbě školní budovy nemohlo býti řeči a nejistota a bezradnost trvaly dále. “

V následujících týdnech započala agitace na obou názorových stranách. Jednání o přestavbě školy však nevedla ke zdárnému konci, a tak se vše rozhodla vzít do vlastních rukou místní školní rada. Ta se bez další účasti obecního zastupitelstva rozhodla odsouhlasit stavební plány projektanta Stanislava Neradila a povolit přestavbu budovy. *„Mezi tím však zpráva o zadání projektu místní školní radou pronikla na veřejnost a u živlů přestavbě školy nepřejících způsobila značný rozruch. Rozvinuta byla pilná agitace proti přestavbě, jejíž střediskem byla hospoda p. Josefa Vejmelky, kde pravidelně každou neděli scházivali se členové většinou strany lidové „na karty“. Agitace tato měla účinek mezi sedláky, kteří počali buď tajně nebo i zjevně proti přestavbě bojovati, “* shrnuje kronika důsledky odvážného kroku školní rady.²⁴⁵

Rokytnický problém musel být mimo jiné řešen prostřednictvím komisionálního jednání, v němž zasedli zástupci obce, školy, okresního úřadu, okresního školního výboru a sám projektant. Odpůrci odmítali přestavbu školy především z finančních důvodů. Jeden z nich, radní Hobza, měl na tomto místě dokonce argumentovat tím, že nelze spoléhat na finanční podporu od státu, protože *„republika prý to dlouho nevydrží.“*²⁴⁶ Spor se následně protáhl až do poloviny roku 1931. Svůj souhlas k přestavbě školy za určitých podmínek dal na jaře téhož roku nejprve okresní úřad a poté i zemská školní rada. Proti však stále byla poměrně silná skupina odpůrců. Jistou osobní zhrzenost zde lze například vyčíst u obecního tajemníka Foita, který do roku 1929 a příchodu Jonáše místní školu vedl. Dle jeho slov by budova stále vyhovovala, pokud by v čele školy stál nadále on.²⁴⁷

Emotivní diskuse mezi dvěma rozdílnými tábory však neskončila. Zarytí odpůrci přišli s novou zdržovací taktikou, kdy se veškerá jednání snažili oddalovat na neurčito. Nesouhlasící většina v zastupitelstvu stále odmítala svolat rozhodující schůze, jindy se zase jako nový problémjevilo vypsání veřejné soutěže. Celý problém pak skončil v červenci 1931 kompromisem mezi oběma stranami. Odpůrci nechali u stařečského stavitele Králíka vypracovat nový plán, načež školní rada uznala, že *„na nějaké uspokojivější řešení v Rokytnici není pomyslení.“*²⁴⁸ Tím tak téměř

---

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Tamtéž.

dvouletý spor, jenž rozdělil občany Rokytnice na dvě poloviny, byl zažehnán, oprava školy se však protáhla až do roku 1936.²⁴⁹

Soupeření ovšem neprobíhalo pouze mezi konkurenčními subjekty soupeřícími o voličské hlasy. Dochované protokoly z jednání místních organizací politických stran ukazují, že častokrát se konflikty odehrávaly uvnitř jedné strany. Za příklad lze zmínit situaci z ledna 1936 u rokytnických národních socialistů.

V prosinci roku 1935 rezignoval na svůj post starosta obce Nováček, a zastupitelstvo si tak na svém doplňujícím zasedání 16. ledna 1936 muselo zvolit nové vedení.²⁵⁰ S blížící se volbou nového starosty započala jednání mezi zastupiteli o případných koalicích a podporách. Dle někdejšího důvěrníka rokytnické ČSNS, poštovního zřízence Karla Matyáše, domluvili se místní národní socialisté v předvečer doplňující volby, že se spojí s agrárníky, sociálními demokraty a domkaři a jako nového starostu tak zvolí Františka Hobzu. Národní socialisté ovšem v zastupitelstvu disponovali pouhým jedním mandátem, který zastával řídící učitel Bohumil Jonáš. Ten však nedbal stranických doporučení a uzavřel koalici s lidovci, občanskou stranou a starostou se stal on sám.²⁵¹

Již dříve v ČSNS panovaly jisté antipatie mezi zmíněnými Jonášem a Matyášem, volba starosty roku 1936 však příkopy prohloubila. Poté, co byl Jonáš zvolen starostou, započal Matyáš svoji sólovou akci s cílem zbavit nového starostu funkce. Dva dny po doplňující starostenské volbě, dne 18. ledna 1936, obrátil se poštovní pracovník Matyáš jménem rokytnické ČSNS na Okresní úřad v Třebíči. Ve svém psaní uváděl, že předešlého dne byl na schůzi místní organizace národních socialistů zbaven členství právě nově zvolený starosta Jonáš. Důvodem mělo být ono nerespektování stranických dohod. Jelikož i ve volbách obecních platila zásada vázaných kandidátních listin, požadoval Matyáš, aby na základě pozbytí členství u ČSNS okresní úřad zbavil Jonáše mandátu zastupitele a funkce starosty.²⁵² Jak se ovšem i z výpovědi samotného starosty ukázalo, tvrzení se nezakládalo na pravdě. Ze své pozice nemohl Matyáš Jonáše ze strany vyloučit. Důvěrníkem národních socialistů totiž nebyl už od roku 1934, kdy mu byla funkce odebrána kvůli úbytku členské základny. Navíc Jonáš coby jediný zastupitel zvolený za ČSNS byl okresním výborem pověřen vedením místní organizace.²⁵³

---

²⁴⁹ Viz kapitola *Obecná škola*.

²⁵⁰ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), fol. 120-127.

²⁵¹ Tamtéž, fol. 144-145.

²⁵² Tamtéž, fol. 143.

²⁵³ Tamtéž, fol. 140.

Zbavení mandátů vinou porušení „stranické morálky“ se ale týkalo i dalších stran. Výměna zvolených zastupitelů velice často zaměstnávala kupříkladu místní sociální demokracii. V obecních volbách roku 1931 obsadila ČSDSD druhé místo a získala tři mandáty. Ovšem dva její členové Václav Bobek a Josef Hobza byli zbaveni členství, a tím pádem i zastupitelských mandátů kvůli nerespektování organizačního řádu.²⁵⁴ Uvolněná místa zaujali František Hruža a Jiljí Kutchan, ovšem obdobný problém se vyskytl i u nich. Zmínění pánové během výkonu mandátu vyměnili sociální demokracii za živnostenskou stranu a muselo dojít k dalšímu zbavení funkce zastupitele v tomtéž volebním období.²⁵⁵

Specifikum v podobě dlouholeté tradice na Třebíčsku měla rokytnická KSČ. Samotný počátek 20. let přinesl rozkol v nejstarší politické straně, sociální demokracii. Tento vnitrostranický konflikt vyvrcholil na konci září 1920, kdy se levicová část sociální demokracie ustanovila coby samostatná strana.²⁵⁶ Prohlášení levice našlo své podporovatele i v Rokytnici a jejím okolí. Krátce po pražském sjezdu ČSDSD se její členové z Rokytnice, Chlístova, Markvartic, Čechočovic, Římovy a Kojetic setkali na obvodní schůzi konané v Rokytnici, kde se přihlásili k usnesení XIII. sjezdu strany a ustanovení samostatné levicové strany.²⁵⁷ Zda se delegáti zmíněných organizací například účastnili generální stávky a tábora lidu v Třebíči,²⁵⁸ bohužel není známo.

Odštěpná levice sociální demokracie se na sjezdu v Karlíně ve dnech 15. – 16. května 1921 přihlásila k bodům Kominterny a přetvořila se na komunistickou stranu v čele s předsedou Václavem Šturcem a místopředsedou Bohumírem Šmeralem, rodákem z nedaleké Třebíče.²⁵⁹ Místní organizace KSČ vznikla v listopadu téhož roku i v Rokytnici. Mezi zakládajícími členy rokytnické KSČ byli dělníci Josef Machovec, Karel Večeřa, Antonín Novák, Vilém Svoboda a Antonín Piálek, pekař Leopold Havlíček, tesař Vojtěch Janík, hostinský František Velc

---

²⁵⁴ Tamtéž, fol. 112-113.

²⁵⁵ Tamtéž, fol. 132.

²⁵⁶ Rozkol v sociální demokracii započal roku 1919, kdy se strana rozdělila na marxistickou levici a pravé křídlo. Spor vyvrcholil v roce 1920, kdy se tehdejší pravicové vedení rozhodlo odložit plánovaný záříjový sjezd strany na prosinec. Toto rozhodnutí ovšem neuznala levicová část ČSDSD, která se v původním datu 25.-29. září 1920 sešla v pražském Obecním domě na XIII. sjezdu strany. Zde se ustanovila levice ČSDSD jako samostatná strana. Napjatá situace uvnitř sociální demokracie pokračovala v závěru roku známým bojem o Lidový dům (9. – 10. prosince 1920) a následnými generálními stávkami. In: NECHVÁTAL, Martin. *15.5. 1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*. Praha: Havran, 2002. Dny, které tvořily české dějiny, s. 20-23. ISBN 80-865-1513-3.

²⁵⁷ *Kapitoly z dějin KSČ na Třebíčsku: 1921-1981*. Třebíč: Západomoravské muzeum, 1981, s. 18.

²⁵⁸ V reakci na výzvu ústředního výboru marxistické levice proti zásahu v Lidovém domě se 10. prosince konala generální stávka v trebičských podnicích. Na dopolední stávku posléze navázal tábor na Karlově náměstí. Manifestace se zde zúčastnilo nad 4000 lidí. In: Tamtéž, s. 18-19.

²⁵⁹ NECHVÁTAL, Martin. *15.5. 1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*, s. 28-31.

a obuvník František Vejmelka.²⁶⁰ Za první republiky se ale strana příliš velké podpoře netěšila. Ve komunálních a parlamentních volbách byly hlasy levicových voličů rozloženy mezi sociální demokracii a komunisty, a tak ani jedna ze stran zde výraznějšího úspěchu nedosáhla. O tom, že komunisté hráli ve zdejší komunální politice spíše vedlejší roli, nasvědčují i volební výsledky a dobové dokumenty. Ve volbách do Národního shromáždění v letech 1925 a 1929 získávali v Rokytnici komunisté stabilně nad pět desítek hlasů a náleželo jim třetí místo za lidovci a agrárníky.²⁶¹ Ovšem s nástupem 30. let je možné zaznamenat značný úpadek oblíbenosti KSČ u rokytnických občanů. Nejprve roku 1931 strana obdržela v obecních volbách pouhých 14 hlasů a vypadla z obecního zastupitelstva.²⁶² Nepříznivý vývoj pokračoval i o čtyři roky později ve volbách do Národního shromáždění. Oproti dřívějším volbám zde narostl počet hlasů pro agrárníky, živnostníky, národní socialisty i fašisty. Právě k těmto subjektům přešla pravděpodobně i polovina někdejších komunistických voličů. Kdysi třetí nejsilnější subjekt v parlamentních volbách v Rokytnici se tentokrát umístil s 26 voliči na pátém místě, pouhé dva a čtyři hlasy před národními socialisty a fašisty.²⁶³ Národní socialisté se dříve těšili podpoře v rozmezí od čtyř do sedmi hlasů, fašisté předtím v obci neměli voliče žádné.

Komunistický předák v Rokytnici nad Rokytinou a pozdější předseda MNV Antonín Přemyl ve svých vzpomínkách ovšem poznamenal, že v době meziválečné „*nebylo ve stranické organizaci jednoty, mnozí zakládající členové upouštěli od dělnické myšlenky a stranu opustili, zvláště při zostrujícím se náporu reakčních politických stran, k nimž patřila i strana sociálně demokratická*“.²⁶⁴ S odstupem let se však našel viník těchto porážek. Již se nejednalo pouze o kritiku vlastních řad. Volební fiasko komunisté později přičítali zejména podnikateli Janu Antonínu Baťovi, který otevřel svůj závod v nedaleké Borovině. „*Příčinou porážky byla jednak nezaměstnanost, jednak ta okolnost, že Borovina se dostala do rukou Baťovi, který se svými úderkami pořádal hon na komunisty, vyhazoval je z práce a nahrazoval mladými lidmi,*“ uvedl již zmíněný Přemyl v roce 1970.²⁶⁵ Dále na vině bylo údajné spolčení sociálních demokratů s národními socialisty a agrárníky výměnou za rozdělování žebračenek.²⁶⁶ Za neúspěchem stály

---

²⁶⁰ PŘEMYL, Antonín. Vzpomínky Antonína Přemyla z Rokytnice nad Rokytinou VIII. *Jiskra*. 1970, 16.9.1970, **10** (37), s. 2.

²⁶¹ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

²⁶² SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), fol. 46.

²⁶³ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

²⁶⁴ PŘEMYL, Antonín. Vzpomínky Antonína Přemyla z Rokytnice nad Rokytinou VIII. *Jiskra*. 1970, 16.9.1970, **10** (37), s. 2.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž.

také dvě zde nejsilnější strany, lidovci a agrárníci. Síla ČSL měla spočívat v tom, že její členové disponovali Cyrilo-Methodějskou záložnou, agrárníci zase měli dohled nad moučnými a bačkorovými fondy.²⁶⁷

Po letech mimo obecní zastupitelstvo se do něj komunisté vrátili po volbách roku 1938. Pětadvacet získaných hlasů v obecních volbách přineslo komunistům jeden zastupitelský mandát,²⁶⁸ ze kterého se ale netěšili příliš dlouho. Poté, co byla ve dnech 20. a 21. října 1938 rozpuštěna KSČ,²⁶⁹ pozbyli rokytničtí komunisté své místo v zastupitelstvu. Oním zastupitelem byl dělník Přemyl. Dle jeho slov bylo uvolněné místo ihned obsazeno jistým Janem Peckou z fašistického hnutí Vlajka,²⁷⁰ ovšem toto tvrzení se nezakládá na pravdě. Do obecního zastupitelstva se Pecka skutečně dostal, bylo tomu ovšem až v roce 1942. Vínou obvinění z urážky na cti a času stráveném ve vazbě na jihlavském gestapu byl tehdy starosta obce Herman Machovec zbaven své funkce i místa zastupitele. Právě až zde zaujal jedno uvolněné místo zastupitele Pecka.²⁷¹

Ve 30. letech se v obci objevily také snahy o vytvoření místní organizace z opačného kraje politického spektra, a to Národní obce fašistické.²⁷² Jak uvádí ve svém obsáhlém díle historik Tomáš Pasák, na počátku 30. let se podpora fašistického hnutí soustředila na Moravě především do oblasti jižní Moravy, přesněji do okresů Kyjov, Vyškov, Tišnov, Moravský Krumlov a další.²⁷³ Mimo těchto oblastí lze ale sledovat podporu NOF i ve východní části Třebíčska, tedy v obcích v blízkém sousedství s regiony jižní Moravy. Právě sem se zprvu také stáčela pozornost bezpečnostních orgánů. V evidenci fašistického hnutí se nejprve pojednává o organizacích v Mohelně a Kramolíně,²⁷⁴ následně o kousek severněji v Jinošově.²⁷⁵ Nicméně později se o fašistických organizacích hovoří v samotné Třebíči a zejména jejích blízkých

---

²⁶⁷ PŘEMYL, Antonín. Vzpomínky Antonína Přemyla z Rokytnice nad Rokytnou IX. *Jiskra*. 1970, 23.9.1970, **10** (38), s. 2.

²⁶⁸ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), fol. 199.

²⁶⁹ K rozpuštění KSČ došlo po Mnichovské dohodě za éry druhé republiky. K jejímu zastavení došlo na základě ust. § 28 odst. 2 zákona č. 134/1867 ř. z., o právech spolčovacím, a znovu pak 27. prosince 1938 na základě vládního nařízení č. 355/1938 Sb. z. a n.

²⁷⁰ PŘEMYL, Antonín. Z historie založení JZD v Rokytnici n/Rokytnou.

²⁷¹ Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945. Protokol ze dne 4. června 1942.

²⁷² Počátky českého fašismu lze datovat do let 1922 a 1923, kdy vzniká hned několik krajně pravicových hnutí. Mezi ty nejvýznamnější se řadí hnutí Červenobílí, moravští fašisté z Holešova organizovaní kolem časopisu Hanácká republika, Národní hnutí a Českoslovenští fašisté. Ke splnutí fašistických organizací a vzniku jedné ústřední došlo v březnu 1926, kdy byla založena Národní obec fašistická (NOF). PASÁK, Tomáš a Jana PASÁKOVÁ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945: [nejobsáhlejší studie]*. Praha: Práh, 1999, s. 62-68. ISBN 80-725-2017-2.

²⁷³ Tamtéž, s. 115.

²⁷⁴ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 605, k. 62 (Evidence fašistického hnutí), fol. 26.

²⁷⁵ Tamtéž, fol. 116-117.

obcích. Jedna z regionálně významných místních organizací se nacházela v šestisethlavém Římově, obci vzdálené 2 kilometry od Rokytнице. Zdejší fašistické hnutí vzniklo v listopadu 1932 a již po pár týdnech své existence na sebe přitáhlo pozornost bezpečnosti. Dne 15. ledna 1933 římovská NOF totiž pořádala taneční zábavu, na níž byl přítomen též Ladislav Kobsinek. Tento bývalý důstojník československé armády zde měl místní činovníky zasvětit do plánu na přepadení Židenických kasáren, k němuž došlo o necelý týden později.²⁷⁶ „Víte, jak se se zbraněmi zachází, všecko je připraveno, až vám dáme pokyn, tak se začne,“ sdělil údajně Kobsinek na zábavě přítomným členům.²⁷⁷ Po nevydařeném puči bylo deset činovníků NOF v Římově zatčeno za neoznámení přípravy trestného činu,²⁷⁸ jistý František Nedvědícký dokonce za svoji přímou účast na přepadení kasáren v Židenicích.²⁷⁹

Ovšem ani tento policejní zásah roku 1933 nezastavil činnost fašistické organizace v Římově. Její členové se aktivně snažili rozšířit ideje fašismu i do svého okolí, zejména tedy do sousedních obcí Rokytнице a Čáslavic. Již v lednu roku 1933 vystoupil na schůzi členů a příznivců NOF v Římově rokytnický stavitel František Světlík, jenž ve své řeči zkritizoval tehdejší hospodářské poměry, tvrdě se opřel do vedení ČSR a jako příklad správného dosažení cíle představil svůj životní příběh. Světlíkova řeč dle policejní zprávy působila na účastníky skvělým dojmem.²⁸⁰ O jeho rétorických schopnostech může nasvědčovat i fakt, že to byl právě stavitel Světlík, kdo svojí řečí započal velkou schůzi Jednoty NOF v Třebíči dne 27. září 1933. Setkání se účastnilo téměř 300 osob, mezi kterými byl sám Radola Gajda. Vůdce fašistů ani nikdo další se však již po Světlíkově projevu ke slovu nedostali. Setkání bylo z důvodu jeho protizákonného charakteru předčasně rozpuštěno.²⁸¹

Ačkoliv Světlík přislíbil, že fašistickou organizací založí též ve své obci, k tomuto kroku nikdy nedošlo. Snahy o vytvoření pobočky NOF v Rokytnici nad Rokytinou se ale skutečně objevily. Agitační akce ale neměly vždy dlouhého trvání a po letech působí spíše úsměvně. Nejprve v únoru 1935 svolal činovník římovské organizace Jan Pecka společně s Jaroslavem Paškem

---

²⁷⁶ **Židenický puč** byl neúspěšný pokus příslušníků NOF o státní převrat, který se uskutečnil v noci z 21. na 22. ledna 1933. Sedm desítek fašistů vedených někdejším armádním důstojníkem Ladislavem Kobsinkem zaútočilo na vojenskou kasárnu v Brně-Židenicích, kde měl být zahájen puč, na jehož konci by byl v ČSR nastolen fašistický režim. Plán fašistů však skončil neúspěchem. Před soudem skončilo 67 osob, mezi nimi například již zmíněný Kobsinek nebo vůdce NOF Radola Gajda. In: PASÁK, Tomáš a Jana PASÁKOVÁ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945: [nejobsáhlejší studie]*, s. 120-127.

²⁷⁷ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 605, k. 62 (Evidence fašistického hnutí), fol. 337.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Zatímco jedenáct obyvatel Říмова bylo do měsíce propuštěno, rotmistr ve výslužbě František Nedvědícký byl nejprve odsouzen na tři roky vězení, po opětovném projednání případu mu Nejvyšší soud zvýšil trest na osm let. In: NOVÁČKOVÁ, Eva. *Římov 1257-2000*. PhDr. Jan Sucharda - JAS Hrotovice, 2001, s. 25.

²⁸⁰ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 605, k. 62 (Evidence fašistického hnutí), fol. 374-375.

²⁸¹ Tamtéž, fol. 181.

z Moravských Budějovic do Rokytnice důvěrnou schůzi, kde měl být představen volební program NOF. Schůze ale musela být dříve ukončena, jelikož přítomní hosté z řad rokytnických občanů postupně raději odcházeli na místní ples nebo do kina.²⁸² Druhé sezení se z iniciativy římovského Antonína Obůrky a Josefa Vejmelky, hostinského v Rokytnici, konalo v září téhož roku. Do Vejmelkova hostince ovšem tentokrát zavítalo pouze 12 osob, a tak schůze nebyla ani zahájena. Četníci z Kojetic pouze poznamenali: „*Nato (po ukončení schůze – pozn. autora) bylo v hostinci při pivě rokováno o obilním monopolu a monopolních knížkách. Dále bylo rokováno o tom, že fašistická strana chce v Rokytnici n. Rok. založiti samostatnou organizaci a že v dohledné době uspořádají řádnou fašistickou schůzi, na které bude referovati sám jejich vůdce Gajda.*“²⁸³ Právě o Gajdově přítomnosti v obcích na Třebíčsku a Moravskobudějovicku se v policejních zprávách píše hned několikrát. Zpravidla se jednalo o příslibenou osobní účast na agitacích, důvěrných schůzích i veselicích. Zda ovšem sám vůdce NOF dorazil na setkání se svými příznivci i do Rokytnice, jak je na pozvánkách a ve zprávách uvedeno, přímý důkaz chybí.

Činnost fašistů v Rokytnici se tak během první republiky omezila pouze na ojedinelou aktivitu stavitele Světlíka a na úsilí římovské organizace. Ovšem našla se zde hrstka občanů, kteří v Gajdovi a československém fašismu viděli klíč k řešení společenských problémů. V parlamentních volbách roku 1935 důvěřovalo fašistům 20 voličů. Pro porovnání, ve zmíněném Římově volby NOF vyhrála, a to se ziskem 158 hlasů.²⁸⁴

Četnická stanice v Kojeticích charakterizovala příznivce NOF v blízkých obcích těmito slovy: „*...oznamuji, že přívrženci fašistické strany v obci Římově, Rokytnici n/Rok. a v Čáslavicích, kteří sestávají hlavně z nespokojenců, dále ze zadluženců a zkrachovalých existencí se domnívají, že fašisté v nynějších volbách do Národního shromáždění to vyhrají a očekávají, že se pak budou mít lépe.*“²⁸⁵ Ostatně i tento fakt mohl zapříčinit, proč k většímu rozmachu fašistického hnutí v obcích, vyjma Říмова, nedošlo. V Rokytnici slibovaná organizace založena nebyla a například agitační schůzi NOF v Kojeticích doprovázela vypjatá atmosféra. Při ní na adresu fašistů posměšně poznamenal kojetický starosta Chromý, že místní fašisté chtějí vést hospodaření státu, přitom ani nezvládají hospodaření svého malého mlýnu.²⁸⁶

---

²⁸² Tamtéž, fol. 702.

²⁸³ Tamtéž, fol. 619.

²⁸⁴ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77-78.

²⁸⁵ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 605, k. 62 (Evidence fašistického hnutí), fol. 663.

²⁸⁶ Tamtéž, fol. 648.

7. Hospodaření a správa obecního majetku

Chceme-li nahlédnout do fungování obecní samosprávy, je také důležité představit si vývoj obecního hospodaření a nakládání s obecním majetkem. Právě finance patří mezi jedno z nejdůležitějších témat samosprávných celků, a to i v dnešních dnech. Hospodaření se odráží na stavebním rozvoji, na úrovni života obyvatel a mnohdy aktuální stav financí také rozhoduje volební souboje.

Před nahlédnutím do hospodaření Rokytnice nad Rokytnou je potřeba si pro kontext představit některé významné dokumenty. Hovoříme-li o hospodaření a majetku obcí před rokem 1918, je důležité zmínit *Všeobecný občanský zákoník* z roku 1811, a to především jeho paragrafy 287-288. Zde se vlastnictví obcí dělí na **obecní jmění** a **obecní statek**. Do první zmíněné kategorie spadají majetky veřejnoprávní povahy, které slouží k úhradě obecních výdajů.²⁸⁷ Druhou kategorií, obecním statkem, se rozumí majetek určený k volnému užívání ze strany obyvatel dané obce. Ovšem je potřeba uvést, že obecní statek nevyužívali zcela všichni občané, nýbrž pouze tzv. podílníci neboli rustikalisté. Ti mohli na základě historického obyčeje tyto majetky obce volně užívat.²⁸⁸ Historik Jiří Šouša problematiku přibližuje na příkladu obecního lesa: „*V něm mohly sbírat klestí buď osoby, které to činily od nepaměti a v rozsahu všeobecně známém či daném obyčejem, anebo osoby v rozsahu skutečné potřeby domácnosti.*“²⁸⁹ Obecní statek se následně dělil na veřejný (*silnice, cesty, návsi*) a obecní v užším slova smyslu, tedy ten již výše zmíněný, jenž využívali podílníci na základě historické tradice (*lesy, rybníky*). Institut obecního statku skončil zákonem č. 421/1919 Sb. z. a n. ze 17. července roku 1919, s platností od 30. července téhož roku. Obecní statek se tímto proměnil za kmenové jmění obce, čímž došlo k jeho zániku.²⁹⁰ Veřejný statek k volnému užívání (*potok, náves, cesty*) zůstal zachován. Disponovala-li obec ve svém vlastnictví například lesy a zemědělskou plochou vhodnou k obdělávání nebo pastvě dobytka, bylo nakládání s tímto majetkem zpoplatněno.²⁹¹

---

²⁸⁷ Obecní jmění zahrnuje věci movité, nemovité a též veškeré obecní jurisdikce. V samotném již zmíněném zákoníku se movité věci vyznačují svojí možností přenesení z místa na místo (např. cenné papíry), věci nemovité nelze přenést (např. pole, budovy). In: ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938: základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938*. Praha: Karolinum, 2009, s. 23. ISBN 978-80-246-1497-7.

²⁸⁸ ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938: základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938*, s. 70.

²⁸⁹ ŠOUŠA, Jiří. Právní úprava obecního statku při vzniku Československa. *Právník*. 2020, **159**(1), s. 70. ISSN 0231-6625.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 31.

²⁹¹ FOJTÍK, Petr. *Obec a její samospráva v období první Československé republiky na příkladu obce Jestřabí*, s. 58-59.

Níže je na příkladu Rokytnice uvedeno, jak značné finanční prostředky do obecní kasy přinášelo propachtování polí, luk a pastvin.

Dalšími důležitými právními dokumenty, jež je třeba uvést, jsou tzv. čtyři finanční novely vydané mezi lety 1921 až 1935. Zákon č. 329/1921 Sb. z. a n. vydaný v srpnu 1921 stanovoval podobu obecních rozpočtů. Ty se dle zákona měly dělit na rozpočty řádné a mimořádné. V případě rozpočtu řádného se mezi příjmy řadily pravidelné výtěžky z obecního jmění, ústavů a fondů, výtěžky z obecních podniků, poplatky, dávky a jiné pravidelné příjmy. Do položek výdajů spadaly opakující se platby určené ke správě obecního jmění a obecní správy, platy obecních zaměstnanců nebo též částky k umořování dluhů. Oproti tomu rozpočet mimořádný, jak již jeho označení napovídá, tvořily na příjmové stránce dočasné příjmy z obecního jmění a prodeje obecního majetku, výnosy půjček či mimořádných příspěvků a dávek. V tomto typu rozpočtu pak výdaje obsahovaly „výdaje nahodilé nebo dočasné, jmenovitě výdaje k nabytí nového a k trvalému zvýšení hodnoty dosavadního majetku obecního.“ Zákon o šedesáti paragrafech stanovil také proces o sestavení rozpočtu. Po jeho přípravě starostou a projednání v obecní radě měl předložen zastupitelstvu, a to vždy tak, aby byl rozpočet na následující správní rok do 15. října schválen. Poté byl dokument na čtrnáct dní vyvěšen u obecního úřadu k nahlédnutí. Další paragrafy například nařizovaly obcím vznik finančních komisí a vedení účetních knih.²⁹²

Tři následující finanční novely pojednávají o obecních přírážkách k daním. Dle zákona č. 77/1927 mohly celky územní samosprávy vybírat přírážky k dani pozemkové, domovní, všeobecné výtěžkové, rentové, zvláštní výtěžkové a k dani z výslužného. Tyto vybrané prostředky obce využívaly na umořování dluhů nebo snížení schodků ve svých rozpočtech, avšak výše přírážek zde mohla dosáhnout maximálně 200 %.²⁹³ Vinou hospodářské krize se ale situace v mnoha obecních pokladnách horšila a samosprávné celky musely čím dál častěji čelit značně deficitním rozpočtům. Na tento problém tak reagovala třetí a čtvrtá finanční novela, které limity daňových přírážek zvyšovaly. Zákonem č. 169/1930 mohla obec vybrat přírážku ve výši až 250 %, dohodli-li se $\frac{3}{4}$ zastupitelů, mohla být sazba zvýšena až na 300 %, v případě, že přírážky sloužily ke splácení půjček. Pokud ani toto nepostačovalo, mohlo zastupitelstvo

---

²⁹² Zákon č. 329/1921 Sb., o přechodné úpravě finančního hospodářství obcí a měst s právem municipálním, Národního shromáždění.

²⁹³ Zákon č. 77/1927 Sb., o nové úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy, Národního shromáždění.

požadovat dokonce až 350 % přírážku.²⁹⁴ Zákon č. 69/1935 Sb. ustanovil možnost vybírání přírážek vy výši 350 % daně, sazbu bylo navíc možné zvýšit na 400 %.²⁹⁵

Nyní již k samotné Rokytnici a jejímu hospodaření. Proces sestavování obecního rozpočtu zde, až na drobné výjimky, splňoval zákonné nařízení z roku 1921. První podobu rozpočtu projednala a navrhla obecní rada v čele se starostou. Čtyřčlenné nejvyšší vedení obce s ohledem na příjmy a výdaje loňského roku představilo vyhlídky na měsíce následující a dokument následně putoval na posouzení k finanční komisi. Poté, co své případné námítky vyjádřili členové komise, zbývalo pouze dokument schválit obecním zastupitelstvem. Zastupitelé se sice mohli řídit usnesením obecní rady, mnohdy ovšem přicházeli s novými návrhy. Podle nich pak byla sestavena, schválena a vyvěšena finální podoba rozpočtu obce. Součástí rozpočtu obce byly také rozpočty chudinského fondu a místní školní rady. Celkový proces sestavení, projednání a schválení rozpočtu trval v Rokytnici nad Rokytnou v řádů týdnů, v některých případech dokonce v řádu dnů. Zmíněnou výjimkou, čím se proces ve zdejší obci lišil od zákona, je to, že se málokdy podařilo dodržet zákonem stanovenou lhůtu, a to aby byl rozpočet na následující správní rok schválen do 15. října.²⁹⁶

Podoba obecních rozpočtů před rokem 1918 bohužel není známa, jelikož veškeré tyto záznamy chybí. K představení hospodaření obce tak musí postačit jednotlivé rozpočty od vzniku samostatného československého státu. Rozpočet Rokytnice nad Rokytnou mezi lety 1918 a 1920 přináší poměrně jednoduché rozdělení jednotlivých položek. Příjmy se zde dělí na ty z jmění nemovitého, movitého, dále na příjmy mimořádné a různé. Příjmy nemovitými se rozumí finance za pronájem luk, polí, pastvin nebo za prodej chvojí a bodliček z místních lesů apod. Jmění movité je pak tvořeno z obecních přírážek ke státním daní a úroků u jednotlivých bank. Mezi různé příjmy se například řadil poplatek pana Františka Langa za provozování cihelny a prodej ovoce ze sadu. Více kapitol má pak strana výdajová. Sem se vedle služeb, daní, školních výdajů a udržování obecních budov řadí chudinství, místní policie, zdravotnictví, kancelářské potřeby aj.²⁹⁷ První změna v podobě obecního rozpočtu přichází s rokem 1921, kdy se již příjmy a výdaje v souladu se zákonem č. 3229/1921 dělí na řádné a mimořádné, dále pak na podkategorie. Druhou změnou v podobě rozpočtu je upuštění od ručně psané formy v roce

---

²⁹⁴ Zákon č. 169/1930 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon ze dne 15. června 1927, č. 77 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství územní samosprávy, Národního shromáždění.

²⁹⁵ Zákon č. 69/1935 Sb., o finančních opatřeních v oboru územní samosprávy, Národního shromáždění.

²⁹⁶ SOkA Třebíč, f. AM Rok., inv. č. 1; SOkA Třebíč, f. AM Rok., inv. č. 2 (Zápisy ze schůzí obecní rady 1940-1949), nečíslováno; SOkA Třebíč, f. AM Rok., inv. č. 3 (Zápisy ze schůzí obecní finanční komise 1936-1949), nečíslováno.

²⁹⁷ SOkA Třebíč, f. AM Rok., inv. č. 10 (Účetní kniha Obce roketnické 1918-1923), nečíslováno.

1924. Rozpočet od tohoto roku je již úředně předtisknutý a přináší podrobná dělení jednotlivých položek příjmů a výdajů. Základním dělením je rozdělena úhrada a potřeba: a. z minulého roku, b. běžné, c. průběžné. Druhá kategorie, tedy příjmy a výdaje běžné, se následně dělí do deseti hlav: I. Ústřední správa, II. Obecní jmění, III. Podniky výdělečné, IV. Přírážky, dávky, příspěvky, V. Státní přiděly, VI. Bezpečnost, VII. Zdravotnictví, VIII. Komunikace, IX. Zemědělství, X. Sociální péče, XI. Školství, věda, umění, účely národní a náboženské, XII. Výpůjčky. Tyto jednotlivé kategorie pak v sobě nesou přesné vymezení, odkud finanční prostředky přišly či v případě druhém zač byly utraceny.²⁹⁸

Vedení Rokytnice se v prvních letech republiky řadilo mezi zodpovědné obecní hospodáře. V letech 1918 až 1925 disponovala obec rozpočtem, jehož přebytek se pohyboval v rozmezí od stovek až deseti tisíci korun.²⁹⁹ Výjimkou byl rok 1920, kdy muselo být uvolněno 8 192 korun na mimořádnou opravu školy, a tak po závěrečném součtu činil schodek rozpočtu 1 890 korun. Zlom ovšem nastává v polovině 20. let, kdy začalo období schodkových rozpočtů. O finanční situaci za první republiky se zpětně zmiňuje i Kronika Rokytnice and Rokytnou z roku 1976. Zde se připomíná, že do roku 1931 bylo hospodaření značně deficitní.³⁰⁰ Tomu tak skutečně bylo a schodek rozpočtu trval po celou první polovinu 20. století. Ovšem v této souvislosti je třeba připomenout zmíněný stavební rozvoj obce Rokytnice ve 20. a 30. letech. Občané sice získali připojení k elektrické síti, obecní správa zase své sídlo a pro děti se opravila škola, vše se ovšem značně odrazilo na podobě rozpočtu.

První příčinou deficitního hospodaření byly rozsáhlé investiční akce z let 1925-1926, kdy proběhla přestavba hasičského skladiště a obecního chudobince na obecní dům, zahájení elektrifikace a zřízení telefonu. Ačkoliv na zavedení elektrického proudu a stavbu domu obdrželo zastupitelstvo od ministerstva zemědělství subvenci 46 tisíc korun, zbylých více jak 150 tisíc korun muselo být financováno pomocí půjčky od Cyrilo-Methodějské záložny v Rokytnici, kde už obec měla z roku 1921 zaznamenanou válečnou výpůjčku 70 tisíc korun. Poté, co se k této dlužné částce přidalo i splácení obnosu na elektrifikaci a obecní dům, putovaly následující roky nemalé finance na umořování dluhů v záložně.³⁰¹ Že situace nebude

---

²⁹⁸ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1570, k. 394 (Rokytnice: Rozpočty, výpůjčky, odprodeje 1923-1928); SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2240, k. 864 (Rokytnice: Rozpočty, účty, výpůjčky, odprodeje, dávky a různé 1929-1944).

²⁹⁹ **Přebytky obecního rozpočtu:** 1918 – 10 100, 83 korun, 1919–327, 15 korun, 1921 – 2 821, 06 korun, 1922 – 2 499, 25 korun, 1923 – 9 450, 11 korun. In: SOkA Třebíč, f. AM Rok., inv. č. 10 (Účetní kniha Obce roketnické 1918-1923).

³⁰⁰ Kronika obce Rokytnice nad Rokytnou, díl I.

³⁰¹ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1570, k. 394 (Rokytnice: Rozpočty, výpůjčky, odprodeje 1923-1928)

v následujících letech příliš jednoduchá si uvědomovali i členové obecní komise. Ti již na své schůzi 28. března 1926 oznámili zemskému výboru, že na potřebném investice si obec sjedná půjčku, která bude v dalších letech splácena pomocí vyššími obecními přírážkami pro občany.³⁰²

Zavedení elektřiny ovšem nebyla jednorázová záležitost, která se zvládla v rámci několika měsíců. Proces se táhl následující roky, ruku v ruce se stavebním rozvojem obce. I to s sebou pochopitelně neslo další výdaje. Snižování deficitu obecního rozpočtu nepomohla ani potřebná oprava místní školy v částce 150 tisíc korun roku 1932. Uvedené investice a půjčky s nimi spojené pak vedly k deficitním hospodařením, která se po celou první polovinu 20. století nepodařilo zkrotit.³⁰³

Schodek rozpočtu se po celá léta držel na relativně podobných částkách, a to v rozmezí od 18 do 21 tisíc korun. Jisté zděšení v řadách zastupitelstva nastalo v roce 1928. Při sestavování rozpočtu na následující rok se očekával rekordní schodek ve výši 91 tisíc korun, přičemž hlavními výdaji bylo školství (58 tisíc korun) a umořování dluhů (41 tisíc korun). Ovšem jak se později ukázalo, nejednalo se o výpočty přesné a po zkontrolování veškerých položek činil schodek opět 19 tisíc. Rekordní schodek zaznamenala Rokytnice roku 1943, jež vystoupal až nad 34 tisíc korun.³⁰⁴

Jak již bylo zmíněno, vyšší **výdajová stránka** byla zapříčiněna především umořováním jednotlivých dluhů. Pokud obec do roku 1926 splácela záložně pouze válečnou daň, pohyboval se tento výdaj okolo 5 tisíc korun. Ovšem s půjčkou na stavbu obecního domu a elektrifikaci narostl výdaj na 20 tisíc, ve 30. letech se položka vyšplhala dokonce až k 30 tisícům korun.³⁰⁵ Součet všech dluhů obce u záložny se v polovině 30. let držel na 200 tisících korun, avšak s nástupem starosty Jonáše a jeho zodpovědnou hospodářskou politikou se podařilo části dluhů brzy zbavit. Snížení dlužné částky pomohl odprodej válečných půjček, který, jak v únoru 1937 informoval Jonáš, přinesl obci 53 tisíc korun. Starosta obce ke spolupráci na snížení dluhu pobídl i samotné občany. „*Kdyby občané plnili své povinnosti vůči obci, vybrala by obec na skočném přes 7 000 Kč a na doplatcích z nájmu kolem 10 000 Kč. Mohla by obec potom splatiti*

---

³⁰² SOkA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938).

³⁰³ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1570, k. 394 (Rokytnice: Rozpočty, výpůjčky, odprodeje 1923-1928).

³⁰⁴ Tamtéž.; SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2240, k. 864 (Rokytnice: Rozpočty, účty, výpůjčky, odprodeje, dávky a různé 1929-1944).

³⁰⁵ Tamtéž.

úroky do Cyr. Met. Záložny a skočné p. Nováčkovi,“ apeloval nejvyšší obecní činitel na hospodářskou zodpovědnost rokytnických obyvatel.³⁰⁶

Nemálo finančních prostředků z obecní poklady putovalo také do školství a sociální péče. V prvním případě hradila obec školou požadované školní potřeby, u sociální péče vždy bylo nutné vyrovnat schodek rozpočtu chudinského fondu. Tyto výdaje čítaly v rozmezí od šesti do devíti tisíc korun.³⁰⁷

Příjmy byly velkou měrou tvořeny z financí získaných díky pronájmu obecního movitého majetku, a to polí, luk a pastvin. Obecní pozemky určené k zemědělskému užití se pronajímaly vždy veřejnou dražbou v jednom z rokytnických hostinců. Přednostní právo k dražbě měli bezzemci a vlastníci malých výměr do 10 měřic. Pole a louky se pronajímaly na tři po sobě jdoucí roky, pastviny na jeden rok. Co se plateb týče, nájem za první rok se platil předem hned po vydražení, na roky následující vždy do stanoveného termínu. Pokud se stalo, že nájemník nezaplatil, byl mu pozemek ihned odebrán a přidělen jinému. Kromě přednostního práva pro nepřilíš majetné mělo pronajímání polí i další podmínky. Každý mohl například vlastnit pouze jeden díl a pozemek nebylo možné přenechat někomu jinému.³⁰⁸

Drobné příspěvky do rozpočtu pak přinášely i další poplatky. Poplatek za pastvu se týkal těch, na které se ve veřejné dražbě pastvin nedostalo, a mohli tak využívat pozemky obce. Pastva se předem platila u starosty obce, a to 3 koruny za kus hovězího dobytka a 1 koruna za kozu. Zpoplatněn byla též těžba kamene *Na Dražkách*. Zájemci o kámen museli vždy zaplatit obecnímu hlídači 20 halířů z jedné fůry, pokutou 10 korun za jednu fůru byl potrestán ten, kdo si odvezl kámen bez ohlášení.³⁰⁹ Poplatky se ovšem týkaly i karbaníků a návštěvníků hospod. Jednotliví hostinští byli povinni si u obecního pokladníka zakoupit bloky, které pak byly určeny k placení karetních dávek. Před každou hrou si museli hráči i diváci u hostinského oné bloky, jakousi vstupenku k partii, za 2 koruny zakoupit. Tato dávka byla velmi ostře hlídána členy obecní rady a její nedodržení se trestalo pokutou až 500 korun. Vysoká cena karetní dávky je dána tím, že k jejímu zavedení došlo ve 40. letech, v době znehodnocení koruny. Další dávkou

---

³⁰⁶ SOkA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938).

³⁰⁷ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1570, k. 394 (Rokytnice: Rozpočty, výpůjčky, odprodeje 1923-1928); SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2240, k. 864 (Rokytnice: Rozpočty, účty, výpůjčky, odprodeje, dávky a různé 1929-1944).

³⁰⁸ SOkA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938)

³⁰⁹ SOkA Třebíč, AM Rok., inv. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Zápis ze dne 13. dubna 1933.

spjatou s provozem pohostinství byla obecní dávka pivní, jež činila 20 haléřů z jednoho litru piva.³¹⁰

Navyšovat své příjmy a zmírňovat tak schodky v rozpočtu mohla obec díky přírůzkám, o jejichž legislativním základu bylo již pojednáno. Výše přírůzek byla vždy projednávána společně s rozpočtem, s ohledem na jeho případný schodek. Jelikož se schodek rozpočtu dařilo v průběhu let držet na relativně stejných hodnotách, neměnila se zásadně ani výška obecních přírůzek. Přírůzka na daň domovní se držela v rozmezí od 145 do 200 %, na daně ostatní činila přírůzka okolo 300 %. O větší hodnotě se uvažovalo pouze v roce 1928. Po prvním představení rozpočtu na rok 1929 se schodkem větším než 91 tisíc korun se zastupitelé dohodli na 1 422% přírůzce. Tuto zátěž však občané nepocítili. Jednak se podařilo rozpočet upravit a schodek snížit, jednak nebyla tak vysoká přírůzka ze zákona možná. Do obecního rozpočtu pak pravidelně z přírůzek přicházela částka nad 6 tisíc korun. Vyšší příjmy ovšem obec zaznamenala v letech 1941 a 1942. Ačkoliv se procenta přírůzek držela na stejných číslech, díky vyšším daním narostl rozpočet díky přírůzkám o 20 tisíc.³¹¹

Kolonku příjmů dále plnily například úroky z cenných papírů, státní přiděly, dávky ze zábav, příspěvek z cihelny nebo nájem firmy Baťa a lidí obývajících obecní dům.³¹²

---

³¹⁰ Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945. Zápis ze dne 3. března 1942 a ze dne 26. prosince 1943.

³¹¹ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1570, k. 394 (Rokytnice: Rozpočty, výpůjčky, odprodeje 1923-1928); SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2240, k. 864 (Rokytnice: Rozpočty, účty, výpůjčky, odprodeje, dávky a různé 1929-1944).

³¹² Tamtéž.

8. Služby v obci

O bezpečí občanů, zejména tedy o jejich ochranu před ohněm, dbal už od 80. let 19. století místní **hasičský sbor**. O jeho založení se zasloužili především řídící učitel rokytnické školy František Kopeček, učitel František Krška a dále rolník František Auer, hostinský Ludvík Sklenář a Jan Zeman, povoláním mladší učitel. Tito jmenovaní vypracovali v červenci roku 1886 první stanovy sboru, jež dne 18. téhož měsíce schválil tehdejší obecní výbor v čele se starostou Ondřejem Chromým. V samotném úvodu prvopisu stanov je nastíněna činnost nového spolku: „*1. Účelem jednoty jest spořádání spoluúčinkování při nebezpečí ohně, by zachráněn byl život a majetek občanů. 2. Prostředky k dosažení toho účelu jsou: a. pravidelný (veřejně i soukromě) pěstovaný tělocvik se stroji i bez nich a se zvláštním zřetelem na výkony hasičské, b. výletní cvičení pochodová, c. poučné a zábavné rozpravy a přednášky tělocvičné a hasičské. 3. Aby se účelu toho snadněji dosáhlo, zaveden bude ve sboru vojenský pořádek.*“³¹³ Výše zmínění zakladatelé se následně stali prvními členy hasičské výboru. Prvním předsedou byl řídící František Kopeček, náčelníkem sboru rolník František Auer.³¹⁴ Definitivní stvrzení o založení hasičské jednoty v Rokytnici nad Rokytnou přišlo v březnu 1887 od c. k. místodržitelství v Brně.³¹⁵

Členem sboru dobrovolných hasičů se mohl stát „*mravně zachovalý*“ občan starší osmnácti let a samotné členství se dělilo do tří kategorií. Členové činní byli aktivní hasiči, členy přispívajícími se rozuměly osoby, které pravidelně jednotu finančně podporovaly a o členech čestných rozhodoval nejvyšší orgán, valná hromada, dle zásluh. Počet příslušníků rokytnického sboru dobrovolných hasičů se pohyboval okolo dvou desítek. Hranicí, za kterou se spolek nikdy nemohl dostat, bylo deset členů. Pokud by jejich počet klesl pod deset, došlo by na základě §26 stanov k rozpuštění jednoty.³¹⁶

Hlavním úkolem sboru hasičů byla ochrana života spoluobčanů a jejich majetku. Jedny z větších požárů v Rokytnici nad Rokytnou se uskutečnily na samém počátku nového století. Roku 1905 vzplanulo obydlí Podstráneckých vedle kostela, o pět let později se požár domu Janíkových ve „Dvoře“ rozšířil na čtyři okolní domy, jež byl také zničen. Roku 1910 se hasiči prali též s požárem v osadě Veverka.³¹⁷ Avšak oheň nebyl jediným živlem, který příslušníky

---

³¹³ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč, inv. č. 1968, k. 540 (Hasičský sbor obce Rokytnice 1905-1952), fol. 56-57.

³¹⁴ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 33.

³¹⁵ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč, inv. č. 1968, k. 540 (Hasičský sbor obce Rokytnice 1905-1952), fol. 57.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 34.

jednoty zaměstnával. Ve čtvrtek 7. dubna 1927 ve večerních hodinách se obcí přehnala silná větrná bouře, která za sebou zanechala četné škody. O této pohromě informovalo na své titulní straně i Večerní České slovo v sobotu 9. dubna. „*Několik domů je rozvráceno, dvě stodoly byly úplně rozmetány, mnoho střech zničeno. Velká řada starých statných stromů byla vyvrácena z kořenů a roznesena po zahradách, četné ploty jsou strhány, vrata vyvrácena. Velmi silně byla poškozena také sokolovna a orlovna,*“ stojí v národněsocialistickém tisku.³¹⁸

Oproti jiným spolkům, o nichž bude zmínka později, má rokytnický hasičský sbor nepřetržitou kontinuitu od roku 1886 až do dnešních dní. Zatímco sokolskou činnost zastavilo například nařízení německé okupační správy, orelskou krom toho navíc i dění po roce 1948, chod požárníků omezen za dlouhá desetiletí nebyl. Je to vcelku logické. Po celou dobu bylo třeba chránit zdraví svých spoluobčanů, což bylo hlavním posláním jednoty.

Nicméně hasiči se i tak museli podřídit mnoha nařízením úřadů při závratných politických změnách, jako byly například první světová válka, vznik samostatného československého státu či později německá okupace a ustanovení Protektorátu Čechy a Morava. První světová válka se chodu sboru dotkla zejména tím, že jeho členové byli nuceni narukovat na frontu a hasičský stejnokroj tak vyměnili za vojenskou uniformu rakouské armády.³¹⁹ Další změny se dotýkaly především vnější podoby sboru, respektive výzbroje jeho členů. Například v květnu roku 1939, v reakci na vládní nařízení č. 97 z 31. března 1939 se spolek jménem svého starosty Václava Vejmelky zavázal, že bude i v Protektorátu nadále vyvíjet svoji činnost.³²⁰ To ovšem nešlo s veškerou výbavou, na niž byly vyobrazeny symboly bývalé republiky. Z toho důvodu byl sbor nucen odstranit znaky ČSR z přileb, opasků, dopisů i veškerých místností. Dokonce i hasičský prapor byl „uložen jako musejní kus tak, aby nebyl veřejnosti ani členstvu přístup.“³²¹ Co se techniky týče, badatel Špaček uvádí, že rok po svém založení si hasiči za 900 zlatých zakoupili stříkačku, která vydržela až do 40. let.³²²

Co ovšem v obci na rozdíl od hasičského sboru chybělo, byla stálá přítomnost **praktického lékaře**. Se svými zdravotními problémy museli zdejší obyvatelé dojíždět do ordinace v nedaleké Starči. Roku 1925 byla zahájena debata, do jakého zdravotního obvodu bude Rokytnice spadat. Jako možnosti se nabízely pět kilometrů vzdálené obce Stařeč a Kojetice,

---

³¹⁸ Jarní bouře, zátopy, vichřice a větrné smršti. *Večerní České slovo*. 1927, 09.04.1927, 9 (82), s. 1.

³¹⁹ KAŠPÁRKOVÁ, Veronika a Petra SVOBODOVÁ. Sbor dobrovolných hasičů Rokytnice nad Rokytinou. *Zpravodaj Rokytnice nad Rokytinou*. 2005, 5 (2), s. 6.

³²⁰ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč, inv. č. 1968, k. 540 (Hasičský sbor obce Rokytnice 1905-1952), fol. 35.

³²¹ Tamtéž, fol. 30.

³²² ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytinou: Nahlédnutí do historie*, s. 33.

ležící od Rokytnice tři kilometry. Obecní zastupitelstvo se nakonec přiklonilo ke stařečské variantě, i s ohledem na povolání svých občanů. Mnoho z nich totiž pracovalo v borovinské továrně *Busi*, a bylo tak pro ně dostupnější mít svého lékaře nedaleko zaměstnání. Sami zastupitelé své rozhodnutí podpořili v březnu 1925 těmito slovy: „*Přidělení do Kojetic našim požadavkům vůbec nevyhovuje zeměpisnou polohou a vzdáleností, zvláště zástupci dělnictva v obec. výboru výslovně prohlašují, že pro dělný lid je přidělení toto nepřijatelné. Proto prohlašujeme, že přistupujeme na tuto akci, by dělnictvo naše bylo přiděleno lékaři ve Starči; další podporování této akce, umístění lékaře ve Starči, bude záležeti na výsledku porad této věci se týkajících.*“³²³ O dva měsíce později pak bylo definitivně odsouhlaseno zřízení ordinace ve Starči, do níž spadali rokytničtí občané. Obec však deklarovala, že se nezavazuje k žádnému poplatku a i později odmítla na lékaře přispět.³²⁴ Další debaty o změně lékařského obvodu se začaly projednávat až roku 1939³²⁵, svého vlastního lékaře v místě bydliště se ale občané Rokytnice dočkali až roku 1944. Tehdy byl zdejším lékařem ustanoven doktor Vladimír Šilhavý.³²⁶

Od roku 1924 fungovala v obci také **pošta**.³²⁷ Ta se usídlila v nové budově sokolovny, kde měla vyhrazenou jednu místnost.³²⁸ Až roku 1940 byl poštovní úřad zřízen v prostorách obecního domu.³²⁹ Pošta samozřejmě měla pro místní svůj význam z hlediska komunikace s úřady a okolím vůbec. Nicméně je třeba v této souvislosti zmínit osobu jejího poštmistra Bohumíra Syrového, mladšího bratra armádního generála Jana Syrového. Bohumír, nejmladší z pětic sourozenců Syrových, vedle své poštovní služby spoluorganizoval společenský život v obci a Sokolu, ať již po stránce sportovní nebo kulturní. Po volbách roku 1927 se dokonce coby lídr druhé sociální demokracie stal jedním z obecních radních.³³⁰

---

³²³ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 28. března 1925.

³²⁴ Tamtéž. Protokol ze dne 2. května 1925 a Protokol ze dne 14. března 1931.

³²⁵ Žádost na zřízení vlastního lékařského obvodu byla podána na jednání zastupitelstva dne 24. února 1939. In: *Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945*. Protokol ze dne 24. února 1939.

³²⁶ Kronika obce Rokytnice nad Rokytinou, 1978.

³²⁷ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

³²⁸ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč, inv. č. 809, k. 105 (Kinolice Sokol v Rokytnici 1925-1941), fol. 10; ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytinou: Nahlédnutí do historie*, s. 37.

³²⁹ *Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945*. Protokol ze dne 30. srpna 1940 a Protokol ze dne 5. října 1940.

³³⁰ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), fol. 3, fol. 21.

9. Obecná škola

První písemné doklady o škole v Rokytnici nad Rokytnou pochází z roku 1650, kdy se v nově založené farní matrice objevuje zmínka o jistém Ondřeji Václavu Mirovickém, řediteli rokytnické školy, a dále záznam o svatbě jednoho z místních učitelů datovaný na letopočet 1638.³³¹ Ve Vlastivědě moravské nalezneme Rokytnici mezi sedmi obcemi na Třebíčsku, kde již roku 1691 školy plně fungovaly.³³² Pravděpodobně se však jeví fakt, že škola v Rokytnici při farním úřadu existovala již v dřívější době, kdy ves náležela louckému klášteru, tj. mezi lety 1190-1327 a 1386-1695.³³³

O historii školy se pojednává v již zmíněné farní kronice, stručný historický exkurz přináší kronika školní z roku 1930 a shrnutí dějin místní vzdělávací instituce publikoval ku příležitosti 75. výročí výstavby školy v roce 1936 také farář Lakomý v periodiku *Stráž*. O fungování školy do první republiky jsou tak informace pouze útržkovité. Není kupříkladu známo, kde se v počátcích rokytnického školství v obci vyučovalo. Původní škola v 19. století stála na místě dnešní budovy. Jednalo se však o chatrné stavení menších rozměrů, vystavěné z tzv. vepřovic. V roce 1861 tak byla stavba zbourána a na jejím místě vystavěna škola nová. K vysvěcení a otevření jednopatrové budovy, jež v sobě měla tři třídy a tři pokoje pro učitele, došlo posledního listopadového dne roku 1862.³³⁴

Od otevření nové budovy roku 1882 až do roku 1942 byla zdejší obecná škola trojtřídní. Pouze v závěru 19. století, roku 1892, se začaly prostory upravovat na zřízení čtyřtřídní. Tento plán však neměl dlouhého trvání a brzy bylo od jeho realizace upuštěno. Jelikož v roce 1893 si vlastní školu zřídila obec Chlístov, o rok později i obec Římov, zůstala z důvodu klesajícího počtu žáků místní škola nadále trojtřídní. Jak ale podotkl později farář Lakomý, nejednalo se o citelnou ztrátu a na rozdíl od sousedních vsí se tímto pro Rokytnici a její školu příliš nezměnilo. „*Ostatní obce jsou na tom hůře, poněvadž po svém odškolené z Rokytnice museli sobě značným nákladem vlastní školní budovy vystavěti; nejpozději se odškolila obec Markvartice, kterou*

---

³³¹ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 21-22.

³³² Dále se jednalo o Třebíč, Vladislav, Stařeč, Čáslavice, Opatov a Heraldice. In: DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 41.

³³³ Školní kronika, Školní rok 1936-1937, příspěvek faráře Stanislava Lakomého do periodika *Stráž*.

³³⁴ Tamtéž.

stála stavba jednotřídní školy 282 000 Kč,“ napsal Lakomý roku 1936 do Stráže.³³⁵ Snížení na školu dvojtřídní pak přišlo až v době protektorátu.³³⁶

Od konce 19. století do roku 1920 sice probíhal proces odštěpení okolních vsí Chlístova, Římova a Markvartic od místní obecné školy, i přesto byl ale počet žáků v Rokytnici velký. Školu zde navštěvovalo nad sto dětí. Největší počet žactva lze vysledovat ve školním roce 1934/1935, kdy do školy docházelo 62 chlapců a 73 dívek³³⁷, naopak pokles přichází v ročníku 1942/1943. V této době klesl počet žáků na 92 a na základě výnosu Okresního školního výboru v Třebíči č. 729/1 se na začátku školního roku změnila škola z trojtřídní a dvoutrídka.³³⁸ Ani po roce 1945 se v návštěvnosti školy nepodařilo navázat na skvostná čísla z doby první republiky, naopak probíhal postupný propad. Dokladem může být například školní rok 1948/1949, kdy počet dětí ve škole klesl na číslo 66, tedy téměř na polovinu stavu, jaký měla rokytnická škola o desetiletí dříve.³³⁹

Se školou v Rokytnici byl téměř po celé období 19. století spjat učitelský rod Kučerů. Mezi lety 1817 a 1872 na místní škole dále působili **Tomáš Kučera a jeho synové Jan a Rudolf**.³⁴⁰ Hodní zmínky jsou také například pánové **František Krška** a **František Kopeček**³⁴¹, zakladatelé hasičského sboru v Rokytnici. Druhý zmíněný stanul v čele místní školy po Rudolfovi Kučerovi roku 1872 a ve funkci nadučitele vydržel až do své smrti roku 1904.³⁴² Po Kopečkovi rokytnickou obecnou školu vedl **Vincenc Svoboda**³⁴³, v nově vzniklé republice prestižní místo řídicího učitele a správce školy zastával **Josef Foit**.³⁴⁴ Jak již bylo uvedeno v předcházejících kapitolách, souběžně s učitelským posláním Foit dokonce ve druhé polovině roku 1923 vedl obec z pozice předsedy správní komise, ve volebním období 1923-1927 pak zasedal v obecním zastupitelstvu. Mimo to od 20. let vykonával funkci obecního tajemníka a předsedy osvětové komise.

---

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ SOkA Třebíč, f. Národní škola Rokytnice nad Rokytnou 1869-1961, kn. č. 230 (Školní kronika 1940-1945), Školní rok 1942/1943, nečíslováno.

³³⁷ SOkA Třebíč, f. NŠ Rokytnice nad Rokytnou, kn. č. 232 (Konferenční protokol 1933-1939), Protokol č. 1 ze dne 1. září 1934, nečíslováno.

³³⁸ Tamtéž, kn. č. 233 (Konferenční protokol 1939-1943), Protokol č. 1 ze dne 4. září 1942, nečíslováno.

³³⁹ Školní kronika, Školní rok 1948/1949.

³⁴⁰ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2750, k. 1200 (sčítací operáty z roku 1857, obec Rokytnice nad Rokytnou); SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I. inv. č. 2816, k. 1214 (sčítací operáty z roku 1869, obec Rokytnice nad Rokytnou).; DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 365.

³⁴¹ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 51.

³⁴² DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 365.

³⁴³ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3069, k. 1284 (sčítací operáty z roku 1910, obec Rokytnice nad Rokytnou).

³⁴⁴ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 51.

Ovšem škola pod Foitovým vedením stagnovala a netěšila se v okolí dobré pověsti. První zásadním nedostatkem byl samotný vzhled školní budovy. Již roku 1925 Okresní školní výbor v Třebíči (dále jen OŠV Třebíč) poznamenal, že škola sice zvenku vypadá slušně, nicméně interiéry jsou ve velice špatné stavu.³⁴⁵ Vedení školy zosobněné řídícím Foitem společně s místní školní radou však připomínky bralo na lehkou váhu a do větších oprav školy se nepustilo. Školní inspektor Stanislav Melichar tak v roce 1929 ve své zprávě pouze stroze poznamenal, že „škola jest ve špatném stavu a obec nemá na opravy prostředky, a tak se jí každý jen trochu lepší učitel vyhýbá.“³⁴⁶ Druhým nešvarem, se kterým se zdejší škola potýkala, bylo zanedbávání povinné školní docházky. V obci zemědělského rázu, jakou tehdy Rokytnice byla, nepatřilo mnohdy vzdělání dětí mezi priority. Často se tedy stávalo, že přednost dostávala práce na rodinném hospodářství, a to zejména v měsících září, říjen a duben. Školní docházkou patřila rokytnická škola k nejhorším na celém Třebíčsku.³⁴⁷ Je jasné, že vysoký počet absencí se odrážel na samotném prospěchu žactva. Vina byla ze strany OŠV Třebíč přikládána především řídícímu Foitovi, který nehodlal tento problém řešit. Zprávy o kontrolách místní školy například uvádí, že správce školy je sice dobrý člověk, nicméně ve styku s občany je slaboch a jeho vedoucí pozice nemá žádný vliv.³⁴⁸ Naopak bídrou docházkou se snažil zvednout učitel Stanislav Černý. Ten si přál, aby se proti rodičům, kteří raději své děti posílají na pole a ne do školních lavic zakročilo přísněji. Ovšem jeho činnost byla zcela bezvýsledná, jelikož vůči němu v opozici stál se zcela liknavým přístupem řídící učitel Foit.³⁴⁹ Veškeré události dospěly až do takové fáze, že OŠV Třebíč vyzval tehdy šedesátiletého Foita k nástupu do penze. Inspektor Melichar krok odůvodnil tím, že se jedná o nedbalého, slabého a již stárnoucího učitele, jehož působení instituci přímo škodí.³⁵⁰

K tomuto činu skutečně došlo a roku 1929 nastoupil na místo řídícího učitele obecné školy v Rokytnici nad Rokytnou tehdy devětadvacetiletý **Bohumil Jonáš** z Číchova. Jonášův nástup do obce je zásadním zlomem pro samotné dějiny Rokytnice, její školy, ale také pro práci historikovu. Nový učitel po svém ustanovení například založil školní kroniku a začaly se vést protokoly z každoměsíčních jednání školní rady. Od 30. let 20. století je tak podrobně zmapována činnost školy, ať již z pohledu prospěchu a docházky žactva, hospodaření,

---

³⁴⁵ SOkA Třebíč, f. OŠV Třebíč, inv. č. 195, k. 72 (Zprávy o prohlídkách škol), F-47 Rokytnice, fol. 45.

³⁴⁶ Tamtéž, fol. 34.

³⁴⁷ Inspektor Melichar při školní prohlídce dne 12. května 1928 dokonce označil školu za, co se v ohledu docházky týče, nejhorší v okrese. In: SOkA Třebíč, f. OŠV Třebíč, inv. č. 195, k. 72 (Zprávy o prohlídkách škol), F-47 Rokytnice, fol. 35.

³⁴⁸ Tamtéž, fol. 45.

³⁴⁹ Tamtéž, fol. 44

³⁵⁰ Tamtéž.

každodenního života apod. Poté, co se Jonáš ujal vedení školy, zaměřila se především jeho aktivita na dva zásadní problémy posledních let, na slabou docházku a špatný stav školní budovy.

Zejména první bod byl pro řídícího učitele po nástupu nemilým překvapením. V říjnu 1929 na jednání školní rady k tomuto podotkl: „*Procenta neomluvených (hodin – pozn. autora) zaviněna přidržením žactva k polním pracem, zejména k sbírání bramborů, kterýžto zvyk je ve zdejší obci zakořeněný a k jehož odstranění bude třeba všestranné, pečlivé práce.*“³⁵¹ K odstranění zvyku však ani po úsilí učitelského sboru zprvu nedocházelo a nahrazování školní docházky zemědělskou prací pokračovalo i v následujících letech. Zanedbávání učiva se v konečném důsledku projevilo na zhoršeném prospěchu žactva, což nevedlo ke spokojenosti mezi jednotlivými rodiči. Atmosféru doby a vztah mezi školou a dotčenými rodiny vykresluje zápis z jednání školní rady z ledna 1932, v němž stojí: „*Dále sděluje správce školy, že v poslední době mnozí rodiče proti škole zaujatí nejsou spokojeni s klasifikací svých dětí. Místo, aby se obrátili na učitele a vyzvědali, proč jejich dítě neprospívá, kritizují klasifikaci v putykách při pivě a karbanu...Správce školy konstatuje, že klasifikace se dala normálně a správně. O nějaké přísné klasifikaci není ani řeči. Znamky na vysvědčení úplně odpovídaly skutečným vědomostem žactva. Příčinou chatrných vědomostí žactva jsou léta předcházející a naprostý nezájem většiny rodičů o školu a vyučování.*“³⁵² Vysokou absenci dětí se ale nakonec podařilo snížit. Zatímco například roku 1928 činila celková absence 11,7 %³⁵³, o tři roky později 4,7 %³⁵⁴ a v roce 1933 1,73 %.³⁵⁵ Nutno ale poznamenat, že vysoká procenta omluvených hodin zapříčinily vedle zemědělství také šířící se nemoci. Vedle sezónní chřipky lze zmínit například epidemii spalniček, která žáky postihla na jaře roku 1930. Tehdy se počet omluvených žáků vyšplhal až k 25 % a vinou prořídlosti školních lavic byla výuka značně omezena.³⁵⁶

Aktivně se také Jonáš zapojil do debaty o rekonstrukci školní budovy, případě její přestavby na školu měšťanskou. Pro zástupce obce, školy, ale i občany bylo už dříve velkou tužbou zřídit ve své obci měšťanskou školu. Zařízení tohoto typu se totiž v blízkém okolí nacházela pouze v Třebíči nebo Okříškách, přicházelo tedy v úvahu založit onu měšťanku také v Rokytnici.

---

³⁵¹ SOkA Třebíč, f. NŠ Rokytnice nad Rokytinou, kn. č. 231 (Konferenční protokol 1929-1933), Školní rok 1929/1930, Protokol č. 3 ze dne 8. listopadu 1929.

³⁵² Tamtéž, Školní rok 1931/1932, Protokol č. 5 ze dne 4. ledna 1932.

³⁵³ SOkA Třebíč, f. OŠV Třebíč, inv. č. 195, k. 72 (Zprávy o prohlídkách škol), F-47 Rokytnice fol. 35.

³⁵⁴ Tamtéž, fol. 21.

³⁵⁵ Tamtéž, fol. 7.

³⁵⁶ SOkA Třebíč, f. NŠ Rokytnice nad Rokytinou, kn. č. 231 (Konferenční protokol 1929-1933), Školní rok 1929/1930, Protokol č. 10 ze dne 12. května 1930.

Zcela jistě by se hodila nejen lidem místním, ale i přespolním, zvláště pak dětem z Říмова, Chlístova a Markvartic. První debaty o měšťanské škole v obci se vedly již v polovině 20. let, nicméně myšlenka na zřízení školy po prvním projednání na schůzi zastupitelstva v červenci 1925 upadla na roky v zapomnění. Jak v Rokytnici bývalo zvykem i v dalších letech, potřeba mít vlastní měšťanku se objevila až v momentě, kdy měla být tato instituce zřízena v jedné z okolních vsí. Nejprve se tak událo roku 1929. Tehdy započala debata o vzniku měšťanské školy v Čáslavicích, přičemž si náhle zástupci Rokytnice uvědomili, že právě v jejich obci by měla nová škola vzniknout. „*Trváme a budeme i nadále domáhati se zřízení měšťanky v Rokytnici. Zřízení školy v Rokytnici jest zdůvodněno mnoho přednostmi, jest Čáslavice postrádají a sice: Obce Čechočovice, Chlístov, Markvartice a Římov tvoří přirozený okruh kolem Rokytnice a žádná z těchto obcí není více než 3 km vzdálena. Všechny obce jsou spojeny s Rokytnicí dobrými a schůdnými cestami v každé roční době. Počet dětí těchto obcí školních pro školu měšťanskou plně dostačuje i bez Čáslavic,*“ argumentovalo tehdy zastupitelstvo Rokytnice.³⁵⁷ Snaha to však byla zbytečná, v žádné z těchto dvou obcí k zřízení měšťanky nedošlo. V letech následujících se s rozšířením obecné školy na měšťankou operovalo v souvislosti s opravou školní budovy.³⁵⁸ Ke kýženému cíli zastupitelů a zejména samotných představitelů školy stále nedocházelo. Navíc roku 1931 zahájili rozpravy k otevření měšťanské školy představitelé nedaleké Starče, a bylo to opět rokytnické zastupitelstvo, které proti tomuto kroku vymezovalo a žádalo zřízení měšťanského školního obvodu ve své obci.³⁵⁹

Za téměř sedmdesát let, co nová škola v obci stála, se na ní postupně podepisovaly známky času, což se odráželo na zhoršené bezpečnosti učitelů a žáků. Sám správce školy Jonáš v kronice poznamenal, že škola „*jest právem pokládána za jednu z nejhorších školních budov hejtmanství třebíčském*“.³⁶⁰ Budova chátrala především z důvodu, že možné její rekonstrukce zprvu zamezila první světová válka, následně se oprava neustále odsouvala s odůvodněním, že přeci jen bude v obci zřízena měšťanská škola a vystaví se budova zcela nová.³⁶¹ Budova byla v natolik špatném stavu, že v říjnu 1929 ji komise složená ze zástupců okresního úřadu, okresního školního výboru, obecní a místní školní rady shledala za zcela nevyhovující.³⁶² O tři měsíce dříve se již dříve vyjádřila i zemská školní rada, jež o škole v Rokytnici uvedla, že se

---

³⁵⁷ SOkA Třebíč, f. AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 8. října 1929.

³⁵⁸ Školní kronika, Školní rok 1930-1931, Jednání o přestavbě školní budovy.

³⁵⁹ SOkA Třebíč, f. AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Protokol ze dne 6. listopadu 1931.

³⁶⁰ Školní kronika, Školní rok 1930-1931, Jednání o přestavbě školní budovy.

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² SOkA Třebíč, f. OŠV Třebíč, inv. č. 2561, k. 1074 (Stavba obecní školy v Rokytnici 1929-1933), fol. 66-68.

nachází v neomluvitelném stavu, jak z hlediska stavebního, hygienického a pedagogického.³⁶³ Začaly se tedy hledat způsoby, jak tento problém vyřešit. Z dvou koncepcí, zda stávající budovu pouze opravit, či postavit školu novou, nakonec po vleklých sporech zvítězila první varianta.³⁶⁴ Místní školní rada původně počítala s tím, že se škola přestaví na čtyřtřídní s vedlejšími místnostmi. Ze světnice, kterou obýval správce školy, by se stala čtvrtá třída, zatímco správci by se vedle školy postavil samostatný domek. S touto myšlenkou byli také předem obeznámeni oslovení stavitelé, kteří podle toho měli vyhotovit a místní školní radě předložit stavební plány.³⁶⁵ Vítězem vypsané soutěže se stal želetavský stavitel Stanislav Neradil. Prvotní návrh se čtyřmi třídami ale zastupitelstvo Rokytнице odmítlo,³⁶⁶ a tak byla zachována jednopatrová trojtřídní škola, přičemž v přízemí se nacházela učebna, dílna hochů a na levé straně zázemí pro správce školy. V prvním patře pak zbylé dvě učebny, kancelář správce, kabinet a školní kuchyně. Od zjištění havarijního stavu budovy roku 1929 se proces rekonstrukce školy protáhl až do poloviny 30. let. Obec nejprve v červnu 1931 zahájila přípravné práce k samotné přestavbě³⁶⁷ a během letních prázdnin došlo k zednickým pracím na budově a opravě střechy.³⁶⁸ Nicméně interiér školy zůstal i v listopadu následujícího roku stále beze změny. V té době došlo pouze k rozšíření školní zahrady a postavení plotu.³⁶⁹ Až v rámci příprav na oslavu 75. výročí vystavění školy došlo k výměně oken, podlah a výmalbě vnitřku i zevnějšku budovy.³⁷⁰

V nechvalném stavu nebyla pouze budova, dostatečných kvalit nedosahovaly častokrát ani školní pomůcky. V tomto ohledu se ale mohla škola spolehnout především na své bývalé žáky, kteří ji potřebné pomůcky pomohli sehnat. Kupříkladu v roce 1935 škola od vrchního montéra Václava Růžičky obdržela cenné předměty technického rázu, a to model parního stroje, motoru a telefonní přístroj.³⁷¹ Podobně jako při stavbě sokolovny, obecního domu nebo zavedení elektrického proudu, i v záležitostech místní obecné školy se coby donátor angažoval její bývalý žák, profesor Hobza.³⁷²

---

³⁶³ Tamtéž, fol. 58

³⁶⁴ Tak potřebná investice, jakou přestavba školy bezesporu byla, rozdělila místní občany na tábory a příznivců a odpůrců projektu a přinášela s sebou mnohé komplikace. O přenesení tohoto problému do oblasti politiky je psáno v kapitole *Politická situace*.

³⁶⁵ SOKA Třebíč, f. OŠV Třebíč, inv. č. 2561, k. 1074 (Stavba obecní školy v Rokytnici 1929-1933), fol. 52-53.

³⁶⁶ Školní kronika, Školní rok 1930-1931, Jednání o přestavbě školní budovy.

³⁶⁷ Impulsem k zahájení přípravných prací bylo obdržení subvence od ministerstva sociální péče na nouzové práce. Nezaměstnaní lidé tak ihned získal novou obživu především v podobě lámání kamene a přípravy písku. In: Školní kronika, Školní rok 1930-1931, Jednání o přestavbě školní budovy.

³⁶⁸ Školní kronika, Školní rok 1930-1931, Jednání o přestavbě školní budovy.

³⁶⁹ SOKA Třebíč, f. OŠV Třebíč, inv. č. 2561, k. 1074 (Stavba obecní školy v Rokytnici 1929-1933), fol. 2.

³⁷⁰ Školní kronika, Školní rok 1935-1936, Úprava školy k oslavě 75-ti letého trvání školy.

³⁷¹ Školní kronika, Školní rok 1935-1936, Dar bývalého žáka zdejší školy.

³⁷² ANDRÝSEK, František. Rokytnická škola.

Do chodu rozvíjející se školy (*oprava zázemí, revize pomůcek, růst počtu žáků apod.*) silně zasáhly dějinné události z let 1938 a 1939. Výuka žáků byla značně omezena na přelomu září a října 1938. Po vyhlášení všeobecné mobilizace všech mužů mladších čtyřiceti let narukovali do armády také učitelé Jonáš a Šutera. Provizorní správkyň škol se stala Anna Šuterová, manželka mobilizovaného učitele III. třídy, která společně s učitelským praktikantem Janem Stojánkem obstarávala veškeré vyučování. Staronový učitelský sbor se opět sešel 13. října. V těchto poněkud neveselých týdnech se alespoň našla jedna maličkost, z čehož mohla mít škola opravdu radost. Byl to peněžitý dar ve výši 915 korun od místní organizace ČSNS, která po svém sloučení do Strany národní jednoty věnovala škole své úspory, aby za ně nakoupila knihy pro žáky.³⁷³ Ovšem po zřízení protektorátu se právě hodnotných českých knih týkala revize školního majetku.³⁷⁴

Éra učitele Jonáše, který se v polovině 30. let stal nejvýznamnější občanem Rokytnice, jelikož kromě vedoucí pozice ve škole stanul i v čele obce, skončila na podzim 1940. Od školního roku 1940/1941 byl Jonáš přemístěn do Třebíče a novým řídícím učitelem ustanovil OŠV Třebíč šestařicetiletého **Kamila Hutaře**. Rodák z Krucemburku u Chotěboře strávil celý svůj dosavadní profesní život na Třebíčsku a působil například v Opatově, Dolních Vilémovicích nebo v Zašovicích. Do školy v Rokytnici byl přidělen na vlastní žádost poté, co se zde uvolnila pracovní pozice po přemístění řídícího a starosty Jonáše.³⁷⁵

Během protektorátu nelze na zdejší škole hovořit o letech stability. Vyjma školního roku 1944/1945 se každým rokem měnilo složení učitelského sboru. Značně také ubylo žactva. Z předválečných 122 žáků (školní rok 1938/1939) klesl ve školním roce 1942/1943 počet na 96 žáků, což se také odrazilo na podobě školy. Výnosem OŠV v Třebíči se škola změnila z trojtřídní na dvoutřídní.³⁷⁶ Další změny v oblasti školství se v Rokytnici například týkaly povinných kurzů němčiny pro učitelé (1941)³⁷⁷ a zrušení místní školní rady (1944).³⁷⁸ Značně omezena byla mnohdy i samotná výuka, kupříkladu prodloužením vánočních prázdnin z nařízení zastupujícího říšského protektora v roce 1942.³⁷⁹ Na samém konci druhé světové

---

³⁷³ Školní kronika, Školní rok 1938-1939.

³⁷⁴ SOkA Třebíč, f. NŠ Rokytnice nad Rokytinou, kn. č. 233 (Konferenční protokol 1939-1943), Školní rok 1939/1940, Protokol č. 6 ze dne 24. ledna 1940.

³⁷⁵ SOkA Třebíč, f. NŠ Rokytnice nad Rokytinou, kn. č. 230 (Školní kronika 1940-1945), Školní rok 1940-1941, Učitelstvo.

³⁷⁶ SOkA Třebíč, f. NŠ Rokytnice nad Rokytinou, kn. č. 230 (Školní kronika 1940-1945), Školní rok 1942-1943, Změna v organizaci školy.

³⁷⁷ Tamtéž, Školní rok 1941-1942, Kursy němčiny.

³⁷⁸ Tamtéž, Školní rok 1944-1945, Zrušení místní školní rady.

³⁷⁹ Tamtéž, Školní rok 1941-1942, Prodloužení vánočních prázdnin.

války pak prostory školy posloužily coby ubytovna německých žen a dětí. Vyučování tak v březnu a dubnu 1945 provizorně probíhalo v hospodě u Hudečků, a to pouze dvakrát týdně.³⁸⁰

Klasická výuka se navrátila s příchodem školního roku 1945/1946. Jelikož maximální počet žáků na jednu třídu činil 45 dětí a do školních lavic po roce 1945 usedlo značně méně dětí než v době prvorepublikové,³⁸¹ zůstala místní škola nadále dvoutřídní. Vedení školy v podobě učitele Hutaře zůstalo od roku 1940 taktéž nezměněné. Pro místní děti školou povinné se však v roce 1945 objevila nová alternativa měšťanské školy. Po odsunutí šlechtického rodu Chorinských zabrala prostory zkonfiskovaného hradu Sádka čáslavická škola, která zde nově zřídila školu druhého stupně.³⁸²

Zásadní organizační změny ve školství v Rokytnici přicházejí rokem 1948. Po vydání zákona č. 95/1948 Sb. se od nového školního roku 1948/1949 pro školy vžila nová označení – obecné se měnily na národní, měšťanské na střední.³⁸³ Změna názvu nebyla jedinou novinkou Národní školy v Rokytnici nad Rokytinou. Počátkem téhož školního roku zde nově vzniká mateřská škola, která byla umístěna do přízemí školy národní. První učitelkou mateřinky se stala Zdeňka Nohalová, dosud učitelka mateřské školy v Opatově. Se školním rokem 1948/1949 ale přišla též výměna v čele školy. Po osmi letech opustil rokytnickou školu učitel Hutař, z nařízení OŠV Třebíč zamířil vyučovat do Číchova. Post nikoliv řídicího učitele, ale nově ředitele školy,³⁸⁴ zaujal **František Vybíral**, jehož poslední pedagogickou stací byla obec Hrabětice na Znojemsku. Další změna ve struktuře školy se týkala nahrazení místní školní rady sdružením rodičů a přátel školy. Vůbec prvním předsedou tohoto orgánu byl na ustavující schůzi 3. října 1948 zvolen krejčí František Škrdla navržený stranou lidovou.³⁸⁵

---

³⁸⁰ Tamtéž, Školní rok 1944/1945, Vystěhovalci.

³⁸¹ Zatímco za první republiky školu navštěvovalo nad sto dětí, po roce 1945 lze sledovat značný úbytek. Nejvíce žáků škola čítala ve školním roce 1945/1946, a to 80. V následujících letech se číslo pohybovalo mezi 60 a 70 žáky. In: Školní kronika, Školní rok 1945/1946.

³⁸² Školní kronika, Školní rok 1945/1946.

³⁸³ **Zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství ze dne 21. dubna 1948** neupravoval pouze označení škol. Ve svých čtyřidevadesáti paragrafech se věnuje školám mateřským (§8-11), základnímu vzdělání, které je rozděleno na školu národní (§22-26) a střední (§27-32), dále pak tzv. školám třetího stupně, jímž se rozumí povinné základní odborné (§45-49) a výběrové střední jako vyšší odborné školy (§52-54) a gymnázia (§55-58). Pozornost je také věnována školám zvláštní péče a organizační struktuře školství. Nově měly být například zřízeny mateřské školy pro děti od tří let, a to v obci nebo závodě, kde se k ní přihlásilo minimálně 20 dětí. Zákon zaváděl povinnou devítiletou školní docházku (pět ročníků ve škole národní, čtyři na škole střední). Základní odborné školy obsahovaly dva ročníky, vyšší odborné školy a gymnázia ročníky čtyři. Z dalších organizačních záležitostí lze například zmínit, že osobní náklady na školu hradil stát, došlo ke zrušení školských fondů a jednotlivé místní školní rady se přeměnily ve sdružení rodičů a přátel školy. Veškerá ustanovení nabyła účinnosti dne 1. září 1948. In: Zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství ze dne 21. dubna 1948

³⁸⁴ Výše zmíněným školským zákonem školy od 1. září 1948 spravoval ředitel.

³⁸⁵ Školní kronika, Školní rok 1948-1949.

Zmíněné osoby, které pomyslně na svých bedrech nesly chod rokytnické školy, zde byly doplňovány dalšími dvěma členy učitelského sboru. V případě trojtřídní školy každý vedl jednu třídu, od roku 1942, kdy se škola změnila na dvoutrídní, věnovali se dva učitelé třídám, třetí byl nápomocen. Mnohdy se v souvislosti s první světovou válkou hovoří o emancipaci českého školství, kdy v době první světové války stoupl počet žen za katedrami.³⁸⁶ Ovšem v Rokytnici se s ženským zastoupením ve školském prostředí setkáváme daleko dříve. Výrazně mužské složení učitelského sboru „narušují“ učitelky Emilie Kopečková, dcera řídícího Kopečka, a Josefka Štípová, které na škole v Rokytnici působily na přelomu 19. a 20. století.³⁸⁷ Ve 20. a 30. letech je pak zastoupení žen na místní škole běžné.³⁸⁸ Podučitelé, jak také byli řadová kantoři nazýváni, měli podobně jako správce školy volně k dispozici pro sebe a svou rodinu byt ve školní budově. Mimo učitelů školu pravidelně navštěvoval místní kněz, ať již administrátor či kaplan, který vyučoval náboženství.

Škola velmi úzce spolupracovala s organizacemi Sokola a Orla, které její žáci hojně navštěvovali. Dle informací školní kroniky z roku 1935 některý z těchto spolků navštěvovalo přes 70 % žáků.³⁸⁹ Každý rok před zahájením cvičení žactva musely oba zmíněné spolky poskytnout škole seznam žáků k nim zapsaných, společně s žádostí o povolení cvičení dětí. Dokud tato žádost nebyla předložena a následně schválena okresním školním výborem, nemohla být činnost žactva zahájena.³⁹⁰ Učitelé si vedli podrobnou evidenci o zapojení dětí v jednotlivých spolcích, v případě zhoršeného prospěchu či chování některého z žáků neváhala škola dotyčnému účast v Sokolu a Orlu zakázat.³⁹¹ Zástupci školy dále například kontrolovali účast dětí na spolkových divadlech, ať již jako herců či diváků.³⁹²

Obecná škola však neměla pouze za úkol vštěpovat dětem znalosti českého jazyka, počtů nebo budovat tělesnou zdatnost. Prostřednictvím svých kantorů byli žáci též vychovávaní k vlasteneckému cítění, a to zejména skrze připomínání významných výročí a jubileí. Největší

---

³⁸⁶ BENDL, Stanislav. Feminizace školství a její pedagogické konsekvence. *Pedagogická orientace*. 2002, 12 (4), s. 23.

³⁸⁷ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3003, k. 1264 (sčítací operáty z roku 1900, obec Rokytnice nad Rokytnou).

³⁸⁸ **Malý školský zákon z roku 1922 (zákon č. 226/1920 Sb.)** stanovoval, aby učitelské pozice na jednotlivých školách byly obsazeny polovinou mužů a polovinou žen. Pokud škola čítala lichý počet učitelských míst, náleželo na chlapeckých školách jedno místo navíc mužům, na dívčích ženám. Jednalo-li se o smíšené školy, bylo obsazení míst volně k rozhodnutí. Toto pravidlo se však netýkalo pozic správce školy a ředitelů. In: JANDOVÁ, Soňa. *Vývoj školské správy v meziválečném Československu*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Veřejná správa, Katedra dějin státu a práva, s. 29.

³⁸⁹ Školní kronika, Školní rok 1935-1935, Účast žactva v těl. spolcích.

³⁹⁰ SOkA Třebíč, f. NŠ Rokytnice nad Rokytnou, kn. č. 232 (Konferenční protokol 1933-1939), Školní rok 1935-1936, Protokol č. 3 ze dne 5. listopadu 1935.

³⁹¹ Tamtéž, Školní rok 1931-1932, Protokol č. 3 ze dne 6. listopadu 1931.

³⁹² Tamtéž, Školní rok 1936-1937, Protokol č. 11 ze dne 31. března 1937.

slavnost se v rokytnické škole každý rok odehrávala 28. října. Všichni žáci se sešli ve slavnostně vyzdobené třídě, kde jeden ze členů učitelského sboru hovořil o vzniku ČSR, jeho významu, a se slavnostní řečí vystoupil také správce školy. Setkání následně zakončily dětmi přednesené oslavné básně, zpěv státní hymny a poslech rozhlasových projevů ministerských předsedů. Slavnost ku příležitosti vzniku republiky často pokračovala i v odpoledních hodinách pro veřejnost. Další tradičně připomínanou událostí byly narozeniny prezidentů Masaryka (7. březen) a Beneše (28. května), školní rok pak vždy zakončilo nejen předání vysvědčení, ale i připomínka smrti Mistra Jana Husa. Tyto každoroční akce byly doplňovány kulatými jubilei významných osobností a historických událostí. Lze zmínit například nedožití 100. narozeniny Miroslava Tyrše, výročí úmrtí spisovatelů Jaroslava Vrchlického a Svatopluka Čecha (1932), 1000. výročí od založení prvního křesťanského chrámu v Nitře knížetem Pribinou (1933) nebo 20 let od Bitvy u Zborova (1937). Květen roku 1934 se dokonce nesl ve znamení oslav. V tomto měsíci byla totiž v místní škole vzpomenua úmrtí jednoho ze zakladatelů ČSR Milana Rastislava Štefánika a skladatelů Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka, připomenuto bylo i 500. výročí bitvy u Lipan.³⁹³

Slavena však nebyla pouze výročí přímo spjatá s Československem. Ve 30. letech se pod vedením řídicího učitele Jonáše začala škola v souvislosti s těmito akcemi orientovat především na Jugoslávii. Poté, co 9. října 1934 byl v Marseille spáchán atentát na jugoslávského krále Alexandra a francouzského ministra zahraničí Luise Barthoua, přednesli učitelé vzpomínku na oba politiky i dětem v rokytnické škole.³⁹⁴ Zesnulým byl věnován slavnostní den také při prvním výročí atentátu. Podobně jako při oslavách svátků prezidentů ČSR, i zde kantoři v nazdobené třídě představili životy osobností a žáci na jejich počest recitovali oslavné básně.³⁹⁵ Jihoslované nebyli připomínání pouze památkou jejich druhého krále. Žáci dále slavili narozeniny krále Petra II.³⁹⁶ a výročí sjednocení Jugoslávie (1. prosince).³⁹⁷ Otázkou je, proč vedle československých státních svátků se připomínaly právě události spjaté s Jugoslávií. Jedná se totiž o jedinou zahraniční zemi, která byla v Rokytnici na škole během první republiky vzpomenua. Patrně se jednalo o osobní preferenci samotného řídicího učitele, národního socialisty a pozdějšího starosty Jonáše, který tak chtěl vyzdvihnout význam spojení ČSR.

---

³⁹³ Školní kronika, roky 1930-1939

³⁹⁴ Tamtéž, Školní rok 1934-1935, Atentát na jugoslávského krále Alexandra a fr. min. Barthoua.

³⁹⁵ Tamtéž, Školní rok 1935-1936, Výročí smrti Alexandra I. a Barthoua.

³⁹⁶ Tamtéž, Školní rok 1936-1937, Narozeniny krále Petra III.

³⁹⁷ Tamtéž, Školní rok 1934-1935, Oslava jugoslávského státního svátku.

Veškeré školní festivity se ovšem změnilo roku 1939. Slavnosti ku příležitosti 28. října a narozenin prezidentů Masaryka a Beneše vymizely, naopak přibýly oslavy zřízení Protektorátu Čechy a Morava, dále narozeniny Adolfa Hitlera (20. duben) a státního prezidenta Emila Háchy (12. červenec). I samotný průběh těchto výročí na škole zůstal obdobný. Školní kronika popisuje třetí výročí vzniku protektorátu následovně: „*Žactvo celé školy a učitelský sbor shromáždil se v učebně I. třídy, kde správce školy učinil proslov k žactvu a učitelstvu. Ve svém projevu poukázal na význam začlenění zemí českých do prostoru Velkoněmecké Říše a právě v této válečné době vyplývající z toho výhody pro náš národ a vybídl žactvo k poctivému smýšlení vůči Říši a německému národu, s nímž nás pojí jedna vlast a jeden národ.*“³⁹⁸ Ovšem o výpovědní hodnotě sdělení kroniky mezi lety 1940-1945 lze spekulovat. Dle zapisovatele nemá kronika z tohoto období výpovědní hodnotu, jelikož musela být zavedena nová, v níž údaje byly „*okupanty vynucené a naprosto neodpovídají vnitřnímu přesvědčení, cítění českého učitele.*“³⁹⁹

Školní slavnosti se znovu proměnily po roce 1945. V době třetí republiky jsou opět slaveny například narozeniny prezidentů Masaryka a Beneš, vznik ČSR, dále jsou nově připomínány události jako osvobození, podpis Mnichovské dohody, Říjnová revoluce v Rusku, ale také narozeniny Josifa Stalina nebo Franklina Roosevelta.⁴⁰⁰ Onen pomyslný kalendář slavností na místní škole se zcela změnil rokem 1948. Postupně jsou odebrány připomínky první republiky a jejích představitelů, například prezident Masaryk se naposledy učitelé a žáci vzpomínají ve školním roce 1949/1950.⁴⁰¹ Zato se objevují připomínky vítězství pracujícího lidu, horníků, spisovatele Julia Fučíka nebo prezidenta Klementa Gottwalda.⁴⁰²

Ať se již jednalo o svátky za první republiky, protektorátu, či po roce 1945, žádný z nich se ale nevyrovnal oslavám 75. výročí od zahájení výstavby školní budovy, které se konaly 26. a 27. září 1936. Jednalo se o událost tak významnou, že se na jejím pořádání se školou podílela i obec a místní spolky. Oslava výročí školy započala v sobotu 26. září v prostorách sokolovny besídkou žáků. Ta hlavní slavnost se však uskutečnila druhého dne. Nejprve v dopoledních hodinách mohli zájemci vyslechnout na návsi koncert kapel Antonína Čalouda a Josefa Chromého, další akce pokračovaly po poledni. O půl druhé odpoledne se žáci a učitelé školy, členové Sokola a Orla v krojích a další účastníci oslav sešli v sadu u kapličky se svatým

---

³⁹⁸ SOkA Třebíč, f. NŠ Rokytnice nad Rokytinou, kn. č. 230 (Školní kronika 1940-1945), Školní rok 1941-1942, Oslava 3. výročí zřízení Protektorátu.

³⁹⁹ Tamtéž, Dodatek.

⁴⁰⁰ Školní kronika, roky 1945-1948.

⁴⁰¹ Tamtéž, Školní rok 1949-1950, 100. narozeniny T. G. Masaryka.

⁴⁰² Tamtéž, Školní rok 1951-1952, Školní oslavy.

Floriánem, odkud vyšel slavnostní průvod k obecnímu domu. U sídla místní samosprávy byla postavena slavnostní tribuna, na níž se svými projevy vystoupili řídící učitel a starosta Jonáš, kněz Lakomý, ale také bývalí učitelé a osobnosti společensky významné, které školou v Rokytnici prošli.⁴⁰³ Slavnostní projevy se převážně týkaly historie a úspěchů školy, vzpomínek bývalých kantorů a žáků. Zmíněn však byl i palčivý problém posledních let. Starosta Jonáš na závěr svého vystoupení požádal přítomného okresního školního inspektora Melichara o podporu při snaze zřídit v Rokytnici měšťanskou školu. Inspektor „*přislíbil svou pomoc a pronesl naději na kladné vyřízení měšťanského újezdu*“⁴⁰⁴, čehož se však místní nedočkali. Dále farář Lakomý například ocenil fungující spolupráci farnosti se školou a soudržnost občanů Rokytnice, bývalý žák, rada nejvyššího správního soudu v Brně Novák „*vytýčil hlavní úkoly demokratické školy, která je základem pro vstup občana do společnosti lidské, připomněl vážnost žactva k učitelstvu a obráceně učitelstva k žactvu.*“⁴⁰⁵ Po projevech u obecního domu pokračovaly oslavy v budovách sokolovny a orlovný, kde se konaly tzv. lidové veselice. Celkový výtěžek akce se vyšplhal na 2 500 korun, které učitelský sbor následně použil ke koupi filmové promítačky.⁴⁰⁶

„...*při psaní těchto řádků nemám jiného přání a touhy, než aby mně bylo dopřáno uviděti a býti přítomen oslavám stého výročí trvání naší školní budovy, které snad nynější naši žáci a budoucí občané rokytničtí budou slaviti v téže svornosti a s toutéž okázalostí jako my jsme oslavili 75ti leté její trvání,*“ uzavírá slavnost ve školní kronice učitel a starosta Jonáš.⁴⁰⁷

---

⁴⁰³ Z těchto bývalých žáků, kterým přípravný výbor oslav přikládal společenskou prestiž, se slavnosti zúčastnili například rada nejvyššího správního soudu v Brně Novák, poštovní ředitel z Košic Antonín Burda, prokurista agrární banky Julius Auer nebo tajemník Okresního úřadu v Třebíči Kopeček. Svoji účast pořadatelům omluvili univerzitní profesor Antonín Hobza a přerovský notář Cyril Zvěřina. In: Školní kronika, Školní rok 1936-1937, Oslavy 75-ti letého trvání školní budovy.

⁴⁰⁴ Tamtéž.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ Tamtéž.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

10. Rokytnická farnost

Další významnou institucí, jež svou tradicí daleko přesahuje 20. století, je místní farnost. Zdejší svatostánek je zmiňován již počátkem 13. století v listině olomouckého biskupa Roberta, ve které jsou potvrzeny majetky kláštera Louka.⁴⁰⁸ Výraznou proměnou kostel zasvěcený sv. Janu Křtiteli prošel ve druhé polovině 18. století za působení kněze Jana Palečka. Nejprve byla roku 1750 vystavěna nová kostelní věž, v následujících letech se kostel rozrostl o presbytář a severní a jižní kapli. V roce 1765 pak nechal kněz Paleček vybudovat schodiště s barokními sochami osmi světců. Ovšem veškeré úpravy zhatil roku 1777 požár, který poničil kostel i farní úřad. Obě budovy tak musely být opět opraveny.⁴⁰⁹ Další značnější zásahy do podoby kostela se uskutečnily až na přelomu 19. a 20. století. Farnost Rokytnice nad Rokytnou tvořily a dodnes tvoří obce Rokytnice nad Rokytnou, Chlístov a Markvartice. Na počátku 20. století čítala farnost 1270 farníků.⁴¹⁰

Přelomem 19. a 20. století provedl věřící v Rokytnici kněz **Emanuel Sedlák**, který byl v místní farnosti ustanoven roku 1885 ve svých čtyřiačtyřiceti letech. S působením P. Sedláka se pojí rekonstrukce kostela. Hned po svém nástupu roku 1885 nechal Sedlák zhotovit nový obraz patrona kostela sv. Jana Křtitele, obrazy křížové cesty⁴¹¹ a roku 1889 byla uvnitř položena nová dlažba.⁴¹² Rokytnickou farnost opustil P. Sedlák po šestnácti letech roku 1901 a jeho novým působištěm se stala farnost v Rudíkově.⁴¹³

Na uvolněné místo byl v září 1901 ustanoven kněz **František Diviš**. Tento rodák z Toužimi působil dříve například v nedalekém Předíně, avšak v Rokytnici příliš dlouho nepobyl. Již v červenci 1902 se totiž odebral na odpočinek do obce Hřešice u Dačic.⁴¹⁴ Proto v říjnu 1902 přišla další změna, a věřící z Rokytnice, Chlístova a Markvartic se tak v rámci jednoho kalendářního roku setkali se třemi duchovními. Ve zdejší farnosti bylo takovéhoto střídání ojedinělou záležitostí. Od 18. století kněží v Rokytnici nepůsobili kratší dobu než pět let, jedinou výjimkou byl kněz Jan Tettauer (1732-1735).⁴¹⁵ Nicméně delšího trvání mělo následné působení nového kněze. Tím se stal **P. Josef Buchta**, jenž dříve vykonával duchovní službu

---

⁴⁰⁸ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 365-366.

⁴⁰⁹ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 26-28.

⁴¹⁰ DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 365.

⁴¹¹ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 34.

⁴¹² DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*, s. 364.

⁴¹³ Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytnou I., s. 23.

⁴¹⁴ Tamtéž.

⁴¹⁵ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 48-49.

v Kdousově, Telči nebo Olešné u Nového Města na Moravě.⁴¹⁶ Ve svém úřadu navázal P. Buchta na své předchůdce Palečka se Sedlákem a také on se pustil do kostelních a farních úprav. Výrazným milníkem je zde rok 1908. Tehdy si farníci připomněli dvě významná výročí, a to padesátileté kněžství papeže Pia X. a šedesát let od nástupu Františka Josefa I. na rakouský trůn. Ku této příležitosti byly na kostelní věž zabudovány hodiny za cenu 950 korun, na které se předchozí dva roky věřící skládali. Úprava věže se ale netýkala pouze zabudování hodin. „*Aby nikdo nemohl k hodinám se dostat i je svévolně kaziti, přeloženy schody, jež vedou z předstíne na kůr; na jiné místo a opatřeny s dveřmi se zámkem, což stálo přes 20 K,*“ stojí v pamětní knize farnosti.⁴¹⁷ V jubilejním roce byla dále například založena *Skupina venkovské omladiny pro Roketnici a okolí či farnost* a v říjnu se konaly misijní slavnosti, kterých se účastnilo 1085 věřících. Tato vysoká účast misii následovala také v roce 1910, kdy se obnovy svátosti misii účastnilo dokonce 1116 věřících. Tato událost z roku 1910 měla navíc specifikum a výjimečnost v tom, že jí osobně navštívil i říšský poslanec a kněz Arnošt Tvarůžek, dále pak třebíčští Orli, katolické dělnictvo a další.⁴¹⁸

Po dvanácti letech v Rokytnici zamířil P. Buchta do Kuřimi u Brna a na jeho místo byl k 1. červenci 1915 jmenován **František Bajer**. Někdejší kněz v Uhřínově neměl po svém nástupu snadnou pozici. Probíhající první světová válka se dotkla i samotného kostela. Farář Bajer v únoru do pamětní knihy poznamenal, že sice proběhla v Rusku revoluce, mír však je stále v nedohlednu, navíc obdržel zprávu, že budou z jeho kostela sundány zvony pro vojenské potřeby. Skutečně tomu tak bylo. Vojenská správa nejprve v dubnu 1917 rekvírovala největší zvon z rokytnického kostela, dále pak zvony z osady Veverka a obce Chlístov. Druhý zvon z Rokytnice byl následně sundán v červnu téhož roku. Mohutné zvony o váze nad sto kilo⁴¹⁹ nahradily v Rokytnici malé osmikilové zvonky.⁴²⁰ Dopady války však nebyly to jediné, co knězi přidělovalo starosti. Zatímco během působení P. Buchty lze vysledovat silné pouto mezi knězem a farníky,⁴²¹ u P. Bajera takto silné propojení postupně ubývalo. Spor mezi duchovním a farníky se rozhořel v roce 1925, kdy osm mužů podalo žádost na biskupskou konsistoř o přidělení nového, mladšího faráře. Samotný P. Bajer uvedl, že cílem žadatelů bylo, aby jim nový kněz udělal z fary hospodu, jak tomu bylo dříve. Duchovní v pamětní knize farnosti dále uvádí:

---

⁴¹⁶ Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytinou I., s. 23.

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 204.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 205-206.

⁴¹⁹ Hmotnost největšího zvonu z Rokytnice není uvedena, druhý vážil 125 kg. Zvon z chlístovské kaple vážil 41 kg, z Veverky 38 kg. In: Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytinou I., s. 208-209.

⁴²⁰ Tamtéž.

⁴²¹ Důkazem mohou být například hojně navštěvované a velkolepé misijní oslavy a vznik katolické omladiny.

„Jednání toto bylo tím hanebnější, že farář byl členem Orla, kterému se uvolil věnovati obnos 1500 Kč na stavbu Orlovny. Tito lidé jednou rukou od faráře peníze brali a druhou rukou svého člena a faráře zrazovali, ač žádné vážné příčiny proti svému faráři ku stížnosti neměli.“⁴²² K výroku o darovaných penězích na orlovnu je tužkou zpětně poznamenáno „ale nedal nic“.⁴²³

Za této rozjitřené atmosféry odešel roku 1927 P. Bajer do Nížkovic a bohoslužby zde posléze vedli kněží Cyril Bojanovský z Jaroměřic nad Rokytnou a Maxmilián Škrábek z Myslibořic. Věřící z rokytnické farnosti se svého kněze dočkali v roce 1928, kdy se zde k 1. lednu farního úřadu ujal **Stanislav Lakomý**, dosavadní farář ve Valči. „Přišel do nové farnosti spory mezi bývalým farářem a některými farníky rozjitřené, ale brzy se vše zklidnilo, bylo však zapotřebí mnoho práce, neboť vše bylo zpustlé,“ je přiblížen nástup nového administrátora farnosti.⁴²⁴ Kněz Lakomý vydržel v Rokytnici až do roku 1949, což z něj dělá druhého zde nejdéle sloužícího kněze.⁴²⁵ V meziválečné době nechal například opravit okolí farního zázemí, také do kostela a fary zavedl elektrické osvětlení. V roce 1929 se ku příležitosti svatováclavských oslav vrátily po dvanácti letech do kostelní věže zvony. Zakoupeny byly celkem čtyři – velký s obrazem sv. Václava o hmotnosti 278 kg, střední s obrazem sv. Cyrila a Metoděje o hmotnosti 170 kg, umíráček se sv. Křížem o hmotnosti 170 kg a do kapličky na Veveřce s nápisem „Na památku padlých“ o hmotnosti 16 kg.⁴²⁶ Podobně jako za první světové války, i tyto zvony byly v únoru 1942 sundány a rekvírovány.⁴²⁷ Působnost P. Lakomého se neomezila pouze na farnost. Rokytnický kněz byl též činný v spolku Orel a roku 1938 vedl jako lídr ČSL do obecních voleb.

Od 1. srpna 1945 obdržel v té době šedesátiletý a nemocný kněz Lakomý do své farnosti nápomocnou sílu, a to mladého a nově vysvěceného kněze **Jana Bulu**.⁴²⁸ Lakomý byl nadále administrátorem farnosti, Bula zde působil coby kaplan. Ovšem většinu kněžských povinností obstarával za nemocného Lakomého právě mladý kněz.⁴²⁹ Podobně jako Lakomý, i Bula se hned po svém nástupu do Rokytnice plně zapojil do chodu Orla a společenského života v obci. Spolupracující kněží na rokytnické faře brzy pocítili zhoršené podmínky pro římskokatolickou církev po únoru 1948. Dne 11. června 1949 navštívili faru v Rokytnici představitelé ONV

---

⁴²² Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytnou I., s. 24.

⁴²³ Tamtéž.

⁴²⁴ Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytnou II., s. 1.

⁴²⁵ Nejdéle ve zdejší farnosti působil kněz František Bystřický, a to mezi lety 1794-1791. In: ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*, s. 48.

⁴²⁶ Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytnou II., s. 2-5.

⁴²⁷ Tamtéž, s. 7.

⁴²⁸ O Janu Bulovi bude blíže pojednáno později.

⁴²⁹ KOLOUCH, František. *Obět' případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016. Osudy (Karmelitánské nakladatelství), s. 55-60. ISBN 978-80-7195-858-1.

v Třebíči s požadavkem o podepsání obou kněží pod komunisty iniciovanou tzv. Katolickou akcí (KA). Administrátor Lakomý i kaplan Bula souhlasili pouze s částí, kde se uvádí, že za své jediné zástupce považují biskupský sbor, a že si přejí, aby mezi nimi a státem došlo ke vzájemné dohodě. I tak ale byla jména obou duchovních uveřejněna mezi těmi, kdo s KA souhlasí.⁴³⁰ Záhy se však mladý kněz dostal poprvé do konfrontace s komunistickým režimem. Na bohoslužbě 19. června při slavení svátku Božího těla přečetl P. Bula zakázaný oběžník biskupské rady, který doplnil svým komentářem o jeho podpisu KA.⁴³¹

Farář Lakomý zemřel 22. července 1949 a administrátorem rokytnické farnosti se stal dosavadní kaplan Bula.⁴³² Do nové funkce nastoupil Bula s odhodláním a snem o rekonstrukci kostela. K jejímu zahájení došlo v jarních měsících roku 1950. Po restaurování soch a opravy kazatelny měl však být tou zásadní změnou nový oltář dokončený v květnu 1951. Toho se však již P. Bula nedočkal.⁴³³ Dne 30. dubna 1951 byl zatčen a obviněn z kontaktů s Ladislavem Malým a organizace protistátní skupiny. Ve druhém soudním procesu spjatým s tzv. případem Babice si kněz Bula vyslechl trest smrti a 20. května 1952 oběšením skončil jeho život v jihlavské věznici.

Po zatčení P. Buly si z opuštěné fary vytvořilo místní JZD sklad obilí. V době Bulova pobytu ve vězení vykonávali zde kněžskou službu duchovní ze Starče a Čáslavic a od 1. září 1951 do 18. ledna 1953 spravoval farnost kněz **Jaroslav Kampf**.⁴³⁴

---

⁴³⁰ KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*, s. 89-91.

⁴³¹ Na bohoslužbě 19. června při slavení svátku Božího těla přečetl P. Bula zakázaný oběžník biskupské rady, který doplnil svým komentářem o jeho podpisu KA. V následném soudním řízení byl Bula obviněn z šíření poplašné zprávy a odsouzen k měsíčnímu vězení a zaplacení pokuty. Tehdy jej ale ještě od žaláře ochránila plošná amnestie Klementa Gottwalda. In: Tamtéž, s. 91-106.

⁴³² Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytnou II., s. 9.

⁴³³ KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*, s. 113-114.

⁴³⁴ Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytnou II., s. 9-10.

11. Sportem ku zdraví aneb Rokytnice a tělovýchova

Před rokem 1918 nenacházíme zmínky o jakékoliv organizované sportovní činnosti v obci. Změna nastává po vzniku ČSR, kdy v krátké době mezi zářím 1919 a dubnem 1920 dochází v Rokytnici ke vzniku Sokola, Orla a Dělnické tělovýchovné jednoty (DTJ). Zatímco nepočtená DTJ neměla dlouhého trvání a po roce od svého přestala fungovat, činnost Sokolů a Orlů pokračovala po celé meziválečné období. Překážku zmíněným spolkům ale vystavila německá okupace, kdy v letech 1941 a 1942 přestaly Sokol a Orel existovat. Volné místo na spolkové mapě v Rokytnici ale tehdy zaujal Sportovní klub Rokytnice nad Rokytnou. Po roce 1945 v obci opět fungovaly tři tělovýchovné organizace (SK, Sokol, Orel). Další zásah do spolkového života ovšem přišel převzetím moci ve státě komunistickou stranou v roce 1948 a sjednocením tělovýchovy. Od té doby byla veškerá činnost organizována pod hlavičkou Sokola.

11.1. Sokol

Šířící se české národní hnutí ve druhé polovině 19. století přineslo mimo jiné i vznik nových spolků ať již hospodářských, politických, divadelních, ale také tělocvičných. V reakci na možné vytvoření česko-německého tělocvičného spolku v roce 1861 zahájil Miroslav Tyrš přípravy na vznik české tělovýchovy, k jejímuž ustanovení došlo 16. února 1862. Prvním předsedou *Tělocvičné jednoty Pražské*, jež později dostala název *Sokol*, se stal Jindřich Fügner.⁴³⁵ Ještě téhož roku, co byl Sokol založen, vznikly další jednoty například v Brně, Kutné Hoře nebo Jičíně, též vznikaly sokolské jednoty v zahraničí. Kromě zocelování tělesné zdatnosti se spolek zaměřoval na podporu českého národního cítění a v jeho prostředí se šířily demokratické myšlenky.⁴³⁶

Zakládání sokolských oddílů probíhalo také na Třebíčsku. Hned rok po ustavující schůzi v pražské Panské ulici se objevila snaha založit Sokol i v Třebíči. Tu iniciovali zejména místní studenti, ovšem jednalo o pokus neúspěšný. Podobně tomu bylo i později v roce 1872. Napotřetí se však již podařilo uvést trebičský Sokol v život, a to zásluhou doktora Vítězslava Manna v letech 1882 a 1883. Ustavující schůzi ze dne 17. června 1883 pak započala činnost Sokola v Třebíči. Tato organizace v následujících letech kromě tělesných cvičení pořádala dále kulturní

---

⁴³⁵ KÖSSL, Jiří, František KRÁTKÝ a Jaroslav MAREK. *Dějiny tělesné výchovy II.: Od roku 1848 do současnosti*. Olympia, 18986, s. 21-22.

⁴³⁶ Národní muzeum – Archiv tělesné výchovy a sportu, f. Sokol 1862-2012+, inventář č. 50, úvod.

akce v podobě divadel, koncertů a plesů či různé výlety. Výraznou tváří, pod níž třebíčský spolek rozkvétal, byl učitel Jan Máchal, mezi lety 1897-1915 náčelník jednoty.⁴³⁷

Na přelomu 19. a 20. století bylo tedy těžiště sokolské činnosti na Třebíčsku pochopitelně v okresním městě Třebíči. Ovšem ještě před rokem 1914 se sokolské myšlenky rozšířily za hranice města a tělocvičné spolky začaly vznikat také v menších obcích. Například roku 1910 vznikl Sokol ve Starči,⁴³⁸ o dva roky později v Okříškách.⁴³⁹ Léta 1914 až 1918 přinesla první omezení činnosti v historii Sokola. Během první světové války byl spolek označen za protivládní a zakázán.⁴⁴⁰ Rozmach Sokola, růst počtu organizací a nových členů tak nastal až po konci války a vzniku samostatného československého státu. Zůstaneme-li na Třebíčsku, v tuto dobu vznikly sokolské spolky v Opatově (1918)⁴⁴¹ nebo Vladislavi (1920)⁴⁴². Mezi obce, kde po roce 1918 vznikla sokolská jednota, patří i Rokytnice nad Rokytnou.

V souvislosti s Rokytnicí a jejím Sokolem by se dalo hovořit o vzniku dvojím. Místní sportovci a vlastenci se totiž rozhodli založit po vzoru okolních obcí obdobnou organizaci v roce 1919 a dne 29. září téhož roku na ustavující valné hromadě skutečně zahájili činnost jednoty.⁴⁴³ Nicméně k zápisu spolku u Československé obce sokolské (dále jen ČOS), a tím pádem k jeho faktickému vzniku, došlo až o čtyři roky později. Sportovci se sice mezi lety 1919-1923 scházeli ke svým cvičením, pořádali kulturní akce, jejich spolek však nebyl u ČOS evidován a činnost tak nebyla oficiální. Až 5. prosince 1923 zaslali starosta Sokola Matěj Hobza, bratr profesora Antonína Hobzy, a jednatel František Chromý Zemské správě politické v Brně žádost o schválení stanov. Politická správa na Moravě vyhověla žádosti dne 15. prosince a pře poslala ji dále ČOS. Ta se kladně k oficiálnímu vzniku tělocvičné jednoty Sokol Rokytnice nad Rokytnou vyjádřila 11. ledna 1924.⁴⁴⁴

---

⁴³⁷ Činnost Sokola Třebíč do 1. světové války. *Sokol Třebíč* [online]. 2011 [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: <http://www.sokol-trebic.cz/cinnost-sokola-trebic-do-1-svetove-valky>

⁴³⁸ Sokolovna Stařeč. *Sokolské památky* [online]. 2024, 2017-2024 [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://www.sokolskepamatky.eu/objekty/detail/sokolovna-starec>

⁴³⁹ Historie Sokola Okříšky. *TJ Sokol Okříšky* [online]. 2024 [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <http://www.sokolokrisky.cz/index.php/historie/historie-sokola-okrisky>

⁴⁴⁰ Národní muzeum – Archiv tělesné výchovy a sportu, f. Sokol 1862-2012+, inventář č. 50, úvod.

⁴⁴¹ Významná data z historie. *Městys Opatov na Moravě* [online]. 2024 [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://www.opatov.cz/vyznamna-data-z-historie/ms-1698>

⁴⁴² T.J.Sokol Vladislav. *Městys Vladislav* [online]. 2024 [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://www.mestysvladislav.cz/spolky/tjsokol-vladislav/>

⁴⁴³ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytnou I. (1924-1934). Úvodní stránka.

⁴⁴⁴ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1990, k. 542 (Tělocvičná jednota Sokol Rokytnice nad Rokytnou 1923-1948), fol. 106-111.

Sokol v Rokytnici se tak sice místními lidmi ustanovil v září 1919, avšak oficiální, úřední existenci lze datovat od ledna 1924. Tvrzení dokládá i fakt, že do dnešních dnů jsou uchovány zápisy ze sokolských schůzí výboru a valných hromad až od onoho ledna 1924, tedy od doby, kdy byl spolek oficiálně vytvořen. Po dobu prvních čtyř let existence Sokola v Rokytnici nad Rokytinou tak chybí oficiální záznamy. Podle dlouholetého Sokola pana Jana Prokopa fungoval spolek až do roku 1924 bez výboru a byl řízen z Třebíče a ze Starče.⁴⁴⁵ Za počátek místního Sokola ovšem jeho členové i po čas první republiky brali rok 1919, o čemž svědčí i plánované oslavy dvacátého výročí od založení v roce 1939, ke kterým již ale nedošlo.⁴⁴⁶

Vyvstává otázka, co vedlo činovníky Sokola v Rokytnici k jeho registraci po více než čtyřech letech existence, a proč nebyla žádost o založení odeslána už dříve. Je možné, že na vině byla nevědomost místních funkcionářů, jež netušili, že má být spolek oficiálně zapsán u ČOS. Vše se změnilo až stavbou sokolovny počátkem 20. let. Roku 1923 byla totiž stavba v centru vsi dokončena,⁴⁴⁷ a s tím se objevila i otázka vlastnictví budovy. Až zde tedy bylo zjištěno, že spolek musí být oficiálně zapsán u vyšší instituce, aby mohla být sokolovna skutečně v jeho vlastnictví.

Nejvyšším sokolským orgánem byla valná hromada, která se konala jedenkrát za rok, zpravidla v lednu či únoru. Jednání valné hromady mívalo následující podobu. Nejprve při samotném zahájení byli přivítáni hosté, nejčastěji se jednalo o zástupce sokolské župy či významné činovníky. Například roku 1924 potěšil rokytnické Sokoly svou návštěvu významný trebičský činovník Jan Máchal, častým hostem býval i zástupce župy František Krška.⁴⁴⁸ V úvodu bývalo starostou Sokola čteno poselství župy valným hromadám, případně se krátce zmínila celospolečenská situace a s ní spojený apel na členy Sokola (zmíněna byla například hospodářská krize či válka). Po této úvodní části přišly na řadu zprávy jednotlivých činovníků, a to jednatele, pokladníka, náčelníka a náčelnice, vzdělavatele, hospodáře, knihovníka a jednatele s pokladníkem kina. Poslední, ovšem nejdůležitější část valné hromady, se týkala volby vedení spolku. Složení nejvyššího vedení se obměňovalo každý rok. Již předem se ovšem členové vždy dohodli, kdo bude do jakých funkcí navržen, a tak byla volbou pouhou formalitou a probíhala aklamací. Pouze třikrát se stalo, že by navržený kandidát na starostu Sokola nominaci nepřijal. Kromě nejvyššího představeného jednoty se dále volil jeho zástupce,

---

⁴⁴⁵ PROKOP, Jan. Tak jak šel čas – pokračování. *Zpravodaj Rokytnice nad Rokytinou*. 2004, 4 (1), s. 11.

⁴⁴⁶ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytinou II. (1934-1946). Zápis ze dne 25. srpna 1939.

⁴⁴⁷ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytinou: Nahlédnutí do historie*, s. 36.

⁴⁴⁸ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytinou I. (1924-1934). Zápis ze dne 13. ledna 1924.

náčelník a náčelnice a vzdělavatel. K těmto funkcionářům byl následně hlasovalo o osmi až desetičlenném výboru, jeho náhradnících, revizorech účtů a smírčím soudem.⁴⁴⁹

Mezi lety 1924 a 1941 se na pozici starosty rokytnického Sokola vystřídal celkem pět mužů. Nejdéle sloužícím starostou byl v letech 1936 až 1941 Cyril Nováček. Ten již dříve zastával funkci řadového člena výboru a starostenský post mu byl nabídnut už na valné hromadě v roce 1935. Tehdy ale byl starostou obce Rokytnice, a tak nabídku odmítl.⁴⁵⁰ Až o rok později, kdy již nebyl v čele místní samosprávy, se stal hlavním představitelem místního Sokola.⁴⁵¹ V této pozici pak vydržel až do rozpuštění spolku roku 1941.

V této souvislosti je zajímavé sledovat, jak se prolínala funkce starosty obce s funkcí starosty Sokola. Opačný vývoj než Nováček, který se po starostování obce ujal vedoucí pozici v Sokole, měl ředitel rokytnické školy Jonáš. Ten nejprve roku 1929 stanul do čela školy a o dva roky později se stal také sokolským starostou. Na této pozici vydržel, s výjimkou jednorozční pauzy v roce 1932, až do roku 1936, kdy jej nahradil výše zmíněný Nováček.⁴⁵² Roku 1935 byl pak řídicí učitel Jonáš zvolen za starostu Rokytnice nad Rokytnou. Na vedoucích pozicích v místní samosprávě a v tělovýchovné spolku se tak prohodily dvě stejné osoby. S jistou nadsázkou lze říci, že rok 1935 byl rokem učitele Jonáše, který se v krátké době stal vedoucím obce, školy i početného spolku. Kromě dvou zmíněných starostů vedli rokytnické Sokoly dále Matěj (Máťa) Hobza (1924, 1925, 1927), řídicí učitel Josef Foit (1928) a Bohumír Syrový (1926, 1929, 1930, 1931).⁴⁵³ I tito sokolští starostové byli činní nejen ve spolku, ale také v obecním zastupitelstvu. Přítomnost členů sokolského výboru v obecním zastupitelstvu sice přinášela členům mnoho výhod, občas se ale vyskytla i drobná úskalí v podobě střetu zájmů. Jako příklad lze zmínit jednání z kraje roku 1925. Tehdy se na obecním zastupitelstvu projednávala otázka umístění obecní kanceláře, a právě zde přítomní Sokolové navrhli, že by sídlo vedení obce mohlo být v nové budově sokolovny. Lze předpokládat, že takový pronájem by přeci jen nebyl zdarma, a tak se po finanční stránce tento tah spolku hodil. Těsnou většinou osm ku sedmi pak byl návrh přijat.⁴⁵⁴ Následně se ovšem od myšlenky upustilo a byl postaven obecní dům.

---

⁴⁴⁹ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytnou I. (1924-1934), II. (1934-1946).

⁴⁵⁰ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytnou II. (1934-1946). Zápis ze dne 9. února 1935.

⁴⁵¹ Tamtéž. Zápis ze dne 19. ledna 1936.

⁴⁵² Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytnou II.

⁴⁵³ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytnou I. (1924-1934), II. (1934-1946).

⁴⁵⁴ SOkA Třebíč, f. AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938). Zápis ze dne 1. února 1925.

Své zázemí měla organizace v mohutné sokolovně uprostřed návsi, jež byla dostavěna v květnu roku 1923. Prostorný sál pro cvičení a divadelní představení zde doplňovalo pět vedlejších místností. V nich byly kupříkladu uskladněny cvičební pomůcky a divadelní kulisy, probíhala zde jednání výboru, jedna místnost též sloužila jako byt.⁴⁵⁵ V polovině 20. let se Sokolové ale museli vypořádat se skutečností, že v jejich bezprostřední blízkosti vyrostla budova orlovný. Nutno poznamenat, že pro Sokoly byl Orel přeci jen konkurenční organizací. Jak pravil profesor Hobza: „*Všerárodní posláni Sokola, jakož i jeho výlučná služba národu pozvedá vysoko tuto instituci nad všechny ostatní, zejména nad D. T. Jednoty a nad organisace Orli. Nikoliv posilování jedné sociální skupiny, nikoliv služba té které internacionále, nýbrž služba národu, t. j. lidu československému, jest úkolem Sokola.*“⁴⁵⁶ V polovině 20. let se tak vedle sebe usídlily dvě soupeřící tělovýchovné organizace. Vzájemně spolky zápolily nejen v tělesných cvičeních, ale také v sehraných divadelních představeních.⁴⁵⁷

Místní jednota Sokol mnohdy nalézala oporu ve výše zmíněném profesoru Hobzovi. Kromě stavby orlovný se rokytnický rodák a profesor práva na Univerzitě Karlově dále ve prospěch Sokolů například angažoval v jejich sporu se společností provozující kinolicenci⁴⁵⁸ a byl jim celkově jakýmsi poradním orgánem. Jeho zásluh si byli vědomi i činovníci organizace, a tak v roce 1936 byl Hobza jmenován čestným členem Sokola Rokytnice nad Rokytnou.⁴⁵⁹

Jednota během první republiky čítala více jak pět desítek dospělých členů, jež doplňovalo nad třicet cvičících dětí. Sokol se neomezoval pouze na tělesnou přípravu, jeho členové byli též významnými organizátory kulturního dění v obci. Pod vedením vzdělavatele spolku sehrávali divadelní představení, organizovali naučné přednášky, debatní besedy, taneční zábavy či slavnostní připomínky významných výročí.⁴⁶⁰ Na přípravě divadelních her se podílel také učitel na místní škole Stanislav Černý a diváci mohli zhlédnout například klasiky jako Maryšu, Lucernu či Paličovu dceru.⁴⁶¹ Zejména z pohledu finančního bylo pro Sokoly velice důležité vlastnictví kinolicece. O povolení promítat v sokolovně filmy požádali členové rokytnické jednoty již roku 1925,⁴⁶² nicméně veškerá další jednání a kontroly se táhly po tři následující

---

⁴⁵⁵ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 809, k. 105 (Kinolicece Sokol v Rokytnici 1925-1941), fol. 10.

⁴⁵⁶ Sokol a národ dnes.: Řeč pronesená při slavnosti otevření Sokolovny v Rokytnici nad Rokytnou. *Neodvislá domovina*. 1923, 27.07.1923, I(12), s. 1.

⁴⁵⁷ PROKOP, Jan. Tak jak šel čas – pokračování. *Zpravodaj Rokytnice nad Rokytnou*. 2004, 4 (1), s. 11.

⁴⁵⁸ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytnou I. (1924-1934). Zápis ze dne 29. ledna 1931.

⁴⁵⁹ MÚA AV ČR, f. Hobza Antonín, inv. č. 290, k. 3 (Tělocvičná jednota Sokol v Rokytnici n. R. 3-5), fol. 2.

⁴⁶⁰ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytnou I. (1924-1934), II. (1934-1946).

⁴⁶¹ PROKOP, Jan. Tak jak šel čas – pokračování. *Zpravodaj Rokytnice nad Rokytnou*. 2004, 4 (1), s. 11.

⁴⁶² SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 809, k. 105 (Kinolicece Sokol v Rokytnici 1925-1941), fol. 157.

léta, a tak kino bylo zkolaudováno a otevřeno až roku 1928.⁴⁶³ Průtahy s udělením licence na provozování kina znepokojovali členy Sokola zejména s ohledem na blížící se dostavbu sousední orlovný. Stále nevyřízenou žádost na kinolicenci připomínali ve svém psaní Zemské správě politické v září 1926 starosta Bohumír Syrový a jednatel spolku Josef Foit. Zde se mimo jiné uvádí: „*Dosud nedostalo se nám žádného vyřízení a nejsou nám důvody průtahu vůbec známy. Je nám však známo, že těl. jednota Orel v Rokytnici, která staví Orlovnu podala si, ačkoliv budova ještě není dostavena také žádost za koncesi ku provozování biografu a obáváme se, aby politickými vlivy nebylo u okresní správy politické působeno k příznivému vyřízení žádosti Orla, přesto, že místnosti Orlovný nejsou ještě dostaveny a přesto, že žádost Sokola byla podána mnohem dříve.*“⁴⁶⁴ Nově zřízené kino si Sokolové pojmenovali podle vedle jejich zázemí tekoucí řeky, a to *Rokytná*.⁴⁶⁵ V meziválečném období bývalo promítnuto okolo dvaceti filmů za rok. Vedle těch z české produkce se objevovaly i snímky americké, francouzské a ruské.⁴⁶⁶

Bohatý život sokolského hnutí ovšem zarazily události z roku 1941. Že se blíží pro sokolstvo nepříliš veselé chvíle, cítili někteří jeho rokytničtí členové již na začátku roku 1941. Na valné hromadě 26. ledna například náměstek starosty Alois Novák ve své úvodní řeči „*zdůraznil vážnost doby pro sokolstvo a téměř pro celý svět*“.⁴⁶⁷ Činnost jednoty avšak probíhala ve stejném duchu jako léta předcházející. Poslední výborová schůze Sokola se uskutečnila 20. února 1941 a jediným bodem programu bylo fungování místního kina.⁴⁶⁸

Podobně jako za první světové války, i během té druhé zasáhly úřady do sokolské činnosti. Říšský protektor Konstantin von Neurath, zastoupený Karlem Hermannem Frankem, vydal dne 12. dubna 1941 přípis č. j. BdS I – 1 145/41 určený předsedovi vlády Aloisi Eliášovi o pozastavení činnosti ČOS. V dokumentu mimo jiné stálo: „*Od počátku války bylo možno pozorovati, že ve spolku Sokol a jeho složkách nabývají stále více vrchu ony živly, které zamýšlejí přenést odpor k říši do všech oborů. Mezi osobami, které byly zatčeny při likvidaci jednotlivých skupin odporu, nachází se značný počet vedoucích činníků Sokola. Sokolská vystoupení jeví zcela jednoznačně nepřátelský postoj vůči Německu...Ačkoliv jsou dány dostatečné důvody pro rozpuštění svazu i jeho členských spolků, nehodlám rozpuštění provést.*“

---

⁴⁶³ Tamtéž, fol. 52.

⁴⁶⁴ Tamtéž, fol. 91-92.

⁴⁶⁵ Tamtéž, fol. 10.

⁴⁶⁶ Tamtéž, fol. 143.

⁴⁶⁷ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytnou II. (1934-1946). Zápis ze dne 26. ledna 1941.

⁴⁶⁸ Tamtéž, zápis ze dne 20. února 1941.

Žádám však, abyste nařídil, aby s okamžitou platností až na další byla zastavena činnost svazu, žup i jednot, jakož i event. připojených spolků. ⁴⁶⁹ Sokolský život se tak rázem zastavil, i ten v Rokytnici. Pozastavena musela být veškerá činnost, ať již cvičební či organizační vůbec a existence spolku se omezila pouze na nakládání s vlastním majetkem.⁴⁷⁰

Druhého dne po vydání protektorova přípisu o pozastavení ČOS, v neděli 13. dubna, proběhlo v Rokytnici na obecním úřadě setkání zástupců místního Sokola, starosty obce Hermana Machovce a strážmistrů Ladislava Kadlece a Františka Paličky z četnické stanice ze sousedních Kojetic. Předmětem dopoledního jednání zde byla povinná revize veškerého jmění rokytnické sokolské jednoty. Z jmění nemovitého disponovala tehdejší jednota budovou sokolovny v bilanční ceně 58 tisíc korun, jmění movité představovaly zejména cvičební pomůcky, domácí a kuchyňské potřeby, divadelní kulisy, knihy a pokladní záležitosti. Po sepsání majetku spolku bylo rozhodnuto, že četnické stanici v Kojeticích musí být předány veškeré písemnosti, smuteční prapor, mimo to také dlužní úpis Vzájemné pojišťovně Praha ve výši 30 tisíc korun a necelých 95 korun v hotovosti. Ostatní movité jmění bylo shromážděno do dvou místností sokolovny, do nichž byl zapečetěn vstup. Jediné, co nadále zůstalo volně k využívání, bylo jeviště a hlediště pro provozování kinolice.⁴⁷¹ Ačkoliv činnost ČOS byla úředně pozastavena, její jednoty se však stále musely zabývat některými problémy v hospodaření a plnit též mnohé platební povinnosti. Ta rokytnická se například v květnu musela vypořádat s nedoplatkem 240 korun Západomoravským elektrárnám za provedení světelné instalace a přívodního vedení v místní sokolovně. Tento dluh se dokonce protáhl až do doby, kdy již spolek úředně neexistoval, tj. do června 1942.⁴⁷²

Závěrem srpna roku 1941 stanovil Okresní úřad v Třebíči někdejšího starostu Sokola v Rokytnici Nováčka zplnomocněncem pro správu a udržování zajištěného majetku. Úkolem takovéto osoby bylo zastupovat spolek v majetkově právních poměrech, například vůči úřadům. Dále také měl zplnomocněnec o veškeré jmění pečovat, aby na něm nedošlo k jakékoliv újmě.⁴⁷³ I vzhledem k tomu, že veškeré pomůcky, ať již cvičební či divadelní, byly uzavřeny v zapečetěné místnosti, aktivita místních Sokolů pominula. Členové nemohli po pozastavení činnosti jejich organizace hromadě přecházet či vytvářet spolky nové. Místní

---

⁴⁶⁹ UHLÍŘ, Jan B. *Sokol za protektorátu: Organizovaná rezistence ČOS*. Praha, 2005. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc., s. 129-130.

⁴⁷⁰ Tamtéž, s. 131.

⁴⁷¹ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1990, k. 542 (Tělocvičná jednota Sokol Rokytnice nad Rokytinou 1923-1948), fol. 66-68.

⁴⁷² Tamtéž, fol. 73, 82.

⁴⁷³ Tamtéž, fol. 78.

sportovci ale hledali způsoby, jak by mohli činnost své sokolské jednoty nahradit. Na podzim roku 1941 tak v Rokytnici nad Rokytnou vzniká nový spolek, a to SK Rokytnice nad Rokytnou. V jeho řadách následně působilo mnoho bývalých sokolských funkcionářů.⁴⁷⁴

Konečná rána do utlumeného Sokola přišla na podzim 1941 po nástupu Reinharda Heydricha. Zastupující říšský protektor Heydrich byl do své funkce oficiálně uveden 28. září a jeho přítomnost ihned pocítila i ČOS. Prvním Sokolem, který byl v těchto dnech zatčen, byl sám ministerský předseda Eliáš a perzekuce členů a samotného sokolského hnutí pokračovala také v následujících týdnech.⁴⁷⁵ Uprostřed noci ze 7. na 8. října 1941 byla okupační správou zahájena tzv. *Akce Sokol*, během které byli zatčeni významní sokolští představitelé. Počet zatčených během této akce se vyšplhal na 1 500.⁴⁷⁶ „Spolek „Česká obec sokolská“ se sídlem v Praze a jeho členská sdružení se tímto rozpouštějí. Jméno této organizace bylo ve smyslu 2 nařízení o propadnutí jmění v protektorátu Čechy a Morava ze dne 4. října 1939... zabaveno a může být, pokud říšský protektor v Čechách a na Moravě neučiní jiné opatření, prohlášeno tajnou státní policií za propadlé ve prospěch Říše,“ zněl dokument o rozpuštění ČOS podepsaný Heydrichem 8. října a uveřejněný v Der Neue Tag.⁴⁷⁷

Po těchto událostech nastaly dlouhé týdny postupné likvidace jednotlivých organizací. Již 30. října 1941 obdržel zplnomocněnec Nováček nařízení okresního úřadu, aby do týdne předložil opět veškeré údaje o zabaveném sokolském majetku. Úřední formality probíhaly až do jara roku následujícího. Veškerá jednání ohledně dalšího převodu majetku a jiných záležitostí rozpuštěné jednoty vedl její poslední starosta a jmenovaný zplnomocněnec Nováček. Ovšem jeho role se s novým rokem 1942 chýlila ke svému konci. Na základě oznámení SS-Hauptsturmführera Schmidta, pověřeného správce pro zabavený majetek Sokola, ze dne 19. ledna 1942 byl Nováček zbaven své funkce. Na místo zplnomocněnce pro správu majetku Sokola Rokytnice byl Schmidtem jmenován jistý Henrich Friedl, vedoucí činovník NSDAP v Bransouzích. Zpráva Okresnímu úřadu v Třebíči zněla v překladu takto: „Zmocněným zástupcem za zrušený sokolský spolek v Rokytnici (Roketnitz) jsem jmenoval pana Heinricha Friedla, blokového vůdce NSDAP Bransouzích (Branitzlosen). Hlásí se přímo mně. Žádám Vás proto, abyste zbavili dosavadního zmocněného zástupce jeho funkce a provedli řádný převod podniku včetně všech dokladů od předchozího zmocněnce na zmocněnce nového. Pokud bude nutná vaše další spolupráce, oslovím vás případ od případu na výše uvedenou plnou moc. -

---

⁴⁷⁴ Viz *Sportovní klub Rokytnice nad Rokytnou*.

⁴⁷⁵ UHLÍŘ, Jan B. *Sokol za protektorátu: Organizovaná rezistence ČOS*, s. 136-137.

⁴⁷⁶ Tamtéž, s. 139.

⁴⁷⁷ Tamtéž, s. 142.

*Správce pro zabavený majetek rozpuštěného Sokola, Říšský spolek pro tělesné cvičení, SS-H.-Stuf. Dr. Schmidt*⁴⁷⁸

Výměna zplnomocněnce ale neproběhla ze dne na den, vše bylo oficiálně stvrzeno až 6. března 1942. V dopoledních hodinách tohoto dne proběhlo v budově obecního úřadu setkání někdejšího starosty Sokola a končícího zplnomocněnce Nováčka, s novým zplnomocněncem Friedlem, za přítomnosti zástupce okresního úřadu. Zde již byl Nováček definitivně zbaven své funkce ve prospěch Friedla, zároveň mezi oběma muži došlo ke konečnému předání sokolského majetku.⁴⁷⁹ Lze tedy brát toto setkání jako pomyslnou poslední tečku za více než dvě dekády dlouhou činností rokytnického Sokola. Za majetek, ačkoliv již úředně zabavený a nevyužívaný, již nezodpovídala osoba z řad místní jednoty, ale úředník německé správy. Sokolské hnutí v obci tak přestalo na následující tři roky existovat.

Ke znovuoobnovení života nejstaršího tělovýchovného spolku v Rokytnici nad Rokytinou došlo 12. června 1945, kdy se sešli členové posledního sokolského výboru doplněni novými členy ve vedení.⁴⁸⁰ K opětovnému zahájení cvičení došlo o měsíc později, až po opravách a úklidu sokolovny. První tělocvičná činnost od roku 1941 proběhla v pátek 13. července 1945.⁴⁸¹ Aktivita Sokola za třetí republiky téměř kopírovala tu v době předválečné. Nadále byla pořádána cvičení žáků, dorostu a dospělého členstva, mnoho sil věnovala jednota také do kulturního života v obci. Kromě promítání v místním kině pořádali Sokolové ples, maškarní merendu, mikulášskou nadílku a další akce.⁴⁸² Často se ale také předmětem diskusí stávala otázka sjednocení tělovýchovy, která po válce rezonovala napříč celou ČSR.

Tehdejší společnost byla stále ořesená událostmi ze září 1938 a jakousi zábranou, aby se dějinné události neopakovaly, měla být sjednocená a kooperující společnost. To se týkalo i tělovýchovy, o jejímž sjednocení se po roce 1945 naplno rozvinuly mnohdy až bouřlivé debaty. Samotná KSČ, která již tehdy byla dominantní politickou silou, vehementně usilovala o sjednocení tělovýchovy. Motivací jí zde byla možnost snazší kontroly spolků, v nichž se občané sdružovali. Z toho důvodů například nebyla znovuoobnovena Federace proletářské

---

⁴⁷⁸ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1990, k. 542 (Tělocvičná jednota Sokol Rokytnice nad Rokytinou 1923-1948), fol. 76-77.

⁴⁷⁹ Tamtéž, fol. 75.

⁴⁸⁰ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytinou II. (1934-1946). Zápis z 12. června 1945.

⁴⁸¹ Tamtéž. Zápis z 10. července 1945.

⁴⁸² Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytinou II. (1934-1946). Zápis z let 1945-1946.

výchovy a strana doporučovala svým členům vstup do sokolských jednot.⁴⁸³ I v námi probírané obci lze v letech 1945 a 1946 sledovat vstup komunistů do Sokola. Sokolská základna se například rozšířila o předsedu MNV Přemyla a další již prvorepublikové členy KSČ.⁴⁸⁴ Sjednocení tělovýchovných spolků však v samém počátku narazilo zejména u Orla a fotbalového svazu. Tyto organizace požadovaly tzv. federativní sjednocení, k němuž také v září 1946 vytvořením Československého tělovýchovného svazu došlo. Jednalo se o to, že sportovní spolky byly sice sdruženy v ČSTS, nadále ale samostatně rozvíjely svojí vlastní činnost.⁴⁸⁵ Tento systém tělovýchovy skončil únorem 1948 a převzetím moci komunistickým režimem. Z rozhodnutí Ústředního akčního výboru Národní fronty se nově veškerá sportovní činnost organizovala pod hlavičkou ČOS. V Rokytnici nad Rokytinou se tak koncem února 1948 mění i spolkové vyžití. Dvě ze tří stávajících organizací přestávají existovat. Hegemonem tělovýchovy se stává zdejší Sokol, jehož portfolio činností je nově kromě tělesných cvičení, kultury a podobně doplněno například o fotbal.

11.2. Orel

Aktivnější zapojení křesťanů do veřejného dění po vydání encykliky *Rerum Novarum* papežem Lvem XIII. (1891) přineslo nejen vznik křesťanských politických uskupení, ale i křesťanských tělovýchovných spolků. Po ustanovení Moravsko-slezské křesťansko-sociální strany se také silněji začalo hovořit o vzniku odborů tělovýchovy při jednotlivých katolických organizacích. Zkraje 20. století došlo ke vzniku takovýchto odborů v Líšni, Zlíně i Brně a roku 1904 byla na velehradském sjezdu křesťansko-sociální strany přijata směrnice, aby věřící vznik spolků podporovali. Odbory ve výše zmíněných moravských městech následně doplnily nově vzniklé v Moravské a Polské Ostravě, Kroměříži (obě 1907), Olomouci nebo Třebíči (obě 1908). Ve dnech 30. a 31. května 1909 se pak v Olomouci konal sjezd křesťansko-sociální strany, který je brán coby počátek Orla. Předsedou Janem Šrámkem zde bylo vyhlášeno přejmenování katolických tělovýchovných odborů na jednotný název Orel.⁴⁸⁶ Nově vzniklá

---

⁴⁸³ PACEK, Miloš. *Sjednocování tělovýchovných organizací v letech 1945-1948 na příkladu Sokola a Orla ve vybraných obcích na Přerovsku*. Brno, 2015. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Mgr. Denisa Nečasová, Ph.D., s. 25-26.

⁴⁸⁴ Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytinou II. (1934-1946). Zápis ze dne 27. června 1946.

⁴⁸⁵ KÖSSL, Jiří, František KRÁTKÝ a Jaroslav MAREK. *Dějiny tělesné výchovy II.: Od roku 1848 do současnosti*, s. 223-224.

⁴⁸⁶ TLUSTÝ, Tomáš. Počátky a vývoj orelské organizace na Moravě do roku 1914. *Studia sportiva*. 2018, **12**(1), s. 94-98.

organizace převzala jméno od obdobného slovinského uskupení vedeného Janem Evangelistou Krekem.⁴⁸⁷ Ostatně tento slovinský křesťansko-sociální politik inspiroval Šrámka nejen v pojmenování tělovýchovné organizace Orel, ale i Československé strany lidové.⁴⁸⁸ Sám Šrámek stanul roku 1911 v čele první orelské rady.⁴⁸⁹

Ve spolkové příručce nazvané *Orelská myšlenka* z roku 1923 se autor Jakub Filip vrací k příčinám vzniku organizace. Důvodem k založení Orla měl být stále silnější antiklerikalismus ze strany Sokola a jeho až nepřátelský přístup ke katolíkům. Sokolové totiž svými usneseními například vylučovali souběžné členství v katolických organizacích a Sokolu, dále zakazovali Sokolům v krojích vstup do kostela či být při pohřebních průvodech za křížem.⁴⁹⁰

Sami členové charakterizovali svůj spolek jako „*kulturní a tělocvičné sdružení uvědomělých katolíků, Čechů a Slováků v Čsl. republice, bez rozdílu věku, pohlaví, stavu a tříd.*“⁴⁹¹ Jejich úkolem bylo vychovávat své členy v lásce k Bohu a vlasti, dále pak obroda národa a utužení tělesné zdatnosti. Orelské myšlenky lze shrnout do následujících spojení: *v srdci víru, v paži sílu, v mysli vlast.*⁴⁹²

Netrvalo příliš dlouho a po ustanovení rokytnického Sokola v září 1919 si svůj spolek vytvořili i místní katolíci. K založení místní jednoty Orla došlo počátkem ledna 1920. U zrodu katolického spolku stáli Augustin Zerzánek, který se stal jeho prvním starostou, dále pak jednatel Alfons Kučera, náčelník František Bobek, hospodář František Hlouch, pokladník Jan Svoboda a člen výboru František Chromý.⁴⁹³ Vznik rokytnického Orla posvětila schválením zaslaných stanov *Zemská správa politická na Moravě* dne 15. ledna 1920.⁴⁹⁴ Tímto dnem tak můžeme oficiálně datovat vznik v pořadí druhé tělovýchovné organizace v Rokytnici nad Rokytnou.

Zatímco ve vedení Sokola se v průběhu let vystřídal pět mužů, orelská činnost byla vedena třemi starosty – Augustinem Zerzánkem, Františkem Štorkem a Josefem Václavkem. Podobně jako u Sokola, i funkcionáři Orla svojí činností přesahovali spolkový život a velkou měrou se zapojovali i do chodu místní samosprávy. Jen z prvního orelského výboru v Rokytnici byli

---

⁴⁸⁷ FILIP, Jakub. *Orelská myšlenka*. Praha: Zemská rada Orla Čs., 1923, s. 7.

⁴⁸⁸ MIHOLA, Jiří a Michal PEHR. *Lidově, národně, křesťansky: k dějinám Československé strany lidové (KDU-ČSL): 1919-2019*. Praha: Filip Tomáš - Akropolis, 2019, s. 24. ISBN 978-80-7470-261-7.

⁴⁸⁹ TLUSTÝ, Tomáš. *Počátky a vývoj orelské organizace na Moravě do roku 1914*, s. 102.

⁴⁹⁰ FILIP, Jakub. *Orelská myšlenka*, s. 5.

⁴⁹¹ Tamtéž.

⁴⁹² Tamtéž, s. 7-10.

⁴⁹³ PROKOP, Jan. *Tak jak šel čas – pokračování. Zpravodaj Rokytnice nad Rokytnou*. 2004, 4 (1), s. 11.

⁴⁹⁴ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2007, k. 545 (Jednota čl. Orla Rokytnice n/Rokyt. 1920-1949), fol. 1.

zastupiteli hned tři členové z pěti. I v dalších prvorepublikových letech zastávali mnozí činovníci Orla posty v obecním zastupitelstvu, a to především pod hlavičkou ČSL. Například v desetičlenném seznamu lidoveckých kandidátů do obecních voleb roku 1938 se nacházelo šest členů tehdejšího orelského výboru. Ostatně samotný zakládající člen Zerzánek je se správou obce dokonce spjat po celou první republiku, dále lze zmínit, že funkci náměstka starosty spolku léta zastával někdejší starosta obce Fučík.⁴⁹⁵

Své zázemí si katolický spolek vybudoval mezi lety 1926 a 1927. Zahájení stavby v prvních měsících roku 1926 s sebou přineslo rozpor mezi Sokolem a Orlem, o čemž již bylo pojednáno v kapitolách výše. Stavba vlastního zázemí byla pro poměrně krátce existující spolek finančně náročná. Vedle půjčky 35 tisíc korun od Městské spořitelny v Třebíči se proto představenstvo Orla obrátilo s prosbou o finanční podporu i na samotné členy. Spolku se skutečně podařilo potřebné finance nahromadit především díky přispění šestnácti obětavých Orlů. Členové na výstavbu orlovný půjčili dohromady více než 46 tisíc korun, přičemž nejvíce prostředků zapůjčili starosta obce Fučík (11 tisíc korun) a administrátor farnosti Lakomý (10 tisíc korun).⁴⁹⁶ Po dokončení stavby v roce 1927 orlovna obsahovala prostorný sál, jeviště, šatnu s knihovnou a jednu místnost, v níž bydlel domovník Ladislav Špaček.⁴⁹⁷

Orel v Rokytnici nad Rokytnou po čas své existence čítal okolo čtyřiceti členů,⁴⁹⁸ koncem 20. let jejich počet stoupl sedm desítek, z čehož padesát bylo činných a cvičících, zbylých dvacet přispívajících.⁴⁹⁹ Činnost spolku se příliš nelišila od výše zmíněné sokolské jednoty. Členové Orla se také věnovali tělesným cvičením, která vedl především František Bobek, pro své spoluobčany taktéž sehrávali nejrůznější divadelní představení.⁵⁰⁰ Specifikum organizace však spočívalo v tom, že uvedené aktivity doplňovala náboženskou výchovou. Není tedy divu, že ve významných funkcích rokytnického Orla působili také kněží Stanislav Lakomý a Jan Bula. První zmíněný zastával v meziválečném období post vzdělavatele,⁵⁰¹ jeho nástupce Bula pak vykonával funkci vedoucího spolkové mládeže nazývané „Orlíci“.⁵⁰² Ostatně i v jiných

---

⁴⁹⁵ SOkA Třebíč, AM Rok., kn. č. 1 (Zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva 1924-1938).; SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., k. 418, inv. č. 1624 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928).; SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2007, k. 545 (Jednota čsl. Orla Rokytnice n/Rokyt. 1920-1949).

⁴⁹⁶ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2007, k. 545 (Jednota čsl. Orla Rokytnice n/Rokyt. 1920-1949), fol. 92-93.

⁴⁹⁷ Tamtéž, fol. 104.

⁴⁹⁸ Tamtéž, fol. 72, 74.

⁴⁹⁹ Spolkový výkaz z roku 1928 uvádí, že jednota čítá 74 členů (22 cvičících, 30 činných a 22 přispívajících). In: Tamtéž, fol. 80.

⁵⁰⁰ PROKOP, Jan. Tak jak šel čas – pokračování. *Zpravodaj Rokytnice nad Rokytnou*. 2004, 4 (1), s. 11.

⁵⁰¹ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2007, k. 545 (Jednota čsl. Orla Rokytnice n/Rokyt. 1920-1949).

⁵⁰² KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*, s. 64-66.

organizacích byli do struktur zapojeni katoličtí kněží. Nejčastěji z pozice vzdělavatele prováděli bohoslužby a výuku náboženství.⁵⁰³

Nicméně veškerá cvičení, divadelní představení a duchovní osvětu taktéž pozastavila léta německé okupace. Po rozpuštění sokolské obce v říjnu 1941 přišel v listopadu téhož roku na řadu i katolický Orel. Tehdy ovšem byla činnost zastavena pouze na Moravě. Posledního listopadového dne roku 1941 obdrželi orelišť starostové Josef Václavek (Rokytnice), František Novák (Římov) a Jindřich Nahodil (Loukovice) zprávu, kterým se úředně zastavovala činnost jejich spolků. Veškeré jmění, ať již se jednalo o finanční hotovost, úřední dokumenty, cvičební pomůcky či divadelní kulisy, bylo zajištěno, a činnost Orla tak po více jak dvaceti letech utichla.⁵⁰⁴

Aby nedošlo k újmě na veškerém zabaveném majetku, byl zplnomocněncem pro správu zdejšího jmění ustanoven kněz Lakomý. Prostory orlovný a přilehlého cvičiště ale prázdnotou po zbytek protektorátu nezely. Veškerá orelská zařízení mohla být propůjčována školám, protektorátním institucím, ale i soukromým osobám. Výjimkou byli samotní členové Orla, kterým bylo zakázáno využívání cvičiště a pronajímání místností v orlovně. Pronájem byl samozřejmě zpoplatněn, ovšem pouze v takové výši, aby výtěžek sloužil jen a pouze k údržbě majetku.⁵⁰⁵ I tato starost měla původně spadat do kompetencí zplnomocněnce a administrátora rokytnické farnosti Lakomého, nicméně o veškerou údržbu se staral domovník orlovný Špaček. Ubytování Špačkovy rodiny v orlovně s sebou přineslo i značné komplikace při zajišťování majetku zastaveného spolku. Tělocvičné nářadí, divadelní pomůcky, ale i nábytek, kamna nebo dřevěný kříž zůstaly nahromaděny v budově orlovný, bez možnosti přístupu k nim. Kromě spolkového jmění ale došlo nedopatřením také k zajištění Špačkova majetku. Domovník si pod podiem uschoval brambory, ty mu však při úředním postupu nemohly být vydány.⁵⁰⁶

Tělesná cvičení a kulturní vyžití tedy vymizela, zázemí ale stále bylo spravováno zástupcem organizace. V takovémto stavu přežíval Orel nejen ten rokytnický, ale i v jiných moravských obcích, až do září 1942. K jeho oficiálnímu rozpuštění na celozemské úrovni došlo 30. září 1942 výnosem K. H. Franka.⁵⁰⁷ O vymazání Jednoty Orla v Rokytnici nad Rokytnou z katastru spolků byl jeho poslední starosta Josef Václavek vyrozuměn dopisem ze dne 3. října. Na kněze

---

⁵⁰³ VEJVAR, Stanislav. *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách 1909-1948*. Kladno, 2014. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jana Čechurová, PhD., s. 8.

⁵⁰⁴ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2007, k. 545 (Jednota čl. Orla Rokytnice n/Rokyt. 1920-1949), fol. 106.

⁵⁰⁵ Tamtéž, fol. 96.

⁵⁰⁶ Tamtéž, fol. 104.

⁵⁰⁷ VEJVAR, Stanislav. *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách 1909-1948*, s. 24.

Lakomého tak tímto čekal nový úkol v podobě předání veškerého majetku. Rozpuštěním Orla totiž za jmění přestal zodpovídat, vše bylo tajnou policií zabráno ve prospěch Říše.⁵⁰⁸

Po skončení druhé světové války obnovil rokytnický Orel svoji činnost v srpnu 1945.⁵⁰⁹ Ačkoliv se ve společnosti objevovaly snahy o sjednocení spolků a organizací pod jednu tělovýchovu, udržel si Orel svoji samostatnost a mohl nadále plně rozvíjet svoji činnost. Výraznou postavou poválečné činnosti obnoveného Orla v Rokytnici se stal mladý kaplan Jan Bula. Ten se do spolku po svém ustanovení v obci rychle zapojil především díky svému příteli Miloslavu Hlouchovi. Ve spolku se kaplan věnoval především svému oblíbenému divadlu, pro které psal scénáře her a maloval kulisy. Pouze u divadla však Bula nezůstal, a za nedlouho také vedl orelskou mládež. Hajný Antonín Škrdla, s nímž se později setkáme v souvislosti s Babickými procesy, knězi Bulovi a malým Orlům věnoval nevyužívaný zděný domek na tzv. Zámecké cestě. Chátrající stavení Bula s dalšími Orly opravil a v létě roku 1946 poprvé pro mládež uspořádal akci nazvanou orelská chaloupka, jakousi školu v přírodě.⁵¹⁰

Radost z obnovení spolku a jeho rozvoje ovšem netrvalo příliš dlouho, Plné převzetí moci ve státě komunistickou stranou totiž bezprostředně po 25. února poznala sama Jednota Orel. Po sloučení všech sportovních a tělovýchovných spolků a svazů pod Sokol 27. února katolický spolek fakticky vymizel z veřejného života. Podobný osud potkal také samotného zakladatele Orla a lidoveckého předsedu Jana Šrámka. Starosta rokytnického Orla Václavek byl o rozpuštění spolku obeznámen hned druhého dne po sloučení tělovýchovy. Podobně jako před necelými sedmi lety, i tentokráte bezpečnost zajistila veškerý spolkový majetek a znepřístupnila orlovnu.⁵¹¹ Ze spisů SNB v Kojeticích, který zajišťoval majetek Orla v Rokytnici, vyplývá, že zdejší funkcionáři jednoty již před 25. únorem tušili, kam politická krize spěje, a jaký bude mít dopad na jejich spolek. Při sepisování zabaveného majetku totiž příslušníci zjistili, že z vkladní knížky byla 23. února vybrána hotovost 25 tisíc korun, která ale nebyla vyúčtována a nebyla dohledána ani při zajištění. Až začátkem března po vyzvání bezpečností předal jednatel František Svoboda na stanici SNB zmíněnou částku společně s další hotovostí ve výši 7 tisíc korun.⁵¹² Veškeré mění Orla následně nařízením rady Okresního národního výboru v Třebíči ze dne 4. května 1948 připadlo Tělocvičné jednotě Sokol Rokytnice nad Rokytinou.⁵¹³

---

⁵⁰⁸ Tamtéž, fol. 94-97.

⁵⁰⁹ Tamtéž, fol. 25.

⁵¹⁰ KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*, s. 64-66.

⁵¹¹ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2007, k. 545 (Jednota čl. Orla Rokytnice n/Rokyt. 1920-1949), fol. 16.

⁵¹² Tamtéž, fol. 9.

⁵¹³ Tamtéž, fol. 8.

Ačkoliv byl tedy veškerý majetek předán a jednota přestal existovat, orelská myšlenka se díky knězi Bulovi a mladým Orlům ve zdejší obci šířila dále. Kdysi zvaní *Orlíci*, mládežnická organizace spolku, se s odkazem na probíhající události přejmenovala na *Vojtíšci* a fungovala dále. Inspirací v názvu byl kaplan Bulovi sv. Vojtěch, který musel žít ve vyhnanství, podobně jako Orlové po roce 1948.⁵¹⁴ K této aktivitě rokytnického kaplana se v roce 1951 vrátila také Státní bezpečnost ve zprávě o Bulově pověsti. Zde stojí: „Založil skupinu mládeže školních dětí, kterou nazval *VOJTÍŠCI* a tyto vychovával k náboženskému fanatismu. Mimo to jim vštěpoval nenávisť k lidovědemokratickému zřízení. Konkrétně mu nebylo nic dokázáno, ale jeden čas objevovaly se tam letáky a všeobecně se soudí, že to byla práce jeho mládeže. Měl veliký zájem a snahu o to, aby jeho mládež nevstoupila do řad ČSM.“⁵¹⁵ Jednota Orel v Rokytnici nad Rokytnou se ve protokolech spjatých s tzv. *Babickým případem* objevuje častěji, nejen v souvislosti s P. Bulou. V pořadí třetím procesu, který se uskutečnil 11. prosince 1951 v Jihlavě, byli mezi souzenými i členové Orla.⁵¹⁶

11.3. Dělnická tělocvičná jednota

Vedle vlasteneckého Sokola a katolického Orla vznikaly v Čechách a na Moravě i tělovýchovné organizace levicového zaměření. Již roku 1874, tedy dvanáct let po ustanovení Sokola, byla v obci Juliánov v blízkosti brněnských Židenic založena tělovýchovná organizace sdružující dělnictvo. Spolek zprvu převzal název od obdobného z Německého císařství – Lassalle. Později se Vzdělávací podpůrný tělocvičný spolek Lassalle přejmenoval na Dělnickou tělocvičnou jednotu a k zakládání obdobných jednot docházelo v dalších obcích. V Praze byla DTJ založena roku 1897. Nejvyšší koncentrace jednot byla především v průmyslových oblastech na severu Čech, tedy v místech hojně obývaných dělníky. Narůst jednot byl především v prvních letech 20. století, kdy mezi lety 1902 a 1909 stoupl jejich počet ze 31 na 400. Rozvoj DTJ svým způsobem zamezila nejen léta první světové války, kdy klesl počet členů, ale také štěpení sociální demokracie v roce 1920. Právě s touto politickou stranou byla DTJ od svého vzniku silně spjata. Poté, co roku 1921 došlo k založení KSČ, odtrhla se silně

---

⁵¹⁴ KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*, s. 74-75.

⁵¹⁵ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645, spis Jan Bula a spol., Zpráva o pověsti Jana Buly, s. 54-55.

⁵¹⁶ Viz kapitola *Případ Babice*.

levicová frakce i od DTJ a založila vlastní organizaci nazvanou Federace dělnických tělovýchovných jednot (FDTJ).⁵¹⁷

Snahy o vytvoření levicové tělovýchovné organizace neminuly ani Rokytnici, v níž na počátku 20. let žilo nad dvě desítky dělníků zaměstnaných v Budischowského továrně v Třebíči-Borovině. I zde se tedy ustanovila místní organizace DTJ, nicméně její existence neměla dlouhého trvání.

Výnosem Zemské správy politické v Brně č. 26290/VIII. byl dne 8. dubna 1920 stvrzen vznik DTJ v Rokytnici nad Rokytnou, jehož hlavním cvičitelem se stal František Piálek. Ovšem z řad rokytnických občanů se nepodařilo přilákat do jednoty mnoho členů. Přeci jen část byla již půl roku organizována v Sokole, část od ledna v nově ustanoveném Orlu. Z důvodu malé členské základny se tak rokytnická DTJ přemístila na jaře roku 1921 do sousedního Chlístova. Zde hrstka levicově smýšlejících cvičenců našla zázemí u hostinského Jana Svobody. Ten sám později uvedl, že u něj v roce 1921 spolek „asi třikrát na sále cvičil a pak se rozešel, aniž by po sobě jmění v Chlístově zanechal.“⁵¹⁸

Činnost DTJ v Rokytnici nad Rokytnou, respektive později v Chlístově, skončila po pouhém roce existence. V následujících měsících byl chod jednoty pozastaven a její členové se nadále nescházeli. O spolek se tak začaly roku 1924 zajímat zemské a okresní úřady, za účelem úředního zániku jednoty. Krátká kapitola rokytnické DTJ se tak uzavírá v listopadu 1924, kdy je definitivně vymazána ze spolkového katastru.⁵¹⁹

11.4. Sportovní klub Rokytnice nad Rokytnou

„Mimoto dejte rozkaz spolkovým úřadům, aby zakázaly tvoření nových náhradních organizací. Nebudíž trpěn hromadný přestup členů Sokola nebo přijímání větších skupin členů do jiných organizací. Spolky, které by jednaly proti tomuto nařízení, bud'těž rozpuštěny,“ stálo v přípisu říšského protektora o pozastavení činnosti ČOS.⁵²⁰ Ačkoliv tedy sportovci ze Sokola, jímž byl postupně od dubna do října 1941 nejprve pozastaven a posléze úplně rozpuštěn jejich spolek, neměli vytvářet organizace nové, v Rokytnici právě jedna taková vznikla. Na podzim

---

⁵¹⁷ Národní muzeum – Archiv tělesné výchovy a sportu, f. Dělnické tělocvičné jednoty 1897-1997, inventář č. 116, úvod.

⁵¹⁸ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2019, k. 546 (Dělnická tělocvičná jednota Rokytnice 1924), fol. 1-10.

⁵¹⁹ Tamtéž.

⁵²⁰ UHLÍŘ, Jan B. *Sokol za protektorátu: Organizovaná rezistence ČOS*, s. 130.

roku 1941 byl oficiálně založen Sportovní klub Rokytnice nad Rokytnou, jehož činnost se zaměřila na fotbal.

O fotbal a sport vůbec rostl v Rokytnici zájem již v prvních letech nově vzniklé republiky. Místní sportovci se především sdružovali v Sokolu či Orlu, kde probíhala zejména tělesná cvičení. Postupem let se ovšem do popředí čím dál více dostávaly zejména fotbal a volejbal. Občané více než sedmisethlavé obce se tak začali v meziválečné době často realizovat ve sportovní činnosti. V úvodním zápise kroniky SK Rokytnice zapisovatel Zdeněk Špaček přikládá největší zásluhy o zdejší sport trojici mužů. Prvním z nich je v práci již vícekrát zmíněný poštovník Bohumír Syrový, Sokol a krátce také obecní radní. Zásluhu za povznesení místního sportu nesl také rokytnický rodák a učitel brněnského gymnázia Alois Novák. Trojici „nejzasloužilejších“ uzavírá profesor Antonín Hobza, „*který jako dobrý sportovec přispěl k povznesení sportu v Rokytnici n. Rok.*“⁵²¹

Rostoucí popularitu fotbalu na prahu 30. let potvrzují protokoly ze sokolských schůzí. Na valné hromadě dne 6. ledna 1931 tehdejší starosta Sokola Syrový sdělil: „*Cvičilo se pouze 9 měsíců, ostatní měsíce vyplněny sportem na letním cvičišti. Nutno pěstovati sport dle správné metody, jinak je škodlivý. Volleyball zaniká, zato vžívá se divoký football, hra někdy dosti surová.*“⁵²² Fotbal tak získával stále nové stoupence, ovšem po čas 30. let nebyly zdejší zápasy organizované. Fotbalisté sehrávali přátelská utkání s celky z okolních vsí, velice oblíbená také byla střetnutí mezi částmi obce.⁵²³

O založení nového spolku, jehož ústředním zájmem by byl fotbal, se začalo jednat na jaře roku 1941. Poté, co 12. dubna přípisem říšského protektora došlo k pozastavení Sokola, přišlo několik desítek nadšených sportovců z Rokytnice o svoji volnočasovou aktivitu. Začaly se tak hledat alternativy, které by tuto ztrátu vynahradily. Deset mužů se tehdy 14. dubna 1941 dohodlo, že založí nový spolek, a to sportovní klub. Žádost o založení klubu byla k zemskému úřadu podána ještě téhož měsíce.⁵²⁴ Úřední formality se však v onu dobu protáhly na několik měsíců. Ku příkladu úřady musely zjistit, zda zakladatelé spolku jsou mravně nezávadní, spolehliví a zda není námitek k vytvoření spolku.⁵²⁵ Roli zde nepochybně sehrálo i ověření, zda zakládáný klub není pouze útočištěm pozastavených Sokolů. Jeden ze členů prvního výboru

---

⁵²¹ Kronika SK Rokytnice nad Rokytnou, úvodní zápis ze dne 20. října 1941.

⁵²² Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokola Rokytnice nad Rokytnou I. (1924-1934). Zápis ze dne 6. ledna 1931.

⁵²³ 70 let fotbalu v Rokytnici nad Rokytnou.

⁵²⁴ Protokol sepsaný dne 5. října 1941 při ustavující valné hromadě Sportovního klubu v Rokytnici nad Rokytnou.

⁵²⁵ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2365, k. 965 (Rokytnice: Sportovní klub 1941-1949), fol. 35.

nově vzniklého spolku později v korespondenci s badatelem Františkem Andryškem potvrdil, že SK Rokytnice skutečně vznikl jako náhradu za rozpuštěný Sokol.⁵²⁶ Tvrzení dosvědčuje i fakt, že mezi zakládajícími členy a později funkcionáři byli také činovníci posledního sokolského výboru. I přesto ale neměl Zemský úřad v Brně námitek k založení klubu, což také bylo stvrzeno dne 2. září 1941 schválením stanov.⁵²⁷

K ustavující valné hromadě SK Rokytnice nad Rokytinou se čtyřačtyřicet jeho členů sešlo v neděli 5. října 1941 v hostinci u Vejmelků. První předsedou klubu zvolila členská základna jednomyslně Josefa Vejmelku, podobně jednohlasně a aklamací byli zvoleni místopředseda Blažej Svoboda, náčelník Antonín Novák starší, osmičlenný výbor se třemi náhradníky a revizoři účtů. Jak již bylo řečeno, SK vznikl jako zaplnění prázdného místa po rozpuštěném Sokolu, což se projevilo i na složení vedení klubu. Bylo by samozřejmě příliš nápadné, a zcela jistě by neuniklo pozornosti úřadů i bezpečnosti, kdyby výbor nového SK kopíroval ten sokolský z roku 1941. Ovšem nalezneme zde osoby, které po zastavení a následném rozpuštění ČOS pokračovali ve sportovní činnosti ve fotbalovém oddílu.⁵²⁸

Dle stanov mohl klub provozovat sportovní činnost v oblasti fotbalu, atletiky, volejbalu, tenisu, vodních sportů, boxu a podobně.⁵²⁹ Zde se však jediným zájmem sportovců stal fotbal. K premiérovému utkání nastoupili hráči SK Rokytnice ve stejný den, co se konala ustavující valná hromada, tj. 5. října 1941. V přátelském utkání proti týmu Opatova zvítězili rokytničtí fotbalisté 3:2. Prvního soutěžního zápasu se Rokytnice účastnila 19. března 1942 proti sousednímu Chlístovu, kde utrpěla vysokou porážku 5:1. Zatímco u střetnutí s Opatovem z října 1941 je v kronice pouze stroze konstatováno, že utkání mělo pěknou úroveň, porážka v Chlístově je hodnocena těmito slovy: „*Úplně selhala obrana, která má na prohře hlavní vinu.*“⁵³⁰

V prvních letech své existence soutěžil SK Rokytnice ve III. třídě, kde se setkával například s týmy Želetavy, Brtnice, Okříšek, Výčap, Čáslavic a dalších. První postup o soutěž výše v historii rokytnické kopané nastal po soutěžním ročníku 1945/1946. Ve II. třídě se objevili soupeři z daleko větších obcí, například Jemnice, Telč nebo Třešť, i tak se ale zde ve své první

---

⁵²⁶ Korespondence JUDr. Zdeňka Špačka s Františkem Andryškem, dopis z 26. března 2001.

⁵²⁷ Kronika SK Rokytnice nad Rokytinou, úvodní zápis ze dne 20. října 1941.

⁵²⁸ Kupříkladu ve výboru SK Rokytnice usedl vzdělavatel Sokola Karel Vejmelka, bývalý členové výboru Antonín Novák, Zdeněk Špaček, Arnošt Hobza, náměstek starosty Sokola z roku 1941 a učitel místní školy Čeněk Čermák se společně s Mirkem Špačkem, taktéž někdejší sokolským funkcionářem, stal revizorem účtů. In: Kronika SK Rokytnice nad Rokytinou, úvodní zápis ze dne 20. října 1941.

⁵²⁹ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2365, k. 965 (Rokytnice: Sportovní klub 1941-1949), fol. 30-33.

⁵³⁰ Kronika SK Rokytnice nad Rokytinou, 1941 a 1942.

sezóně rokytničtí fotbalisté umístili na druhém místě, pouhý bod za první Starčí.⁵³¹ Ve II. třídě vydrželi místní fotbalisté do roku 1952, kdy došlo k reorganizaci Jihlavského kraje, vinou čehož Rokytnice sestoupila zpět do III. třídy. Zpět do II. třídy se Sokol Rokytnice dostal po vítězství své soutěže v sezóně 1963/1964.⁵³²

Rok 1946 nepřinesl pouze postup o soutěž výše, klub se navíc rozrostl o nové sportovce. Sousední klub SK Slavia Chlístov na své valné hromadě 3. dubna 1946 rozhodl o rozpuštění svého spolku. Důvodem byl nedostatek hráčů, funkcionářů, ale též financí. Po předchozích jednáních mezi výbory se chlístovští fotbalisté přesunuli do SK Rokytnice, který po zaniklé Slavii převzal i její veškeré závazky.⁵³³

Fotbalová činnost SK Rokytnice nad Rokytinou skončila rokem 1948 a sjednocením tělovýchovy. Od této doby byl zdejší fotbal organizován pod hlavičkou Sokola.⁵³⁴ Z této doby se na závěr hodí zmínit úspěch dorosteneckého týmu, který se v roce 1951 dostal až do finále Českého poháru v Chrudimi.

---

⁵³¹ Kronika SK Rokytnice nad Rokytinou I., 1941-1946.

⁵³² Kronika SK Rokytnice nad Rokytinou II., 1952, 1964.

⁵³³ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2365, k. 965 (Rokytnice: Sportovní klub 1941-1949), fol. 6.

⁵³⁴ Spojení Sokola a rokytnického fotbalu skončilo v roce 1997. Vzhledem k výstavbě nového fotbalového hřiště a finančních nákladů s ním spojených byl 8. října 1996 založen 1. Sportovní klub Rokytnice nad Rokytinou. Od sezóny 1997/1998 tak fotbalová činnost probíhá pod hlavičkou 1.SK.

12. Dění v poválečné Rokytnici

Do Rokytnice nad Rokytnou dorazila Rudá armáda dne 8. května 1945 z jihu, směrem od Kojetic, a sovětské vojsko dále mířilo směrem na Veverku, Předín, Stonařov a Jihlavu.⁵³⁵ Ovšem průjezd armády rozhodně nebyl bezproblémový. Dle vzpomínek Jana Prokopa ještě téhož dne pálili v obci usídlení němečtí vojáci svá auta na polích směrem k Římovu, po příjezdu osvobozené armády se ale ihned vydali na útěk. Z věže kostela dokonce na Sověty střelil německý voják a ve všem zmatku byl střelou poškozen dům čp. 197. Po odjezdu Rudé armády se na návsi zformovali muzikanti, aby osvobození obce náležitě oslavili, přítomni ale obdrželi zprávu o blížících se Němcích směrem od Třebíče a od veškerých oslav bylo upuštěno. Druhého dne, 9. května, projela obcí další z osvobozených armád, čímž, slovy pamětníka Prokopa, pro rokytnické občany válka skončila.⁵³⁶

Ačkoliv konec války v Rokytnici proběhl poněkud klidněji než v některých okolních vsích, i zde se však objevily ztráty na životech. Dne 10. května byl na poli Karla Němce v osadě Veverka nalezen zastřelený německý voják Josef Daumann z vestfálského Schiederu. Místní národní výbor (MNV) k mrtvému vojínu vyslal dvojici občanů Jiljího Kuthana a Ladislava Příhodu, kteří vojáka pochovali na tom samém místě, kde byl nalezen. Místo pohřbení posléze označili dřevěným křížem.⁵³⁷ O týden později pak v Rokytnici zamřel devatenáctiletý voják slovenského technického sboru Mikuláš Jacevič. Ten ovšem nepodleh střelným zraněním, ale zemřel náhle na srdeční selhání.⁵³⁸ Co v tuto dobu činil příslušník slovenské armády v Rokytnici, bohužel prameny nezodpovídají. Pravděpodobně se však jednalo o jednoho z vojáků, kteří byli na jaře 1945 u zdejších občanů ubytováni.⁵³⁹

V úvodu zpětně psané rokytnické kroniky z roku 1977 se k samému konci války v Rokytnici a jejím okolí vyjadřuje tehdejší ředitel školy Mirko Špaček. Pisatel se zde vrací na přelom let 1944 a 1945, kdy měla v obci s ohledem na blížící se konec války vzniknout odbojová skupina. Tu mělo tvořit třináct dělníků, mezi jejichž hlavní úkoly patřilo navázání spojení s podobnými

---

⁵³⁵ NESVADBA, František. *Za svobodu Prahy: vyvrcholení osvobozené armády v Československu v letech 1944-1945*. Praha: Horizont, 1980, s. 185.

⁵³⁶ PROKOP, Jan. *Vzpomínky na konec války. Zpravodaj Rokytnice nad Rokytnou*. 2008, 8 (2), 15.

⁵³⁷ Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945. Zápis ze dne 10. května 1945.

⁵³⁸ Kniha zemřelých: Všeobecná nemocnice Třebíč-Jejkov. *ACTA PUBLICA: Matriky uložené v Moravském zemském archivu v Brně* [online]. 2020 [cit. 2024-04-26]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/12105?image=216000010-000253-003376-000000-011019-000000-00-B12004-01090.jp2>

⁵³⁹ O ubytování vojáků na jaře 1945 vzpomínal například zmíněný Prokop. In: PROKOP, Jan. *Vzpomínky na konec války. Zpravodaj Rokytnice nad Rokytnou*. 2008, 8 (2), 15.

organizacemi v Třebíči a okolních obcích a sabotážní akce v podobě strhávání telegrafních drátů. V květnu 1945 měli být partyzáni dokonce využiti k odzbrojení německých vojáků, k čemuž ale nedošlo. Dle Špačka z toho důvodu, že „*německá posádka byla početná, dobře vyzbrojená a vybavená rádiovým spojením, zatímco odbojová skupina měla jen několik málo pistolek.*“⁵⁴⁰ Ovšem tendenčně psaná kronika je jediným zdrojem, který existenci odbojové skupiny v Rokytnici nad Rokytnou dokládá. Ani v literatuře pojednávající například o konci války na Třebíčsku, o činnosti KSČ a dělnického hnutí nebo podobných dílech pod patronací OV KSČ v Třebíči není o Rokytnici a jejích odbojářích jediná zmínka. Pokud by zde skutečně levicový odboj existoval a vyvíjel výraznější činnost, jistě by byl v pozdějších letech výrazněji připomínán.

Z období mezi lety 1939 a 1945 tak není přímý důkaz, že by například v obci operovala odbojová jednotka, jejíž působení by se výrazně dotklo života místních obyvatel. Nicméně v době nacistické okupace zde nalezneme případy perzekuce. Jak bude pojednáno níže, po několik týdnů byli na přelomu let 1941 a 1942 vězněni starostové Machovec a Zerzánek, dále se doba nesvobody silně dotkla rodáků Františka Nováčka,⁵⁴¹ Antonína Honka⁵⁴² a Ladislava Vlácil.⁵⁴³ Ačkoliv nikdo z této trojice v době války nebyl občanem Rokytnice, vyjma Honka

---

⁵⁴⁰ Kronika obce Rokytnice nad Rokytnou, díl I.

⁵⁴¹ **František Nováček** se narodil 16. února 1889. Vystudoval trebičské gymnázium a následně práva na PF UK. Roku 1915 narukoval do rakouské armády, s níž zamířil na východní frontu. V červnu 1916 padl u Vojnice do zajetí, v listopadu téhož roku si podal přihlášku do legii, k jejímž 9. střeleckému pluku byl přiřazen 1. září 1917. Coby důstojník ČSA působil Nováček za první republiky nejprve v Mostě, od roku 1937 pak na ministerstvu obrany. Díky svým schopnostem, ať již za Velké války v legiích, či ve strukturách čs. armády, se Nováčkovi dostalo hodnosti podplukovníka, též byl držitelem Válečného kříže. Po okupaci 1939 přešel Nováček do výslužby, většinu času trávil ve svém bydlišti v Nové Dubči a zapojil se do odboje. Podplukovník Nováček byl za schvalování atentátu na Reinharda Heydricha zatčen a dne 24. června 1942 na pražské kobyliské střešnici popraven. In: Detail legionáře: František Nováček. *Vojenský ústřední archiv* [online]. 2024, 2023-2024 [cit. 2024-05-15]. Dostupné z: <https://www.vuapraha.cz/legionari/76476>; RUDL, Aleš. Podplukovníka Nováčka. In: *Běchovický uličník* [online]. Praha: MČ Praha - Běchovice, 2013, s. 35-36 [cit. 2024-05-15]. Dostupné z: https://issuu.com/alerudl2/docs/ulicnik_n

⁵⁴² **Antonín Honek** se narodil 28. listopadu 1904. V rodné Rokytnici strávil pouze necelých osm let svého dětství, roku 1912 se totiž rodina Honkova přestěhovala do Kuklen nedaleko Hradce Králové. Zde Honek absolvoval školní docházku, vyučil se zámečnickem a roku 1921 se podílel na založení kuklenské organizace KSČ. Na přelomu let 1936 a 1937 odjel do Španělska a přidal k nově vzniklým interbrigádám, přesněji byl zařazen do Gottwaldovy protiletadlové baterie a účastnil se bojů až do závěrečných měsíců španělské občanské války. Poté, co se roku 1940 začala ve Francii formovat z řad Čechoslováků dobrovolná vojenská zahraniční jednotka, přihlásil se k ní i tehdy pětaticetiletý Honek. V následující měsících se mu podařilo navázat úzké kontakty s francouzskými komunisty, kteří využili jeho služeb pro zahraniční ilegální činnost. Po kapitulaci Francie zamířil Honek do německého Essenu, kde se stal zaměstnancem zbrojařské továrny. Z Německa však v srpnu 1941 uprchl zpět do protektorátu. V závěru roku 1942 byl Honek zatčen a převezen do koncentračního tábora v Osvětimi. Zde zemřel 26. března 1943. In: Bojovali za socialistický dnešek: Antonín Honek 1904-1943. *Pochodeň: Organ východočeského KV KSČ* [online]. 1985, 74(187), 6 [cit. 2024-05-15]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:5ea670d0-ff10-11df-9487-000d606f5dc6?page=uuid:8400fb3a-1fae-491b-8ca1-04f476343ef0&fulltext=anton%C3%ADn%20honek>

⁵⁴³ **Ladislav Vlácil** se narodil 26. června 1916. Po vychození školní docházky pracoval zprvu jako čeledín, posléze nalezl zaměstnání ve zlínské firmě Lacina. V počátcích občanské války ve Španělsku byl Vlácil jedním z organizátorů sbírek pro španělské republikány, v prosinci roku 1937 se na falešný pas pod záminkou návštěvy Paříže do Španělska dokonce dostal. Zde byl ve Valencii přidělen ke Gottwaldově baterii a zúčastnil se například

zde stále bydleli jejich příbuzní, kteří ztrátu či omezení svobody svého bližního pocítili. Nahlédneme-li i do výkonu místní samosprávy a života v obci, zjistíme, že se příliš nelišil od doby před rokem 1939. Výjimkou je pouze nutná účast vedení obce na manifestaci Ligy proti bolševismu⁵⁴⁴ a omezení činnosti Sokola a Orla.

Poslední schůze obecního zastupitelstva ustanoveného roku 1942 proběhla v neděli 6. května 1945. Kromě krátkého bodu ohledně jednání se stavitelem Králíkem se schůze týkala především rozkazu místního vojenského velitele. Dle jeho nařízení mělo zastupitelstvo ve své obci zajistit „ten nejlepší klid a pořádek“.⁵⁴⁵ Bezprostředně po osvobození převzal obecní samosprávu revoluční MNV v čele s komunistou Václavem Janíkem. Ten je již například podepsán pod protokolem z 10. května 1945 týkající se pohřbení německého vojína Daumanna.⁵⁴⁶ Nicméně ustavující schůze MNV se uskutečnila až posledního květnového dne. Předsedou nadále zůstal komunist Janík, post místopředsedy zaujal jeho stranický kolega Přemysl. V radě pak usedl další komunist, Jan Šoustal, svého zástupce v podobě Václava Vejmelky zde měla strana lidová a radu doplnil nestraník Josef Hobza.⁵⁴⁷ Vedení se však po dvou měsících lehce proměnilo. Předseda Janík zamířil z pracovních důvodů na Znojensko a uvolněné místo v čele obce tak zaujal dosavadní místopředseda Přemysl. Zásadní změnou v květnu 1945 tedy byla značná obměna politické reprezentace obce. Národní socialisté neměli po odchodu řídicího Jonáše ve svém čele silnou osobnost, agrární strana nebyla obnovena a společnost celkově tíhla levicovým směrem. Svoji pozici si udrželi lidovci. Naopak z kdysi nepřilíš úspěšné a malé místní organizace KSČ se rázem stala jedna z vedoucích sil v obecní samosprávě. Vůbec poprvé se tak komunisté v Rokytnici dostali do vedení obce.

Poválečné období přineslo potřebu národní očisty. Členové MNV vydávali občanům Rokytnice a okolních obcí potvrzení o národní spolehlivosti, kterým se dokládala činnost v protektorátu. Ne všichni si znovu nabitě svobody tak dokázali užít. Hned na ustavující schůzi národního výboru 31. května byla například nadnesena otázka německého obyvatelstva. V zápise z tohoto setkání stojí: „*K otázce Němců ve zdejší obci bylo usneseno, by tito byli zkoncentrováni na*

---

bojů u Teruelu, na Aragoně a také obrany Barcelony. Přes Francii, kde krátce působil v československé armádě, se roku 1941 vrátil zpět do své rodné země. V lednu 1942 byl ale Vláčil zatčen a čtyři měsíce vězněn v brněnských Kounicových kolejích. Následně se aktivně zapojil do komunistického odboje na Zlínsku a jím založená odbojová skupina navázala v závěru války spojení s partyzánskou brigádou Jana Žižky. Po konci války zůstal Vláčil v „gottwaldovském kraji“, kde zastával významné funkce v komunistické straně. In: NOVÁČKOVÁ, Eva. *U Madridu bojovali za Prahu: Třebíčští interbrigadisté*. Třebíč, 1977, s. 23, 48.

⁵⁴⁴ Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945. Zápis ze dne 26. července 1944.

⁵⁴⁵ Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945. Zápis ze dne 6. května 1945.

⁵⁴⁶ Tamtéž. Zápis ze dne 10. května 1945.

⁵⁴⁷ Tamtéž. Zápis z 31. května 1945.

jedno místo a uvolněný byt byl poukázán lidem našim, kteří si o něj přihlásí.“ Nutno připomenout, že obec byla v průběhu let čistě česká a případní spoluobčané původem z Rakouska či Německa se sem nepřistěhovali za okupace, nýbrž již během první republiky. Do Pracovního střediska v Třebíči byli v červenci 1945 internováni tři místní občané. Zajatci z Rokytnice byli přiděleni na práci k MNV Kojetice, pouze jedna žena vypomáhala v místní Vejmelkově barvírně.⁵⁴⁸

Před lidový soud ovšem byli na základě §11 velkého retribučního dekretu⁵⁴⁹ postaveni také protektorátní starostové Machovec a Zerzánek. Lidovec Zerzánek a sociální demokrat Machovec byli letitými politickými konkurenty. Oba v meziválečné době působili v radě obce, ovšem dle svědeckých výpovědí zde nelze hovořit o vzájemných sympatiích. Nevraživost mezi zmíněnými se vystupňovala v roce 1940 po konci učitele Jonáše ve funkci starosty. Ambici vést Rokytnici měli právě dosavadní náměstci Machovec a Zerzánek. Ačkoliv v doplňující volbě byl na doporučení úřadů Machovec zvolen starostou a Zerzánek jeho I. náměstkem, spolupráce mezi dvěma nejvyššími obecními činiteli neprobíhala ideálně, především aktivita ze strany náměstka Zerzánka byla poměrně liknavá. I sám starosta ovšem nesl na špatných vztazích v obecní samosprávě nemalý podíl. Jeho hlavní problém představoval alkohol. Spor ve vztahu starosty s náměstkem vyvrcholil na podzim v roce 1941, kdy byl do obce umístěn letecký oddíl německých vojáků. Ti přicházeli často do styku právě se starostou Machovcem, a to především s ohledem na jeho funkci a znalost němčiny. Svému náměstkovi, který odmítal plnit výběr dobytka pro pravidelné dodávky, si starosta postěžoval, že musí vše dělat sám, i když mu spousta práce přiděluje právě ona přítomnost německých vojáků. Na tuto připomínku měl Zerzánek reagovat následovně slovy, že se s vojáky nemá co bavit, má je ihned vyhodit z kanceláře a hospodu u Vejmelků označil za „německé hnízdo“. Rozhovor, jenž byl veden

---

⁵⁴⁸ SOkA Třebíč, f. Pracovní středisko Třebíč 1945-1946, inv. č. 1 (Index internovaných v tábore).

⁵⁴⁹ Velký retribučním dekretem se rozumí **dekret prezidenta republiky č. 16/1945** ze dne 19. června 1945, který vstoupil v účinnost 9. července téhož roku, a pojednává „o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech“. Dekret navazoval na zákon na ochranu republiky z 19. března 1923 a trestal osoby, které se dopustily přípravy úkladů proti republice, prorady a vojenské zrady, ohrozily bezpečnost republiky apod. Legislativa se dále vztahovala na provinění v době zvýšeného ohrožení republiky (21. květen 1938-31. prosinec 1946) a za nové zločiny proti státu například stanovovala členství v organizacích SS a FS, Rodobrana, Szabadcsapatok (§2), propagaci, podporu a obhajobu fašismu a nacismu tiskem, rozhlasem, filmem, divadlem či na veřejném shromáždění (§3.1) a aktivitu v NSDAP, SdP, Vlajce, Hlinkově nebo Svatoplukově gardě a podobných organizacích (§3.2). Předpis nezapomínal ani na zločiny proti osobám a majetku. Zmíněný §11 ustanovoval trestný čin udavačství následovně: „Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky ve službách nebo v zájmu nepřítelů, nebo využívaje situace přivoděné nepřátelskou okupací jiného pro nějakou skutečnou nebo vymyšlenou činnost udal, trestá se za zločin těžkým žalářem od pěti do deseti let. Zavínil-li však udavač svým udáním ztrátu svobody československého občana, trestá se těžkým žalářem od deseti do dvaceti let. Mělo-li udání za přímý nebo nepřímý následek ztrátu svobody většího počtu lidí nebo těžkou újmu na zdraví, trestá se doživotním žalářem, mělo-li za následek něčí smrt, trestá se smrtí.“ In: Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

před obecním domem, ale zaslechla i třetí osoba. Slova pronesená náměstkem Zerzánkem se dostala až stoupenci fašistického hnutí Antonínu Vrzalovi, který starostovi pohrozil, že pokud Zerzánka nenahlásí bezpečnosti, udělá tak on sám a do výpovědi zahrne i jeho osobu.⁵⁵⁰

Starosta Machovec tak pod tímto nátlakem Zerzánka udal.⁵⁵¹ Dne 14. listopadu 1941 byl náměstek starosty zatčen a do 7. ledna 1942 uvězněn ve vyšetřovací vazbě jihlavského gestapa. Ačkoliv v této době panovalo v obci jisté zděšení,⁵⁵² nebyl Zerzánek nakonec potrestán.⁵⁵³ Naopak na výslech si gestapo pozvalo starostu Machovce a po tři týdny jej uvěznilo do vyšetřovací vazby. Důvodem pravděpodobně bylo křivé svědectví, které Machovec proti Zerzánkovi podal, jelikož nebylo možné prokázat, zda místostarosta ony výroky skutečně vyřkl. Ostatně o tomto již bylo lehce zmíněno v kapitole o starostech obce. Příběh z roku 1942 si ale začal žít novým životem po konci války.

Lidovec Zerzánek nezapomněl na incident z podzimu 1941 a 4. července 1945 obvinil Machovce z nepravdivého udání své osoby.⁵⁵⁴ Nicméně tento čin vyvolal ze strany obviněného protireakci v podobě dalšího trestního oznámení. Machovec taktéž obvinil svého někdejšího náměstka z udavačství, a to hned ve třech případech. Ten první se měl odehrát v lednu 1942 po Zerzánkově návratu z vazby. Druhé udání mělo přijít v době Machovcova věznění a jednalo se ukryvání českých knih z obecní knihovny. Poslední případ se týkal zprostředkování černého prodeje vepře. Zde si ovšem ani Machovec nebyl jistý, kdo hlášení učinil, podezřívá z něj ale své politické odpůrce a činovníky Vlajky. Mimořádný lidový soud veškerá obvinění proti lidovci Zerzánkovi dne 11. prosince 1945 zamítl. Soud mimo jiné poukazoval na nedůvěryhodnost Machovce, který hned několikrát účelově změnil svoji výpověď. Soudce též poznamenal, že se jednalo o pouhou reakci na prvotní trestní oznámení ze strany Zerzánka.⁵⁵⁵

Posledního protektorátního starosty se ale netýkalo pouze podezření z udání, již v polovině června 1945 byl vyšetřován z důvodu jeho evidence v organizaci Nacionálně socialistická garda slovanských aktivistů Velkoněmecké říše (NSGSA). I toto obvinění se ale dlouholetému zastupiteli podařilo vysvětlit. V době Zerzánkova pobytu ve vyšetřovací vazbě se za něj jeho manželka přimlouvala prostřednictvím fašistického činovníka Pecky u jistého advokáta

---

⁵⁵⁰ Vrzal měl být motivován nevraživostí vůči náměstkovi Zerzánkovi, kterého podezřívá, že právě on ze své pozice přesvědčil obecní radu k zamítavému stanovisku K Vrzalově žádosti přístavby světnice a kůlny. In: MZA, f. Mimořádný lidový soud Jihlava, sign. Lhsp 266/45, k. 24 (Herman Machovec).

⁵⁵¹ Tamtéž.

⁵⁵² Dle svědecké výpovědi Václava Vejmelky měl starosta Machovec tvrdit v podnapilém stavu, že Zerzánek skončí v Dachau, dále měli být odrazování příbuzní odrazování od návštěvy Zerzákových. In: Tamtéž.

⁵⁵³ Tamtéž.

⁵⁵⁴ MZA, f. Mimořádný lidový soud Jihlava, sign. Lhsp 266/45, k. 24 (Herman Machovec).

⁵⁵⁵ MZA, f. Mimořádný lidový soud Jihlava, sign. Lhsp 267/45, k. 24 (Augustin Zerzánek).

Františka Löffnera v Jihlavě. Poté, co byl Zerzánek propuštěn z věznice, rozhodl se Peckovi proplatit alespoň výdaje spojené s dopravou do Jihlavy a zpět. Darovaných 50 korun ale Pecka odmítl s tím, že sám pro sebe nic nechce a peníze odevzdá straně. Později však na Zerzánka čekalo překvapení v podobě vlastní členské legitimizace NSGSA. Za darované peníze totiž Pecka zaplatil Zerzánkovi členský příspěvek v gardě, čímž se stal její součástí. Svoji legitimizaci starosta Rokytnice založil do zásuvky stolu a později spálil, další příspěvky již organizaci neplatil. Za někdejšího starostu se tehdy postavil samotný předseda MNV Přemyl. Ten Zerzánka charakterizoval coby dobrého a spolehlivého Čecha, který za války pomáhal především chudým a kryl dělníky uprchlé z Říše. Se svým prohlášením lidovému soudu přispěchala také Cyrilo-Methodějská záložna v Rokytnici, které Zerzánek svým veškerým majetkem zaručil půjčku a zabránil tím likvidaci ústavu. Jelikož se ukázalo, že do NSGSA vstoupil Zerzánek bez vlastního vědomí a nejednalo se o politický úmysl, bylo vyšetřování ukončeno.⁵⁵⁶

Co se Machovce týče, i on byl rozsudkem Mimořádného lidového soudu ze dne 11. prosince 1941 pro nedostatek důkazů zproštěn obžaloby. Sociální demokrat a bývalý starosta se sice přiznal, že praporčíku Olivovi z kojetické stanice v soukromém rozhovoru skutečně sdělil Zerzánkovy výroky, dle soudu však nebyla naplněna skutková podstata. Výroky šlo navíc stěží doložit a přihlédnuto též bylo k tomu, že se tehdejší Machovcův náměstek z vězení vrátil zpět do obce živ a nebyl postaven před soud.⁵⁵⁷ Zatímco Zerzánek se těšil podpory MNV v Rokytnici nad Rokytnou, na Machovcovu stranu se postavili občané z Rokytnice a okolních obcí, zejména ze Starče. Ti adresovali soudu okolo dvaceti dopisů, ve kterém se za Machovce přimlouvali a vyzdvihovali jeho činy v době starostování. Například se uvádí, že coby starosta podporoval chudé, umožňoval tajné zabíjačky i mletí mouky, u hajného Žáka zprostředkoval ubytování uprchlých ruských dělníků a též měl mezi občany rozšiřovat zprávy ze zahraničních rozhlasových stanic. Naopak předseda MNV Přemyl soudu sdělil, že dotyčný se spoluobčany nežil v dobrém poměru a za války se scházel hlavně s německými vojáky.⁵⁵⁸

Se svými hříchy z minulosti ale nebyli konfrontováni pouze bývalí starostové. V srpnu 1945 obdržel ONV v Třebíči anonymní psaní o jednom z vrcholných představitelů nově zřízeného MNV v Rokytnici nad Rokytnou. Pisatel, jehož totožnost nebyla ani později identifikována, se vracel do roku 1938 a připomínal též dění v době protektorátu. V dopise například stojí, že

---

⁵⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁵⁷ MZA, f. Mimořádný lidový soud Jihlava, sign. Lhsp 266/45, k. 24 (Herman Machovec).

⁵⁵⁸ Tamtéž.

dotyčný člen KSČ si v září 1938 nechal úmyslně přejet v Kojeticích povozem nohu, aby se vyhnul nařízené mobilizaci. V následujících odstavcích byl tento „charakterný a pravý vlastenec“, jak je dopise ironicky označován, obviněn z obohacování na úkor chudých a účasti na protikomunistických manifestacích v protektorátu. Udání je uzavřeno dobou z konce války, kdy mělo docházet k rozkrádání majetku zajištěných osob.⁵⁵⁹ Uvedená tvrzení se ale podařila vysvětlit, i když mnohdy až absurdním způsobem. Kupříkladu ono rozkrádání majetku je podáno tak, že majetek byl pouze vzat do úschovy, aby nedošlo k jeho poškození postupujícími vojáky Rudé armády.⁵⁶⁰

Ačkoliv po válce vzrostl mezi místními počet podporovatelů KSČ, volby roku 1946 navázaly na ty prvorepublikové a opět se zde nejsilnější stranou stala ČSL. Volby do Ústavodárného Národního shromáždění (ÚNS) 26. května 1946 zde s počtem 219 hlasů vyhráli lidovci, komunisté s 198 hlasy skončili na druhém místě.⁵⁶¹ Na volební atmosféru vzpomínal tehdejší předseda MNV Přemyl následovně: „*V té době měla KSČ v obci kolem 200 organizovaných členů a voličů bylo něco málo přes 500. Připočteme-li k uvedenému číslu rodinné příslušníky, mohlo být vítězství naše. A přesto zvítězili lidovci, jimž svými hlasy pomohli ještě členové bývalé agrární a živnostenské strany. Svou úlohu sehrála náboženská otázka, vliv fary a dále pak závislost mnohých voličů z řad drobných držitelů půdy na větších sedlácích.*“⁵⁶² Na základě voleb do ÚNS došlo k personální rekonstrukci národních výborů. V Rokytnici se tak do čela vrátil představitel lidovců, a to rolník a bývalý legionář Jan Václavek. Mimo nejvyšší obecní funkci ale komunisté příliš dlouho nebyli. Po 25. únoru 1948 se předsedou MNV opět stal výše zmiňovaný Přemyl.⁵⁶³

Hlavní událostí následujících měsíců bylo založení Jednotného zemědělského družstva v Rokytnici nad Rokytinou. Snahy o kolektivizaci zemědělství se v obci objevily už před únorem 1948. Ministr zemědělství Július Ďuriš představil 4. dubna 1947 v Hradci Králové vlastní zemědělský program KSČ, v němž se pátý bod týkal výstavby družstevnictví.⁵⁶⁴

---

⁵⁵⁹ SOKA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 1624, k. 418 (Volby do obec. zastupitelstev v obcích okresu Třebíč-Náměšť M-Z 1927-1928), Rokytnice, fol. 365.

⁵⁶⁰ Tamtéž, s. 364.

⁵⁶¹ Národní socialisté získali 74 hlasů, sociální demokraté 55. In: BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*, s. 77.

⁵⁶² PŘEMYL, Antonín. O co jim šlo? *Jiskra: orgán OV KSČ a rady ONV v Třebíči*. 1978, 01.03.1978, **18** (9.), 3.

⁵⁶³ ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytinou: Nahlédnutí do historie*, s. 36, 52.

⁵⁶⁴ Zemědělská program představený ministrem Ďurišem nese dle místa projevu označení Hradecký program. Komunisté zde nastínilí své návrhy v oblasti zemědělství. Hlavní body se týkaly především konfiskace půdy zrádců a kolaborantů, revize pozemkové reformy, vykoupení půdy od osob, které na ni nepracují a její dělby. Dále program zahrnoval body o družstevnictví, distribuce zemědělských produktů, jednotné zemědělské daně atd. In: ĎURIŠ, Julius. *Hradecký program: Projev ministra zemědělství Julia Ďuriše v Hradci Králové dne*

„Rozvoj zemědělství vyžaduje co největší rozšíření a podporu družstev a jejich úplnou demokratisaci zdola až nahoru,“ stojí ve zmíněném bodě.⁵⁶⁵ S programem ministra Ďuriše se ztotožnili i rokytničtí komunisté. Rolník Antonín Blažek založil v roce 1947 tzv. strojní družstvo, jehož úkolem byl především nákup zemědělských strojů. Problém ovšem nastal už v samotné podstatě tohoto sdružení. Družstvo totiž nedisponovalo dostatečnými finančními prostředky, a tak veškerou techniku financovali sami jejich majitelé. Ovšem k jakémukoliv většímu rozvoji družstevnictví v zemědělském sektoru nedošlo. Dle členů KSČ na vině bylo to, že moc v Rokytnici drželi v rukou lidovci, kteří byli hojně podporováni sociálními demokraty a národními socialisty.⁵⁶⁶

Změna nastala po únoru 1948. Národní shromáždění dne 23. února 1949 schválilo zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstev. Tímto zákonem splynula jednotlivá zemědělská družstva v JZD, jejichž úkolem mělo být scelování půdy, zemědělská práce v oblasti živočišné a rostlinné výroby i zlepšení podmínek venkova, dále pak nelze opomenout mechanizaci zemědělství.⁵⁶⁷ Na Třebíčsku začaly brzy po schválení zákona vznikat první přípravné výboru pro založení zemědělských družstev. Jedny z prvních vznikly například v Hrotovicích, Opatově, Pokojovicích, Červené Lhotě nebo právě v Rokytnici.⁵⁶⁸ Ve zdejší obci vznikl přípravný výbor na schůzi místní KSČ dne 10. dubna 1949. Výbor tvořilo deset členů komunistické strany, z nichž největší zemědělskou plochou (10 hektarů) disponoval jeho předseda, rolník Antonín Blažek. Ostatní členové drželi ve svém vlastnictví od 1 do 3 hektarů polí, případně nevlástnili žádná. Počátkem června 1949 se začali hlásit do nově vznikajícího družstva první zemědělci, ustavující valná hromada JZD Rokytnice nad Rokytnou se konala 29. června 1949 v hostinci u Hudečků.⁵⁶⁹

V prvním roce své existence hospodařilo místní družstvo na 45 hektarech půdy, v roce 1950 se rozrostlo o pozemky obecní a farní na plochu 97 hektarů. Jak je však známo, rozvoj JZD neprobíhal bezchybně a v poklidu. I tehdejší předseda MNV Přemysl ve svých vzpomínkách o založení družstva vzpomíná na rozpory mezi příznivci kolektivizace a „nepřáteli socialismu, jež kolíky ohraničující hranice dílů vyházeli a tak způsobili veliké nepříjemnosti JZD

4.4.1947 [online]. Praha: Ministerstvo zemědělství, 1947 [cit. 2024-04-26]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:ad102310-ccc7-11e3-b110-005056827e51?page=uuid:932043f0-fb69-11e3-97de-5ef3fc9ae867>

⁵⁶⁵ Tamtéž.

⁵⁶⁶ PŘEMYSL, Antonín. Z historie vzniku JZD v Rokytnici n/Rokytnou.

⁵⁶⁷ Zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech.

⁵⁶⁸ *Kapitoly z dějin KSČ na Třebíčsku: 1921-1981*, s. 68.

⁵⁶⁹ PŘEMYSL, Antonín. Z historie vzniku JZD v Rokytnici n/Rokytnou.

i samotným rolníkům. ⁵⁷⁰ Jisté pochybení při zakládání družstev přiznávají také autoři knihy Kapitoly z dějin KSČ na Třebíčsku: „*První vážné potíže v procesu kolektivizace se začaly projevovat už v roce 1951. Byly způsobeny nedostatkem zkušeností samotných družstevních rolníků a také řadou politických chyb, které byly rovněž způsobeny nedostatkem zkušeností s tak složitým procesem, jakým byla socializace vesnice. Nejčastěji se objevovalo porušování zásad dobrovolnosti vstupu do JZD.*“ ⁵⁷¹ Poslední uvedenou větu potvrdil i Jaroslav Václavek, syn rolníka a v roce 1951 jeden z odsouzených v souvislosti s tzv. Babickým případem.

Po zemědělském se obec roku 1950 rozrostla o jedno další družstvo, a to sítařské. Jak bylo zmíněno v úvodní kapitole o profesním složení obyvatelstva, Rokytnice byla v první polovině 20. století výrobou sít vyhlášena. V době rozmachu tohoto místního řemesla, tj. za první republiky, pracovali sítaři každý sám na sebe ve vlastních domácnostech. Ovšem po roce 1948 nepostihlo združstevňování pouze zemědělství, ale i hojně zastoupené sítařství. Zkraje roku 1950 se místní řemeslníci spojili a založili výrobní sítařsko-mřížovnické a lubařské družstvo *Síto*, jehož stanovy byly schváleny dne 16. února 1950. Do prvotního pětičlenného představenstva družstva usedli Jaroslav Piálek coby jeho předseda, František Skoumal jako místopředseda, jednatelem se stal Jan Novotný a řadovými členy Václav Bobek a Adolf Kučera. Vznik družstva pak dne 9. listopadu 1950 stvrdil Okresní soud v Jihlavě. ⁵⁷²

Poválečná doba tak v Rokytnici přinesla hned několik zásadních momentů. Tím prvním je přetřes na politické scéně, kdy se vedle lidovců coby vedoucí politická síla etabluje KSČ. Za druhý lze označit zásah do lidských svobod, soukromého vlastnictví a podnikání. Vznik družstev dvou nejzastoupenějších povolání, JZD a Sítony, je nepochybně v dějinách obce významnou událostí. Tímto však poněkud turbulentní dění neskončilo.

---

⁵⁷⁰ Tamtéž.

⁵⁷¹ Kapitoly z dějin KSČ na Třebíčsku: 1921-1981, s. 68.

⁵⁷² Zápisy nových firem: Firm. N 20/50, Do 1/2. Úřední list Republiky Československé [online]. Praha: Ministerstvo vnitra, 1951, 06.01.1951, 32(4), 34 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://digitalnitudovna.army.cz/view/uuid:ae89ed4b-616b-404e-8e94-79789dbb3a78?page=uuid:844a67d3-8157-11ed-8496-001b63bd97ba&fulltext=rokytnice%20nad%20rokytnou>

13. Případ Babice

Významnou, leč poněkud potemnělou kapitolou dějin Rokytnice nad Rokytnou je dění z počátku 50. let spjaté s tzv. případem Babice. Události z roku 1951 a následné represe ze strany komunistického režimu se obce dotkly zcela znatelně. V souvislosti s případem byli popraveni místní kněz Jan Bula a dvacetiletý dělník Drahoslav Němec, dalších osm rokytnických občanů a jeden rodák skončili za mřížemi. V samotné Rokytnici dokonce 20. února 1951 začíná „dobrodružství“ údajného odbojáře Ladislava Malého, které v konečném důsledku přineslo tři mrtvé v prostorách babické školy, jedenáct popravených osob a nespočet poničených lidských životů. Jelikož případ Babice je ucelen a zdokumentován hned v několika dílech,⁵⁷³ jsou tyto události v diplomové práci pojaty z perspektivy Rokytnice nad Rokytnou a jejich přímo dotčených obyvatel. V následující kapitole je tedy nejprve stručně nastíněno dění z konce 40. a počátku 50. let na Třebíčsku a Moravskobudějovicku, jež vedlo k vraždám v Babicích a následným politickým procesům. Po této podkapitole se již věnuji odsouzeným občanům Rokytnice a jejich údajným proviněním proti ČSR. Stručně je vždy představen život jednotlivých odsouzených, jejich zapojení do události a následně shrnující rozsudek soudu. Pořadí osob je určeno pořadím jednotlivých procesů.

13.1. Stručné představení události

Kořeny veškerého dění z roku 1951 na Třebíčsku a Moravskobudějovicku lze hledat již v letech dřívějších. Dotčený region si s sebou totiž nesl svá specifika. Tím prvním byla vysoká religiozita a z toho pramenící silná volební podpora ČSL.⁵⁷⁴ Budou to právě věřící lidé, duchovní, členové ČSL a sedláci stavící se proti kolektivizace venkova, kdo se stanou oběťmi perzekucí. Druhým a pro dění z 50. let významným specifikem je zkušenost místních obyvatel s druhým odbojem. Od května 1944 se na Moravskobudějovicku pohyboval výsadek SPELTER, jehož úkolem bylo provádění sabotáží a navázání spojení s Londýnem. Jelikož plánovaná akce výsadku nebyla zdařená, získali parašutisté nové spolupracovníky z řad

---

⁵⁷³ Ve výčtu publikací zabývajících se Babicemi je třeba zmínit tato díla: NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK. *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-281-7.; RÁZEK, Adolf. *StB justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-866-2102-2.; STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7.

⁵⁷⁴ Roku 1946 lidovci zvítězili nejen v probírané Rokytnici, ale také v Babicích, Bolíkovcích, Šebkovicích, Cidlině a Horním Újezdu, zatímco komunisté pouze ve Starči, Mikulovicích a Heralticích. In: STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*, s. 31-38.

místních obyvatel, například šebkovického sedláka Antonína Plichtu, komunistu z Babic Františka Bláhu nebo kněží Jindřicha Hladíka a Jana Podveského. Historik Michal Stehlík shrnuje tuto zkušenost slovy: „*Celý kraj tak měl za sebou statečnou tradici protinacistického odboje a zároveň v něm bylo díky shozům přítomno mnoho zbraní a munice – a ne všechna byla po válce odevzdána zpět do rukou státu. To vše tvořilo předpoklady pro dramatické události počátku 50. let.*” Vysoká religiozita, silná základna ČSL a odbojová zkušenost. Veškerá tato fakta se pak v polovině 20. století spojila s napjatou atmosférou.

Naprostou klíčovou je pro dění roku 1951 na jihozápadní Moravě osoba Ladislava Malého.⁵⁷⁵ Jeho role v babických událostech není do dnešní doby zcela zřejmá. Na jedné straně stojí názor, že se jednalo o provokatéra StB, jehož činnost byla účelově naplánována k perzekuci nepohodlných obyvatel.⁵⁷⁶ Například historik Stehlík zase v osobě Malého vidí notorického alkoholika s celoživotním snem o vojenské kariéře. Jeho sólové jednání pak bezpečnosti posloužilo jako záminka k teroru v regionu.⁵⁷⁷ Malého příběh začíná koncem února 1951, kdy se 20. února ohlásil u rodinného známého, hostinského Josefa Jeřábka v Rokytnici nad Rokytnou. Zde ovšem nepochodil, a proto se 25. února vydal Ladislav Malý do Rokytnice znovu, tentokrát navštívit svého spolužáka z moravskobudějovického gymnázia, kněze Jana Bulu. Mladému duchovnímu se Malý představil jako agent CIC a sdělil mu informaci o údajném převodu arcibiskupa Berana za hranice Československa, jehož má právě administrátor rokytnické farnosti vyzpovídat. Podobnými historkami, ať již o arcibiskupu Beranovi, údajném odboji či jeho výcviku v Rakousku, oslovil Malý více lidí.⁵⁷⁸

---

⁵⁷⁵ **Ladislav Malý** se narodil 13. srpna 1920 ve slovenských Batovicích. Jeho otec byl velitelem četnické stanice, a tak se po rozbití republiky rodina vrátila na Moravu, do obce Kojetice. Po návratu nastoupil Malý na moravskobudějovické gymnázium, kde byl spolužákem Jana Buly. Malého život provázal sen o vojenské kariéře. Z gymnázia v Moravských Budějovicích zamířil na vojenské gymnázium do Moravské Třebové, roku 1940 dokonce vstoupil do protektorátního vojska. V roce 1949 přešel hranice do Rakouska, z uprchlického tábora ve Schwarzu ale uprchl. Chvilí pobýval Mnichově a toužil po vstupu do cizinecké legie. Po krátkém návratu do ČSR v srpnu 1949 se vrátil zpět do Rakouska, kde začal pracovat na československém oddělení CIC. Zde měl za úkol vyplácet odměny agentům-převaděčům, peníze však Malý odcizil a v únoru 1951 utekl z Vídně do ČSR. Dne 25. února 1951 zavítal na rokytnickou faru za svých spolužákem P. Janem Bulou a začíná plánovat odbojovou činnost v regionu. Malého akce vyvrcholila 2. července 1951 vraždami v Babicích, on sám byl druhého dne v přestřelce s bezpečností zabit. In: RÁZEK, Adolf. *StB justice: nástroje třídního boje v akci Babice*, s. 47.

⁵⁷⁶ Názorů, že Ladislav Malý byl agentem StB a celou akci přežil, se vyskytlo po roce 1989 mnoho. Například dcera Antonína Plichty staršího, Ludmila Ondráčková, roku 1991 uvedla, že Malý nezemřel a spatřila jej se svou matkou v roce 1953 u benzinové pumpy v blízkosti Litoměřic. In: ELLINGER, Jiří. *Babické soudní procesy. In: Západní Morava: Vlastivědný sborník*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně pro Státní okresní archiv Třebíč a Žďár nad Sázavou, 2001, s. 123. ISBN 80-7275-019-4. ISSN 1211-89-31.

⁵⁷⁷ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953, s. 231-234. ISBN 978-80-200-2593-7.

⁵⁷⁸ Tamtéž, s. 52-53.

Necelý měsíc po svém příchodu do regionu získal Malý ke spolupráci teprve devatenáctiletého Drahoslava Němce. Spolu odešli 15. dubna do ilegality a úkryt našli v hájovně Františka Kopuleťého nedaleko Heraltic. Právě do této obce směřovala první „odbojová“ činnost Malého s Němcem. Cílem partyzánské činnosti byli ve dnech 23. a 24. dubna tři heraltičtí funkcionáři – předseda MNV Josef Baloun, předseda KSČ Jaroslav Bohdálka a předseda přípravného výboru pro založení JZD v Heralticích Karel Kovář. Lehce komické prvky mělo přepadení prvního jmenovaného. Na MNV odcizil Malý několik knih, z rozhlasu si nechal třikrát zahrát lidovou píseň a posléze se vrátil do Balounova domu na láhev vína. Přepadení Bohdálka z druhého dne se taktéž obešlo bez střelby. Předseda KSČ byl zavlčen do lesa, zbit a pod pohrůžky zavedl Malého a Němce k obydlí Kováře. Zde už ale výstřely padly. Po vtrhnutí do domu byl funkcionář Kovář připraven se zbraní v ruce a ve stejný čas, jako Němec, zmáčkl spoušť. Komunistického činovníka zasáhla rána do předloktí, devatenáctiletý odbojář byl raněn na bradě a krku. Oba muži následně odešli zpět do svého úkrytu. Mladému Němcovi se ale začalo dobrodružství přičít a po třinácti dnech od odchodu do ilegality utekl zpět ke svým rodičům.⁵⁷⁹

Přepadení v Heralticích vzbudilo pozornost u Státní bezpečnosti, která si myslela, že po infiltraci odbojové skupiny Gustava Smetany⁵⁸⁰ má region pod kontrolou. „*Pro Státní bezpečnost tento přepad znamenal změnu chování: dosavadní sledování odbojových snah ji mohlo vést k přesvědčení, že má region do značné míry pod dohledem, ovšem nyní se objevilo něco, s čím patrně nepočítala,*“ přibližuje Stehlík situaci z dubna 1951.⁵⁸¹ I s ohledem na blížící se prvomájové oslavy proběhly v posledních dubnových dnech první rozsáhlé zatýkácké akce. Zajištění byli manželé Kopuleťi, členové Smetanovy skupiny, kněz Jan Bula, hajný Antonín Škrdla a další, sedláku Antonínu Plichtovi se podařilo před bezpečností utéct. V úkrytu u rodičů je dne 1. května nalezen a zatčen také Drahoslav Němec.⁵⁸²

Po první vlně zatýkání se Malý přeorientoval na jinou část regionu. V polovině května díky babickému faráři Václavu Drbolovi navázal kontakt s ukrývajícím se Antonínem Plichtou

---

⁵⁷⁹ Tamtéž, s. 71-89.

⁵⁸⁰ Kolář Gustav Smetana z Litohoře založil vlastní odbojovou skupinu již roku 1950, a to z popudu dvou údajných zahraničních agentů Eduarda Kadrnky a Jana Samky. Oba muže Smetana o své činnosti informoval, ovšem kontakt mezi nimi postupně mizel. Smetanu tak v srpnu 1950 navštívil jiný agent, tentokrát „major Vašek“, který byl ovšem ve skutečnosti důstojník StB František Mareček. Tento muž pak organizoval činnost odbojové skupiny a předával veškeré informace bezpečnosti. Gustav Smetana byl popraven 28. března 1953 v Praze. In: RÁZEK, Adolf. *StB justice: nástroje třídního boje v akci Babice*, s. 9-11.

⁵⁸¹ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*, s. 78-79.

⁵⁸² Tamtéž, s. 91.

starším⁵⁸³ a ke spolupráci získal Antonína Mitysku z Horního Újezdu.⁵⁸⁴ S posledním jmenovaným pak Malý v noci 14. června provedl v Cidlině přepadení podobné tomu dubnovému. Odbojáři se nejprve odebrali k předsedovi MO KSČ Jakubu Janouškovi, u něhož se tázali na bydliště předsedy MNV Františka Píši. V Píšově domě pak Malý s Mityskou rodině pohrozili, zabavili hotovost a náboje a s předsedou MNV pak vyšli ven, kde byl bit a střelen do ramene. Malý se neustále dožadoval stranických dokumentů, ty ovšem u dvou zmíněných funkcionářů nenašel. Proto odbojáři zamířili dále k Josefu Láskovi a Františku Žampovi. Podobně jako při předchozích přepadeních, i zde se Malý dožadoval alkoholu, odcizil pár předmětů a odebral se s Mityskou zpět do úkrytu.⁵⁸⁵

Mezitím situace v Jihlavském kraji stále vzbuzovala pozornost bezpečnostních složek. Po Janu Bulovi byl 17. června zajištěn další duchovní, farář Drbola. Koncem června pak Malý se svými druhy našel úkryt na faře v Horním Újezdě u Františka Pařila. Právě do okolí Horního Újezdu směřovala další činnost odbojové skupiny „kapitána Ládi“. Dne 26. června Malý, Plichta starší a Mityska zapálili stodolu plnou slámy v nedalekých Mikulovicích, o tři dny později se Malý s Mityskou vydali do Újezdu zastřelit a ukrást prase funkcionáři Jaroslavu Krůlovi.⁵⁸⁶

Činnost odbojové skupiny vyvrcholila ve večerních hodinách 2. července. Skupina odbojářů ve složení Ladislav Malý, Antonín Mityska a dva synové sedláka Plichty, Antonín a Stanislav, se vydala pohrozit dalším komunistickým funkcionářům, tentokrát do Babic. V budově místní školy probíhala schůze MNV, již se účastnili řídící učitel Tomáš Kuchtík, lesní dělník Josef Roupec, skladník Bohumil Netolička a tesař František Bláha. Zatímco mladí Plichtové hlídali okolí školy, Malý s Mityskou vtrhli dovnitř přepadnout přítomné funkcionáře. Zde ovšem přepadení nezůstalo pouze u výhrůzek, jak tomu bylo v Heralticích a Cidlině. Činovníků KSČ se nejprve Malý tázal na osobní informace, zda u sebe mají zbraně, a kdo udal faráře Drbolu.⁵⁸⁷ Po krátkém „výslechu“ zahájili Malý s Mityskou palbu a usmrtili Kuchtíka, Roupce a Netoličku, Bláha byl pouze raněn. Po akci se skupina přesunula do úkrytu v Cidlině, kde vše sdělili Plichtovi staršímu. Ten měl údajně celou akci odsoudit, jelikož věděl, jaké vyvolá důsledky. Z Cidliny pak Malý, Mityska a bratři Plichtové odešli k Bolíkovcům, kde se ukryli v poli.⁵⁸⁸ Po celý druhý den pak probíhala rozsáhlá pátrání v Babicích a okolí. Při domovní prohlídce byl v Cidlině nalezen Antonín Plichta starší, který u výslechu sdělil, že čtveřice mužů

---

⁵⁸³ Tamtéž, s. 101-104.

⁵⁸⁴ Tamtéž, s. 108-110.

⁵⁸⁵ Tamtéž, s. 117-122.

⁵⁸⁶ Tamtéž, s. 132.

⁵⁸⁷ Tamtéž, s. 140-141.

⁵⁸⁸ RÁZEK, Adolf. *StB justice: nástroje třídního boje v akci Babice*, s. 8.

bude zřejmě ukryta mezi Bolíkovými a Čáslavicemi.⁵⁸⁹ Pomocí letadla byli skutečně v žitném poli nedaleko Bolíkovíc nalezeni. Po přestřelce zde padl Ladislav Malý a Antonín Plichta mladší, druhý Plichta byl těžce raněn a ochrnul, újezdský Mityška se vzdal a byl bezpečností zatčen.

13.2. Proces v Jihlavě ve dnech 12. - 14. 7. 1951

Již týden po vraždách v babické škole, dne 9. července 1951, byla podána obžaloba na šestnáct osob⁵⁹⁰ a o tři dny později započal v Jihlavě první soudní proces. Ze skupiny obžalovaných nakonec byla vyňata dvojice P. Jan Bula a Bohumil Krátký, které prokuratura přesunula do druhého procesu. Badatel Adolf Rázek v *díle StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice* poukazuje na třídní původ souzených v prvním procesu. Na lavici obžalovaných stanuli dva kněží, pět zemědělců, dva lesníci, přičemž jeden z nich společně s manželkou, a čtyři živnostníci.⁵⁹¹ Rozsudek smrti si zde po dvoudenním líčení vyslechli kněží Drbola a Pařil, jeden z babických střelců Mityška, první Malého společník Němec, sedlák Plichta a hajní Škrdla a Kopuleť. Dalším sedmi odsouzeným soud uložil rozsudky v rozmezí od dvaceti let po doživotí.⁵⁹² Jak již bylo zmíněno, proces v Jihlavě se týkal také dvou rokytnických občanů, a to Drahoslava Němce a jeho otce Karla Němce z osady Veverka.

Nešťastný životní příběh **Drahoslava Němce a jeho otce Karla** je vhodné v této části vylíčit paralelně. Obec Rokytnice nad Rokytnou byla po celou první polovinu 20. století širokému okolí známá díky vyhlášenému sítařství. Tomuto řemeslu se v obci věnovala i rodina Němcova. Výrobou sít se živil již František Němec, který se do Rokytnice přestěhoval počátkem 90. let 19. století a na rodinnou tradici posléze navázali i jeho synové Jan, Metoděj a Karel.⁵⁹³ V souvislosti s událostmi roku 1951 je pro nás ale podstatná osoba posledního zmíněného syna. **Karel Němec** se narodil 4. listopadu 1904. Ihned po vychození obecné školy se chopil sítařského řemesla, zprvu byl zaměstnán u svého otce Františka, v roce 1933 rodinnou živnost převzal. V roce 1929 se Karel Němec oženil s Anežkou Novákovou a o necelé dva roky později, 2. května 1931, se manželům narodila dvojčata Karel a Drahoslav.⁵⁹⁴ Sítařské řemeslo přinášelo

---

⁵⁸⁹ Tamtéž.

⁵⁹⁰ Obžalování byli A. Mityška, A. Plichta, D. Němec, J. Bula, F. Kopuleť, B. Kopuleť, A. Škrdla, K. Němec, B. Krátký, V. Drbola, L. Stehlík, J. Nahodil, L. Brabenec, J. Vorlíček, F. Pařil a A. Roupec. In: ELLINGER, Jiří. Babické soudní procesy, s. 110.

⁵⁹¹ RÁZEK, Adolf. *StB justice: nástroje třídního boje v akci Babice*, s. 24.

⁵⁹² ELLINGER, Jiří. Babické soudní procesy, s. 127.

⁵⁹³ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3003, k. 1264 (sčítací operáty z roku 1900, obec Rokytnice nad Rokytnou).; SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 3069, k. 1284 (sčítací operáty z roku 1910, obec Rokytnice nad Rokytnou).

⁵⁹⁴ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Mityška a spol., životopis Karla Němce, fasc. 317.

rodině mnohé pracovní cesty, a tak, jak později syn Drahoslav Němec uvedl, společně se svým bratrem Karlem jej vychovávali především cizí lidé.⁵⁹⁵ Na konci druhé světové války byl Karel Němec obviněn z kolaborace, strávil pět dnů ve vyšetřovací vazbě, ovšem pro nedostatek důkazů nešlo vznesená obvinění prokázat. Nutno ale poznamenat, že proti dotyčnému bylo zahájeno přelíčení i ve věci rabování na samém konci války.⁵⁹⁶ Sítařskou živnost provozoval Němec starší až do roku 1951, přičemž v této době si dále přivydělával výrobou pletiva.⁵⁹⁷

Již byl zmíněn syn **Drahoslav Němec**. Ten po absolvování měšťanské školy v Předíně se taktéž učil sítařskému řemeslu, a to nejprve u svého otce v rodinném podniku, následně u strýce v Čáslavi a ve Znojmě, kde současně navštěvoval základní odbornou školu. Roku 1948 se neúspěšně pokusil emigrovat na západ, ovšem v prostoru Mariánské Lázně – Planá byl zadržen a na šest týdnů uvězněn. Po svém návratu zpět do rodné obce se společně s otcem živil výrobou pletiv a v únoru 1951 nastoupil do národního podniku PAL v Jihlavě, zabývající se výrobou techniky.⁵⁹⁸

U rodiny Němcových v osadě Veverka nalezl v polovině března 1951 nocleh okolím se potulující agent Malý. Podobně jako při první návštěvě hostinského Jeřábka a kněze Buly v Rokytnici, i zde se Malý ohlásil v uniformě příslušníka SNB a s historkou o své odbojové činnosti. Sítař Němec starší hosta ve své domácnosti ubytoval a společně například hovořili o tom, že by bylo potřeba „*schladit*“ funkcionáře sítařského družstva a samotné vedoucí činitele MNV v Rokytnici. Během rozhovoru měl dokonce Malý přijít s nápadem zničení samotné budovy družstva, myšlenku mu ale s ohledem na zde přebývající rodiny Němec rozmluvil. V průběhu měsíce se podobných setkání v Němcově obydlí uskutečnilo hned několik, pro další slet událostí se ale to podstatné uskutečnilo 15. dubna. V tento den totiž v domě nebyli přítomni pouze manželé Němcovi, ale i jejich dva synové Karel a Drahoslav.⁵⁹⁹

S oběma bratry i otcem si Malý zahrál několik partií karet, přičemž se mimo jiné dotazoval Drahoslava Němce na jeho neúspěšný přechod přes hranice. Během rozhovoru Malý nalezl v tomto dobrodružném mladíkovi vhodnou osobu pro svoji činnost. Údajný agent CIC nabídl Drahoslavovi útěk za hranice, kde by mohl navštěvovat vojenskou školu. I přes varování rodičů Němec kývl na Malého nabídku a odebral se nikoliv do zaměstnání, ale do ilegality. Sen o odboji, přechodu hranic a vojenské kariéře však brzy dostával trhliny a veškeré dobrodružství

---

⁵⁹⁵ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Mityska a spol., životopis Drahoslava Němce, č. 168.

⁵⁹⁶ Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945. Zápis ze dne 14. července 1945.

⁵⁹⁷ Tamtéž životopis Karla Němce, č. 318.

⁵⁹⁸ Tamtéž, životopis Drahoslava Němce, č. 168.

⁵⁹⁹ Tamtéž, výpověď Karla Němce ze dne 30. května 1951, č. 307-313.

nemělo dlouhého trvání. Po prvních dnech neúspěšného hledání úkrytu našli Malý s Němcem útočiště v hájovně Františka Kopulekého z Heraltic, kde si pod včelínem vybudovali tajný úkryt.⁶⁰⁰ Do oblasti Kopulekého revíru spadala vůbec první odbojová činnost Malého a jeho komplice Němce. Ve dnech 23. a 24. dubna 1951 přepadli zdejší předáky KSČ Josefa Balouna, Jaroslava Bohdálka a Karla Kováře. Zatímco přepadení prvních dvou zmíněných se neslo pouze v duchu vyhrůžek a v případě Bohdálka pěstních ran, během přepadení Kováře již zazněly i výstřely, a to na obou stranách. Předseda přípravného výboru JZD Kovář byl poraněn na předloktí, mladého Němce kulka lehce zasáhla na pravé straně krku.⁶⁰¹ „*Pojednou jsem uslyšel ránu a ucítil jsem trhavou bolest na pravé straně krku. Je možné, že v prvním momentě, kdy jsem byl tímto nenadálým výstřelem překvapen, jsem stiskl spoušť pistole, ale neuvědomuji si, že bych slyšel nějakou další ránu. Jen vím, že jsem ihned po tomto výstřelu utekl ven, kde na mě čekal Malý, kterému jsem řekl, aby vyřídil pozdrav všem mým známým, že jsem raněn a že zemřu,*“ vypověděl 2. května 1951 Němec.⁶⁰² Po těchto nezdařilých přepadeních se dvojice mužů opět ukryla v Kopulekého hájovně, kde byl postřelený Němec ošetřen. Devatenáctiletému mladíkovi se v následujících dnech zcela rozplynula jeho poněkud zidealizovaná představa o odboji. Roztřesen z heraltického přepadení zatoužil navrátit se domů a 28. dubna skutečně v utajení utekl zpět ke svým rodičům. Ve stejný čas již ale bezpečnost naplno rozjela vyšetřování zmíněných přepadení. Dne 28. dubna zatkla StB hajného Koupulekého, druhé dne jeho manželku Boženu a po jejich výpovědích nastaly na přelomu dubna a května rozsáhlé zatýkácké akce. Dne 30. dubna byl zajištěn Karel Němec starší, jeho syna se však tehdy ještě nalézt nepodařilo. K zatčení Drahoslava Němce došlo až druhého dne, 1. května 1951.⁶⁰³

Na otce a syna Němcovy byla podána trestní oznámení bezprostředně po vraždách v Babicích, 7. července 1951. V případě Drahoslava Němce se uvádí jeho dvoutýdenní spolupráce s Malým a přepadení v Heralticích,⁶⁰⁴ u Karla Němce se pojednává o tom, že nenahlásil bezpečnostním orgánům přítomnost a aktivity Malého, přičemž o všem byl informován. Protistátní činnost Němce staršího je navíc doplněna o jeho účast na údajných rozhovorech mezi Malým, Hlouchem a Krátkým ohledně zničení JZD a síťářského družstva v Rokytnici.⁶⁰⁵ Státní soud za předsednictví soudce Vojtěcha Rudého zasedal ve dnech 12. až 14. července 1951 v Dělnickém

---

⁶⁰⁰ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Mityska a spol., výpověď Drahoslava Němce ze dne 2. května 1951, č. 115-120.

⁶⁰¹ Tamtéž, č. 122-128.

⁶⁰² Tamtéž, č. 127.

⁶⁰³ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*, s. 88-91.

⁶⁰⁴ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Mityska a spol., trestní oznámení, č. 17.

⁶⁰⁵ Tamtéž, č. 25.

domě v Jihlavě.⁶⁰⁶ Drahoslav Němec byl odsouzen k trestu smrti a 2. srpna 1951 popraven, Karlu Němcovi soud uložil doživotní vězení, z něhož se zpět na svobodu dostal roku 1962.⁶⁰⁷

13.3. Proces v Třebíči ve dnech 13. - 15. 11. 1951

Druhý z babických procesů se uskutečnil od 13. do 15. listopadu 1951 v Třebíči. Ačkoliv, co se do počtu obžalovaných týče, se jednalo o největší z procesů,⁶⁰⁸ tresty zde nebyly tak vysoké jako v červencovém jihlavském líčení. Soud vyřkl trest smrti nad P. Janem Bulou, doživotní vězení udělil Bohumilu Krátkému, tresty dalších patnácti souzených se pohybovaly od dvou do pětadvaceti let vězení.

Ač se jméno kněze **Jana Buly** objevuje již v obžalobě z 8. července 1951, dvojici kněží Drbolu a Pařila v soudním procesu nakonec administrátor rokytnické farnosti nedoplnil. Z nařízení samotných špiček KSC byl P. Bula přesunut do druhého procesu, jehož se stal hlavní tváří.⁶⁰⁹ Příběh Božího služebníka Jana Buly je široké veřejnosti dobře znám. V uplynulých letech o této osobě vyšlo hned několik publikací a ve veřejném prostoru se jména duchovních Buly a Drboly zmiňují v souvislosti s probíhajícím procesem blahořečení. Jan Bula se narodil 24. června 1920 v obci Lukov nedaleko Moravských Budějovic. Po vychození obecné školy ve své rodné obci nastoupil na gymnázium do Moravských Budějovic, kde se mimo jiné setkal s Ladislavem Malým. Během dospívání na Bula kladně zapůsobil lukovský kněz a kaplan v Jaroměřicích nad Rokytnou P. Cyril Bojanovský, díky němuž se mladý Jan rozhodl stát se duchovním. Po úspěšném složení maturitní zkoušky tak roku 1939 zahájil studium biskupského semináře v Brně. Studium však musel Bula mezi únorem 1943 a květnem 1944 přerušit, jelikož byl pracovníčně nasazen do keramičky ve Vranovské Vsi. Kněžské svěcení přijal lukovský rodák 29. července 1945 a ihned 1. srpna jej biskupství ustanovilo kaplanem v Rokytnici nad Rokytnou. Zde měl vypomáhat nemocnému knězi Stanislavu Lakomému, po jehož smrti se stal roku 1949 administrátorem rokytnické farnosti. Mezi farníky byl P. Bula velice oblíbený, aktivně se zapojil do práce s mládeží v jednotě Orel, vyučoval na místní škole náboženství a věnoval se též oblíbenému malování.⁶¹⁰ V Rokytnici nad Rokytnou působil P. Bula až do

---

⁶⁰⁶ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*, s. 172.

⁶⁰⁷ ELLINGER, Jiří. *Babické soudní procesy*, s. 127.

⁶⁰⁸ Obžalováno zde bylo 17 osob. Jmenovitě tyto lidé: J. Bula, B. Krátký, L. Roupec, F. Kříž, J. Pánek (Šebkovice), F. Berka, L. Stehlík, J. Jeřábek, B. Dvořák, K. Vodička, S. Žákovský, J. Pánek (Popovice), J. Pánek, A. Rejlová, H. Nestrojilová, L. Ježek, J. Malý. In: RÁZEK, Adolf. *StB justice: nástroje třídního boje v akci Babice*, s. 26.

⁶⁰⁹ STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*, s. 201.

⁶¹⁰ KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*, s. 16-67.

30. dubna 1951, kdy byl bezpečností při prvních zatýkacích akcích zajištěn. Bezpečnostní orgány nejprve zajistili faru, zde se ale od hospodyně dozvěděli, že kněz se momentálně nachází ve škole, kde má hodinu náboženství. Pro P. Bulu si tak příslušníci StB došli do nedaleké školy a následně jej dovedli na faru, kde již probíhala domovní prohlídka. Poté byl kněz dopraven do jihlavské věznice.⁶¹¹ Jak uvádí Stehlík, zde „*po mnoha útrapách a mučení podepsal protokoly, ve kterých se přiznával k protistátní činnosti již od roku 1948.*“⁶¹²

Státní prokuratura vinila mladého kněze jednak z organizace protistátní teroristické skupiny, jednak z kontaktů s Ladislavem Malým. Údajná protistátní činnost P. Buly spadá již do prvních měsíců po převzetí moci komunistickou stranou. Poté, co v únoru došlo k reorganizaci ČSL pod vedením Josefa Plojgara, dal tehdy lidovec Bula svůj nesouhlas s tímto krokem najevo výstupem ze strany. Nespokojenců s nastoleným režimem se v Rokytnici, silně religiozní obci a lidovecké baště, nacházelo více. V červnu roku 1948 Bulu na rokytnické faře navštívil jeho spoluobčan František Vejmelka, který tehdejšímu kaplanovi předal ilegální leták vyzývající ke vzniku protistátních organizací. Ilegální skupina měla v Rokytnici skutečně vzniknout. Dle pozdější výpovědi P. Buly z 1. června 1951 ji tvořili především dřívější členové lidové strany a lidé, o nichž byl znám jejich odpor ke komunistické straně. Kromě zmíněných Buly a Vejmelky ilegální skupinu zpočátku dále tvořili lesník Miroslav Hlouch a jeho švagr, zaměstnanec státních drah Bohumil Krátký. Co se samotné činnosti organizace týče, její významná úloha měla přijít v květnu 1949 během IX. sjezdu KSČ. Tehdy totiž mělo v Praze vypuknout povstání, které by vedlo ke státnímu převratu. V této situaci držela pohotovost i rokytnická odbojová skupina v čele s Bulou, Krátkým a Hlouchem, která by se se zbraní v ruce chopila správy nad obcí.⁶¹³ K povstání však nedošlo, a tak i pohotovost odboje na faře v Rokytnici byla zrušena. Údajný ozbrojený puč však nebyl tím jediným, za což byl Bula vinen. V trestním oznámení je mezi Bulovy protistátní aktivity z konce 40. let zahrnuto i ono již v kapitole o farnosti zmíněné čtení zakázaného pastýřského listu.⁶¹⁴

Další provinění jsou již spjata se samotným hybatelem babických událostí. Dne 25. února 1951 zavítal na rokytnickou faru neočekávaný host, Bulův spolužák z moravskobudějovického gymnázia Malý. Ten kněze konfrontoval se svými příběhy o působení v zahraniční rozvědce a převodu arcibiskupa Berana přes hranice. Prostřednictvím P. Buly se Malý seznámil s Hlouchem a Krátkým, které se snažil zaktivizovat pro odbojovou činnost. Agent Malý

---

⁶¹¹ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Bula a spol. II. část, zpráva o zatčení ze dne 30. dubna 1951, č. 59.

⁶¹² STEHLÍK, Michal. Babické vraždy 1951, s. 201.

⁶¹³ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Bula a spol., výpověď Jana Buly ze dne 1. června 1951, č. 131-141.

⁶¹⁴ Tamtéž, trestní oznámení ze dne 8. srpna 1951, č. 12.

navštívil během jara 1951 faru v Rokytnici vícekrát, často ovšem v podnapilém stavu.⁶¹⁵ „Nejen že Malého bezpečně se všemi náležitostmi ukryl, ale navázal mu styk s dalším členem své zločinné skupiny Miloslavem Hlouchem, přičemž mu nabídl celou svoji již vybudovanou protistátní skupinu k dispozici. Charakter Bulův jasně osvětluje jeho postoj k teroristu Malému a na druhé straně jeho falešné řeči z kazatelny o desateru božích přikázání, neboť nejen, že tohoto vraha a teroristu ukryvá, ale tomuto dělá i přechovávající v případě ukradených šatů Němce,“ stojí v trestním oznámení na P. Bulu.⁶¹⁶ Závěr citace odkazuje na jednu z mnoha absurdních návštěv Malého na rokytnické faře. V březnu 1951 ukradl Malý u Němců na Veverce šaty, které donesl právě k Bulovi na faru s tím, že vyloupil prodejnu Tep v Třebíči. Na šatech však bylo poznat, že jsou již obnošené a poté, co kněz zjistil, že patří rodině Němcových, poslal jim je zpátky.⁶¹⁷ Toť pro představu, jak zmatečné a plné naprostých výmyslů bylo mnohdy jednání údajného agenta CIC.

Druhý nejvyšší trest, doživotí, si v třebíčském procesu vyslechl **Bohumil Krátký**, taktéž občan Rokytnice. Krátký se narodil 21. listopadu 1919 v obci Chlístov. Vyučil se krejčím a pracoval v třebíčské Baťově fabrice, následně od roku 1938 v Brně. Po krátké vojenské službě byl mezi lety 1939 a 1941 zaměstnán jako cestář, lesník a stavební dělník v Okříškách. Novou profesi našel Krátký u státních drah v Jihlavě, kde působil následující roky až do svého zatčení v roce 1951. Krátkým intermezdem v této životní kapitole je pouze Krátkého nasazení ve Štětíně mezi lety 1944 a 1945. Po skončení druhé světové války se Krátký, již v době protektorátu člen partyzánské skupiny REVI, účastnil tzv. „očišťovacích akcí“ proti Němcům a vstoupil do KSČ. Zde však s odkazem na svoji zaneprázdněnost odmítal veškeré funkce. Roku 1946 se dělník ČSD Krátký oženil s Marií Hlouchovou z Rokytnice nad Rokytinou, kde se také novomanželé usadili v následujících letech se jim narodily tři děti.⁶¹⁸ Dle zprávy KV StB v Jihlavě se pro Krátkého členství v KSČ právě u jeho ženy, vycházející z lidovecké rodiny, nenašlo pochopení, až nakonec zcela politicky „*podlehl své manželce*“.⁶¹⁹ Prostřednictvím svého švagra, lesníka Hloucha, se Krátký seznámil s knězem Bulou. Trojice mužů (Bula, Hlouch, Krátký) například společně sehrávala partie karet, malovala obrazy nebo též diskutovala o politice. Jak později

---

⁶¹⁵ Tamtéž, výpověď Jana Buly ze dne 1. června 1951, č. 143-153.

⁶¹⁶ Tamtéž, trestní oznámení ze dne 8. srpna 1951, č. 12.

⁶¹⁷ STEHLÍK, Michal. Babické vraždy 1951, s. 60-61.

⁶¹⁸ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Bula a spol., životopis Bohumila Krátkého ze dne 1. června 1951, č. 155-156.

⁶¹⁹ Tamtéž, zpráva o pověsti Bohumila Krátkého, č. 57.

Krátký uvedl, zpočátku stál vůči knězi a svému švagrovi v určité opozici a veškeré kroky KSČ obhajoval. Postupem času však i Krátký začal pochybovat o nastoleném politickém režimu.⁶²⁰

Už v souvislosti s P. Bulou byla výše zmíněna ilegální organizace založená v Rokytnici nad Rokytnou, které měl být i Krátký členem. Výrazný podíl měl Krátký nést na zmíněném převratu v době IX. sjezdu KSČ, kdy právě z jeho doporučení se měla ilegální skupina připravovat na zásah.⁶²¹ Posléze ovšem k žádné akci nedošlo, navíc se po Rokytnici roznesla zpráva o existenci jakési protistátní skupiny, a tak veškerá ilegální činnost skončila. V březnu 1951 se pak Krátký prostřednictvím Hloucha seznámil s Malým. Společně měli začít vymýšlet plán na uskutečnění nějaké větší sabotážní akce v obci. Jako možnosti se nabízely vypálení síťářského družstva a zničení traktorů místního JZD. K první akci skutečně mělo dojít, Malý ale shledal, že se v družstvu nachází málo síť a za této okolnosti nemá cenu nic podnikat. Upuštěno bylo taktéž od zničení zemědělské techniky. Krátký měl následně také zprostředkovat kontakt mezi Malým a jeho otcem, dále měl Malého zaopatřit odcizenými zbraněmi.⁶²²

Po první vlně zatýkání na přelomu dubna a května 1951 se dny svobody chýlily ke konci i Krátkému. Zajišťovací příkaz k jeho osobě byl KV StB v Jihlavě vydán 12. května 1951.⁶²³ Po střelbě v Babicích se také Krátkého jméno objevuje v první obžalobě, ovšem vinou špatného zdravotního stavu byl Krátký přesunut taktéž až do druhého procesu.⁶²⁴

V běhu dramatických události se objevil také hostinský z Rokytnice **Josef Jeřábek**, ač pouze krátce. Byl to právě on, za kým nejprve zavítal 20. února Malý s žádostí o nocleh a historkou o svém angažmá v zahraniční tajné službě.

Podobně jako odsouzení Bula a Krátký, ani Jeřábek nebyl rokytnickým rodákem, narodil se 10. října 1908 v Martínkově nedaleko Moravských Budějovic. Jeho otec se zprvu živil krejčovstvím a následně pracoval jako hlídač na pile v Okříškách, matka Anna byla ženou v domácnosti. Po vychození osmitřídní obecné školy v Heralticích zamířil mladý Josef do řeznického učení. Před svým odchodem na vojnu v roce 1928 pracoval například coby pomocný řezník v Brně nebo ve firmě Padrnos v Třebíči. Po splnění osmnáctiměsíční vojenské služby se Jeřábek dostal do firmy Janovský, kde byl zaměstnán následující dva roky, než si založil svoji

---

⁶²⁰ Tamtéž, výpověď Bohumila Krátkého ze dne 17. května 1951, č. 157-158.

⁶²¹ K této události se v dokumentárním pořadu České televize *Mlynáři od Babic* vyjádřila Marie Krátká, manželka zatčeného Bohumila Krátkého. V době IX. sjezdu KSČ její muž nečekal na faře na plánované povstání, jelikož v ten den měli rodinnou oslavu.

⁶²² ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Bula a spol., výpověď Bohumila Krátkého ze dne 5. června 1951, č. 163-169.

⁶²³ Tamtéž, spis Bula a spol. II. část, zajišťovací příkaz ze dne 12. května 1951, č. 68.

⁶²⁴ ELLINGER, Jirí. Babické soudní procesy, s. 112.

vlastní živnost. Stalo se tak v roce 1932. Téhož roku se oženil s Anežkou Šípovou a právě tento sňatek mimo jiné napomohl Jeřábkově s realizací snu o vlastní živnosti. Jeho tchán prodal rodinný dům v Heralticích a za utržené peníze zakoupil hostinec v Rokytnici nad Rokytnou, kde si Jeřábek zřídil řeznictví.⁶²⁵ V podnikání si Josef a Anežka Jeřábkovi vedli po následující léta poměrně slušně a sám hostinský se těšil v obci oblíben. Ve zprávě o Jeřábkově pověsti KV StB v Jihlavě poznamenává, že se v jeho hostinci scházeli příslušníci mnoha tříd, od sedláků po dělníky, a řeznický krám byl hojně navštěvován především díky širokému sortimentu.⁶²⁶ Rodinné podnikání manželů Jeřábkových v pohostinství a řeznictví ale zcela narušil únor 1948 a následná omezení živnostníků. Na přelomu let 1949/1950 byl Jeřábek nucen svoji soukromou řeznickou živnost začlenit do družstva Masna. Zde působil coby vedoucí, současně s tím dále vykonával živnost hostinskou.

U hostinského Jeřábka se poprvé ohlásil pozdější strůjce babických vražd. Již za první republiky se Jeřábek totiž seznámil s Jakubem Malým, strážmistrem četnické stanice v Kojeticích. Jejich přátelství vydrželo i po roce 1945, kdy Malého syn Ladislav utekl do Rakouska. V létě roku 1950 pak Jeřábka navštívil Malý starší s prosbou, zda by do rokytnického hostince mohl jeho syn Ladislav ze zahraničí posílat rodině zprávy, s čímž Jeřábek souhlasil. Do Jeřábkovy podniku tak ve druhé polovině roku 1950 přišlo několik dopisů, o jejichž obsahu se však Malý st. ani před svým známým nemínil. V sobotu 20. února 1951 však Jeřábka v Rokytnici navštívil nečekaný host v uniformě strážmistra SNB.⁶²⁷ „... setkal jsem se na chodbě svého hostince s mužem, ve kterém jsem poznal Ladislava Malého, který byl v Rakousku. S tímto jsem se pozdravil a tázal jsem se jej kde se tu bere. Odpověděl mi pokrčením ramen, a hned mne žádal, abych mu dal pivo a zdali bych jej nemohl nechat u sebe přespat,” vypověděl později rokytnický hostinský.⁶²⁸ Malého žádosti ale Jeřábek nevyhověl, na což mu měl Malý pohrozit, že „s takovými lidmi si to on vyrovná”.⁶²⁹ Následný rozhovor mezi Jeřábkem a Malým trval poměrně krátce, okolo pěti minut, při čemž se Malý především dotazoval na rodinu Němcovu bydlící na Veverce. Po tomto krátkém setkání připadla Jeřábkově podobná role, jako v letech předchozích. Na počátku března zprostředkoval předání zpráv mezi Ladislavem a Jakubem Malým, tím však veškerá jeho činnost v údajné protistátní činnosti v roce 1951 končí.⁶³⁰

---

⁶²⁵ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Bula a spol., životopis Josefa Jeřábka ze dne 29. května 1951, č. 208.

⁶²⁶ Tamtéž, spis Bula a spol. II. část, zpráva o pověsti Josefa Jeřábka, č. 102.

⁶²⁷ Tamtéž, spis Mityška a spol., výpověď Josefa Jeřábka ze dne 30. května 1951, č. 468-469.

⁶²⁸ Tamtéž, č. 469.

⁶²⁹ Tamtéž, č. 470.

⁶³⁰ Tamtéž, č. 470-472.

Poté, co se o hostinském a vedoucím Masny ve spojitosti s agentem Malým zmínili ve svých výpovědích zatčený Malý starší,⁶³¹ zajistila bezpečnost 29. května o půl páté ráno také Jeřábka. Zatímco jeho žena plakala a ujišťovala zatýkající příslušníky bezpečnosti o nevině svého muže, Jeřábek až na třesoucí se ruce působil klidným dojmem. Na dotaz zda ví, proč je zatčen, měl řezník poznamenat, že si to domýšlí.⁶³²

V trestním oznámení z 8. srpna je Jeřábek uváděn v roli zprostředkovatele mezi otcem a synem Malým a jako jeden z prvních Malého spolupracovníků. Jelikož dle prokuratury se rokytnický hostinský pomáhal Malému vybudovat síť kontaktů, i on tak měl mít podíl na veškerých útocích a následných vraždách v Babicích.⁶³³

Čtveřici osob spjatých s Rokytnicí ve druhém babickém procesu uzavírá **Ladislav Ježek**. Oproti již zmíněným se sice jedná o rokytnického rodáka, ovšem v době událostí 50. let nepobýval v dotčeném regionu.

Ladislav Ježek se narodil 11. února 1922 v Rokytnici nad Rokytnou do neúplné rodiny. Jeho matka Marie Ježková vypomáhala na hospodářství svých rodičů a jelikož otec jejího dítěte nebyl znám, zbyla na výchovu svého jediného potomka sama. Po dokončení obecné a měšťanské školy zůstal Ladislav ve své rodné obci, kde jej zaměstnávala práce na rodinném gruntu. Městečko na samém počátku řeky Rokytné opustil v roce 1940, kdy si ve svých osmnácti letech podal přihlášku k protektorátnímu vládnímu vojsku.⁶³⁴ Dle pozdější Ježkovy výpovědi StB jej k tomuto kroku vedla především dobrodružná povaha.⁶³⁵ Po čas protektorátu působil Ježek nejprve ve středočeském Rakovníku, posléze od dubna 1944 do konce války v Itálii. Angažmá v protektorátním vojsku však nebylo pro Ježka překážkou pro pokračování jeho vojenské kariéry. Po roce 1945 se přihlásil do Československé lidové armády a z hodnosti desátníka se postupně v následujících třech letech vypracoval na hodnost podporučíka. V roce 1949 nastoupil podporučík Ježek na vojenskou akademii, z níž byl v roce 1950 s hodností poručíka vyřazen. Ostatně rok 1950 byl pro Ježka klíčovým i v dalších ohledech. Zkraje roku se oženil s Ludmilou Dohnalovou, dva měsíce po sňatku se novomanželům narodilo dítě

---

⁶³¹ Tamtéž, spis Bula a spol., osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Josefu Jeřábkovi, návrh na zatčení ze dne 25. května 1951, č. 256.

⁶³² Tamtéž, spis Bula a spol. II. část, zpráva o zatčení ze dne 29. května 1951, č. 99.

⁶³³ Tamtéž, spis Bula a spol., trestní oznámení ze dne 8. srpna 1951, č. 16-17.

⁶³⁴ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Bula a spol., životopis Ladislava Ježka ze dne 18. června 1951, č. 179.

⁶³⁵ Tamtéž, výpověď Ladislava Ježka ze dne 27. července 1951, č. 174.

a taktéž osmadvacetiletý poručík Ježek začal působit ve znojemské posádce. Královské město bylo Ježkovým pracovištěm až do jeho zatčení v červnu 1951.⁶³⁶

Role důstojníka ČSA Ježka je také v běhu událostí pouze epizodní, jako tomu bylo v případě hostinského Jeřábka. V dubnu 1951 se Ježek na svatbě své sestřenice Marie Hobzové v Rokytnici nad Rokytnou dal do hovoru s knězem Janem Bulou a lesníkem Miloslavem Hlouchem, přičemž řeč se mimo jiné stočila i k samotné osobě Ladislava Malého. Všichni tři údajného agenta CIC znali, Bula byl jeho spolužákem z moravskobudějovického gymnázia, Hlouch si Malého pamatoval ze vzájemných fotbalových utkání, Ježek z dětských let a posléze z protektorátního vojska. Při rozhovoru se Hlouch Ježkovi zmínil, že se Malý nachází v blízkosti Rokytnice a dokonce nabídl zprostředkování schůzky mezi nimi. Armádního důstojníka Ježka rozhovor zaujal natolik, že se ještě téhož večera s Malým sešel. Společné setkání nemělo dlouhého trvání. Malý na úvod schůzky zareagoval na Ježkovo působení slovy, že se po převratu a příchodu americké armády bude zodpovídat za službu komunistickému režimu, sám však důvod svého návratu do republiky neprozradil. Dalšího setkání mezi Ježkem a Malým v následujících měsících neproběhlo.⁶³⁷ I přesto byl ale Ježek v polovině června 1951 zatčen.

Samotné Ježkovo zatčení musela bezpečnost provést nadvakrát. Příslušníci StB a OBZ se nejprve 15. června odebrali do znojemských kasáren, nicméně Ježek se v ten čas nacházel na vojenském cvičení ve vojenském újezdu Libavá.⁶³⁸ Dne 18. června se tak jihlavská bezpečnost vypravila na Olomoucko. Zatčení Ježka proběhlo tak, že si jej pod záminkou jisté služební záležitosti předvolal do své kanceláře štábní kapitán Nezbeda. Při cestě do kanceláře byl ale Ježek naložen do auta, převezen na krajské velitelství StB v Olomouci a následně do Jihlavy.⁶³⁹

Podobně jako červencovému soudnímu líčení v Jihlavě, i tomu třebečskému ve dnech 13. až 15. listopadu 1951 předsedal soudce Rudý. Rokytnický kněz, do tohoto procesu záměrně přeřazený, si vyslechl trest smrti. Výkonu trestu nezabránilo ani odvolání se, ani žádost jeho matky Marie Bulové o milost prezidenta republiky. K popravě P. Buly došlo 20. května 1952 o páté hodině ranní v jihlavské věznici.⁶⁴⁰ Zaměstnanec ČSD Krátký byl za vlastizradu odsouzen k doživotnímu vězení. Zatímco jiní vězni se v 60. letech dočkali svobody, Krátký nikoliv. Zemřel ve vězení roku 1961. Hostinský Jeřábek, ač onoho 20. února odmítl Malého

---

⁶³⁶ Tamtéž, životopis Ladislava Ježka ze dne 18. června 1951, č. 179.

⁶³⁷ Tamtéž, výpověď Ladislava Ježka ze dne 27. července 1951, č. 173-178.

⁶³⁸ Tamtéž, spis Bula a spol. II. část, zpráva o zatčení ze dne 15. června 1951, č. 83.

⁶³⁹ Tamtéž, zpráva o zatčení zde dne 18. června 1951, č. 84a.

⁶⁴⁰ STEHLÍK, Michal. Babické vraždy 1951, s. 201-206.

prosbu o přespání, následné zprostředkování kontaktu na pomezí února a března 1951 vyneslo kdysi vyhlášeného řezníkovi a hospodskému 25 let vězení, ze kterého vyšel roku 1962. Nad Ježkem vyřkl soud jeden z nejnižších trestů ze všech procesů s Babicemi spjatých vůbec. Armádní důstojník byl odsouzen za neoznámení trestného činu ke čtyřletému vězení. Pouze dva lidé obdrželi ze všech sedmi procesů menší tresty, a to Jakub Malý (2 roky) a Václav Machovec (9 měsíců).⁶⁴¹

13.4. Proces v Jihlavě dne 11. 12. 1951

V pořadí třetí soudní proces, jenž se konal 11. prosince 1951 v Jihlavě, se přímo týká Rokytnice nad Rokytinou. Před soudem zde totiž stanula šestice rokytnických mužů obviněných z organizace údajné ilegální skupiny založené roku 1948. Obžalovaní Miloslav Hlouch, František Vejmelka, Josef Vejmelka, Václav Vejmelka, Jaroslav Václavěk a Václav Machovec zde tedy nejsou, vyjma Hloucha, přímo souzeni za aktivitu na jaře 1951, kdy se regionem potuloval agent Malý. Zmínění jsou konfrontováni s jejich činností v letech 1948 a 1949, kdy měla z iniciativy Františka Vejmelky vzniknout ilegální organizace, jejíž hlavním úkolem mělo být převzetí obecní samosprávy po státním převratu v květnu 1949. V žalobě se uvádí, že šestice obžalovaných vedena knězem Bulou měla za cíl restaurovat kapitalismus ve státě, čehož chtěli dosáhnout díky svému uskupení. Členové ilegální skupiny měli vytvářet a rozšiřovat letáky proti funkcionářům MNV a připravovat násilné převzetí moci.⁶⁴² Jak později uvedl jeden z odsouzených, Jaroslav Václavěk, žádná takováto skupina ale neexistovala. Dle Václavka se pouze jednalo o zastrašovací akci, která měla zlomit odpor místních zemědělců ke vstupu do JZD.⁶⁴³ V trestním oznámení je tato skupina dokonce charakterizována jako prvopočátek pozdější skupiny agenta CIC Malého.⁶⁴⁴ O tomto procesu již vznikla samostatná bakalářská práce, a tak jsou v této části vyličený pouze základní a nejpodstatnější informace.

Jako první z této skupiny byl dne 30. dubna 1951 zatčen **Miloslav Hlouch**. Zatímco, jak bude ještě dále zmíněno, dalších pět obžalovaných v tomto procesu bylo souzeno za svoji činnost

---

⁶⁴¹ ELLINGER, Jiří. Babické soudní procesy, s. 128.

⁶⁴² ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Vejmelka František a spol., Vyšetřovací spis B/4 – v – 706/51, žaloba, s. 14.

⁶⁴³ HERBRYCH, Josef. *Likvidace údajné protistátní skupiny v Rokytnici nad Rokytinou v souvislosti s případem Babice*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce Mgr. Libor Svoboda, Ph.D., s. 72.

⁶⁴⁴ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Vejmelka František a spol., Vyšetřovací spis B/4 – v – 706/51, trestní oznámení, č. 2

v letech 1948 a 1949, osoba Hloucha tyto roky propojuje i s děním na jaře 1951. Podobně jako tomu bylo u jeho švagra Krátkého a kněze Buly. Hlouch se narodil 6. prosince 1923 do rodiny zemědělské a lidovecké. Po vychození povinné školní docházky pomáhal své matce na rodinném hospodářství, které musela po předčasném smrti svého muže obstarávat sama. Na vlastní půdě pracoval až do roku 1948 než se stal lesním dělníkem v polesí Březová. V roce 1946 vstoupil Hlouch do strany lidové a stal se členem MNV.⁶⁴⁵ Taktéž se aktivně angažoval v místních sportovních organizacích, kupříkladu byl členem výboru SK Rokytnice.⁶⁴⁶

Coby člen strany lidové měl zastávat nepřátelský postoj vůči politice KSČ, což vedlo k tomu, že se v létě roku 1948 stal jedním ze zakládajících členů protistátní skupiny v Rokytnici nad Rokytinou. Hlouchovou hlavní činností zde mělo být především získávání nových členů a obstarávání zbraní pro násilný převrat. Ovšem poté, co v květnu 1949 k plánovanému svržení komunistického režimu nedošlo, ukončil místní odboj z obavy prozrazení svoji činností. Lesník Hlouch se jako jeden z hlavních činitelů ilegální organizace objevuje znovu na scéně začátkem roku 1951 v souvislosti s příchodem agenta Malého do regionu. Během kněžského působení P. Buly v Rokytnici nad Rokytinou se mladý kněz brzy spřátelil s probíraným Hlouchem. Oba spojovala především záliba v malování, a Hlouch byl tak častým návštěvníkem rokytnické fary.⁶⁴⁷ Na konci února 1951 se právě zde setkal a seznámil s údajným agentem CIC Malým. Nejednalo se však o ojedinělé setkání, které by vyústilo do prázdna. V Hlouchovi, jenž se ke komunistickému režimu stavěl kriticky, spatřoval Malý možného komplice pro svou odbojovou činnost. Osmadvacetiletému lesníkovi Malý nabídl odchod do ilegality a následný přechod přes hranice, kde by mohl Hlouch absolvovat vojenský výcvik. Jak lze vysledovat, podobnou historkou si později Malý získal mladého Drahoslava Němce. Od Malého měl navíc v těchto dnech Hlouch obdržet jmenovací dekret na hodnost poručíka a příslib, že v případě státního puče bude jmenován velitelem čtyř obcí. V běhu událostí spočívá Hlouchova role také v tom, že zprostředkoval spojení Malého s hajným Škrdlou, armádním důstojníkem Ježkem a se svým švagrem Krátkým. Skupina ve složení Malý, Krátký a Hlouch se měla údajně zaměřit na sabotážní činnost v Rokytnici, při které mělo být vypáleno sítařské družstvo a poničena technika JZD. Malý dokonce přišel s nápadem, že by si trio odbojářů zřídilo bunkr ve věži hradu Sádka, od tohoto kroku bylo ale vzhledem k tomu, že zde působila měšťanská škola,

---

⁶⁴⁵ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Vejmelka František a spol., výpověď Miloslava Hloucha ze dne 16. května 1951, č. 41.

⁶⁴⁶ SOkA Třebíč, f. OÚ Třebíč I., inv. č. 2365, k. 965 (Rokytnice: Sportovní klub 1941-1949), fol. 15.

⁶⁴⁷ KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*, s. 62-64.

upuštěno.⁶⁴⁸ Nabízený odchod do ilegality však Hlouch oddaloval do budoucna,⁶⁴⁹ a Malý si tak našel společníka v podobě mladého Drahoslava Němce z Veverky. Vůbec poslední setkání mezi Hlouchem, Bulou a Malým se uskutečnilo po heraltickém přepadení 26. dubna.⁶⁵⁰ Posledního dubnového dne, podobně jako P. Bula, byl zatčen a do jihlavské věznice dopraven i Hlouch.⁶⁵¹

Pětice dalších rokytnických mužů, kteří se měli v letech 1948 a 1949 podílet na chodu ilegální skupiny, byla bezpečností zajištěna až o měsíc později, a to ve dnech 26. a 29. května 1951.⁶⁵²

Hovoří-li StB o protistátní skupině v Rokytnici nad Rokytnou, objevuje u jejího vzniku kromě Buly, Krátkého a Hloucha i jméno barvíře **Františka Vejmelky**. Ten se narodil 24. srpna 1911 v Rokytnici nad Rokytnou do živnostenské rodiny. Jeho otec byl provozovatelem hostince a pekařství, zároveň také činným členem ČSL. Ve Vejmelkově hostinci se mimo jiné konávaly za první republiky schůze lidovců a než byla dostavěna orlovna tak i orelské jednoty. Lidovcem jako otec se ovšem František Vejmelka nestal. Již v meziválečné době vstoupil do ČSNS, za níž byl dokonce po válce členem MNV. V této době se také stal národním správcem barvírny svého bratra Josefa.⁶⁵³

Vejmelka bývá uváděn za duchovního otce ilegální skupiny. V červnu 1948 jej požádal bratranec Karel Vejmelka, zda by nemohl okopírovat leták, v němž byli občané vyzýváni k zakládání ilegálních organizací a Sokolové odrazováni od účasti na blížícím se sletu. Vejmelka s letákem navštívil kněze Bulu, u něhož měl právě několik kopií pořídit. Při další návštěvě fary navrhl údajně Vejmelka Bulovi, zda také společně nevytvoří skupinu, k jakým vyzýval leták, s čímž kněz souhlasil. Do odbojové skupiny pak Vejmelka faráři navrhl několik vhodných osob a nabídl získání vysílací stanice.⁶⁵⁴ Ve výpovědích je dále například zmiňováno, že právě Vejmelka měl udržovat kontakty s jistým „Američanem z Dačic“, který taktéž rozvíjel protistátní aktivitu.⁶⁵⁵ Další Vejmelkova činnost spočívala také v tom, že měl v úmyslu navázat

---

⁶⁴⁸ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Vejmelka František a spol., osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Miloslavu Hlouchovi, výpověď Miloslava Hloucha ze 4. května 1951, č. 68-88.

⁶⁴⁹ STEHLÍK, Michal. Babické vraždy 1951, s. 55.

⁶⁵⁰ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Vejmelka František a spol., osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Miloslavu Hlouchovi, výpověď Miloslava Hloucha ze 4. května 1951, č. 86-87.

⁶⁵¹ STEHLÍK, Michal. Babické vraždy 1951, s. 91.

⁶⁵² HERBRYCH, Josef. *Likvidace údajné protistátní skupiny v Rokytnici nad Rokytnou v souvislosti s případem Babice*, s. 51, 54, 57, 60, 62.

⁶⁵³ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Vejmelka František a spol., zpráva o pověsti Františka Vejmelky, č. 27-29.

⁶⁵⁴ Tamtéž, výpověď Františka Vejmelky z 26. června 1951, č. 35-44

⁶⁵⁵ Tamtéž, výpověď svědka Jana Buly z 1. června 1951, č. 48.

spojení s americkým velvyslanectvím, u kterého chtěl s dalšími nespokojenými občany protestovat proti volbám v ČSR.⁶⁵⁶

Souzen byl také **Josef Vejmelka**. Bratr zmíněného Františka se narodil 31. července 1906. Po vystudování gymnázia v Moravských Budějovicích studoval vyšší chemicko-barvířskou školu v Teplicích-Šanově. Zde nabyté zkušenosti pak využil ve své rodné obci, kde si v polovině 20. let začal stavět vlastní barvírnu. Aby pokryl veškeré náklady na stavbu, odešel roku 1930 za prací do Košic a zde si také našel manželku. S ní se vrátil zpět do Rokytnice a ve svém rodišti vedl od roku 1934 místní barvírnu. Stejně jako jeho bratr, i on se za první republiky stal členem národněsocialistické strany. Za protektorátu byl po dobu šesti měsíců vězněn, jelikož ve svém podniku zaměstnával pracovníky načerno. V roce 1945 byl zatčen za údajné provinění proti národní cti, vznesená obvinění však nebylo možné pro nedostatek důkazů prokázat. Další krátkodobé vězení přišlo v roce 1949, a to za úplatkářství. V témže roce navíc došlo ke znárodnění jeho barvírny.⁶⁵⁷

Právě tato okolnost měla být prvotním impulsem pro Vejmelkovu ilegální činnost. Od svého bratra obdržel a okopíroval protistátní letáky, na jejichž základě v Rokytnici skupina vznikla. „*Byla to vlastně moje první příležitost, kdy jsem svoji nenávisť vůči všemu pokrokovému a socialistickému v ČSR mohl vyjádřit nějakým konkrétním protistátním činem,*“ vypověděl Vejmelka k šíření protistátních letáků.⁶⁵⁸ Josef Vejmelka byl svým bratrem František s podobnou žádostí osloven opět v červenci 1948, tentokrát však sourozenci nevyšel vstříc, jelikož měl obavy z prozrazení. Ve výpovědním protokolu je Vejmelka konfrontován především s aktivitou svého bratra a s tím, že věděl o existenci ilegální organizace v obci.⁶⁵⁹

Ve strukturách skupiny vedené knězem Bulou měli být zapojeni i dva rolničtí synové. **Václav Vejmelka** se narodil 18. srpna 1924. Ve zprávě o pověsti StB uvádí, že byl silně ovlivněn výchovou a přesvědčením svých rodičů. Ti patřili k zámožnějším sedlákům, oba rodiče byli silně věřící a otec členem lidovců. I matka s lidovou stranou sympatizovala, což se projevilo později na jejím synu, který byl „*horlivým zastáncem strany lidové a jako takový byl zaujat proti KSČ a dnešnímu lid. dem. zřízení.*“⁶⁶⁰ Ze zemědělské rodiny vycházel také další souzený, a to **Jaroslav Václavek**. Jeho otcem byl legionář, rolník a v letech 1946-1948 předseda MNV

---

⁶⁵⁶ Tamtéž, výpověď Františka Vejmelky z 13. června 1951, č. 24-25.

⁶⁵⁷ Tamtéž, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Josefu Vejmelkovi, životopis Josefa Vejmelky, č. 110-11.

⁶⁵⁸ Tamtéž, výpověď Josefa Vejmelky ze dne 26. června 1951, č. 105.

⁶⁵⁹ Tamtéž, č. 106-109.

⁶⁶⁰ ABS, f. KS StB, a. č. V-1645 Brno, spis Vejmelka František a spol., zpráva o pověsti Václava Vejmelky, č. 127-129.

za lidovou stranu Jan Václavek. Jaroslav Václavek po vchození obecné školy absolvoval hospodářskou školu v Třebíči a následně pracoval na rodinném hospodářství.⁶⁶¹ Oba zmínění hrají v celé skupině pouze malou roli, hovoří se pouze o jejich účasti ve skupině, o čemž svědčí i jejich poměrně krátké výslechové protokoly.

Dva národní socialisty, dva lidovce a syna předúnorového předsedy MNV za ČSL doplnil také **Václav Machovec**, člen KSČ. Ten se narodil do dělnické rodiny 27. července 1927. Po nedokončeném studiu Vysoké školy zemědělské v Brně nastoupil Machovec na pozici technického úředníka u Krajské správy u hrazení bystřin v Třebíči. V roce 1946 vstoupil do komunistické strany, ovšem hned po roce své členství zrušil, jelikož nesouhlasil s politikou KSČ. Do strany ale vstoupil zpět po únoru 1948.⁶⁶²

Machovcovo protisocialistické smýšlení započalo jeho vážnou nemocí na podzim 1946. Až do dubna následujícího roku byl v péči řádových sester ošetřovatelek, které mu měly rozmluvit jeho členství v KSČ s poukazem, že ke katolíkovu se takováto ideologie nehodí. Po návratu z nemocnice se pak začal Machovec pohybovat v kruzích okolo kněze Buly, což zapříčinilo jeho odchod ze strany a zapojení do odbojové organizace. V Machovcově výpovědi si lze všimnout zejména časových nesrovnalostí. Zatímco jinde se vznik skupiny datuje na červen 1948, kdy Vejmelka přinesl knězi Bulovi protistátní leták, u Machovce je jeho ilegální aktivita zasazena do roku 1947. Sám Machovec se měl později zapojit do iniciativy posílání zastrašujících dopisů představitelům KSČ v Rokytnici. Jeden z nich byl adresován předsedovi stany Přemylovi a dle vzpomínek Machovce mělo jeho znění být následovné: „*SPOLUOBČANÉ. Dejte si pozor na funkcionáře KSČ, kteří s váma chtějí točit jak se jim to zlíbí. Přemyle, nepřestaneteli terorizovat obyvatelstvo, budete jednou za to pykat, jelikož o vašich činech se vedou záznamy. Podepsání MSTITELÉ.*“⁶⁶³ Od podobného jednání ale Machovec brzy upustil a naopak aktivně se zapojil do chodu Československého svazu mládeže v obci.⁶⁶⁴

Dne 5. července byla prokuraturou podána trestní oznámení na výše zmíněné osoby.⁶⁶⁵ Soudní líčení započalo až o půl roku později, 11. prosince 1951 v Jihlavě. Obžalovaní Miloslav Hlouch, František Vejmelka, Josef Vejmelka, Václav Vejmelka a Jaroslav Václavek byli shledáni

---

⁶⁶¹ Tamtéž, zpráva o pověsti Jaroslava Václavka, č. 135-137.

⁶⁶² Tamtéž, výpověď Václava Machovce z 29. května 1951, č. 112.

⁶⁶³ Tamtéž, osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Václavu Machovcovi, výpověď Václava Machovce, č. 119-124.

⁶⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁶⁵ HERBRYCH, Josef. *Likvidace údajné protistátní skupiny v Rokytnici nad Rokytinou v souvislosti s případem Babice*, s. 65.

vinnými za zločin velezrady. Nejvyšší trest soudní senát vyřkl nad Hlouchem, který byl odsouzen k odnětí svobody ve výši pětadvaceti let. Bratři František a Josef Vejmelkovi dostali dvacet a patnáct let za mřížemi. Václavu Vejmelkovi udělil soud pět let žaláře, Jaroslavu Václavkovi čtyři. Nejmenší trest ze všech babických procesů vůbec dostal dělník Václav Machovec, a to devět měsíců vězení. Ten totiž na rozdíl od pětice dalších rokytnických mužů v tomto procesu byl souzen na základě prvorepublikového zákona na ochranu republiky č. 50/1923.⁶⁶⁶ Ve vyšetřovacích spisech se dále objevila jména občanů Rokytnice jako Josef Blažek, František Hobza, Jan Sochna, Jan Souček, Jan Špaček a Karel Zvěřina, ti však nebyli do procesu pojati.⁶⁶⁷ Zajímavá je v této souvislosti především postava posledního zmiňovaného. Dle výpovědí měl být Zvěřina také jedním ze zakládajících členů ilegální skupiny. Je však možné, že proti němu nebylo vedeno trestní stíhání, jelikož slíbil svůj vstup do JZD, kterého se stal později dokonce předsedou.⁶⁶⁸

---

⁶⁶⁶ ELLINGER, Jiří. Babické soudní procesy, s. 114.

⁶⁶⁷ HERBRYCH, Josef. *Likvidace údajné protistátní skupiny v Rokytnici nad Rokytnou v souvislosti s případem Babice*, s. 65.

⁶⁶⁸ Tamtéž, s. 63.

14. Závěr

V této diplomové práci byly představeny dějiny obce Rokytnice nad Rokytnou v první polovině 20. století. Jak již bylo předznamenáno v úvodu, jedná se o první ucelené dílo, které se věnuje dějinám zmíněné obce v minulém století.

Z výzkumu vyplývá, že Rokytnice si po celou dobu držela status zemědělské, nábožensky založené a čistě české obce. Tyto skutečnosti se posléze velkou měrou dotýkaly i samotného života ve vsi. Není divu, že nejsilnějšími politickými subjekty zde po celé období první republiky byly strany lidová a agrární. Také agendu orgánů obecní samosprávy silně ovlivňoval zemědělský ráz obce.

Ačkoliv se to s ohledem na velikost obce nemusí zdát, zajímavý zde byl taktéž politický boj mezi jednotlivými občany. V této souvislosti se hodí uvést, že místní společenství v první polovině 20. století nelze charakterizovat jako soudržné a vzájemně spolupracující. Tento fakt je dán postupnou diferenciací profesního a sociálního složení, zejména ale politickou roztržičností, kdy v meziválečné době v obci existovalo až šest místních organizací politických stran. Nejedná se však pouze o dobu první republiky. Již z roku 1907 existují zmínky o silném zápolení místních agrárních a katolických během voleb do Říšské rady. Dále lze například zmínit konflikt dvou posledních protektorátních starostů, který se dostal v roce 1945 až k mimořádnému lidovému soudu. Samozřejmě nelze ani opomenout rok 1951. Tvrzení o tehdejší rozpolcené společnosti však není pouze mojí vlastní domněnkou, hovoří o ní například kronika místní školy a dotazníkové šetření okresního školního inspektora.

Ovšem dění v Rokytnici před téměř sto lety nebylo pouze ve znamení sporů a soupeření. Obec se může kupříkladu pyšnit dlouholetou tradicí spolkového a kulturního života. Hasičský sbor si drží nepřetržitou kontinuitu od roku 1886 a v prvních letech ČSR obec ožila díky dvěma novým spolkům. Sokolové a Orlové, dvě konkurenční jednoty, zdě byly hlavními tvůrci veškerého oddychu od každodenních povinností. Nelze opomenout ani činnost školy a vliv farnosti.

Při psaní této práce jsem si uvědomil, že dějiny v této obci nelze členit na jednotlivé časové úseky, například že bychom hovořili o Rokytnici v době monarchie, za první a druhé republiky, za protektorátu a tak dále. Domnívám se, že dějiny 20. století zde tvoří jeden celek až do roku 1945. Kupříkladu mnohé osoby nás provází obecní samosprávou od dob monarchie až po konec druhé světové války a každodenní život v jednotlivých dějinných etapách se příliš neliší. Zásadní proměna ale přichází s rokem 1945. Do vedoucího postavení se dostává kdysi

zanedbatelná KSČ, dochází k omezením základních lidských práv a soukromého majetku. Zásadním bodem je v tomto případě také únor 1948. Symbolickým dovršením tohoto zlomu v polovině 20. století jsou pak pro mě události z let 1951.

Historii Rokytnice nad Rokytnou tedy nelze členit dle významných dat a milníků. Kdybych ale měl přeci jen nějaké významné uvést, byla by to pro mě vyjma roku 1945 polovina 20. let. Tehdy totiž obec prošla zásadní stavební proměnou, což se postupně odrazilo na složení obyvatelstva. Dále se domnívám, že zásadní událostí v rokytnických dějinách je příchod řídicího učitele Bohumila Jonáše. Ten se po svém příchodu zasloužil o zvýšení úrovně místní školy, aktivně se zapojil do chodu Sokola a taktéž si úspěšně vedl coby starosta městyse v letech 1936-1940.

Představená diplomová práce přináší první ucelené nahlédnutí do dějin středně velké obce na Třebíčsku. Jak bylo zmíněno v úvodu, v historických pracích naleznete zmínku o této vsi málokdy. Možná v krátké zmínce coby rodiště Antonína Hobzy, nebo coby poslední působiště P. Jana Buly. Ovšem při bližším nahlédnutí lze zjistit, že minulé století v Rokytnici nad Rokytnou přináší mnoho zajímavého. Ačkoliv jsem se při psaní této diplomové práce musel vypořádat se zásadním nedostatkem v podobě chybějící pamětní knihy, i přes tuto překážku jsem přesvědčen, že se podařilo potencionálnímu čtenáři předložit přehledné rokytnické dějiny minulého století. Hlavní přínos práce spatřuji kromě již zmíněného ucelení rokytnických dějin také v rozšíření regionální historie Třebíčska. Dějiny tohoto regionu se nemusí omezovat pouze na významné rodáky, vyhlášenou průmyslovou výrobu, historii města Třebíče a podobně. Tak jako jsou jednotlivé obce nejnížší jednotkou samosprávy, mohou být právě dějiny obcí základními stavebními kameny historického vývoje dané oblasti. Vesnice, městyse a města by bylo možno komparovat, hledat mezi nimi podobnosti, určit odlišnosti, a na základě získaných poznatků pak předložit podrobnou charakteristiku regionu. Pro dějiny obecně může význam práce spočívat v tom, že na jedné, historickým kruhům nepřilíš povědomé, středně velké moravské obci, lze sledovat její postupný vývoj a představit, jak se i těch nejprostších obyvatel dotkly ony velké dějinné události.

Seznam zkratk:

CIC – zpravodajská služba Spojených států amerických (Counterintelligence Corps)

ČOS – Československá obec sokolská

ČSA – Československá armáda

ČSD – Československé dráhy

ČSDMS – Československá domkařsko-malozemědělská strana

ČSDSD – Československá sociálnědemokratická strana dělnická

ČSL – Česká strana lidová

ČSNS – Československá strana národně socialistická

ČSR – Československá republika

ČSSAK – Československá strana agrární a konservativní

ČSŽOS – Československá živnostensko-obchodnická strana

DTJ – dělnická tělocvičná jednota

FDTJ – Federace dělnických tělovýchovných jednot

JZD – jednotné zemědělské družstvo

KA – katolická akce

KSČ – Komunistická strana Československa

KV – krajské velitelství

MNV – místní národní výbor

MO – místní organizace

NOF – Národní obec fašistická

NSDAP – Národně socialistická německá dělnická strana (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)

NSGSA – Nacionálně socialistická garda slovanských aktivistů

OBZ – Obranné zpravodajství

ONV – Okresní národní výbor

OŠV – okresní školní výbor

OV – okresní výbor

P. – páter

RSZML – Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu

SCHŽ – Strana chalupníků a živnostníků

SK – sportovní klub

SNB – sbor národní bezpečnosti

StB – Státní bezpečnost

ÚNS – Ústavodárné Národní shromáždění

ŽS – Židovská strana

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek

- fond Krajská správa StB Brno

Masarykův ústav a archiv akademie věd České republiky

- fond Antonín Hobza

Moravský zemský archiv v Brně

- fond Mimořádný lidový soud Jihlava

Národní archiv České republiky

- fond Státní úřad statistický I.

Národní muzeum – Archiv tělesné výchovy a sportu

- fond Dělnické tělocvičné jednoty
- fond Sokol

Státní okresní archiv Třebíč

- fond Archiv Městečka Rokytnice nad Rokytnou
- fond Národní škola Rokytnice nad Rokytnou
- fond Okresní školní výbor Třebíč I.
- fond Okresní úřad Třebíč I.
- fond Pracovní středisko Třebíč 1945-1946

Kronika Rokytnice nad Rokytnou

Kronika SK Rokytnice nad Rokytnou

Pamětní kniha farního úřadu Rokytnice nad Rokytnou I-II

Protokolní kniha o výborových schůzích a valných hromadách Sokolu Rokytnice nad Rokytnou I-II

Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva 1938-1945

Školní kronika Rokytnice nad Rokytnou

Zápisy badatele Františka Andráyska

Literatura

70 let fotbalu v Rokytnici nad Rokytinou, 2011.

BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 5. ISBN 80-244-0865-1.

BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960: Svazek XII. Okresy: Třebíč, Moravské Budějovice, Dačice*. Ostrava: Profil, 1990, s. 77. ISBN 80-7034-038-X.

DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská: Třebický okres*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1906

FILIP, Jakub. *Orelská myšlenka*. Praha: Zemská rada Orla Čs., 1923, s. 7.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha, s. 299. ISBN 80-710-6709-1.

JANÁK, Jan. *Sociálně ekonomická struktura západní Moravy a velká hospodářská krize*. Brno: Musejní spolek v Brně, 1970, s. 11.

Kapitoly z dějin KSC na Třebíčsku: 1921-1981. Třebíč: Západomoravské muzeum, 1981, s. 18.

KOLOUCH, František. *Oběť případu Babice: Jan Bula (1920-1952)*. V Kostelním Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2016. Osudy (Karmelitánské nakladatelství), s. 55-60. ISBN 978-80-7195-858-1.

KÖSSL, Jiří, František KRÁTKÝ a Jaroslav MAREK. *Dějiny tělesné výchovy II.: Od roku 1848 do současnosti*. Olympia, 18986, s. 21-22.

LACINA, Vlastislav. *Velká hospodářská krize v Československu 1929-1934*. Academia, 1984, s. 93.

MIHOLA, Jiří a Michal PEHR. *Lidově, národně, křesťansky: k dějinám Československé strany lidové (KDU-ČSL): 1919-2019*. Praha: Filip Tomáš - Akropolis, 2019, s. 24. ISBN 978-80-7470-261-7.

NAVARA, Luděk a Miroslav KASÁČEK. *Mlynáři od Babic: nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-281-7.

NECHVÁTAL, Martin. *15.5. 1921 založení KSČ: ve službách Kominterny*. Praha: Havran, 2002. Dny, které tvořily české dějiny, s. 20-23. ISBN 80-865-1513-3.

NESVADBA, František. *Za svobodu Prahy: vyvrcholení osvobozeneckého poslání Sovětské armády v Československu v letech 1944-1945*. Praha: Horizont, 1980, s. 185.

NOVÁČKOVÁ, Eva. *Římov 1257-2000*. PhDr. Jan Sucharda - JAS Hrotovice, 2001, s. 25.

NOVÁČKOVÁ, Eva. *U Madridu bojovali za Prahu: Třebíčští interbrigadisté*. Třebíč, 1977

PASÁK, Tomáš a Jana PASÁKOVÁ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945: [nejobsáhlejší studie]*. Praha: Práh, 1999, s. 62-68. ISBN 80-725-2017-2.

PRŮCHA, Václav a kolektiv. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009, 2004-2009, s. 36-37. ISBN 80-7239-147-x.

RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. V Praze: Karolinum, 2008, s. 179-183, 217-220. ISBN 978-80-246-1429-8.

RÁZEK, Adolf. *StB justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-866-2102-2

Rokytnice nad Rokytnou: historie a současnost. Brno: Pro městys Rokytnice nad Rokytnou vydalo F.R.Z. agency, 2011, s. 35, 42. ISBN 978-80-87332-20-7.

SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 176. ISBN 80-864-3225-4.

STEHLÍK, Michal. *Babické vraždy 1951*. Praha: Academia, 2016. 1938-1953. ISBN 978-80-200-2593-7.

ŠOUŠA, Jiří. *Obecní majetek v Čechách 1848-1938: základy právní úpravy a vývoj komunálního majetku v Čechách v letech 1848-1938*. Praha: Karolinum, 2009, s. 23. ISBN 978-80-246-1497-7.

ŠPAČEK, Zdeněk. *800 let Rokytnice nad Rokytnou: Nahlédnutí do historie*. Brno, 1990, s. 5.

Kvalifikační práce

AKRA, Hana. *Rovné volební právo v českých zemích a první ženy v politice*. Opava, 2020. Bakalářská práce. Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav středoevropských studií. Vedoucí práce Mgr. Lubomír Hlavienka, PhD.

FOJTÍK, Petr. *Obec a její samospráva v období první Československé republiky na příkladu obce Jestřabí*. Olomouc, 2010. Magisterská diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce PhDr. Karel Podolský.

HERBRYCH, Josef. *Likvidace údajné protistátní skupiny v Rokytnici nad Rokytnou v souvislosti s případem Babice*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce Mgr. Libor Svoboda, Ph.D., s. 72.

JANDOVÁ, Soňa. *Vývoj školské správy v meziválečném Československu*. Brno, 2010. Bakalářská práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Veřejná správa, Katedra dějin státu a práva.

KOHOUTEK, Michael. *Premonstrátský klášter Louka u Znojma v době předbělohorské (1526-1620)*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra historie. Vedoucí práce PhDr. Mgr. Tomáš Černušák, Ph.D.

MEZLÍKOVÁ, Pavla. *Komunální heraldika měst a obcí okresu Třebíč od roku 2000 do 2005*. Brno, 2014. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pomocných věd historických a archivnictví, Pomocné vědy historické. Vedoucí práce PhDr. Karel Maráz, Ph.D.

PACEK, Miloš. *Sjednocování tělovýchovných organizací v letech 1945-1948 na příkladu Sokola a Orla ve vybraných obcích na Přerovsku*. Brno, 2015. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Mgr. Denisa Nečasová, Ph.D.

PALÁNOVÁ, Hana. *Poslanci Moravského zemského sněmu za okresy Jihlava a Třebíč v letech 1861 – 1914*. Brno, 2010. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Doc. Mgr. Lukáš Fasora, Ph.D.

PÁTRA, Milan. *Chudinská péče v Čechách v letech 1918–1938: (Na příkladě bývalého brandýského okresu)*. Praha, 2008. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická

fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin. Vedoucí práce PhDr. et JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D

RYVOLOVÁ, Jitka. *Právní úprava chudinství v českých zemích*. Brno, 2016. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Právo a právní věda, Katedra dějin státu a práva.

SVOBODOVÁ, Jitka. *Působení firmy Baťa a. s. v Třebíči v letech 1931–1945*. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Mgr. Lukáš Fasora, Ph.D.

ŠÍBALOVÁ, Markéta. *Historie obce Solopysky u Kutné Hory v letech 1918–1938*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra Historie. Vedoucí práce prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.

UHLÍŘ, Jan B. *Sokol za protektorátu: Organizovaná rezistence ČOS*. Praha, 2005. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.

VEJVAR, Stanislav. *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách 1909-1948*. Kladno, 2014. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jana Čechurová, PhD.

Články, příspěvky ve sbornících

BENDL, Stanislav. Feminizace školství a její pedagogické konsekvence. *Pedagogická orientace*. 2002, **12** (4), s. 19-35. ISSN 1211-4669

ELLINGER, Jiří. Babické soudní procesy. In: *Západní Morava: Vlastivědný sborník*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně pro Státní okresní archivy Třebíč a Žďár nad Sázavou, 2001, s. 107-129. ISBN 80-7275-019-4. ISSN 1211-89-31.

HORÁKOVÁ, Milada. Rokytničtí sítaři. In: *Naším krajem*. 5. Třebíč: Západomoravské muzeum, 1993, s. 6-9. ISSN 2336-6931.

PEŠTÁL, František. Tuha na Třebíčsku u Římovy a Rokytnice nad Rokytnou. In: *Naším krajem*. 4. Třebíč: Západomoravské muzeum, 1991, s. 64-65. ISSN 2336-6931.

ŠOUŠA, Jiří. Právní úprava obecního statku při vzniku Československa. *Právník*. 2020, **159** (1), 69-73. ISSN 0231-6625.

TLUSTÝ, Tomáš. Počátky a vývoj orelské organizace na Moravě do roku 1914. *Studia sportiva*. 2018, **12** (1), s. 94-106.

Tisk

Přesné určení článku je vždy uvedeno v poznámkovém aparátu

Jiskra, Moravská Orlice, Večerní České slovo, Zpravodaj Rokytnice nad Rokytnou

Zákony

Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

Zákon č. 169/1930 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon ze dne 15. června 1927, č. 77 Sb. z. a n., o nové úpravě finančního hospodářství územní samosprávy, Národního shromáždění.

Zákon č. 329/1921 Sb., o přechodné úpravě finančního hospodářství obcí a měst s právem municipálním, Národního shromáždění.

Zákon č. 69/1935 Sb., o finančních opatřeních v oboru územní samosprávy, Národního shromáždění.

Zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech.

Zákon č. 75/1919 Sb., Řád volení v obcích republiky Československé, Národního shromáždění.

Zákon č. 77/1927 Sb., o nové úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy, Národního shromáždění.

Zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství ze dne 21. dubna 1948

Elektronické zdroje

Abecední seznam míst na Moravě a ve Slezsku. In: *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dub. 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. : vydán min. vnitra a stát. úř. statist. na zákl. výsledků sčítání lidu z 15. února 1921* [online]. Praha:

Státní úřad statistický, 1924, s. 202 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:70ad4530-1e65-11e2-bec6-005056827e51?page=uuid:179a2674deb67ce33d1c0c8caf259a35&fulltext=rokytnice%20nad%20rokytnou>

Bojovali za socialistický dnešek: Antonín Honek 1904-1943. *Pochodeň: Orgán východočeského KV KSČ* [online]. 1985, 74(187), 6 [cit. 2024-05-15]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:5ea670d0-ff10-11df-9487-000d606f5dc6?page=uuid:8400fb3a-1fae-491b-8ca1-04f476343ef0&fulltext=anton%C3%ADn%20honek>

Činnost Sokola Třebíč do 1. světové války. *Sokol Třebíč* [online]. 2011 [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: <http://www.sokol-trebic.cz/cinnost-sokola-trebic-do-1-svetove-valky>

Denní zprávy. *Moravská orlice* [online]. 1916, 25.9.1916, 54(218), 3 [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:d692ffc0-0d10-11df-8e4e-000d606f5dc6?page=uuid:c7573f50-0a66-11df-b70c-000d606f5dc6>

Detail legionáře: František Nováček. *Vojenský ústřední archiv* [online]. 2024, 2023-2024 [cit. 2024-05-15]. Dostupné z: <https://www.vuapraha.cz/legionari/76476>

ŘURIŠ, Julius. *Hradecký program: Projev ministra zemědělství Julia Řuriše v Hradci Králové dne 4.4.1947* [online]. Praha: Ministerstvo zemědělství, 1947 [cit. 2024-04-26]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:ad102310-cee7-11e3-b110-005056827e51?page=uuid:932043f0-fb69-11e3-97de-5ef3fc9ae867>

Historie Sokola Okříšky. *TJ Sokol Okříšky* [online]. 2024 [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <http://www.sokolokrisky.cz/index.php/historie/historie-sokola-okrisky>

Hobza Antonín. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. [cit. 2024-04-18]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/struktura/utvary/specializovany_archiv_mzv/kdo_by_l_kdo/hobza_antonin.html

Kniha zemřelých: Všeobecná nemocnice Třebíč-Jejkov. *ACTA PUBLICA: Matriky uložené v Moravském zemském archivu v Brně* [online]. 2020 [cit. 2024-04-26]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/12105?image=216000010-000253-003376-000000-011019-000000-00-B12004-01090.jp2>

RICHTER, Václav. Rokytnice nad Rokytnou a Rokytná. Online. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná*. 1957, roč. 6, č. F1, s. 17. ISSN 1211-7390. Dostupné z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110557>. [cit. 2024-04-15].

RUDL, Aleš. Podplukovníka Nováčka. In: *Běchovický uličník* [online]. Praha: MČ Praha - Běchovice, 2013, s. 35-36 [cit. 2024-05-15]. Dostupné z: https://issuu.com/alerudl2/docs/ulicnik_n

Sokolovna Stařeč. *Sokolské památky* [online]. 2024, 2017-2024 [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://www.sokolskepamatky.eu/objekty/detail/sokolovna-starec>

T.J.Sokol Vladislav. *Městys Vladislav* [online]. 2024 [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://www.mestysvladislav.cz/spolky/tjsokol-vladislav/>

Výkazy ploch stabilního katastru - 2595-1 Rokytnice n. Rokyt. - dříve Roketnitz 1845–1948. *Archiv Zeměměřického úřadu* [online]. [cit. 2024-04-15]. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=vykazyPloch&idrastru=B2_d_1M_Trebic_2595-1

Významná data z historie. *Městys Opatov na Moravě* [online]. 2024 [cit. 2024-04-16]. Dostupné z: <https://www.opatov.cz/vyznamna-data-z-historie/ms-1698>

Zápisy nových firem: Firm. N 20/50, Do 1/2. *Úřední list Republiky Československé* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra, 1951, 06.01.1951, **32**(4), 34 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://digitalnitudovna.army.cz/view/uuid:ae89ed4b-616b-404e-8e94-79789dbb3a78?page=uuid:844a67d3-8157-11ed-8496-001b63bd97ba&fulltext=rokytnice%20nad%20rokytnou>

Změna jména obcí: K č. 49.341/1919. *Úřední list Republiky Československé* [online]. Praha: Státní tiskárna, 1920, 09.03.1920, **1**(56), 1042 [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://digitalnitudovna.army.cz/view/uuid:dc4c661d-9ad3-41c7-8156-03829cd067aa?page=uuid:6a9a0f6f-dfc3-11eb-8657-001b63bd97ba&fulltext=roketnice%20nad%20rokytnou>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam představitelů obce mezi lety 1906-1952

Příloha č. 2: Znak Rokytnice nad Rokytinou

Příloha č. 3: Městys Rokytnice nad Rokytinou, nedatováno

Příloha č. 4: Rokytničtí sítaři okolo roku 1930

Příloha č. 5: Dožínky roku 1947

Příloha č. 6: Slavnost ku příležitosti 75. výročí stavby školní budovy roku 1936

Příloha č. 7: Školní fotografie dětí ročníku 1921 s řídícím učitelem Bohumilem Jonášem (vlevo) a učitelem Adolfem Šuterou.

Příloha č. 8: Hasičský sbor okolo roku 1940

Příloha č. 9: Farní budova a kostel

Příloha č. 10: Sokolovna a její sál

Příloha č. 11: Sokol ve 30. letech

Příloha č. 12: Orelská slavnost u orlovny, nedatováno

Příloha č. 13: Orel, nedatováno

Příloha č. 14: P. Jan Bula s mladými Orli

Příloha č. 15: Fotbalisté SK Rokytnice v roce 1943

Příloha č. 16: Kostelní zvony z roku 1929